

องค์ความรู้ศิลปินแห่งชาติ : ประคิน ชุ่มสาย ณ ออยุธยา

(National Artist Wisdom : Mrs.Prakhin

Xumsai Na Ayudhya)

กาญจนา เจริญศรี

งานวิจัยนี้ ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

กระทรวงวัฒนธรรม

ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๓

บทคัดย่อ

ประเด็นหลักของงานวิจัยเรื่องนี้ คือการศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับ ประคิดน ชุ่มสาย ณ อยุธยา ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ (กวีนิพนธ์) ประจำปี ๒๕๓๖ ในด้านต่างๆ คือ ๑) ประวัติชีวิตและผลงานของศิลปิน ๒) แรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงาน ๓) องค์ความรู้ด้านวรรณศิลป์ ๔) กระบวนการถ่ายทอดผลงาน และอิทธิพลจากผลงานของประคิดน ชุ่มสาย ณ อยุธยา โดยมีจุดมุ่งหมาย ๓ ประการในการศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับ ประคิดน ชุ่มสาย ณ อยุธยา ครั้งนี้ คือ ๑) เพื่อศึกษาประวัติชีวิตและผลงานด้านวรรณศิลป์ ๒) เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้ด้านวรรณศิลป์ ๓) เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ด้านวรรณศิลป์ ของประคิดน ชุ่มสาย ณ อยุธยา สู่อสาธารณชน

กระบวนการศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยข้อมูลปฐมภูมิเป็นการรวบรวมข้อมูลจากผลงานกวีนิพนธ์และบทความของ ประคิดน ชุ่มสาย ณ อยุธยา และประวัติ ชีวิตที่ได้จากการสัมภาษณ์ประคิดน ชุ่มสาย ณ อยุธยา โดยตรง และการเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเหล่านี้ แล้วนำเสนอผลการศึกษาด้วยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ประคิดน ชุ่มสาย ณ อยุธยา เป็นผู้ที่มี ประวัติชีวิตราบรื่นเป็นสุข ในครอบครัวที่อบอุ่น บิดามารดามีการศึกษาดี รวมทั้งการมีโอกาสทางการศึกษาที่ดี ด้านผลงานวรรณกรรม มีงานเขียนที่โดดเด่นได้รับการยกย่องทั้งบทกวีและความเรียงร้อยแก้ว นอกจากนี้ ยังมีผลงานแปลที่ล้วนได้รับความนิยมยกย่อง และงานบรรณาธิกร อีกรีกจำนวนหนึ่ง นับว่าเป็นนักเขียนที่มีผลงานหลากหลาย อีกทั้งเป็นผลงานที่ได้รับความนิยมชื่นชมจากนักวรรณกรรมอย่างกว้างขวาง

ในด้านองค์ความรู้ทางวรรณศิลป์พบว่า วรรณกรรมของประคิดน ชุ่มสาย ณ อยุธยา ในนามปากกา “อุชเชนี” สำหรับบทประพันธ์ร้อยกรอง และ “นิด นรารักษ์” สำหรับบทประพันธ์ร้อยแก้ว เป็นสองนามปากกาที่ได้สร้างสรรค์วรรณกรรมอันทรงคุณค่าเป็นจำนวนมากแก่วงวรรณคดีไทย ด้วยความคมเข้มเปี่ยมคุณค่าที่เนื้อหาอันสร้างสรรค์ ทั้งยังเพร็ดพราวด้วยคุณค่าความงามทางวรรณศิลป์ กอปรด้วยภาษาที่สละสลวย ไพเราะงดงาม อันสามารถโน้มน้าวใจให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ ความนึกคิด และจินตนาการได้อย่างลึกซึ้งจับใจ รวมทั้งอัจฉริยภาพในการเสนอถ้อยคำภาษาแปลกใหม่อย่างสร้างสรรค์และมีพลัง เป็นอัตลักษณ์ทางวรรณศิลป์ที่ทำให้ผลงานของประคิดน ชุ่มสาย ณ อยุธยา มีความโดดเด่นและจับใจนักวรรณกรรมทุกยุคทุกสมัย

ด้านการเผยแพร่องค์ความรู้ด้านวรรณศิลป์ ของ ประคิดน ชุ่มสาย ณ อยุธยา สู่อสาธารณชน คณะผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมการเสวนาทางวิชาการ โดยได้รับความกรุณาจากวิทยากรผู้มีความคุ้นเคย เคารพ และชื่นชมซาบซึ้งในผลงานของประคิดน ชุ่มสาย ณ อยุธยา มาร่วมบรรยายและเล่าประสบการณ์ความนึกคิดและความซาบซึ้งประทับใจในบทกวีและงานเขียนของ “อุชเชนี” และ “นิด นรารักษ์” โดยได้รับความชื่นชมประทับใจจากผู้เข้าร่วมเสวนาเป็นอย่างดี

ด้านแรงบันดาลใจที่สร้างกวีและนักเขียนนาม “อุชเชนี” และ “นิต นรารักษ์” ให้เป็นผู้มีวรรณศิลป์ที่โดดเด่น ในประเด็นหลักคือ ๑) คุณสมบัติส่วนตัว ด้านสติปัญญาและบุคลิกภาพ กล่าวคือ ประคิน ชุ่มสาย ณ อยุธยา เป็นผู้ที่มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด ดังเห็นได้จากประวัติการศึกษาที่มีผลการเรียนดีเด่นโดยตลอด นอกจากนี้ ยังเป็นผู้มีความใส่ใจสังคมและเหตุการณ์บ้านเมือง รวมทั้งมีภาวะผู้นำด้วย ๒) ความเป็นคริสต์ศาสนิกชนโดยเคร่งครัดมีสำนึกด้านมนุษยธรรมอย่างสูง ทำให้เกิดแรงบันดาลใจทางวรรณศิลป์ในวรรณกรรมของ ประคิน ชุ่มสาย ณ อยุธยา คือ ใช้คำได้อย่างมีพลัง หนักแน่น และเร้าอารมณ์ ด้วยสะท้อนจากจิตสำนึกที่ดีงาม และความเชื่อมั่นในความคิด และการแสดงออกของตนอย่างจริงจัง และจริงใจ ๓) อิทธิพลจากวรรณคดีไทยและวรรณคดีต่างประเทศ อันเป็นผลที่ได้รับจากการศึกษาที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทั้งในระดับปริญญาตรีและปริญญาโท รวมทั้งการได้ศึกษาต่อที่ประเทศฝรั่งเศส ทำให้ได้อ่านหนังสือวรรณคดีชั้นเยี่ยมทั้งของไทย และฝรั่งเศสจำนวนมาก วรรณคดีเหล่านี้ได้มีบทบาทอย่างสำคัญในการหล่อหลอมแนววรรณศิลป์ของศิลปินแห่งชาติท่านนี้ ในแง่มุมต่าง ๆ ๔) อิทธิพลจากสภาพแวดล้อมทางสังคมและการเมือง โดยเฉพาะการเมืองอันร้อนระอุด้วยความขัดแย้งอย่างมากระหว่างรัฐบาลกับนักคิด นักเขียน ซึ่งเป็นแรงผลักดันให้ “อุชเชนี” และกวีร่วมสมัย เสนอบทนิพนธ์แนว “เพื่อชีวิต” จำนวนมาก

ทั้งหมดเหล่านี้ ได้หล่อหลอมให้ ประคิน ชุ่มสาย ณ อยุธยา เป็นผู้ที่มีผลงานวรรณกรรมอันคงความเป็นอมตะ และทรงอิทธิพลต่อกวีและนักเขียนรุ่นหลัง ตลอดจนผู้สนใจทั่วไป สมกับการได้รับเชิดชูให้เป็น “ศิลปินแห่งชาติ” อย่างแท้จริง

Abstract

The main purposes of this study on the accomplishments of Mrs. Prakhin Xumsai Na Ayudhya, the 1993 notable national artist in the field of literary art (poetry) were four fold: 1) to study her bio-data and her literary works, 2) to study her inspiration in creating the works, 3) to identify her literary knowledge, and 4) to study the influence of her works. The objectives of this research thus involved three area of study: 1) Mrs. Prakhin Xumsai Na Ayudhya 's bio-data and literary works, 2) an analysis and synthesis of her literary works, and 3) the promotion of her literary works.

This study applied a qualitative approach of research. The primary data collected included Mrs. Prakhin Xumsai Na Audhya's poems and articles. Her life story was accumulated from both related documents and a direct interview with her. The secondary data was gathered from related documents and research work. The data was then both analyzed and synthesized. The data is presented to the readers using designative research.

Concerning the National Artist's bio-data, the study revealed that Mrs. Prakhin Xumsai Na Ayudhya had a very happy and successful life. She had a happy family. Her parents came from a well established educational background. She herself also had a good education that led to her ability to create many distinguished literary works both In poetry and prose. Besides her highly reputed literary works, her translations and editorial work are well accepted and popular. It should be noted that Mrs. Prakhin Xumsai Na Audhya uses a diversity of writing patterns which are appreciated by and have influenced other Thai writers.

The study on Mrs. Prakhin Xumsai Na Ayudhya's literary works revealed that she has used 'Ujjeni' as the pen name for her poetic works and 'Nid Nararaks' as the pen name for her prose writings. These two pen names have produced many valuable literary works. Her literary works have been accredited as highly creative in content and literary style of writing. The language and words used in her works represent well-formed language, beautiful use of words and perfect literary patterns of writing. Her works have impressed and moved all types of readers ' imagination and ideas profoundly.

Her creation of valuable literary works was confirmed by all participants who attended the seminar on the promotion of Mrs. Prakhin Xumsai Na Audhya's literary works. The seminar held by the researcher was well appreciated because all the famous Thai poets and writers invited expressed in their personal attitudes and impressions towards her work that they were highly qualified masterpieces of Thai literature. The invited speakers all expressed appreciation for Prakhin Xumsai Na Audhya's valuable and distinguished works. They remarked that her poems and prose writings had a lot of influence both on their imagination and their writing.

This research concluded that there were four main reasons that made her works under the pen names 'Ujjeni' and 'Nid Nararaks' become popular and influential: 1) her personal wisdom and personality which showed her distinguished educational background, her public mindedness concerned with national and global issues, and her leadership; 2) her highly religious disciplined behavior that formed her humanity which led to her being a creative poet and writer: the beauty of language usage in her works is derived from her beautiful and religious mind; and 3) her excellent education influencing her literary works. This research revealed that the influence from her study of Thai and Western literature at the Faculty of Arts, Chulalongkorn University and her academic training abroad encouraged her to read many literary works. This experience helped her to be able to produce and create many beautiful pieces of work. 4) Finally, her experience as perceived from her current social and political environment has driven her to be a poetic writer for 'life.'

This research concluded that Mrs. Prakhin Xumsai Na Ayudhya is one of the 'classical, influential' artists for the next generation of writers and readers. She is undoubtedly worthy of being appraised as the 'National Artist' of this country.

สารบัญ

บทที่	หน้า
๑	บทนำ..... ๑
๒	ประวัติชีวิตและผลงานของศิลปินแห่งชาติ “ประคิดน ชุ่มสาย ณ อยุธยา” ..... ๗ และเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
๓	แรงบันดาลใจและลักษณะเด่นเชิงวรรณศิลป์..... ๑๙ ในบทประพันธ์ของ “อุชเชนี” และ “นิต นรารักษ์”
๔	การแสดงนิทรรศการและเสวนา เรื่อง..... ๑๑๕ “ องค์ความรู้ด้านวรรณศิลป์ของศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ : ประคิดน ชุ่มสาย ณ อยุธยา ”
๕	บทสรุป ๑๒๖
	บรรณานุกรม..... ๑๔๔
	ภาคผนวก..... ๑๔๙
	- ภาคผนวก ก ชีวประวัติและผลงานด้านวรรณกรรม..... ๑๕๐
	- ภาคผนวก ข สัมภาษณ์ ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ ปีพุทธศักราช ๒๕๓๖..... ๑๖๗ ประคิดน ชุ่มสาย ณ อยุธยา
	- ภาคผนวก ค กำหนดการสัมมนาวิชาการ เรื่อง การเผยแพร่องค์ความรู้ ..... ๑๙๔ ด้านวรรณศิลป์ของศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์: อาจารย์ประคิดน ชุ่มสาย ณ อยุธยา
	- ภาคผนวก ง การแสดงนิทรรศการและเสวนาเรื่อง “องค์ความรู้ด้านวรรณศิลป์..... ๒๐๐ ของศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์:นางประคิดน ชุ่มสาย ณ อยุธยา”

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของโครงการ

กรมส่งเสริม วัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ในฐานะที่เป็นองค์กรแห่งความรู้ และการขับเคลื่อนวัฒนธรรม วิถีชีวิต และภูมิปัญญา ได้ดำเนินพันธกิจที่สำคัญประการหนึ่งในหลายประการ คือ ปฏิบัติหน้าที่ที่เป็นการวิจัย และพัฒนาระบบจัดเก็บองค์ความรู้ทางด้าน ศิลปวัฒนธรรมของประเทศ เพื่อให้ผลลัพธ์ของการปฏิบัติงานดังกล่าว สามารถสร้างอัตลักษณ์ และเอกลักษณ์ของความเป็นไทย ในด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิต และภูมิปัญญาของชาติ ให้เป็นที่ปรากฏและรู้จักทั่วไป ทั้งในระดับประเทศและระดับนานาชาติ

ด้วยการที่ได้เล็งเห็นถึงความจำเป็น และเหตุผลของการปฏิบัติภารกิจที่จะสนับสนุนส่งเสริมให้ องค์ความรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต และภูมิปัญญาของคนในชาติให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืน และสืบสานไปถึงอนุชนรุ่นหลัง กิจกรรมหนึ่งของ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม คือ ได้จัดให้มีการประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติศิลปินในสาขา ประเภท และกลุ่มต่าง ๆ ขึ้นเป็นประจำทุกปี โดยได้บรรจุไว้ในแผนปฏิบัติงาน เพื่อให้กิจกรรมและการดำเนินงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์ และมาตรการที่ได้กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์การทำงานของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรมอีกด้วย

ตามแผนปฏิบัติการ พ.ศ.๒๕๕๒ – ๒๕๕๔ ของ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๕ ที่ ได้กำหนดว่า “ ประชาชนและเครือข่ายนักวิจัยทางวัฒนธรรมมีส่วนร่วมในการศึกษาวิจัย และจัดการองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรม ” โดยมีเรื่องของการจัดทำองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมที่พร้อมให้บริการ เป็นตัวชี้วัดประการหนึ่ง ดังนั้น ในการดำเนินงานและจัดกิจกรรม ให้บรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายของยุทธศาสตร์ดังกล่าว จึงได้เริ่มให้มีการจัดเก็บองค์ความรู้ด้าน วัฒนธรรม วิถีชีวิต และภูมิปัญญาของไทย โดยเริ่มจากการให้มีการวิจัยและเผยแพร่องค์ความรู้ทางด้านวรรณศิลป์ขึ้นเป็นประการแรก และได้กำหนดว่าสมควรที่จะให้มีการจัดเก็บองค์ความรู้ด้าน วรรณศิลป์ของประติณ ชุมสาย ณ อยุธยา ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ (กวีนิพนธ์) ที่กรมส่งเสริม วัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ได้ประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ (กวีนิพนธ์) ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๓๖

เหตุผลในการให้มีการศึกษาวิจัยเพื่อทำการจัดเก็บองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับประวัติ และผลงาน ของประติณ ชุมสาย ณ อยุธยา ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ นั้น กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ได้เล็งเห็นเหตุผลสำคัญ ๒ ประการ คือ ประการแรกศิลปินแห่งชาติ

ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา มีผลงานด้านวรรณศิลป์ที่สะท้อนความเป็นกวีที่ “มีความเข้าใจในมิติ วรรณศิลป์ของไทย ซึ่งเห็นความเสนาะเพริศแพร้วของเสียง ลำนำจังหวะในกวีนิพนธ์ ด้วยการนำ วรรณศิลป์ตามขนบนิยมมาใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารสร้างสรรค์กวีนิพนธ์ที่มุ่งสร้างสรรค์ชีวิตที่ดีงาม มุ่งให้ ความหวัง ให้พลัง ปลอดภัย ปลอดภัย ให้ผู้อ่านมีกำลังใจต่อผู้ชีวิต มุ่งสร้างศรัทธาในพลังแห่งอุดมคติของ มนุษย์ว่า จะเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างโลกนี้ให้สงบงาม ” ดังนั้น ผลการสร้างสรรค์กวีนิพนธ์ของ ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา ผู้นี้ จึงปรากฏแสดงให้เห็นถึงความเป็นกวี ผู้มีอัจฉริยภาพ โดยใช้วรรณศิลป์เป็นเครื่องมือ ในการสร้างสรรค์สังคม ด้วยการส่งสารที่ทรงพลัง ออกมาเป็นร้อยแก้ว และร้อยกรองที่ไพเราะ อันเป็นสิ่งที่สร้างแรงบันดาลใจในการสร้าง และผลิต ผลงานด้านวรรณศิลป์ให้แก่กวี และเยาวชนรุ่นหลังต่อมาเป็นอย่างมาก

ศิลปินแห่งชาติสาขาวรรณศิลป์ ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา ท่านนี้ นอกจากจะสร้างสรรค์ ผลงานด้านวรรณศิลป์ที่มีอิทธิพลและสร้างความชื่นชอบให้แก่ผู้อ่าน ได้เกิดอารมณ์สุนทรีย์ และเจริญ รอยตามในการสร้างสรรค์ผลงานด้านกวีนิพนธ์ที่มีผลงานของท่านเป็นต้นแบบแล้ว ในวัยกว่า ๙๐ ปี ของท่าน (ถือกำเนิด ณ วันที่ ๖ กันยายน พ.ศ.๒๔๖๒) ศิลปินแห่งชาติ ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา ยัง เป็นตัวอย่างของผู้ที่ใส่ใจในการผลิตผลงาน เพื่อมวลชนอย่างต่อเนื่อง ด้วยรูปแบบและลีลาวรรณศิลป์ อันบ่งบอกอัตลักษณ์ของท่าน ในการสร้างสรรค์ผลงานของท่านอยู่ตลอดอีกด้วย การที่ประเทศได้ มี โอกาสค้นพบ และเชิดชูศิลปินผู้นี้อาจได้ชื่อว่าเป็นปูชนียบุคคล อันสง่างามที่ควรยก ย่องให้ปรากฏแล้ว ยังเป็นการปูทางและให้โอกาสแก่นุชนรุ่นหลังจะได้ศึกษา เพื่อต่อยอดปรัชญาแนวคิดของท่านในการ นำไปเป็นฐานในการสร้างสรรค์ภูมิปัญญา และผลงานของตน ตลอดจนสามารถธำรงรักษาวัฒนธรรม ความเป็นไทยให้คงอยู่ และมีการพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าต่อไป โดยอาศัยการศึกษาวิจัยผลงานที่เป็น บทกวีนิพนธ์ของศิลปินผู้นี้ให้สังคมไทยได้มีโอกาสเผยแพร่ความโดดเด่นในด้านวรรณกรรม อันจะ ก่อให้เกิดความชื่นชม และการยอมรับในนานาประเทศอีกส่วนหนึ่งด้วย

ด้วยเหตุผลดังกล่าว คณะผู้วิจัยซึ่งได้รับเกียรติจาก กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ให้ทำการศึกษาวิจัยและเผยแพร่ผลงานด้านวรรณศิลป์ของศิลปินแห่งชาติ ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา ให้ปรากฏแก่สาธารณชน จึงเป็นความภูมิใจและได้เล็งเห็นความจำเป็นและความสำคัญในการค้นหา องค์ความรู้ด้านวรรณศิลป์ ตลอดจนทำการรวบรวมผลงานด้านวรรณศิลป์ของท่านศิลปินแห่งชาติ ให้คงอยู่คู่กับสังคมไทย เพื่อที่องค์ความรู้ที่ได้จะไม่สูญสลายไปตามกาลเวลา แต่จะเป็นหลักฐานในการ สร้างผลงานด้านวรรณศิลป์อื่น ๆ จากนักเขียนหรือกวีรุ่นหลัง ๆ ต่อไปอีกด้วย

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “องค์ความรู้ศิลปินแห่งชาติ : ประติณ ชุ่มสาย ณ อยุธยา (National Artist Wisdom : Mrs.Prakhin Xhumsai Na Ayudhya)” คณะผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการดำเนินการศึกษาวิจัย ๓ ประการ คือ

๑. เพื่อศึกษาประวัติและผลงานด้านวรรณศิลป์ของศิลปินแห่งชาติ ประติณ ชุ่มสาย ณ อยุธยา
๒. เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้ด้านวรรณศิลป์ของศิลปินแห่งชาติ ประติณ ชุ่มสาย ณ อยุธยา
๓. เพื่อดำเนินกิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้ด้านวรรณศิลป์ของศิลปินแห่งชาติ ประติณ ชุ่มสาย ณ อยุธยา

ขอบเขตของการวิจัย

ในการปฏิบัติงานด้านการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลกลุ่มผู้วิจัยได้กำหนด ขอบเขตของการวิจัยดังนี้คือ

๑. ในส่วนที่เป็นตัวอย่างของการวิจัย ได้ทำการศึกษาเฉพาะผลงาน และผลลัพธ์ที่ได้จากการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับศิลปินแห่งชาติ ประติณ ชุ่มสาย ณ อยุธยา
๒. ในด้านเนื้อหา ได้ดำเนินการศึกษาวิจัยใน ๒ ส่วน คือ

๒.๑ ได้มีการจัดทำอัตชีวประวัติของศิลปินแห่งชาติ โดยนำเสนอชีวประวัติตั้งแต่ วัยเด็ก วัยศึกษา วัยทำงาน และวัยหลังเกษียณอายุการทำงานของท่าน โดยนำเสนอแง่มุมของการดำเนินชีวิตของท่านที่เป็นเกร็ดที่น่าสนใจ และนำไปเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิตที่เป็นแบบฉบับของการทำงาน อุทิศตนให้กับสาธารณชน โดยเฉพาะกับกลุ่มที่ด้อยโอกาส รวมทั้งการทำงานอุทิศตนให้กับศาสนา อีกด้วย

๒.๒ ได้มีการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลด้านเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลงานที่เป็น กวีนิพนธ์ของศิลปินแห่งชาติ ประติณ ชุ่มสาย ณ อยุธยา เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการวิเคราะห์ข้อมูล นอกจากนี้ ได้มีการรวบรวมข้อมูล ที่เป็นผลงานต่าง ๆ ของศิลปินแห่งชาติผู้นี้ได้ครบถ้วนทุกชิ้น งานที่ท่านได้สรรค์สร้างออกมาสู่สาธารณชน เพื่อให้การศึกษาวิจัยได้มีผลผลิตของการวิจัยที่เป็นการ รวบรวมผลงานที่ครบถ้วน สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการวิเคราะห์และสังเคราะห์อีกด้วย

๓. สถานที่ที่ใช้ในการ ปฏิบัติและดำเนินโครงการ ได้ใช้สถานที่ในมหาวิทยาลัยนเรศวร เป็น สถานที่จัดประชุมคณะผู้วิจัย และดำเนินงานการผลิตงานด้านเอกสาร

สำหรับสถานที่ในการจัดเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ใช้สำนักหอสมุดของมหาวิทยาลัยนเรศวร และแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร รวมทั้งเป็นสถานที่ในการดำเนินการเข้าพบและสัมภาษณ์ ศิลปินแห่งชาติ ประคิดน ชุ่มสาย ณ อยุธยา

ในส่วนของการจัดกิจกรรมในการเผยแพร่องค์ความรู้ที่เป็นอัตชีวประวัติ ผลงาน และคุณลักษณะเด่นของวรรณศิลป์ของศิลปินแห่งชาติ ประคิดน ชุ่มสาย ณ อยุธยา ได้ใช้หอประชุมของ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน กรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

๑. การจัดเก็บรวบรวมข้อมูล คณะผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลใน ๒ ลักษณะ ดังนี้

๑.๑ ข้อมูลด้านเอกสาร เพื่อนำมาจัดทำรายงานเกี่ยวกับวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เป็นข้อมูลทุติยภูมิ โดยมีแหล่งข้อมูลต่าง ๆ คือ

๑. สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยนเรศวร
๒. สำนักหอสมุด จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
๓. ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จังหวัดพิษณุโลก และกรุงเทพมหานคร
๔. หอสมุดแห่งชาติ
๕. สำนักพิมพ์ผีเสื้อ
๖. เว็บไซต์จากอินเทอร์เน็ต

๑.๒ ข้อมูลที่รวบรวมจากผลงานที่เป็นกวีนิพนธ์ ร้อยแก้ว และร้อยกรอง ด้านวรรณศิลป์ของศิลปินแห่งชาติ ประคิดน ชุ่มสาย ณ อยุธยา เพื่อนำมาจัดทำเป็นข้อมูลปฐมภูมิ สำหรับการวิเคราะห์และการสังเคราะห์ ซึ่งผลของการรวบรวมผลงานจะมีรายชื่อ และรายละเอียดของผลงานปรากฏในภาคผนวกของการวิจัยครั้งนี้

๑.๓ บทสัมภาษณ์ ที่คณะผู้วิจัยได้เข้าพบ และเรียนถามประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกรรวบรวมอัตชีวประวัติ และผลงานของศิลปินแห่งชาติ ประคิดน ชุ่มสาย ณ อยุธยา โดยมีประเด็นคำถามหลักที่ครอบคลุมเนื้อหาใน ๕ ประเด็น คือ

๑. รายละเอียดเพิ่มเติมและความถูกต้องเกี่ยวกับ ชีวประวัติ ผลงาน และอัตลักษณ์ด้านวรรณศิลป์
๒. แรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานของท่าน
๓. กระบวนการและวิธีการในการสร้างสรรค์ผลงาน และเหตุผลในการ สร้างสรรค์ผลงานให้มีความโดดเด่นเป็นลักษณะเฉพาะตัว

๔. การถ่ายทอดผลงานของท่าน

๕. แนวคิดเกี่ยวกับรายละเอียดเพิ่มเติมของอิทธิพลจากผลงานของท่าน ที่รับทราบจากสาธารณชน

๒. การวิเคราะห์ข้อมูล คณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นผลงานด้านวรรณศิลป์ของศิลปินแห่งชาติ ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา ทั้งที่เป็นข้อมูลทุติยภูมิ และข้อมูลปฐมภูมิ โดยมีการกำหนดวิธีการด้านการวิเคราะห์ดังนี้

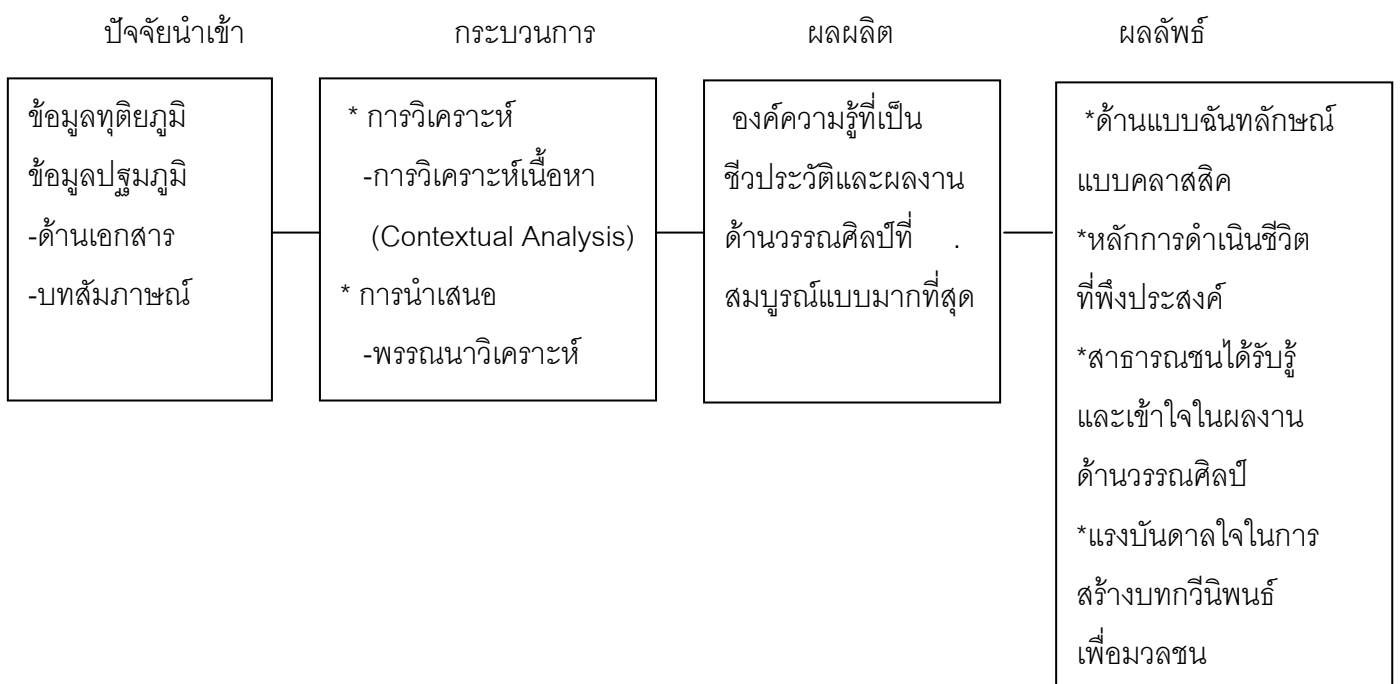
๒.๑ ใช้การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ โดยการวิจัยเอกสารและวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

๒.๒ การวิเคราะห์ข้อมูล ได้ยึดเอาผลงานด้านวรรณศิลป์ของศิลปินแห่งชาติ ที่เป็นบทกวีร้อยกรอง และผลงานที่เป็นร้อยแก้ว มาเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์และสังเคราะห์

๓. การนำเสนอผลการศึกษานำเสนอด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์

กรอบแนวคิดในการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้จัดทำกรอบแนวคิดโดยปฏิบัติการตามกรอบแนวคิดดังนี้

แผนปฏิบัติงาน

คณะผู้วิจัยได้รับมอบหมายให้ดำเนินการวิจัยเรื่องนี้ โดยใช้เวลา ๖ เดือน ได้กำหนดแผนการปฏิบัติงานที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และได้ดำเนินงานตามแผนการปฏิบัติงานดังกล่าว ปรากฏในผังการปฏิบัติงานในตารางข้างล่างดังนี้

ที่	ขั้นตอนการดำเนินงาน	ระยะเวลาดำเนินงาน/เดือน					
		๑	๒	๓	๔	๕	๖
๑.	การประสานและจัดเก็บข้อมูลด้านเอกสารเกี่ยวกับประวัติและผลงาน	↔					
๒.	การสังเคราะห์สาระที่เกี่ยวข้อ	↔					
๓.	การเก็บข้อมูลปฐมภูมิที่เป็นการสัมภาษณ์		↔				
๔.	การรายงานความก้าวหน้าของโครงการ			↔			
๕.	การจัดทำและการวิเคราะห์ข้อมูล			↔	↔		
๖.	การตรวจสอบและสังเคราะห์ข้อมูล				↔		
๗.	การตีความผลการศึกษิตตามวัตถุประสงค์				↔		
๘.	การจัดการเสวนาเผยแพร่ประวัติและผลงาน					↔	
๙.	การจัดทำรายงานผลการศึกษา					↔	
๑๐.	การนำเสนอผลงานวิจัยฉบับสมบูรณ์						↔
๑๑.	การเผยแพร่เอกสารงานวิจัย พร้อมสื่อมัลติมีเดียองค์ความรู้ศิลปินแห่งชาติไปยังกลุ่มเป้าหมาย จำนวน ๑๐๐ แห่ง						↔

บทที่ ๒

ประวัติชีวิตและผลงานของศิลปินแห่งชาติ “ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา” และเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัย “องค์ความรู้ศิลปินแห่งชาติ: ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา” ตามวัตถุประสงค์หลักประการหนึ่งคือ การศึกษาประวัติชีวิตและผลงานของศิลปินแห่งชาติท่านนี้ ซึ่งก็จะเป็นข้อมูลปฐมภูมิในการศึกษาวิเคราะห์ด้านที่มาจาก และแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์วรรณกรรมของ ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา อีกด้วย

ข้อมูลในบทนี้จึงประกอบด้วยเนื้อหาสำคัญสองส่วนคือ ประวัติชีวิตและผลงานของศิลปินแห่งชาติ “ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา ” และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัย ดังจะได้นำเสนอโดยลำดับ

ชีวประวัติของ “ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา”

“ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา” เป็นสุภาพสตรีนักเขียน ผู้ใช้นามปากกา “อุชเชนี” และ “นิต นรา รักษ์” สร้างสรรค์วรรณกรรมทั้งร้อยแก้วและร้อยก รongจำนวนมาก ด้วยท่วงทำนองวรรณศิลป์ที่งดงามและเนื้อหาสาระอันสร้างสรรค์จรโลงสังคมไทย เป็นผลงานวรรณกรรมซึ่งเป็นที่ประจักษ์แก่สาธารณชน ตลอดเวลาอันยาวนาน ในปี พ.ศ. ๒๕๓๖ สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ จึงได้ประกาศ เชิดชูเกียรติเป็น “ศิลปินแห่งชาติ” สาขาวรรณศิลป์ (กวีนิพนธ์) โดยประกาศเกียรติคุณเป็นความสำคัญตอนหนึ่งว่า (คำประกาศเกียรติคุณ, ม.ป.ป., หน้า ๑)

...เป็นกวีที่มีความเข้าใจในสมบัติวรรณศิลป์ของไทยซึ่งเห็นความเสนาะเพริศแพ้วของเสียงลำนำ จังหวะ ในกวีนิพนธ์ ด้วยการนำวรรณศิลป์ตามขนบนิยมมาใช้เป็น เครื่องมือสื่อสารสร้างสรรค์กวีนิพนธ์ที่มุ่งสร้างสรรค์ชีวิตที่ดีงาม มุ่งให้ความหวัง ให้พลัง ปลอบประโลม ให้ผู้อ่านมีกำลังใจต่อสู้ชีวิต มุ่งสร้างศรัทธาในพลังแห่งอุดมคติของมนุษย์ว่า จะเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างโลกนี้ให้สงบงดงาม ผลการสร้างสรรค์กวีนิพนธ์ที่ปรากฏ แสดงให้เห็นถึงความเป็นกวีผู้มีอัจฉริยภาพ ซึ่งใช้วรรณศิลป์เป็นเครื่องมือในการสร้างสรรค์สังคม ด้วยการส่งสารที่ทรงพลัง สร้างแรงบันดาลใจแก่กวีรุ่นหลังต่อมา

นอกจากรางวัลเกียรติคุณดังกล่าว ในปีเดียวกันนี้ ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา ยังได้รับรางวัล Life Time Achievement Award ซึ่งจัดมอบโดยสื่อมวลชนคาทอลิกแห่งประเทศไทย ร่วมกับชมรมนักเขียนคาทอลิก ในฐานะผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านการศึกษาของพระศาสนจักร

ในเวลาต่อมา ได้รับการยกย่องเป็นครั้งล่าสุดอีกครั้งหนึ่ง คือรางวัล **นราธิป** อันเป็นรางวัลเชิดชูเกียรติคุณนักเขียน กวี นักแปล นักหนังสือพิมพ์ และบรรณาธิการ ผู้อาวุโส ที่ได้สร้างสรรค์ผลงานอันเป็นที่ยกย่องอย่างกว้างขวางเป็นเวลาต่อเนื่องยาวนาน โดยเป็นนักเขียนผู้หนึ่งในจำนวนทั้งหมด ๑๔ คนที่ได้รับรางวัลนี้ ในปีพุทธศักราช ๒๕๔๔ อันเป็นปีแรกของการริเริ่มมอบรางวัลนี้ โดย **สมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย** (รางวัลนราธิป, ๒๕๕๓, ไม่ปรากฏหน้า)

ศิลปินแห่งชาติ “ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา” เกิดเมื่อวันที่ ๖ กันยายน พ.ศ. ๒๔๖๒ ณ กรุงเทพมหานคร บิดาชื่อคุณแสง กรองทอง มารดาชื่อคุณประคอง ท่านเป็นบุตรคนเดียวของครอบครัวเดิมชื่อ เออเซนี (Eugenie) ซึ่งเป็นนามนิกบุญของคริสต์ศาสนา เนื่องด้วยเป็นครอบครัวชาวคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก เมื่อเข้าเรียนระดับอุดมศึกษาจึงได้เปลี่ยนชื่อเป็น “ประคิดน”

ส่วนนาม “เออเซนี” ซึ่งมีความหมายว่า “เกิดดี” นั้น ในเวลาต่อมาได้เป็นที่มาของนามปากกา “อูซเซนี” สำหรับบทประพันธ์กวีนิพนธ์ โดยพันโทสุจิต ศิกษมัต กวีและนักเขียนรุ่นพี่ นามปากกา “ลิกสวัต” เป็นผู้ตั้งให้ ส่วนนามปากกา “นิต นรารักษ์” ที่มักใช้ในบทประพันธ์ร้อยแก้วส่วนใหญ่ มีที่มาจากที่ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา ชอบของเด็กๆ นอกจากนี้ ยังใช้นามปากกา “พลาย วิวัฒน์” สำหรับงานแปลบางเรื่อง ส่วนงานเขียนบทความทั่วไปมักใช้ชื่อจริง ทั้งนี้ นามปากกาที่นับเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง คือ “อูซเซนี” จากผลงานบทร้อยกรองอันมีชื่อเสียง และ “นิต นรารักษ์” จากบทความร้อยแก้วซึ่งแพร่หลายเป็นที่รู้จักกันดีเช่นเดียวกัน

ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา มีภูมิลำเนาจากครอบครัวที่อบอุ่นเป็นสุข โดยบิดาเป็นนักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จ ทั้งมีการศึกษาที่ถือว่าสูงสำหรับสมัยนั้น คือเป็นศิษย์เก่าโรงเรียนอัสสัมชัญ สามารถพูดได้ถึง ๕ ภาษา คือนอกจากภาษาแม่ คือภาษาไทยแล้ว ก็มีภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส จีน และภาษามาลายี ส่วนมารดาเป็นสุภาพสตรีที่เรียบร้อย อ่อนโยนและใจดี เป็นผู้มีการศึกษาดีเช่นกัน คือเป็นศิษย์เก่าโรงเรียนอัสสัมชัญคอนเวนนต์ ท่านเป็นแม่บ้านที่มีฝีมือในเชิงเย็บปักถักร้อย สามารถตัดเสื้อผ้าสตรีไปจนถึงเสื้อเซ็ท เสื้อสูทของผู้ชายได้ ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา ในวัยเรียนจึงสวมใส่เสื้อผ้าจากฝีมือมารดาโดยตลอด นอกจากนี้ ทั้งบิดาและมารดาเป็นคนรักต้นไม้ บิดามักสรรหาดอกไม้สวยงามมาปลูก โดยส่วนหนึ่งเป็นพันธุ์ไม้ดอกจากต่างประเทศ ที่บ้านจึงสวยงามด้วย ต้นไม้ดอกไม้ประดับนานาพรรณ นับได้ว่าประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา เติบโตมาในแวดล้อมที่ผาสุกทั้งร่างกายและจิตใจ ได้รับการบ่มเพาะปลูกฝังความมีสุนทรียะ รักความเป็นระเบียบและความสวยงาม เมื่อเข้าศึกษาที่โรงเรียนเซนต์โยเซฟคอนเวนนต์ ครูซึ่งเป็นนักบวชสตรีคณะเซนต์ปอล เดอ ชาร์ลส์ ก็เข้มงวดกวดขันอบรมให้เป็นคนดี มีวินัย มีความรักและพร้อมที่จะช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ (ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา, ผู้ให้สัมภาษณ์, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๔)

ผลจากการศึกษาอบรมดังกล่าวทั้งจากที่บ้านและโรงเรียนได้หล่อหลอมให้ ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา มีดวงตาและจิตใจอันประณีต อ่อนโยน และละเมียดละไม ดังเห็นได้จาก เนื้อความในปริญา

นิพนธ์เรื่อง **วิเคราะห์วรรณกรรมของ “อุชเชนี” และ “นิต นรารักษ์”** (๒๕๓๔) ซึ่งวัชร ตรีรัตนภรณ์ ผู้เสนางานวิจัยเรื่องนี้ได้เข้าพบและสัมภาษณ์ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา และเรียบเรียงเป็นภาคประวัติไว้ในภาคผนวกของปริญญาานิพนธ์ เนื้อหาตอนหนึ่งอ้างถึงจดหมายที่ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา มีถึงเธอ ความว่า (วัชร ตรีรัตนภรณ์, ๒๕๓๔, หน้า ๖๙๕)

...ทำอะไรก็ได้ที่ช่วยให้คนสบายใจ และโลกดูแจ่มใสหน้าอยู่ขึ้น อาจเป็นสิ่งที่เล็กน้อยเหลือเกิน เช่นเก็บกระดาษใส่ถังขยะ หรือเด็ดดอกไม้สักดอกมาปักแจกัน ถ้าสามารถสร้างความสะอาดเกลี้ยงเกลา และความงามแบบเรียบง่ายขึ้นมาได้ตรงที่ที่เราอยู่ ก็นับว่าเป็นการเริ่มต้นที่ดีแล้ว...

ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา เป็นผู้ที่มีผลการเล่าเรียนดีมาโดยตลอด กล่าวคือ ขณะศึกษา ในชั้นมัธยมปีที่ ๘ ได้รับรางวัล Prize of Honour ภาษาฝรั่งเศส ซึ่งถือว่าเป็นรางวัลเกียรติยศสูงสุดของโรงเรียน ในการสอบชั้นมัธยมปีที่ ๘ ของกระทรวงศึกษาธิการ สอบได้เป็นอันดับหนึ่งของประเทศ สายภาษา ได้รับรางวัลจากสถานทูตฝรั่งเศส และได้รับทุนของ กระทรวงศึกษาธิการ เข้าศึกษาในระดับปริญญาตรีที่ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในการเรียนระดับมหาวิทยาลัย ก็มีผลการศึกษาดีเด่นโดยตลอด คือในชั้นปีที่สอง สอบได้คะแนนรวมเป็นลำดับหนึ่งของคณะ ได้รับพระราชทานรางวัลจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นเงิน น ๑ ชั่ง และเมื่อสำเร็จชั้นปีที่สี่ มีผลคะแนนเป็นอันดับหนึ่งทั้งวิชาภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศส ในขณะเดียวกัน ก็ยังมีบทบาทด้านกิจกรรมอย่างแข็งขัน โดยดำรงตำแหน่ง “นายกชุมนุมนิสิตหญิง” ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้เป็นผู้นำสำคัญในการนำนิสิตหญิงเข้าร่วมเดินขบวนสนับสนุนรัฐบาลไทยในสงครามอินโดจีน (ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา, ผู้ให้สัมภาษณ์, ๒๒ มกราคม ๒๕๕๔)

เมื่อสำเร็จการศึกษา ได้เข้าเป็นครูสอนชั้นประโยคประถมวิชาครู ที่โรงเรียนเซนต์โยเซฟ คอนเวนต์ อันเป็นโรงเรียนเก่าที่เคยศึกษาเล่าเรียนมา เป็นเวลา ๑ ปี ต่อจากนั้น ได้เข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาโท สาขาภาษาฝรั่งเศส ที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีแรกที่เพิ่งเปิดสอนเป็นปีแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๘ และสำเร็จการศึกษาได้รับปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต เกียรตินิยม ภาษาฝรั่งเศส

ต่อจากนั้นได้เข้าเป็นอาจารย์ สอนภาษาฝรั่งเศส และภาษาอังกฤษที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ต่อมาได้รับทุนของสถานทูตฝรั่งเศสไปศึกษาต่อด้านวรรณคดีฝรั่งเศสร่วมสมัยเป็นเวลา ๑ ปี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๔-๒๔๙๕ โดยการสนับสนุนของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อให้รับหน้าที่เป็นผู้สอนรายวิชาการ วรรณคดีฝรั่งเศสร่วมสมัย ซึ่งเป็นรายวิชาที่เปิดใหม่ในขณะนั้น ที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา, ผู้ให้สัมภาษณ์, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๔)

ในปีพ.ศ. ๒๕๐๐ ได้ลาออกจากราชการมหาวิทยาลัย ไปทำงานเป็นเจ้าหน้าที่การศึกษา แผนกประชาสัมพันธ์ ของบริษัทเชลล์ แห่งประเทศไทย และได้ทำงานที่นี้เป็นเวลาถึง ๑๕ ปี ตำแหน่งสุดท้ายคือ ผู้ช่วยผู้จัดการฝ่ายการประชาสัมพันธ์ หลังจากนั้น ในปี พ.ศ. ๒๕๑๒ จึงเกษียณอายุการทำงานในขณะมีอายุ ๕๐ ปี ตามระเบียบของบริษัท แต่ด้วยเหตุที่เป็นผู้มีความรอบรู้เชี่ยวชาญในหลายๆ ด้าน เป็นที่ไว้วางใจของบริษัท จึงได้รับเชิญให้ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาแผนกประชาสัมพันธ์ของบริษัทต่อไปอีก เป็นเวลา ๓ ปี หลังจากนั้น จึงได้ลาออกไปรับตำแหน่งที่ปรึกษาการประชาสัมพันธ์ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด

ด้านชีวิตครอบครัว ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา สมรสกับหม่อมหลวงจิตต์ วร ชุมสาย ณ อยุธยา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๙ เป็นชีวิตคู่ที่สุขสงบและราบรื่นจนท่านกล่าวว่า “ไม่มีอะไรจะเล่า” (วัชรวิ ตริวัตน์ภรณ์, ๒๕๓๔, หน้า ๖๙๒) ครอบครัวอบอุ่นของท่าน มีบุตร ๓ คน คือ

๑. พันตรีปานสรวง ชุมสาย ณ อยุธยา

รับราชการทหาร ปัจจุบันประกอบธุรกิจส่วนตัว

๒. ปวงสรร ชุมสาย ณ อยุธยา

ผู้ช่วยผู้จัดการใหญ่บริษัท TCC Capital Land.

๓. ปริสุทธิ์ ชุมสาย ณ อยุธยา

หัวหน้าสำนักเลขาธิการบริหาร ของ Economics Commission for Europe

แห่งองค์การสหประชาชาติ ที่เมืองเจนีวา สวิตเซอร์แลนด์

ปัจจุบัน ในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ ท่านใช้ชีวิตในวัย ๙๒ ปี อย่างสงบสุขกับครอบครัวของ พันตรีปานสรวง ชุมสาย ณ อยุธยา บุตรชายคนโต ณ บ้านพักในกรุงเทพมหานคร (ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา, ผู้ให้สัมภาษณ์, ๒๒ มกราคม ๒๕๕๔)

ประวัติการศึกษา

ประถมศึกษา	โรงเรียนเซนต์โยเซฟคอนเวนต์
มัธยมศึกษา	โรงเรียนเซนต์โยเซฟคอนเวนต์
ปริญญาตรี	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ประกาศนียบัตรการศึกษาวรรณคดีฝรั่งเศสร่วมสมัย	มหาวิทยาลัยซอร์บอน ประเทศฝรั่งเศส
ปริญญาโท (เกียรตินิยม)	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติการทำงาน

พ.ศ. ๒๔๘๖ – ๒๔๙๙	อาจารย์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๕๐๐	เจ้าหน้าที่ แผนกประชาสัมพันธ์ บริษัทเชลล์ แห่งประเทศไทย

พ.ศ. ๒๕๐๗ ผู้ช่วยผู้จัดการแผนกประชาสัมพันธ์ บริษัทเชลล์แห่งประเทศไทย
 พ.ศ. ๒๕๑๒ รองผู้จัดการแผนกประชาสัมพันธ์ บริษัทเชลล์แห่งประเทศไทย
 พ.ศ. ๒๕๑๕ ที่ปรึกษาการประชาสัมพันธ์ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด
 พ.ศ. ๒๕๑๖ – ปัจจุบัน ช่างงานพระศาสนาจักรคาทอลิก

ด้านการสร้างสรรค์วรรณกรรม

ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา เริ่มประพันธ์บทกลอนตั้งแต่เข้าศึกษาที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยบทกวีในระยะเริ่มแรกมีเนื้อหาเกี่ยวกับธรรมชาติ หรือความรัก ที่เรียกกันว่าแนว “สายลมแสงแดด” เช่นเดียวกับการเริ่มต้นของกวีวัยเยาว์ทั่ว ๆ ไป ดังเช่น บทกวีเรื่องแรก ซึ่งประพันธ์ขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๘๙ เป็นบทกลอนสั้น ๆ ชื่อ “มะลิ” เป็นบทพรรณนาความงามของดอกมะลิ ลงพิมพ์ในหนังสือ **บ้านกับโรงเรียน** โดยใช้นามปากกาว่า “มะลิสด” บทกลอนเรื่องแรกในโลกวรรณกรรมเรื่องนี้เกิดขึ้น จากการชักชวนของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ผู้จัดทำหนังสือฉบับนี้ (ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา, ผู้ให้สัมภาษณ์, ๒๒ มกราคม ๒๕๕๔)

ด้วยเหตุที่เติบโตมาในครอบครัวที่นับถือคริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิกโดยเคร่งครัด ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา เป็นผู้เปี่ยมด้วยความเลื่อมใสศรัทธาในพระเจ้าอย่างแรงกล้า ได้ประพฤติปฏิบัติตามคำสอนที่มุ่งสร้างจิตสำนึกให้มีความรักเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน รวมทั้งความยินดีที่จะเสียสละประโยชน์สุขส่วนตัวเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น อีกทั้งในระหว่างที่เป็นอาจารย์ในคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และทำงานที่บริษัทเชลล์แห่งประเทศไทย นั้น ได้ร่วมงานกับชาวคาทอลิกเข้าไปช่วยรักษา พยาบาลผู้ป่วยที่ยากจน และสอนหนังสือเด็ก ๆ ที่ชุมชนแออัดดินแดง ในกรุงเทพมหานคร จากการได้สัมผัสกับกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ซึ่งสร้างความสะเทือนใจเป็นอย่างยิ่ง ประกอบกับในช่วงเวลานั้น คือ ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๙๑ – ๒๔๙๕ เป็นช่วงเฟื่องฟูของบทกวี “เพื่อชีวิต”¹ ทั้งหมดนี้ได้หล่อหลอมให้ ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา เกิดแรงบันดาลใจที่จะสร้างสรรค์บทกวีในแนวเรียกร้องความตระหนักรู้ในสภาพปัญหาของสังคม พร้อมทั้งสร้างจิตสำนึกในอันที่จะช่วยกันเปลี่ยนแปลงสังคมให้ดีขึ้น (ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา, ผู้ให้สัมภาษณ์, ๒๒ มกราคม ๒๕๕๔)

“อุซเซณี” ได้เปลี่ยนแนวการประพันธ์จากแนวรัก แนวชื่นชมธรรมชาติ มาเป็นการเสนอสภาพสังคมที่ขาดความเป็นธรรม ความทุกข์ยาก และชีวิตอันลำเค็ญของผู้ด้อยโอกาสในสังคม โดยเสนอบทกวีเรื่อง “ใต้โค้งสะพาน” เป็นเรื่องแรกของแนวนี้ บทกวีเรื่องนี้ลงพิมพ์ในนิตยสารชื่อ **การเมือง** ต่อจากนั้น “อุซเซณี” ได้เสนอบทประพันธ์แนวดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง ในนิตยสารอื่นๆ ในขณะนั้นด้วย เช่น **กระดิ่งทอง ยามสมัย** เป็นต้น (เสถียร จันทิมาธร, ๒๕๒๓, หน้า ๗) ทั้งนี้ แม้จะได้ประพันธ์บทกวีในเวลาต่อมารวมกว่า

¹ งานเขียนแนว “เพื่อชีวิต” หมายถึงบทประพันธ์ที่เสนอให้เห็นความทุกข์ยาก สภาพปัญหาของคนจน คนด้อยโอกาส หรือถูกเอารัดเอาเปรียบในสังคม

ร้อยบท แต่บทกวีเรื่อง “ใต้โค้งสะพาน” ก็ยังคงเป็นงานชิ้นที่ผู้ประพันธ์ชื่นชอบที่สุด (ประคิดน ชุ่มสาย ณ อยุธยา, ผู้ให้สัมภาษณ์, ๒๒ มกราคม ๒๕๕๔)

กล่าวโดยทั่วไป การสะท้อนสภาพปัญหาของสังคมและแง่คิดต่างๆ ในวรรณกรรมของ “อุชเชนี” เป็นมุมมองที่สร้างสรรค์ ไม่ใช่ความรุนแรงก้าวร้าว หากมุ่งเน้นเรื่องความเป็นธรรมในสังคม ความรักความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจกัน และการอยู่ร่วมกันโดยสันติของมวลมนุษยชาติ ด้วยการให้ความช่วยเหลือ หรือปลุกปลอบประโลมใจผู้ยากไร้ ด้อยโอกาส รวมถึงการให้ความหวังและกำลังใจในการต่อสู้ชีวิต ซึ่ง สุมาลี วีระวงศ์ และคณะ เสนอการศึกษาวิเคราะห์ว่า ลักษณะดังกล่าวนี้เป็นความแตกต่างจากนักเขียนและกวีร่วมสมัยกลุ่มที่เรียกกันในสมัยต่อมาว่า “กลุ่มก้าวหน้า”¹ เนื่องจากนักเขียนกลุ่มนี้จะมีลักษณะวิพากษ์วิจารณ์สังคมและการเมืองไทยอย่างรุนแรง โดยมีนักเขียนและกวีคนสำคัญของกลุ่ม ได้แก่ นายผี นายสาธิต นายภูติ² ทวีปวร จิตร ภูมิศักดิ์ และ เปลื้อง วรรณศรี เป็นต้น บุคคลเหล่านี้ได้ถูกจับกุมคุมขังในสมัยที่รัฐบาลมีนโยบายแข็งกร้าวกับกลุ่มผู้มีความคิดต่อต้าน ใน พ.ศ. ๒๔๙๕ ต่อมาได้รับการปลดปล่อยใน พ.ศ. ๒๕๐๐ ส่วน “อุชเชนี” รอดพ้นการจับกุม ด้วยแนวการเขียนที่แตกต่างดังกล่าว ทั้งนี้ ทำให้ “อุชเชนี” ยังคงเป็นนักเขียนที่มีบทบาทในการเสนอแนววิพากษ์สังคมอย่างต่อเนื่องและโดดเด่น จนถึง พ.ศ. ๒๕๐๑ ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี รัฐบาลได้กวาดล้างจับกุมนักคิดนักเขียนที่ถือว่าเป็นปรปักษ์กับรัฐอีกครั้งหนึ่ง นักเขียนและกวีคนสำคัญ เช่น เปลื้อง วรรณศรี นายผี และจิตร ภูมิศักดิ์ ได้หลบหนีเข้าร่วมงานกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ซึ่งช่องสุ่มกำลังในป่า (สุมาลี วีระวงศ์และคณะ, ๒๕๔๔, หน้า ๑๓-๑๔) ส่วน ประคิดน ชุ่มสาย ณ อยุธยา จำต้องยุติการเขียนบทประพันธ์ ทั้งในนามปากกา “อุชเชนี” และ “นิต นรารักษ์” (อุชเชนี, ๒๕๒๓, หน้า ๒๖) เพราะฉะนั้น ช่วงเวลาเสนอผลงานประพันธ์แนวสะท้อนสังคมส่วนใหญ่ จึงเป็นช่วงระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๙ หลังจากนำเสนอบทกวีเรื่องแรก คือ “มะลิ” จนถึงช่วงเวลาดังกล่าว คือ พ.ศ. ๒๕๐๑ หลังจากนั้น ยังคงมีงานประพันธ์แนวนี้อย่างประปราย โดยมีบทกวีชื่อ “รุ่งสาง” ใน พ.ศ. ๒๕๑๔ เป็นเรื่องสุดท้าย (สุข สุธงส์ และสุชาติ สวัสดิ์ศรี, ๒๕๒๓, หน้า ๕)

ส่วนบทความเรียงร้อยแก้วแนวสะท้อนสังคม ในนามปากกา “นิต นรารักษ์” ที่นับได้ว่ามีความเข้มข้นในเนื้อหาไม่ด้อยไปกว่าบทกวีนั้น ส่วนใหญ่ประพันธ์ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๙๕-๒๔๙๗ โดยเริ่มเขียนใน

¹ คำเรียก “กลุ่มก้าวหน้า” นี้ เป็นคำเรียกนักเขียนวรรณกรรมแนว “เพื่อชีวิต” ตามแนวทัศนะของนักวรรณกรรมกลุ่มที่ยกย่องชื่นชมงานเขียนแนวนี้ ซึ่งมักแสดงความเห็นในเชิงตำหนิ ประณามงานเขียนที่ไม่อยู่ในกลุ่มนี้ว่า “กลุ่มล้าหลัง”

² น่าจะเป็นเจตนาที่จะใช้คำ “ภูติ” ซึ่ง พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้ความหมายว่า “ผี, มักใช้เข้าคู่กันเป็นภูติผี” (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๖, หน้า ๘๒๕) เนื่องจากเข้ากลุ่มกับ นายผี และ นายสาธิต ส่วน “ภูติ” นั้น พจนานุกรมฉบับเดียวกันนี้ ให้ความหมายว่า “ความรุ่งเรือง ความมั่งคั่ง” (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๖, หน้า ๘๒๕)

นิตยสาร **สยามสมัย** คอลัมน์ **ชีวิตและโลก** เป็นการเขียนแทนนักเขียนนามปากกา “ศุทธิณี”¹ เขียนอยู่ประมาณ ๒ ปี ก็คืนคอลัมน์แก่เจ้าของเดิม (สุชาติ สวัสดิ์ศรี, ๒๕๒๓, หน้า ๕)

อย่างไรก็ตาม ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา ยังคงมีผลงานประพันธ์อื่นๆ เสมอๆ เช่น บทกวี ราชสดุดีและบทกลอนในวาระต่าง ๆ ตามที่ได้รับคำร้องขอทั้งจากมิตรสหายและหน่วยงานต่างๆ รวมทั้งการประพันธ์ให้วารสาร โรงเรียนเซนต์โยเซฟ เป็นต้น โดยเฉพาะบทความเรียงและบทเพลงขับร้องในคริสต์ศาสนา ที่ท่านยังคงประพันธ์อย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน โดยถอดจากภาษาฝรั่งเศสมาเป็นเนื้อร้องภาษาไทย เพราะได้รับความไว้วางใจจากชาวคริสตจักร ในการสรรคำและความให้ลงกับตัวโน้ตโดยไม่เพี้ยนเสียง ทั้งยังคงความเป็นคำประพันธ์ คือ มีสัมผัสไพเราะด้วย บทเพลงเหล่านี้ได้จัดพิมพ์แล้วจำนวนหนึ่ง ถึงกระนั้นก็ยังมีความที่ยังไม่ได้จัดพิมพ์อีกมาก รวมทั้งผลงานวรรณกรรมแปล และงานบรรณานุกรมอีกจำนวนหนึ่ง

วรรณกรรมของ ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา ทั้งบทกวีและบทแปล ระบุหรือยกย่องแล้วตลอดจนผลงานแปล ที่ได้มีการพิมพ์เป็นเล่มแล้ว มีรายชื่อดังนี้

๑. **ขอบฟ้าขลิบทอง** ผลงานรวมบทกวี ในนามปากกา “อุชเชณี”

เป็นหนังสือรวมบทกวีที่ได้รับการตีพิมพ์ครั้งแรกในนิตยสารสยามสมัย ระหว่างปี ๒๔๙๕ - ๒๔๙๖ ในปี พ.ศ. ๒๔๙๙ สำนักพิมพ์ดวงกมลจัดพิมพ์รวมเล่มเป็นครั้งแรก ต่อมา ชื่อหนังสือ “ขอบฟ้าขลิบทอง” ได้จัดพิมพ์ใหม่และเพิ่มเติมบทกวียุคหลังเข้าไปอีกหลายครั้ง และเมื่อสำนักพิมพ์กระวีรต์นำมาพิมพ์ใหม่ในปี ๒๕๓๒ โดยเพิ่มงานของยุคปี ๒๕๒๑ - ๒๕๓๑ เข้าไว้ด้วยกัน เป็นฉบับที่สมบูรณ์ที่สุด และในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ สำนักพิมพ์ผีเสื้อได้นำมาจัดพิมพ์ใหม่อีกครั้งหนึ่ง

รวมบทกวีนิพนธ์ “ขอบฟ้าขลิบทอง” มีบทกวีที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นบทกวีที่ดีที่สุดบทหนึ่ง ที่กระทรวงศึกษาธิการได้นำมาบรรจุไว้ในหลักสูตรชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย คือ บทกวีชื่อ “อยู่เพื่อใคร” หนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ฉบับนี้ ยังได้รับการคัดเลือกจากโครงการวิจัยจากกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.) โดย วิทยากร เชียงกุล (๒๕๔๐) ให้เป็นหนังสือดีเรื่องหนึ่งใน ๑๐๐ เล่ม “ที่คนไทยควรอ่าน” อีกด้วย

ความโดดเด่นของบทกวี **ขอบฟ้าขลิบทอง** นั้น ในคำนำของฉบับพิมพ์ครั้งแรก กล่าวยกย่องไว้ว่า (สำนักพิมพ์กระวีรต์, ๒๕๓๒, คำนำ)

¹ เป็นนามปากกาของ ศาสตราจารย์กิตติคุณ สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์ ซึ่งดำรงตำแหน่งหัวหน้าภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๘ - ๒๕๒๒ ดำรงตำแหน่งบรรณารักษ์ หอสมุดกลาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๑๘ ท่านผู้นี้ นอกจากเป็นอาจารย์ บรรณารักษ์ผู้หนึ่งในบรรดาผู้บุกเบิกงานด้านการศึกษาวិชาบรรณารักษศาสตร์ ระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย แล้ว ยังเป็นนักเขียนเจ้าของผลงานที่เป็นที่รู้จักกันดีอีกด้วย

ช่วงที่ “นิต นรารักษ์” เขียนคอลัมน์แทน เป็นขณะที่ท่านได้รับทุนการศึกษาจากมหาวิทยาลัยซิมมอนส์ (Simmons College) สหรัฐอเมริกาไปศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ ชั้นปริญญาโท (ศาสตราจารย์กิตติคุณ สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์, ม.ป.ป., ไม่ปรากฏหน้า)

...ภาพลักษณ์ของอุชเชนีประจักษ์ต่อสายตาคน ๆ ก็จริง แต่ก็สละสลวยอ่อนหวานและ เต็มไปด้วยพลังแห่งความรู้สึกทุกตัวอักษร บางครั้งกลอนของเธอจะทำให้ผู้อ่านตะลึงไปกับความสดสวยของธรรมชาติ บางครั้งจะทำให้เราเขม็งไปทั้งตัว ด้วยความรู้สึกบีบคั้นจากความจริงของชีวิต บางครั้งทำให้น้ำตาซึม และบางครั้งทำให้เราแข็งขันลุกขึ้นมาสู้กับอุปสรรคนานาประการของชีวิต...

๒. เพียงแค่เมื่อดทราย ผลงานรวมความเรียงร้อยแก้ว ในนามปากกา “นิต นรารักษ์”

บทความร้อยแก้วแนวสะท้อนสังคม ในนามปากกา “นิต นรารักษ์” ที่นับได้ว่าเป็นความเข้มข้นในเนื้อหาไม่ด้อยไปกว่าบทกวีนั้น ส่วนใหญ่ประพันธ์ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๙๕ - ๒๔๙๗ โดยเริ่มเขียนในนิตยสาร สยามสมัย คอลัมน์ **ชีวิตและโลก** เป็นการเขียนแทนนักเขียนนามปากกา “ศุทธิณี”¹ เขียนอยู่ประมาณ ๒ ปี ก็คืนคอลัมน์แก่เจ้าของเดิม (สุชาติ สวัสดิ์ศรี, ๒๕๒๓, หน้า ๕)

ต่อมา สำนักพิมพ์ดวงกมล ได้จัดพิมพ์รวมเล่ม โดยใช้ชื่อ **เพียงแค่เมื่อดทราย** ในปี พ.ศ. ๒๕๒๓ สำหรับความโดดเด่นของ **เพียงแค่เมื่อดทราย** ปรากฏการกล่าวถึงในคำนำของหนังสือ ดังนี้ (เพียงแค่เมื่อดทราย, ๒๕๒๓, หน้า ๗)

... ในหมู่ผู้รักงานร้อยกรอง และบทกลอนร้อยแก้ว นั้น นาม “อุชเชนี” และ “นิต นรารักษ์” ย่อมคุ้นหูและคุ้นใจยิ่ง หนังสือ ขอบฟ้าขลิบทอง ของสองนามปากกา นี้ เป็นหนังสือที่หวงแหนและเสาะหากันมาก ในหมู่นักเลงหนังสือแนวกวีลีลา

สมัยที่หนังสือกระดิ่งทอง สยามสมัย อยู่ในความนิยมของนักอ่าน เมื่อยี่สิบกว่าปีก่อน นั้น คอลัมน์ของ “นิต นรารักษ์” ที่มีบทกวีของ “อุชเชนี” สลับกับร้อยแก้วของ “นิต นรารักษ์” มีอิทธิพลต่อผู้อ่านมาก หลายคนที่เติบโตขึ้นเป็นนักเขียนในปัจจุบัน ยอมรับว่า งานเขียนของสองนามปากกา นี้เป็นแรงบันดาลใจเบื้องต้นที่ทำให้หลงใหลงานเขียน

๓. ดาวมอญนภาดิน ผลงานรวมทั้งบทกวีและบทความร้อยแก้ว ในนามปากกา “อุชเชนี” และ “นิต นรารักษ์”

¹ เป็นนามปากกาของ ศาสตราจารย์กิตติคุณ สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์ ซึ่งดำรงตำแหน่งหัวหน้าภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๘ - ๒๕๒๒ ดำรงตำแหน่งบรรณารักษ์ หอสมุดกลาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๑๘ ท่านผู้นี้ นอกจากเป็นอาจารย์ บรรณารักษ์ผู้หนึ่งในบรรดาผู้บุกเบิกงานด้านการศึกษาวិชา บรรณารักษศาสตร์ ระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย แล้ว ยังเป็นนักเขียนเจ้าของผลงานที่เป็นที่รู้จักกันดีอีกด้วย

ช่วงที่ “นิต นรารักษ์” เขียนคอลัมน์แทน เป็นขณะที่ท่านได้รับทุนการศึกษาจากมหาวิทยาลัยซิมมอนส์ (Simmons College) สหรัฐอเมริกาไปศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ ชั้นปริญญาโท (ศาสตราจารย์เกียรติคุณ สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์, ม.ป.ป., ไม่ปรากฏหน้า)

สำนักพิมพ์พิษณุโลก ได้ จัดพิมพ์ฉบับรวมผลงานของประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา ขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นการรวมฉบับในระยะต้น ที่ยังคั่นต้นฉบับงานเขียนของนักเขียนผู้นี้ยังไม่สมบูรณ์ จึงมีทั้งงานเขียนบทกวีและร้อยแก้ว ซึ่งต่อมาได้จัดพิมพ์แยกเป็น **ขอบฟ้าขลิบทอง** และ **เพียงแค่มืดทราญ** ที่กล่าวข้างต้น

๔. รายศิลาเรียง ใช้นามปากกา “อุชเชนี”

เป็นฉบับรวมผลงานประพันธ์ทั้งบทกวี บทความเรียง และกลอนแปล ซึ่งเป็นบทประพันธ์ให้แก่องค์กรคริสต์ศาสนา ทั้งข้อเขียนในโอกาสพิเศษต่างๆ และบทอาศิรวาทถวายพระพรชัยมงคล

ทั้งนี้ ผู้จัดพิมพ์ได้ให้ถ้อยแถลงเกี่ยวกับความน่าสนใจของหนังสือเล่มนี้ว่า (สื่อมวลชนคาทอลิกแห่งประเทศไทย, ๒๕๓๙, คำนำ)

...ชื่อ “นิต นรารักษ์” หรือ “อุชเชนี” หรือนามจริงเป็นที่คุ้นหูผู้อ่านรุ่นแล้วรุ่นเล่า ผลงานที่รวบรวมขึ้นมาี้ไม่ควรที่จะปล่อยให้ผ่านไป หรือปล่อยให้กระจัดกระจาย ... ในโอกาสกาญจนาภิเษก ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งครองสิริราชสมบัติเป็นที่ ๕๐ สื่อมวลชนคาทอลิกฯ จึงคิดที่จะจัดพิมพ์ขึ้น เพื่อร่วมในโอกาสอันสำคัญและเป็นมหามงคลยิ่งนี้

และความอีกตอนหนึ่ง

ผลงานกวีนิพนธ์ของอาจารย์ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา มีจุดเด่น ตรงที่ให้บรรยากาศแห่งสุนทรีรสด้วย แทนที่จะเน้นเนื้อหา หรือสัจจะแห่งอุดมการณ์ล้วนแต่เพียงอย่างเดียว ซึ่งก็ปรากฏมีในทุกบท อยู่ในผลงานทุกชิ้น และเนบ่งมุ่มมองจากที่ต่างๆ ถึงแม้จะต่างเวลาก็ตาม การพิมพ์ซ้ำครั้งใหม่อยู่เรื่อยๆ ย่อมแสดงถึง งานกวีของ “อุชเชนี” ไม่ตายในทุกสมัย ดังคำปรารภอาจารย์ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา ในหนังสือ รายศิลาเรียง

๕. **หิ่งห้อย** บทกวีแปลร่วมกับศาสตราจารย์ ดร.ระวี ภาวิไล จากบทกวีของ รพินทรนาถ ฐากูร ปราชญ์ชาวอินเดีย ผู้ได้รับรางวัลโนเบล สาขาวรรณกรรมเป็นคนแรกในเอเชีย บทประพันธ์เรื่องนี้ใช้นามจริง คือ ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา

สำนักพิมพ์ผีเสื้อ ผู้จัดพิมพ์ ได้กล่าวถึงความน่าสนใจ ของหนังสือเรื่อง “หิ่งห้อย” ซึ่งได้มีการจัดพิมพ์อย่างต่อเนื่อง โดยสำนักพิมพ์ผีเสื้อ จัดพิมพ์เป็นครั้งที่ ๔ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๓ ดังนี้ (สำนักพิมพ์ผีเสื้อ, ๒๕๔๓, คำนำ)

... “หิ้งห้อย” นับเป็นหนังสืออมตะเล่มหนึ่งในบรรดาหนังสือของท่านรพินทรนาถ ฐากูร ไม่ว่าจะถ่ายทอดเป็นภาษาใดก็ตาม

ในการพิมพ์ฉบับภาษาไทยครั้งนี้ สำนักพิมพ์ผีเสื้อ และผู้ถอดความเป็นภาษาไทยเห็นพ้องกันว่า ควรพิมพ์ฉบับภาษาอังกฤษกำกับไว้ด้วย เพื่อผู้อ่านที่สนใจจะเทียบเคียงต้นฉบับเดิมก็สามารถทำได้โดยสะดวก อีกทั้งจะเอื้อต่อการศึกษาค้นคว้างานมหากวีท่านนี้ให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

หนังสือนี้จึงเท่ากับเป็นหนังสือ ๒ เล่ม ในเล่มเดียวกัน คือ ภาษาอังกฤษอันเป็นต้นฉบับ และภาษาไทย ซึ่งเท่ากับเปิดทางแก่ผู้สนใจศึกษา ไม่เพียงด้านปรัชญานิพนธ์เท่านั้นแต่ยังสามารถศึกษาด้านอักษรศาสตร์ วัฒนธรรม ศาสนา และปรัชญาอีกด้วย...

๖. อัชมา ผลงานแปลจากบทกวีนิทานพื้นบ้านของจีน ใช้นามปากกา “อุชเชนี”

บทกวีนิพนธ์รวมเล่ม **อัชมา** โดย “อุชเชนี” เป็นผลงานการแปลจากบทกวีนิทานพื้นบ้านของชนกลุ่มน้อยในประเทศจีน เป็นผลงานที่แปลเสร็จสิ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๑ สำนักพิมพ์ผีเสื้อได้นำไปจัดพิมพ์ขึ้นใน พ.ศ. ๒๕๕๒ “อัชมา” เป็นนิยายคำกลอนพื้นบ้านขนาดยาวที่มีลีลา และถ่ายทอดต่อกันมาแบบปากต่อปากนานหลายชั่วอายุคน โดยชนเผ่าชานี ในมณฑลยูนนาน เป็นเรื่องราวของสาวน้อยชาวชนบทนามว่า “อัชมา” และพี่ชายของเธอที่ชื่อ “อาเฮย์” เป็นเรื่องเล่าถึงการต่อสู้อย่างเด็ดเดี่ยวของอัชมา เพื่อต่อต้านอำนาจค้ำของเจ้าขุนมูลนายผู้ครองกรรมสิทธิ์ที่ดิน ซึ่งเป็นผู้ลักพาตัวเธอไป อาเฮย์และอัชมา จึงเป็นเสมือนตัวแทนของชาวชานีทั้งเผ่า ที่ต้องต่อสู้เพื่อความชอบธรรม เป็นหนังสือที่ “อุชเชนี” มีความภาคภูมิใจมากอีกเรื่องหนึ่ง

นอกจากนี้ ประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา ยังมีผลงานด้านคริสต์ศาสนา รวมฉบับอีก ๓ เล่ม คือ

๑. **แนะแนวการศึกษาเรื่องความรักในแบบของ “มนุษย์” คำโครงเพื่อเพศศึกษา**

๒. **ชีวประวัตินักบุญหลุยส์ กษัตริย์แห่งประเทศฝรั่งเศส**

๓. **ชีวประวัตินักบุญฟรังซิสแห่งซาลส์**

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ด้วยเหตุที่เป็นนักประพันธ์สตรีที่มีผลงานโดดเด่นเป็นที่ประจักษ์ในวงวรรณกรรมเป็นเวลายาวนาน จึงมีผลงานศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมของ ประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา หรือที่รู้จักกันในนามปากกา “อุชเชนี” และ “นิต นรารักษ์” จำนวนมากพอสมควร ทั้งนี้ ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาบทประพันธ์ร้อยกรองในนามปากกา “อุชเชนี” และโดยทั่วไปจะเป็นการศึกษาทั้งด้านเนื้อหาและท่วงทำนองวรรณศิลป์ควบคู่กันไป

กล่าวเฉพาะผลการศึกษาด้านวรรณศิลป์ของ ประคิดน ชุ่มสาย ณ อยุธยา ทั้งในนามปากกา “อุชเชนี” และ “นิต นรารักษ์” นั้น การศึกษาวิจัยทุกฉบับต่างเสนอผลที่สอดคล้อง กันว่าประคิดน ชุ่มสาย ณ อยุธยา เป็นกวีและนักเขียนที่มีท่วงทำนองวรรณศิลป์โดดเด่นด้วยสุนทรียภาพ สรุปลงการศึกษาตามลำดับปีที่ศึกษาดังนี้

นัยนา สุทธิธรรม (๒๕๑๗) ศึกษาวิเคราะห์คุณสมบัติของบทกวีนิพนธ์ร้อยกรองของ “อุชเชนี” ในปริญญานิพนธ์เรื่อง **จันทลักษณ์ไทยร่วมสมัยในการสอนแต่งคำประพันธ์ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย** โดยเสนอผลว่า บทประพันธ์ร้อยกรองของ “อุชเชนี” มีความเคร่งครัดตามฉันทลักษณ์แบบโบราณ แต่ก็มีการสร้างสรรคเป็นแบบฉบับเฉพาะตัว ใช้ถ้อยคำประณีต อ่อนไหว และแสดงแนวคิดได้อย่างชัดเจน

ปริญญานิพนธ์เรื่อง **ลักษณะคำประพันธ์ร้อยกรองของไทยตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๗๕ – ๒๕๐๑** โดย อวยพร มิลินทางกูร (๒๕๑๙) สรุปลงว่า รูปแบบคำประพันธ์ร้อยกรองของ “อุชเชนี” เป็นกลอนและกาพย์ที่สั้นกระชับ แพร่พราวด้วยสัมผัสทั้งสระและอักษร

สอดคล้องกับผลวิจัยของ วชิรี ศรีรัตนภรณ์ (๒๕๓๔) ในปริญญานิพนธ์เรื่อง **วิเคราะห์วรรณกรรมของอุชเชนี – นิต นรารักษ์** ซึ่งเป็นการศึกษาค้นคว้าเพียงเรื่องเดียวที่ศึกษางานเขียนร้อยแก้วในนามปากกา “นิต นรารักษ์” ด้วย ผลการศึกษาอย่างละเอียดทั้งวรรณกรรมร้อยแก้วและร้อยกรองของ “อุชเชนี” และ “นิต นรารักษ์” ทั้งในด้านรูปแบบและเนื้อหา สรุปลงว่า วรรณกรรมร้อยกรองส่วนใหญ่ของ “อุชเชนี” เป็นกลอนหกและกลอนแปด มีจำนวนน้อยที่เป็นกาพย์และฉันท์ ทั้งหมดนี้ประพันธ์โดยเคร่งครัดตามฉันทลักษณ์ ทางด้านวรรณกรรมร้อยแก้วมีความดีเด่นในด้านการเลือกสรรถ้อยคำสำนวนมาใช้อย่างกระชับรัดกุม เข้าใจง่าย และมี ความคิดสร้างสรรค์ นอกจากนี้ยังพบว่า มีสุนทรียลักษณ์ กล่าวคือ เลือกลงคำอย่างวิจิตรบรรจง ไพเราะ เหมาะสม ช่วยเสริมสร้างจินตภาพแก่ผู้อ่านได้เป็นอย่างดี

เบญจพร เนียรนาทสกุล (๒๕๔๔) ได้เสนอปริญญานิพนธ์เรื่อง **จินตภาพที่เกี่ยวกับธรรมชาติในกวีนิพนธ์ของอุชเชนี, เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ และไพโรจน์ ช่างวาม** โดยเสนอผลสรุปเกี่ยวกับกวีนิพนธ์ของ “อุชเชนี” ว่า มีความดีเด่นในการสร้างจินตภาพด้วยกลวิธีการประพันธ์ที่หลากหลาย โดยใช้พรรณนาโวหาร ภาพพจน์ และสัญลักษณ์ที่ช่วยสื่อภาพ ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึก รวมทั้งสื่อสารสำคัญคือการสร้าง ความหวังและกำลังใจ การปลอบประโลมผู้ทุกข์ยาก การปลุกฝังอุดมคติที่ดีงาม การแสดงสภาพและปัญหาสังคม รวมทั้งนำเสนอและอธิบายหลักปรัชญาและธรรมะได้อย่างถ่องแท้ลึกซึ้ง

จากผลการศึกษาทั้งหมดดังกล่าว ยังไม่ปรากฏการศึกษาด้านแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์วรรณกรรมของ ประคิดน ชุ่มสาย ณ อยุธยา รวมทั้งกระบวนการถ่ายทอดผลงานของท่าน ตลอดจนจิตพิพลและแรงบันดาลใจต่อนักเขียนอื่นในวงวรรณกรรมไทย ดังนั้น การศึกษาวิจัยฉบับนี้จึงจะเป็นการเพิ่มความเข้าใจเกี่ยวกับผลงานของนักวรรณกรรมท่านนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น คือนอกจากจะศึกษาความโดดเด่นในเชิงวรรณศิลป์ในวรรณกรรมของประคิดน ชุ่มสาย ณ อยุธยา แล้ว ก็จะมาศึกษาด้านแรงบันดาลใจ

กระบวนการถ่ายทอดผลงาน และอิทธิพลจากวรรณกรรมของกวี นักเขียนท่านนี้ที่มีต่อนักเขียน กวี ท่าน
อื่นๆ ในวงวรรณกรรมไทย เพื่อให้การศึกษาผลงานวรรณกรรมของศิลปินแห่งชาติ ประคิดน ชุมสาย ณ
อยุธยา มี องค์ความรู้ที่ครบถ้วนสมบูรณ์ รวมทั้งให้ประโยชน์ต่อการศึกษาสืบทอดได้อย่างสมบูรณ์และ
กว้างขวางยิ่งขึ้น

บทที่ ๓

องค์ความรู้ด้านวรรณศิลป์ของศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์:

ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา

ตลอดระยะเวลายาวนานกว่า ๖๐ ปี ที่ผลงานสร้างสรรค์ของ ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ ปีพุทธศักราช ๒๕๓๖ (ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา, ๒๕๕๓, ไม่ปรากฏหน้า) ในนามปากกา “อุชเชนี” สำหรับบทประพันธ์ประเภทกวีนิพนธ์ และ “นิต นรารักษ์” สำหรับงานเขียนร้อยแก้ว ได้เป็นที่นิยมยกย่องกันอย่างแพร่หลาย ด้วยเนื้อหาและแนวคิดอันสะท้อนความเป็นมนุษย์ และภาพปัญหาสังคมอย่างคมเข้มจับใจ ทั้งด้วยวรรณศิลป์อันโดดเด่นอย่างหาผู้ทัดเทียมได้ยาก

การศึกษาในบทนี้จึงเป็นการวิเคราะห์เกี่ยวกับลีลาวรรณศิลป์ของ ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา เพื่อสรุปเป็นองค์ความรู้อันจะเป็นประโยชน์ต่อการสร้างสรรค์และสืบสานวรรณกรรมไทยต่อไป

ลักษณะเด่นเชิงวรรณศิลป์ในบทกวีนิพนธ์ของ “อุชเชนี”

บทกวีนิพนธ์ในนามปากกา “อุชเชนี” ส่วนใหญ่ประพันธ์ขึ้นในช่วงเวลาระหว่าง พ.ศ.๒๔๙๕-๒๕๐๑ โดยตีพิมพ์ในนิตยสารต่าง ๆ เช่น **สยามสมัย** (สุข สูงสว่าง และ สุชาติ สวัสดิ์ศรี, ๒๕๒๓, หน้า ๔) และนิตยสาร **สายธาร** เป็นต้น (แม่ขวัญข้าว, ๒๕๒๓, หน้า ๒๖) วรรณกรรมสร้างสรรค์อันล้ำค่าต่อวงการวรรณกรรมไทยเป็นจำนวนมากกว่าร้อยบทเหล่านี้ จำแนกเป็นบทกวีนิพนธ์ ๒ ประเภท ดังนี้

๑. บทร้อยกรอง

“อุชเชนี” สร้างสรรค์บทกวีในรูปแบบคำประพันธ์ไทย จำนวนทั้งสิ้น ๑๕๗ บท เป็นคำประพันธ์ประเภทกลอนถึง ๑๒๘ บท ซึ่งเกือบทั้งหมดเป็นกลอนแปด ดหรือกลอนสุภาพ มีกลอนหกและกลอนสี่บ้างเล็กน้อย ส่วนคำประพันธ์ประเภทอื่น ๆ มีกาพย์ยานี ๑๑ และกาพย์ฉบัง ๑๖ จำนวน ๑๗ บท โคลง ๖ บท และฉันท์ ๔ บท ประกอบด้วย ภูซงคประยาตฉันท์ อิทธิสังฉันท์ และวิชชุมาลาฉันท์

นอกจากนี้ “อุชเชนี” ยังประพันธ์บท กวีซึ่งใช้คำประพันธ์ในลักษณะประสมประสานที่แปลกออกไป จำนวน ๒ บท คือ บทหนึ่งประพันธ์ด้วยกาพย์และกลอน และอีกบทหนึ่งประพันธ์ด้วยกาพย์และโคลง¹ กวีนิพนธ์ทั้งสองบทนี้เป็นบทอาศிரวาทถวายพระพรชัยมงคลแด่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา

¹ บทกวีทั้งสองบทนี้เป็นการดำเนินความต่อกันไป ไม่ซ้ำเนื้อความหรือขยายความตามขนบของบทประพันธ์ชนิดที่เรียกว่า “กาพย์ห่อโคลง” อันเป็นแบบแผนบทกวีนิพนธ์ของไทยซึ่งเป็นที่นิยมแบบหนึ่ง จึงไม่อาจเรียกได้ว่าเป็น “กาพย์ห่อโคลง” ส่วนการประพันธ์ด้วยกาพย์และกลอนในเรื่องเดียวกัน ไม่ใช่รูปแบบปกติที่นิยมกันทั่วไป

๒. กลอนเปล่า (Blank verse)

บทกวีที่มีรูปแบบมาจากวินิพนธ์ของตะวันตก ซึ่งเรียกว่า “กลอนเปล่า” นี้ “อุชเชนี” ประพันธ์ไว้จำนวน ๑๔ บท

สำหรับวรรณศิลป์ในบทกวีนิพนธ์ของ “อุชเชนี” ทั้งสองประเภททั้งที่เป็นบทร้อยกรองและกลอนเปล่า ได้มีการวิเคราะห์วิจารณ์ ตลอดจนการศึกษาวิจัย ซึ่งได้ผลที่สอดคล้องตรงกันว่า บทกวีของศิลปินแห่งชาติท่านนี้ เป็นหนึ่งในวรรณกรรมไทยที่มีความโดดเด่น ในท่วงทำนองวรรณศิลป์เป็นอย่างยิ่ง ดังเช่นทัศนะและผลวิจัยส่วนหนึ่ง¹ ดังนี้

“คำนำ” ในหนังสือ **ดาวส่องนภาดิน** อันเป็นหนังสือรวมผลงานทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง ส่วนหนึ่งของ ประดิษฐ์ ชุมสาย ณ อยุธยา ได้กล่าวแสดงความยกย่องว่า ลักษณะเด่นในบทกวีของ “อุชเชนี” อยู่ที่ท่วงทำนองอันสุนทรีย์ะ มิใช่เพียงเนื้อหาซึ่งมุ่งเน้นความจริงแห่งอุดมการณ์เท่านั้น (**ดาวส่องนภาดิน**, ๒๒๕๑๗, หน้า (๙))

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ได้กล่าวไว้ว่า เส้นหลักของ “อุชเชนี” อยู่ที่การใช้คำและความไพเราะ (เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, ๒๕๒๗, หน้า ๑๐๗) สอดคล้องกับ อวยพร มิลินทางกูร (๒๕๑๙) ซึ่งศึกษาวิเคราะห์บทร้อยกรองของ “อุชเชนี” ในวิทยานิพนธ์เรื่อง **ลักษณะคำประพันธ์ร้อยกรองของไทยตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕ – ๒๕๐๑** โดยเสนอข้อสรุปว่า ลักษณะวรรณศิลป์ของ “อุชเชนี” มีความกระชับแพรวพราวด้วยสัมผัส ทั้งสัมผัสสระและสัมผัสอักษร

สำหรับการศึกษาวิจัยฉบับนี้ จะเสนอการวิเคราะห์ท่วงทำนองวรรณศิลป์ของ “อุชเชนี” ในการประพันธ์บทกวีรวมทั้งกลอนเปล่า ซึ่งถือเป็นวินิพนธ์รูปแบบหนึ่ง โดยกำหนดเกณฑ์วิเคราะห์กลวิธีในด้านต่าง ๆ รวม ๓ ด้าน คือ

๑. ฉันทลักษณ์
๒. กลวิธีนำเสนอเรื่อง
๓. กลวิธีทางภาษา

ผลการศึกษาระบุประกอบด้วยรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. ฉันทลักษณ์

บทกวีที่ “อุชเชนี” สร้างสรรค์ขึ้นเป็นจำนวนกว่าร้อยบทดังกล่าวแล้วนั้น เกือบทั้งหมดอยู่ในรูปแบบของฉันทลักษณ์อย่างเคร่งครัด ดังผลการวิจัยที่สอดคล้องกันของ นัยนา สุทธิธรรม (๒๕๑๗) และ วัชรวิ ตวีรัตน์ภรณ์ (๒๕๓๔)

¹ โปรดดูรายละเอียดใน **งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง** ในบทที่ ๒ ของรายงานวิจัยฉบับนี้

แต่อย่างไรก็ตาม ภายใต้กรอบของแบบแผนคำประพันธ์โบราณอย่างเคร่งครัด “อุชเชนี” ได้เสนอลักษณะสร้างสรรค์ใหม่บางประการ อันนับว่าเป็นความโดดเด่นทางวรรณศิลป์ของกวีนิพนธ์ชุดนี้ คือ

๑.๑ การประยุกต์ใช้ “กลบท”

ลักษณะที่เป็นที่ทรงงานของเฉพาะอีกประการหนึ่งที่ทั้งน่าสนใจ และทั้งเป็นจุดเด่นที่ทำให้กวีนิพนธ์ของ “อุชเชนี” เปี่ยมด้วยความพริ้งพรายไพเราะ ทั้งได้ความจับใจ ตรึงอารมณ์ ก็คือการนำรูปแบบของ “กลบท” มาประยุกต์ใช้ ที่แม้จะมีใช้การริเริ่มแต่ก็เป็นประดิษฐกรรมในลักษณะการประยุกต์ใช้ใหม่ที่ได้ความเพริศพรายทั้งเสียงที่ไพเราะอ่อนหวาน และทั้งรสของอารมณ์ที่เข้มลึกในอารมณ์อย่างน่าสนใจ ถือเป็นคุณลักษณะอันโดดเด่นอย่างมากของศิลปินแห่งชาติท่านนี้

กลบททั้งหมดที่ “อุชเชนี” นำมาใช้ในงานนิพนธ์ ได้แก่ **กลบทบัวบานกลีบขยาย กลบทธงนำริ้ว และ กลบทสิงโตเล่นหาง**

การใช้ **กลบทบัวบานกลีบขยาย** ของ “อุชเชนี” ส่วนหนึ่งเป็นการใช้ตามแบบแผนเดิม คือ มีการซ้ำคำต้นวรรคในแต่ละวรรค ดังตัวอย่าง

เจ้างามเนตรประหนึ่งนัยนาทราย	เจ้างามพัคตร์ผ่องเพียงบุหลันฉาย
เจ้างามนาสายลดังกลขอ	เจ้างามขนงก่งละม้ายคันศรทรง
เจ้างามกรรมกลกลีบบุษบง	เจ้างามสอเหมือนคอคอสุวรรณหงส์
เจ้างามปรางเปล่งปลั่งเปรมปราโมทย์	เจ้างามวงวิลาสเรียบระเปียบไร
	เจ้างามโอษฐ์ยิ้มยวนจิตนำพิสมัย

(พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว, ๒๕๑๓, หน้า ๒๖๗-๒๖๘)

บทกวีบางเรื่อง “อุชเชนี” ใช้ **กลบทบัวบานกลีบขยาย** ในบางบทบางตอน เช่น บทกวี**จิ้งจู้เกิด**
นันททะเลแก้วดวงแพรวพรรณ ในดาวส่องนภาดิน

ตรงโคลนตมระทมคลุกทุกข์สะอื้น
ตรงผ้าผืนผืนนลินีวาสนา
ตรงฝ่าแฝกแตกรอยเป็นร้อยตา
ตรงหลังคา จาก, กระจาดฯ, คาดวงยาง
ตรงเสียงเห่สุดแหบแนบลูกน้อย
ตรงละห้อยตาโหยแห่งรอยขวาง

ตรงสำนึกตรีกระเหิดเพริดลอยคว้าง

ตรงความว่างโหวงเว่อเอ่อเต็มทรวง

(ดาวผ่องภาคิน: จงรู้เถิดนั่นแหละแก้วดวงแพรวพรรณ, หน้า ๘๑)

และบทสดุดี สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สดุดี ๓ ในหนังสือ **รายศิลาเรียง** มีความตอนหนึ่งว่า

เหมือนแสงทองส่องประกายกล่อมฟ้ากว้าง

เหมือนรุ่งวาดหวังวางวามใจผอง

เหมือนน้ำค้างเพชรระยับระยของ

เหมือนแก้วก่องกระแสงทางให้ย่างเดิน

(รายศิลาเรียง : สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สดุดี ๓, หน้า ๓๐)

นอกจากนี้ใน**ขอบฟ้าขลิบทอง** “อุชเชนี” ได้แสดงให้เห็นถึงอัจฉริยภาพด้านกวีนิพนธ์ที่เป็นผลผลิตของการใช้กลบท **บัวบานกลีบขยาย** ในบทกวี **รอยจารึก** ดังนี้

ฉันจารึกชื่อเธอ	บนพำเพื่อแห่งดวงมาน
บนซ้องก้องบรรสาน	กลองชัยชาญกังวานหมาย
บนแพรวแววมณี	บนผดคีรีภูผาราย
บนผาย่อมหญ้าราย	บนแย้มพราวพวงผกา
บนอวลมวลกลิ่นรำ	บนลำนําสายลมพา
บนพราวดาวเพริศฟ้า	บนพักตราผ่องเพ็ญเดือน
บนลีลาเมฆเคลื่อน	บนรางเลื่อนแรมเงา
บนก่องทองอุษา	บนแจ้งร่ารุ่งเสลา
บนพรายสายพิณเศร้า	บนพริ้งเพราะพฤษ์วัดไถ
บนผ่องก่องข้าวพูน	บนรอยนูนแนวนาไร่
บนพริ้วยหึ่งห้อยไพร	บนครวไลไถทอดมา
บนเรือเนือมนุชย์	บนมงกุฎและกะลา
บนงอบ, จอบ, คทา	บนปากอ้าระหายหิว
บนพริ้มโอษฐ์อิมเต็ม	บนรอยเม้มปากปวดริว
บนยิ้มปิ้มปลิดปลิว	บนหน้านิ่วทมมาน
บนตาประดามิตร	บนสุจริตและแรงงาน

บนมือชื่อผสวน

ฉันจารึกชื่อเธอ

บนน้ำชาบนไฟ

บนละลานคบไฟ

บนเกลียวเกลอนิรันดร์ไป

เธอนั้นไซ้คือ “เสรี”

(ขอบฟ้าชลิบทอง : รอยจารึก, หน้า ๙๔)

กลบทบัวบานกลีบขยาย นี้ “อุชเชนี” ได้นำไปใช้ในบทกวีประเภท “กลอนเปล่า” บางบท
ด้วย ดังเช่น

แต่ . . .

ผู้ซึ่งเหงื่อหยด สายตัวบิดเป็นเกลียวอยู่ใต้ผิวโลก

ผู้ซึ่งเคยดมแต่คาวปลา

ผู้ซึ่งฟางหญ้าติดอยู่เต็มผม

ผู้ซึ่งเคยลิ้มแต่เนื้อที่เหม็นคูลุ้ง

ผู้ซึ่งเป่าขวดให้โป่งเพื่อคนอื่น จะได้ดื่มในลักษณะที่เต็มปรี

ผู้ซึ่งไม่รู้ว่าจะรออันใด

ผู้ซึ่งมีเรื่องจะพูดมากเกินกว่าจะพูดได้

ผู้ซึ่งหอมพินไม่ยอมฉีดยากันปวดให้

ผู้ซึ่งทนมองลูกน้อยขาดใจไปต่อตา

ผู้ซึ่งขดอยู่ตามศาลาวัด

ผู้ซึ่งทำงานตลอดคืน

ผู้ซึ่งไม่มีงานทำเสียเลย

ผู้ซึ่งเตะฝุ่นตระเวนหางาน

ผู้ซึ่งไม่สามารถหางานทำได้เสียแล้ว

ผู้ซึ่งอยากจะกินเพื่อจะได้มีชีวิตอยู่

ผู้ซึ่งอาหารประจำวันกลายเป็นประจำสัปดาห์

ผู้ซึ่งเหม่อมองสายน้ำอันเขียวควัก

ผู้ซึ่งรู้จักเพียงพิมพ์หัวแม่มือของตนเอง

ผู้ซึ่งนั่งงอข้ออยู่ข้างทาง

ผู้ซึ่งเขาเรียกออกมาจากแถวอย่างส่งเดช และยั้งทิ้งเสีย

ผู้ซึ่งไม่เคยเห็นทะเลเลย

ผู้ซึ่งไม่รู้จะเอาตัววางไว้ตรงใดในโลกอันกว้างใหญ่

ผู้ซึ่งไม่มีน้ำบริสุทธิ์จะดื่ม

ผู้ซึ่งเกิดมาเพื่อขอบฟ้าอันมืดคลุ้ม

ผู้ซึ่งแก่เร็วกว่าคนอื่น

ผู้ซึ่งทุกวันเหมือนกันหมดจนอยากตายใจจะขาด

ผู้ซึ่งคลานอยู่กลางซากศพในสมรภูมิ

(ดาวผ่องนภาดิน : แด่ผู้ซึ่ง . . . , หน้า ๑๐๙)

ในบรรดาบทกวีที่ใช้ **กลบทบัวบานกลีบขยาย** ของ “อุชเชนี” นั้น บทกวีชื่อ “ขอบฟ้าขลิบทอง” จะเป็นทีกล่าวขวัญถึงอย่างมากในความ “ไพเราะและเสนาะในลีลา” บทกลอนบทนี้ “อุชเชนี” ได้ปรับแต่งให้แตกต่างจากกลวิธีเดิมเล็กน้อย กล่าวคือแทนการซ้ำคำเดิมในทุกวรรค “อุชเชนี” ปรับเป็นการซ้ำคำเป็นสองช่วง คือช่วงแรกใช้คำ “ที่จะ” และช่วงหลังใช้คำ “เพื่อ” อย่างเหมาะสมทั้ง “คำและความ” ซึ่งเป็นการบอกกล่าวถึง ingsith ของบุคคลที่ “จะทำ “สิ่งใด” เพื่อผลเช่นใด อันแสดงถึงความสร้างสรรค์และความประณีตของผู้ประพันธ์ ดังนี้

มิ่งมิตร	เธอมีสิทธิ์ที่จะล่องแม่น้ำรีน
ที่จะบุกดงดำกลางคำคืน	ที่จะชื่นใจหลายกับสายลม
ที่จะร่ำเพลงเกี่ยวโลมเรียวข้าว	ที่จะยิ้มกับดาวพราวผสม
ที่จะเหม่อมองหญ้า น้ำตาพรอม	ที่จะชมชื่นลึกโลกหมีกมณ
ที่จะเล่นเงาเล่นเช่นหงส์ร่อน	ที่จะถอนใจทอดกับยอดสน
ที่จะหวานสุขไว้กลางใจคน	ที่จะทนทุกข์เข้มเต็มหัวใจ
ที่จะเกลาทางกู่สูคนยาก	ที่จะจากผมน้อมป้อมเส้นไหม
ที่จะหาญผสานทำนัยน์ตาใคร	ที่จะให้สิ่งสิ้นเธอจินต์จง
ที่จะอยู่เพื่อคนที่เธอรัก	ที่จะหักพาลแพรกเหล็กเป็นผง
ที่จะมุ่งจุดหมายประกายทะนง	ที่จะคงธรรมเที่ยงเคียงโลกา
เพื่อโค้งเคียวเรียวเดือนและเพื่อนฝัน	เพื่อไผ่โอนพลิวพ้อล้อภูษา
เพื่อเรื่องข้าวพราวแพรวทั่วแนวนา	เพื่อขอบฟ้าขลิบทองรองอรุณ

(ขอบฟ้าขลิบทอง : ขอบฟ้าขลิบทอง, หน้า ๕๖)

การปรับแต่งเช่นนี้มักปรากฏในบทกวีอื่น ๆ ด้วย ในลักษณะของการแทรกเป็นบางบท กล่าวคือ ในกวีนิพนธ์หนึ่งบท จะมีกลบทแทรกเป็นบางที่ วงบางตอน บางครั้งอยู่ต้นเรื่อง บางครั้งอยู่กลางเรื่อง บางครั้งอยู่ท้ายเรื่อง และบางครั้งก็แต่งสลับ กับร้อยกรองที่ไม่ได้เป็นกลบท การใช้กลบทในลักษณะนี้ เป็นการ “ย้าคำและย้าความ” เพื่อเน้นให้รับรู้ถึงเจตนา อารมณ์ หรือความรู้สึก ดังความตอนหนึ่งในบทกวี **มือใคร** ที่ปรากฏลักษณะกลบท **บัวบานกลีบขยาย** ในส่วนท้ายของบทกวี

ฝุ่นแห่งเกรอะเฟอะเนาทำคู่นั้น
ที่เคียงกันทอดทุเรศสังเวชแสน
มือใครเล่าเข้าประคินมิหมีนแคลน
ที่แค้นแค้นรวดเฝ้าทุเลาคลาย

ฯลฯ

มือคู่นี้ยื่นมาประสามิตร

มือคูชิตเชิดชูเข้ากู่หน้า

มือคู่นี้ระครองผองประชา

มือนิสิตนักศึกษาประชาไทย

มือสะอาดวาดปากกาสง่าเกียรติ

มือละเมียดมุ่มมั่นหมั่นแก้ไข

มือธรรมะทะแม่งท่วงร่วมฤทัย

มือเกรียงไกรกร้าวกราดทาสอธรรม!

(ดาวผ่องนภาดิน : มือใคร ? , หน้า ๖๐)

บทกวี “รัก” สมัยเลือกตั้ง และบทกวี **เราซุบด้วยใจ** ? มีการใช้ **กลบทบัวบานกลีบขยาย** เฉพาะตอนต้น ดังนี้

รักเธอ

เพียงจะเปรอป้อนปลิดชีวิตให้

เพียงสอยสาวดาวเรียงไว้เคียงใจ

เพียงจะไคล้คลั่งถึงคะเนใจ

จักเกื้อหนุนบุญปลูกให้ถูกที่

จักปรานีปกป้องสนองสนิท

จักรอนรานผลาญฆ่าปัจจามิตร

จักอวยวิทย์เวียนเรียบระเปียบงาม

สร้างเรือนโปร่งโล่งเอี่ยมให้เทียมหน้า
 ทั้งข้าวปลาปรนปรือทุกมือสาม
 จักอยู่เหี่ยวเฝ้าเอยงทุกโมงยาม
 ใครเยาะหยามเนื้อเย็นได้เห็นดี
 เจ็บไข้ได้โรคที่โคกขำ
 จักปลุกปล้ำเป่าหมดให้สดศรี
 จักคลี่ขี้มกริมแยมสองแก้มนี้
 ให้มีผีเป็นพวงนำหวงดม

ขอเถิด

มาลัยเลิศพวงน้อยเจ้าร้อยสม
 จะขอรับกับใจเอาไว้ชม
 แทนนิยมจากน้องที่ปองรัก

ได้แล้ว

เขาแผ่นแผลลลิบไปดั่งใครผลัก
 เจ้ารูปทองก่องเต็นกลายเป็นยักษ์
 ออกจะหักเพราะรักดี “ผี” เป็น ๆ

(ดาวม่อนนภาดิน : “รัก” สมัยเรื่องตั้ง, หน้า ๔๐)

ฉันใครเห็นเธอก้าวไป
 กลางไพรเกลื่อนพฤกษ์สีกหนา
 กลางแดดแผดลวงมรรคา
 กลางฟ้าปริพรวนครวญครื้น
 กลางน้ำกรรชากกรากเขียว
 กลางเกลียวฝนกราดฟ้าดฝืน
 กลางโคลนคลุกครูดุดกสิ้น
 กลางคืนครอบคิดมิดมุด
 ก้าวไปแม่ไฟล่่มโลก
 ก้าวไปแม่โชคดับสูญ
 ก้าวไปแม่ไร้คนทูน
 ก้าวไปแม่พูนคนขัง

สัจจะอาจถูกถมทับ
 ความดีที่แหลกยับคับคั่ง
 อธรรมอาจเบียดประดัง
 ความชั่วฉายชิ่งนึ่งเมือง
 น้ำตาฟายฟกตกดิน
 รวยรินกลิ้งกร้าวเข้าเปลื้อง
 ปวดเห็บเจ็บหายวายเรื่อง
 พิศเพืองแสงลิบลิบฟ้า
 คนแพ้คือคนชนะ
 แม้จะถูกเข็ญเช่นง่า
 คนล้มเพื่อลุกทุกครา
 เหล็กกล้าเราซุบด้วยใด?

(ดาวผ่องนภาดิน : เราซุบด้วยใด?, หน้า ๑๕)

ส่วนบทกวี**พลังรัก** “อุชเชนี” ได้แทรกกลบทไว้ตอนกลาง ดังนี้

ประกายดาวสกาสรวง
 ผิดักดวงฤปลั่งปาน
 ประกายมิตรจิตจาง
 มโนจำ ณ ธาตรี
 ประกายกล้าประชาชาว
 วะแวงวามนัสมี
 ประดุจรัตน์จรัสศรี
 ประดับสิ้น ณ ถิ่นไทย
 ...
ประชาอาบประปลาบปลื้ม
ประชาดีมประชามาน
ประชาสายระรายสาน
 ประเสริฐสู่ไสโสมสร
 ...

ประหัตหั้นธรรมเหียน
 ประดาเบียนประชาบรรพ์
 ประเทืองชีพประทีปสันต์
 สว่างโลกอโศกเทอญ

(ดาวม่งนภาดิน : พลังรัก, หน้า ๒๘)

บทกวี **อยู่เพื่ออะไร** และ **ก้องกว่าเสียงปี่น** เป็นกวีนิพนธ์ที่แสดงให้เห็นถึงความเชี่ยวชาญในชั้นเชิงวรรณศิลป์ของ "อุชเชนี" ด้วยการพัฒนารูปแบบของกลบทแบบเดิมจนเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน กล่าวคือ ได้ปรับเปลี่ยนกลบทบัวบานกลีบขยาย โดยใช้เฉพาะวรรคแรกของแต่ละบทเท่านั้น เพื่อนำเสนอประเด็นความคิดในแต่ละประเด็น ส่วนวรรคอื่น ๆ จะเป็นการขยายความอันเป็นคำตอบของประเด็นต่าง ๆ ที่อยู่ในวรรคแรก

หัวใจ เขาคือดาว	แวววুবาววามฟ้าไกล
กรรชิบพริบเพรียกไป	ใดมีมิดคิดคืบหวัง
หัวใจ เขาคือธาร	ไหลซ่าซ่านซาบกำลั่ง
หล่อรินขึ้นสองฝั่ง	ฝากรอยสดรันทดสูญญ
หัวใจ เขาคือดิน	ดลพีชลิ้นผลิผลพูน
ข้าวคิดเม็ดดินนูน	ลอยรวงว่าเรียฟ้าฟอง
หัวใจ เขาคือแดด	ช่วยเผาเผาเชื้อชั่วผอง
ออกร้อนอุ่นลำยอง	คลายเยือกยับเคยคับเข็ญ
หัวใจ เขาคือลม	ช่วยชื่นฉมฉ่ำทรวงเย็น
อรุ่มกลุ่มล้าเค็ญ	โลมไล้รอบปลอบขวัญคืน
เขาหรือคือไซ้สาย	แนวรักรายเราหยัดเย็น
กว่าเกลี้ยงทั่วเสียงปี่น	ศานติซ้องก้องโลกา

(ขอบฟ้าขลิบทอง : ก้องกว่าเสียงปี่น, หน้า ๖๕)

ส่วนบทกวี **อยู่เพื่ออะไร** "อุชเชนี" ใช้คำว่า "ฉันอยู่" เฉพาะวรรคที่หนึ่งในแต่ละบท เพื่อบอกเหตุผลในแต่ละข้อที่ "ฉัน" ต้องอยู่ แต่ในบทสุดท้ายจะซ้ำ คำแรกของวรรคที่ ๑ และวรรคที่ ๓ คือ กวีใช้ คำ "เพื่อ" เป็นการสรุปเพื่อตอกย้ำถึงเหตุผลของการที่ "ฉัน" ต้องอยู่บนโลกนี้ เป็นการย้ำและยืนยันความ ดังนี้

ฉันอยู่ เพื่อบุคคลที่ฉันรัก	ซึ่งใจซื่อถือศักดิ์สูงจริต
และรักฉันมันมานานชีวิต	ในความผิดความหลงปลงอภัย
ฉันอยู่ เพื่อหน้าที่ที่พันผูก	เพื่อฝังปลุกความหวังพลังใจ
เป็นต่อธารรักที่นั่นพันไป	หล่อดวงใจแล้งร้อนให้ชื่นบาน
ฉันอยู่ เพื่อค้นคว้าหาสัจจะ	กลางโมหะอาภะเกียรติเปียกประหาร
เพื่อสื่อแสงแจ้งสว่างพร่างตระการ	กลางวิญญูณมิตมิตอวิชา
ฉันอยู่ เพื่อดวงใจที่ไร้ญาติ	ที่เร้นแค้นแคลนขาดวาสนา
เพื่อรอยยิ้มพริ้มยลปนน้ำตา	บนดวงหน้าไศกข์ระกำกรรม
ฉันอยู่ เพื่อเยื่อใยใจมนุษย์	บริสุทธิ์สอดผสานงานผสม
เป็นเกลียวมันขันแกร่งแรงกลืนกลม	พายุร้ายสายลมมิอาจรอน
ฉันอยู่ เพื่อความฝันอันเพริศแพรว	เมื่อโลกแผ้วหลุดพ้นคนหลอกหลอน
เมื่ออามิสฤทธิ์แรงแห่งทองปอนด์	มิอาจคลอนใจคนให้หม่นมัว
ฉันอยู่ เพื่อยุคทองของคนยาก	ที่เขาถากทกรรรมซ้ำบ้านหัว
เพื่อความถูกต้องที่เขาถมจถมทั้งตัว	เพื่อความกลัวกลับบ่าบั้นอาธรรม
เพื่อ โลกใหม่ใสสะอาดพิลาศเหลือ	เมื่อคนเอื้อไมตรีช่วยไม่ช่วยฆ่า
เพื่อ แสงรักส่องรุ่งพุ่งเป็นลำ	สว่างนำร่องพืมิชัยเอย

(ขอขมาขลิบทอง : อยู่เพื่ออะไร, หน้า ๑๒-๑๓)

ส่วนการใช้ **กลบทองนำริ้ว** นั้น “อุชเชนี” ได้เปลี่ยนแปลงปรับจากลักษณะบังคับคือ คำที่หนึ่งกับคำที่สองของวรรคเป็นคำซ้ำกัน (กำชัย ทองหล่อ, ๒๕๓๗, หน้า ๕๓๗) โดยซ้ำเฉพาะวรรคที่หนึ่งและวรรคที่สาม ของบท และใช้วรรคที่สามและวรรคที่สี่ เป็นส่วนขยาย ความของวรรคที่หนึ่งและวรรคสาม ทั้งนี้ นับเป็นพัฒนาการทางรูปลักษณะของร้อยกรอง ที่แสดงถึงความเชี่ยวชาญในชั้นเชิงคำประพันธ์ของ “อุชเชนี”

ลิลิ ลิเห็นขลิบเมฆ	แลจุจิเริขเพียงเลขา
รอง รองดั่งทองทา	ทาบฟ้าอร่ามงามแสงอรุณ
ไหว ไหวใจไทยระทึก	ยามร่ำระลึกความฝันละมุน
รอน รอนถอนฤทัยกรุ่น	อุ้นอกอะคร้าวหนอครวนี้
เพรีย กเพรียกเรียกแสงสว่าง	สายทองสล้างสาตปถพี
หัล ดหัลด์จรัสรัศมี	มีอันเป็นเช่นใดหรือ

ติงติงอิงคะนึ่งโหม	ลมไต่ตระโหมตระบัดบันลือ
หวามหวามยามพายู้อือ	อือเมฆคลุ้มคลุ่มพสุธา
เรื่องเรื่องเหลือเพียงอุไร	ดั่งละเลงไล่ด้วยหมึกหนา
หลั้วหลั้วมีดมัวอุรา	หู่ระทดห่อท้อจริงเทียว
จ้าจ้าดวงอาทิตย์แจ้ง	เจ้าสิ้นแรงฤามีแลเหลือว
คอยคอยละห้อยใจเทียว	เสี้ยวแสงวับดับหวังไทย

(ขอพบฟ้าชลิบทอง : คอย- คอย, หน้า ๑๐๖)

ท่วงทำนองอันเป็นลักษณะเฉพาะของ”อุชเชนี”อีกประการหนึ่ง ซึ่งให้ความไพเราะงดงามอย่างน่าพิศวง คือสัมผัสอันแพรวพราวด้วยการนำกลบทหลายชนิดมาผสมผสานกัน เช่น นำ **กลบทธงนำริ้ว** มาปรับและใช้ร่วมกับ **กลบทสิงโตเล่นหาง** กล่าวคือ มีการใช้ทั้ง “คำซ้ำ” และบางครั้งก็ใช้ “เสียงพยัญชนะซ้ำ” ในต้นวรรคแบบ **กลบทธงนำริ้ว** อีกทั้งยังปรับเปลี่ยน **กลบทสิงโตเล่นหาง** จากที่กำหนดให้ “คู่สัมผัส” ที่อยู่ตอนกลางของวรรค ต้องเป็นสัมผัสสระเท่านั้น แต่ “อุชเชนี” กลับใช้ทั้งสัมผัสสระและพยัญชนะ

นอกจากนี้ บทกวีบางบทยังมีลักษณะเป็นการผสมผสานระหว่าง **กลบท สิงโตเล่นหาง** ที่กำหนดให้มี “คู่สัมผัส” ที่อยู่ตอนกลางของวรรค กับ **กลบทก้านต่อดอก** ที่กำหนดให้คำคู่ท้ายของวรรคเป็นคำสัมผัสสระ โดย “อุชเชนี” ใช้ทั้งสัมผัสสระและสัมผัสอักษร เช่น

มิเห็นแม่เงาเฝ้าฝัน
 ว่าหวันวิเวกแจกแปล้
 ลมเยือกเกลือกกลุ่ม/รุมแล้
 ร่อแรริมปลักหมักจุม
 ใ้แสงแรงเรือเหลือลิบ
 สูดหีบหรือจิ้งขี้ขม ?
 รวมเข้า! เราแข็ง, แรงคม
 จักถล่มมีดมั่นบรรลัษ

(ขอพบฟ้าชลิบทอง : ไหนมิตรซิดใจให้อิง!, หน้า ๑๑๗)

กลีบกุหลาบวาบว่อนระร้อนลิ่ว
 เห็นพลิว ๆ ร่ายรำทำนองหวาน
 เชิญใจขึ้นครั้นตรงบรรเลงการ

ตั้งสายธารทิพย์อาบซาบดวงใจ
 ระว่อนวนด้นดั้นฝันแสง
 รักแจกแจจเจ็จจันเฝ้าชานไข
 คนเจนจำพรำคิดสนิทใน
 ยามกลีบไกวกุหลาบลอยช้อยระซัด

...

(ขอบฟ้าขลิบทอง : กลีบกุหลาบ, หน้า ๑๓๕)

กลบทอื่น ๆ ที่ “อุชเชนี” นำมาประยุกต์ใช้ โดยแทรกอยู่ในบทกวีนิพนธ์บางตอน เช่น **กลบท
 พิณประสานสาย** ที่กำหนดบังคับคำสัมผัสอักษรให้สลับกัน และให้แต่ละจังหวะ มี ๓ คำ
 (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๓, หน้า ๓๘๐) เช่น บทกวีชื่อ **พลังรัก**

....

...

ระริกรุ่ง/ระรุ่งแรง	ประชาแสงเอื้องไกล
กระจายจิตและมิตรใจ	กระจ่างทั่วมีมวมล

...

สมานคล้อย/สมองคิด	ประชาชิด/ประชากร
สนิทหน้าภราวร	เผด็จเด่นประเด่นธรรม

(ขอบฟ้าขลิบทอง : พลังรัก, หน้า ๙๒-๙๓)

กลบทเลววางตรวจ มักแต่งเป็นกลโดยเล่นสัมผัสเสียงพยัญชนะ ๓ คำติดกันที่ต้นวรรค
 หนึ่งชุด และท้ายวรรคอีกหนึ่งชุด (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๓, หน้า ๓๙๘) “อุชเชนี”
 นำมาประยุกต์ใช้กับงานร้อยกรองทั้งที่เป็นกลอนและกาพย์ เช่น บทกลอนต่อไปนี้

....

เที่ยวโลดแล่นเลี้ยวลดทุกคดคั่ง
 ทั่วทิวทุ่งแลละลานพิมานเหมือน
 ละหานห้วยรวยรสสดสะเทือน
 เมื่อเงาเพื่อนทอดเฉียงอยู่เคียงใจ

(ขอบฟ้าขลิบทอง : ภาพบนพื้นถนน, หน้า ๗๕)

เลือดเย็นเคียดเข่นข่ม	เหตุผลจมนอบนึ่งนาน
โลกมากอยากเต็มมาน	ศักดาเดชเลิศกรรหาย
...	
ผู้กำอำนาจหรือ	แอบใช้ชื่อเสรีแรง
เลี้ยวลดคดคำแคลง	แห่งน้ำจิตอิสรา
	(ขอพบฟ้าขลิบทอง : ชั่วโมงชั่ว, หน้า ๗๘-๗๙)

กลบทดำเนินนางสร เป็นการเล่นสัมผัสเสียงพยัญชนะ ๒ คำติดกัน แบ่งเป็น ๓ จังหวะ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๓, หน้า ๓๙๘) บทกวีของ “อุชเชนี” มีหลายบทที่น่าจะเป็นการประยุกต์ใช้กลบทนี้ เช่นบทกลอนต่อไปนี้

...

แพรวพรั่ง/ตั้งดาวบนสวรรค์
ผ่องพรรณ/เพียงเพชรแก้วขลิบ
พลุ่งแพรว/แววไวไสวิบ
 ใคร่หิบบอยากได้ใจรอน . . .

(ขอพบฟ้าขลิบทอง : ดาวหวังวุบดับ, หน้า ๑๑๐)

...

สยิวพลี้วรวดปุดเจ็บ
หน่ายเหน็บนอบนึ่งวิหโย
สิ้นเสียงเถียงโทษโอดโอย
เกรียงไกรยเกรียกกรากซากซาน

(ขอพบฟ้าขลิบทอง : ธรณีนี้คิดสิทธิ์ใคร, หน้า ๑๑๐)

...

ขลุ่ยครวญหวนโหยโรยล่อง
ท้วท้วงทุงธารลานแก้ว
หลับเกิดดาวรุ่งพลุ่งแพรว
วาดแววหวังวับจับฟ้า

...

สาดแสงแรงรักหลักโลก
 คลายไศกทุกซ์ไคร้เราสอง
 หลับเกิดรักเจ้าราวทอง
ผาดผ่องใจจนล้นมี

(ขอบฟ้าขลิบทอง : มิซึฟ้าสว่างรอง, หน้า ๕๕)

...

ท่องปนชั้นเข็ญเย็นยาก

ตรากรตราแดดดำน้ำหัน

ชีวิตชั่วชั้ดกัดฟัน

ฝนชั้นลื่นหวาหนาวแขง

...

โรงเรียนหายโง่งโปรงปรุ

ขรุขระความคิดผิดผลู

กลับแจ่งแสงเจิดเลิศรู้

ก็หนุ้ทั้งนั้นบันดาล

(ขอบฟ้าขลิบทอง : กลิ่นมันเข้าไ้มน้ำตา. . . , หน้า ๗๐-๗๑)

เป็นที่น่าสังเกตว่า “อุซเซนี” มักใช้สัมผัสพยัญชนะมากกว่าสัมผัสสระ แต่ก็ยังไม่ทิ้งสัมผัสสระ เพื่อให้คล้องจองกับคำอื่นในวรรคด้วย ด้วยลักษณะเช่นนี้ ทำให้วินิพนธ์ของ “อุซเซนี” มีความไพเราะ ด้วยคำสัมผัสที่เรียงร้อยเกี่ยวประสานต่อกันประดุจสายไซ้ที่คล้องเกี่ยวต่อกันเป็นทอดๆ ทำให้มี “เสียงที่ไพเราะทั้งเสนาะในลีลา” ดังเช่น

พริ้งพริ้งดั่งฝันวันก่อน

ชูชันพีชน้ำอำสรวง

ผากดินผินพลิกริกทรวง

นุ่มห่วงแนบเมลิ็ดเผล็ดราย

ริ้วริ้วพลิวพรายสายมุก

แมกสุขเสกขึ้นขึ้นหาย

ข้าวเขียวเรียวยวยชวยชาย

เหมือนหมายทาบาบอบทอง

(ขอบฟ้าขลิบทอง : ไหนผองเพื่อนสุขทุกวาร?, หน้า ๑๐๕)

...

โลมไล้ให้แรงแกร่งกล้า

เหวว่าหวาดเว้าเร้นหนี

ยองโยใจคุณอุ่นดี

เหมือนมีโล่หลายกรายกัน

...

เจ้าจุกจุกจิมิมทับ
ห้องทับปิดหัวตัวหุ้ม
ฟ้าโล่งโปร่งแหละตะคุ่ม
แทนนุ่มนวนนิ่มอิมทรวง

...

(**ขอพบฟ้าขลิบทอง** : หนาวกาย หนาวใจจาบัลย์ . . . , หน้า ๑๑๑)

เข้ากอดคอกอกกอบให้ชอบซ้ำ
เข้ากุมกำกราวกว้างเหมือนอย่างหวัง
มันเสือกตัวรวเรียงเคียงประดัง
เพียงยามยมุคั่งมิวายเว้น

(**ขอพบฟ้าขลิบทอง** : ไทยเป็นทาสหรือจึงง่ายถึงชายตัว . . . , หน้า ๑๐๘)

ท่วงทำนองในการนำกลบทมาใช้ ทั้งด้วยการใช้รูปแบบกลบทดั้งเดิมและการปรับใช้ในลักษณะเฉพาะตน ดังกล่าวทั้งหมดนี้ เป็นส่วนอันสำคัญยิ่งที่ทำให้ร้อยกรองของ “อุชเชนี” พริ้งพราวทั้งด้วยความไพเราะและให้อารมณ์ละเมียดละไม ดังตัวอย่างส่วนหนึ่งที่ยกมานี้ ทั้งนี้ ลักษณะดังกล่าวได้ส่งอิทธิพลแก่กวีในรุ่นต่อๆ มาด้วย

๑.๒ การใช้เครื่องหมายวรรคตอน

ท่วงทำนองการแต่งอันเป็นลักษณะโดดเด่นอีก ลักษณะหนึ่งของ “อุชเชนี” คือการนำเครื่องหมายวรรคตอนมาใช้ในบทกวีนิพนธ์ได้อย่างสอดคล้องกับเนื้อหาและอารมณ์

ปกติบทกวีนิพนธ์ไทยไม่นิยมใช้เครื่องหมายวรรคตอนใดๆ ทำนองเดียวกับที่ไม่นิยมใช้ในงานเขียนร้อยแก้ว ซึ่งจะใช้เครื่องหมายบางลักษณะเท่านั้น ส่วนในบทกวีนั้น เครื่องครัดการไม่ใช้เครื่องหมายยิ่งกว่า แม้การใช้คำซ้ำก็ไม่นิยมใช้ไ้ม่ยมก แต่จะเขียนซ้ำคำ

โดยทั่วไป “อุชเชนี” เป็นกวีผู้หนึ่งที่ยอมรับกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการไม่ใช้เครื่องหมายวรรคตอน ดังกล่าว แต่ในวรรณกรรมร้อยกรองของ “อุชเชนี” ได้มีการใช้เครื่องหมายวรรคตอนในบางลักษณะและในบางบทบางตอน รวมทั้งใช้ในชื่อของบทกวีด้วย ทั้งนี้ น่าจะเป็นความ จงใจใช้ เพื่อมุ่งเน้น อารมณ์ความรู้สึกตามหน้าที่ของเครื่องหมายวรรคตอนเหล่านั้น เช่น ใช้เครื่องหมายอัศเจรีย์ เพื่อเน้นย้ำความ ตื่นเต้น ตกใจ หรือประหลาดใจ และในบาง ครั้งเพื่อเน้นย้ำข้อความให้หนักแน่น หรือเพิ่มน้ำหนักหรือ

เพิ่มความหมายให้ชัดเจนขึ้น เช่นชื่อบทกวีส่วนหนึ่ง อยู่เพื่ออะไร? ใครเลี้ยงโลก? ยวดีมีตนอยู่
ไหน? สวรรค์ขุ้ยๆ หนาวกายหนาวใจจาบัลย์ ... ใครเอื้อ... ผีหลอก! ไหนมิตรซิดใจให้
อิง!

ส่วนการใช้เครื่องหมายวรรคตอนในบทกวี ก็พบได้เป็นจำนวนมาก เช่นการใช้เครื่องหมาย
อัศเจรีย์

อ้า! น้ำหยดสดเย็นกระเซ็นหยาด

เพียงนวนายาดจากดินระรินไหล

ประศาน้ำพรั่คิดพินิจไป

หมายคระไลค์ลลองท่องโลกา

...

(ขอพบฟ้าขลิบทอง : เฮ้ย ... เรื่องเล็ก, หน้า ๑๒๒)

...

เหลือแต่กั้วแต่เกลียดและเคียดขี้

จักรูมรึงรังสรรค์ถำมันเหมือน

นี่หรือโลกใบใหม่พิไลเรือน

ที่ลอยเลื่อนราวซากจากนรก!

(ขอพบฟ้าขลิบทอง : เห็นนรก, หน้า ๑๒๑)

...

ช่างแหลมหนักหลักหลายนะอ้ายหนู

ถีบหัวกูพรีดพรีดอืดจริงหว่า

ใครว่าขานหลานขวัญยันหัวตา

ช่างหัวหมา! หลานกูหนูน่าซัง

....

แต่มาเคราะห์ร้ายหงายปลั่งตั้งเต็มขาน

ดาวเป็นล้านวิวิบริบไล

“หลานกูเล็กเด็กประชาธิปไตย

ไม่เป็นไร!” เซไซ โถ! แต่เอา

(ขอพบฟ้าขลิบทอง : เด็กประชาธิปไตย, หน้า ๙๖)

...

มือสะอาดวาดปากกาสง่าเกียรติ

มือละเมียดมุ่มน่มั่นแก้ไข

มือธรรมะทะแม่งท่วมร่วมฤทัย

มือเกรียงไกรกร้าวกราดทาสอธรรม!

(ขอพบฟ้าขลิบทอง : มือใคร ?, หน้า ๑๑๘)

การใช้เครื่องหมายอัศเจรีย์ในงานของ"อุชเชนี" ในบางความ มีลักษณะเป็นการตอกย้ำน้ำเสียง และความหมายของคำให้หนักแน่น เพื่อให้ผู้อ่านสัมผัสได้ถึงอารมณ์ความรู้สึกเฉียบขาด เช่น

...

“ธานีนีของมึงหรือ ?

อย่าหือ! วางโตโหหัง

ของกูผู้เดียวเฉียวฟัง

อ้ายจ้ง! โทะมึงถึงตาย!”

(ขอพบฟ้าขลิบทอง : ไม่ตลอดเหมือนกันแหละสหาย, หน้า ๑๓๓)

...

ผมหมุนตัวพับ! กลับหลัง

หน้าตั้งนำแถวแนวไสว

...

(ขอพบฟ้าขลิบทอง : ผมใช้ไทยแท้แน่นอน....., หน้า ๑๓๓)

....

ประมวลเป็นผลงานตระการเกริก

แรงบุกเบิกพระประธานปานเขาขุน

เซนต์โยเซฟเกริกไกรด้วยไบบุญ

พระเกี้ยวหนุนนำทางสว่างนั้!

(รายศิลาเรียง : เซนต์โยเซฟ ๗๕ ปี, หน้า ๘๕)

บทกวีบางบท “อุชเชนี” อาจใช้เครื่องหมายวรรคตอนหลายชนิด เช่น เครื่องหมายอัศเจรีย์ เครื่องหมายคำถาม และเครื่องหมายอัฒประกาศ

กระต่ายโง่โง่ยืนตื่นผวา

เอ้! นั่นฟ้าโห่งเประกะเทาะหลาย?

สวรรค์ปริวิล่มถล่มทลาย

เห็นจะตายแน่กูอู! นากั่ว

.....

หัวกระต่ายโนโปปกถลอกเปิก
 ชะวากชะเว็กริ้วรอยละห้อยโหย
 จนรุ่งแจ้งแสงไสหทัยโรย
 “ไฉ่ยไฉ่ยไฉ่ย! ภาพสรวงลวงตาฏ!”

...

(ขอพบฟ้าชลิบทอง : ภาพสรวงอันลวงตา, หน้า ๑๐๑-๑๐๒)

บางบทใช้ไม้ยมกในการซ้ำคำ ซึ่งเห็นได้ว่ามักเป็นกรณีที่ต้องการให้อ่านซ้ำเร็วๆ หรือทำให้
 ผู้อ่านสัมผัสได้ถึงความกระชั้น ถึ หรือระรัวของคำซ้ำ เช่น

...

ลิว ๆ พลิวลมพรมแล้ว
 ลูกแก้วเร้งรู้สู่หาว
 โฉ๊ะ! อือ! มีอใหญ่ไครยว
 หน่วงน้ำวปล้าปลุกขลุกรั้ง

...

(ขอพบฟ้าชลิบทอง : ดาวหวังวูบดับ...., หน้า ๑๑๐)

...

รับขวัญมันแนบแอบอก
 ชก ๆ เสียงน้ำฉ่ำไหล
 ตรับฟังดังคล้ายสายใจ
 คุณไซร์เมตตาปราณี

....

แต่เขาอื่นเล่า, มิตรรัก?
 ฮัก ๆ หอบรั้วตัวสั้น
 หนวากายหนววจใจจาบัลย์
 คีนวันใครเทียวเหลี้ยวแด

....

(ขอพบฟ้าชลิบทอง : หนวากาย หนววจใจจาบัลย์ . . . , หน้า ๑๑๑-๑๑๒)

...

ฝนวิบ ๆ กระชิบกระเส้า “ข้าเหงานัก
 ขอใจรักข้าสักดวงไว้หวงแหน”
 ลมสอดสายว่ายวรุณ “อย่าครุ่นแค้น
 นี้อุ่นแขนโอบเจ้าให้เศร้าราน

...

(ขอพบฟ้าขลิบทอง : เพื่อพระพาย – สายพิรุณ, หน้า ๑๔๕)

บางครั้ง การใช้เครื่องหมายไม้ยมกในบทกวีของ “อุชเชนี” อาจเป็นการเน้นย้ำขนาดหรือปริมาณ เช่น

ผมเดินหลีกปลีกคนจนตัวลีบ
 ผมเร่งรีบสาวเท้าก้าวใหญ่ ๆ
 ผมซอนชอกตรอกตรอกเดี๋ยวจะเห็จไป
 บ้านอยู่ไหนใครมาเมตตาไปรอย?

...

(ขอพบฟ้าขลิบทอง : ฝึลลอก, หน้า ๑๑๕-๑๑๖)

....

ตัวนิต ๆ มิดหมี่มีแต่ร่าง
 ซี่โครงกางหัวโตไซเซเสริม
 ใครโอบเจ้าเอาใจใส่ประเดมิ
 ได้สวมเพิ่มเสื้อพริ้งอิงอุรา

...

(ขอพบฟ้าขลิบทอง : มีอใคร, หน้า ๑๑๘)

บางกรณี “อุชเชนี” ใจไม่ใช้เครื่องหมายไม้ยมกในคำซ้ำ แต่จะใช้การซ้ำคำในกรณีที่ต้องการทอดเสียง ทอดอารมณ์ความรู้สึก ดังเช่น

เจ้าฝนทองล่องลอยผล็อยผล็อยฝัน
 ใครหยิบโยนยั่วใจให้ผวา ?
 ดูแพรวแพรวแวววาบปลายนัยน์ตา
 ชวนถลารี่ใส่ไม่รอรั้ง

...

(ขอบฟ้าชลิบทอง : ไทยเป็นทาสหรือจึงง่ายถึงชายตัว, หน้า ๑๐๘)

...

เสียงเผาะเผาะเหยาะหยาดไม่ขาดหยุด
ตั้งสิ้นสุดความหวังครึ่งฝั่งแฉ้ว
คงแต่น้ำตาพรายเป็นสายแพรว
ดูจมน้ำแก้วก่องวับจับนัยน์ตา

...

(ขอบฟ้าชลิบทอง : ฝนฉ่ำและน้ำตา, หน้า ๖)

สุดที่รัก

ดาวพยับหยดยหยดยพร้อยแสงหา
ตรงปลายเคียวเรียวรองเดือนทองทา
ท่องนภาเคียงเห็นเช่นวันนั้น

...

(ขอบฟ้าชลิบทอง : ชนแสนแห่งนฟ้าเฝ้าหาดาว, หน้า ๑๒๙)

ส่วนการใช้เครื่องหมายจุดไข่ปลาทั้งในความและชื่อบทกวีของ “อุชเชนี” จะเห็นว่าเป็นการใช้เพื่อทอดเวลาหรือทอดอารมณ์ความรู้สึกอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น

อัจฉริยภาพ . . . . .

เกิดโดยธรรมชาติ ในตัวตนของเขา
เร้นลึกอยู่ภายใต้หนวดเครา ผมเฝ้าที่ดูรกรู้ง
และเสื้อผ้าธรรมดาที่แสนสะอาด
ในบ้านน้อย . . . . .
ซึ่งพื้นกระดานรีนเรียบไร้ผงคลี

(รายศิลาเรียง : แต่จ่าง แซ่ตั้ง, หน้า ๑๒๒)

ความรัก คือธารน้ำใส บริสุทธิ์
ชื่นใจ . . . เมื่อได้ลูบไล้ดื่มกิน
หวานน้ก . . . เมื่อมีผู้ดวงตัก
ใส่จอกมาจรดให้ถึงปาก . . . ถึงใจ
ความรัก คือกุหลาบกลีบละมุน
เอมใจ . . . เมื่อได้สัมผัส

หอมหวานนัก . . . เมื่อมีบุคคลพิเศษ
 มาหยิบยื่นให้ถึงมือ . . . ถึงใจ
 ความรัก จึงมิใช่ความโดดเดี่ยว
 แต่เป็นสนิทสัมพันธ์ของการ “ให้”
 ระหว่างใจ . . . ต่อใจ

(รายศิลาเรียง : ความรัก, หน้า ๑๗๔)

....

อาจหนาวก็ว่ารวรดปวดเหลือ
 แต่เอื้อคุณอวยอาจหาญ
 คลีคลุ่มกลุ่มกล้าประชาชาญ
 อุ่มนานกว่าอื่นหมื่นใด . . .

(ขอบฟ้าขลิบทอง: นาวากาย นาวาใจจาบัลย์ . . ., หน้า ๑๑๑-๑๑๒)

เครื่องหมายจุลภาคและการเว้นวรรคเป็นเครื่องหมายที่ใช้คั่นข้อความ ซึ่งโดยปกติไม่มีความจำเป็นหรือไม่นิยมใช้ในบทร้อยกรอง แต่บทกวีบางบทบางตอนของ “อุชเชนี” ใช้เครื่องหมายทั้งสองนี้ ซึ่งน่าจะเป็นเจตนาที่จะ “วรรค” หรือคั่นข้อความ เพื่อให้ผู้อ่านเน้นคำหรือความเหล่านั้น ทั้งยังเป็นการทำให้ผู้อ่านสะดุดหยุดคิดอีกด้วย

...

“ตื่นเถิดเจ้า, เขาเขิน, เนินพิสุทธิ์,
 หม่อมมนุษย์, เมฆ, มฤค, พันธุ์พฤกษา,
 ตื่นเถิดหิน, ดินทราย, รាយมรรคา
 กรวด, ผกา, แมง, วิหค, อุทกธาร”

...

ได้ร่วมฟ้าร่ารื่นทุกคืนวัน
 คน, สัตว์สรรพนิทราสุบินลินสยอง
 ธารสุขทั้นลั่นไหลเป็นเฝยของ
 จากฟ้าฟองฟูพิภพจบทิศทาง”

(ขอบฟ้าขลิบทอง: เสียงโคและเสียงควาย, หน้า ๘๘-๘๙)

...

บริสุทธิ์, ยากจน, และนบนอบ
 สมองตอบพระเมตตาอันยิ่งใหญ่

หยาดน้ำตาหยดร่วงจากดวงใจ

ถวายเป็นกลิ่นแล้วตลอดกาล

...

(รายศิลาเรียง : ปฏิญญา ๓, หน้า ๑๑๓)

ในบทกวีบทหนึ่ง “อุชเชนี”¹ ใช้ทั้งการซ้ำคำและเครื่องหมายเว้นวรรค เพื่อให้ผู้อ่านรู้สึกถึง
 กิริยาของแขนที่หมุนอย่างช้า ๆ ด้วยความอ่อนล้าระโหยโรยแรง ดังนี้

...

ลำแขนแล่นล้ำพาทรุด

เหลือรอดแรงร้ายรายหลอน

หมุนช้า ช้าลงคงมรณ์

วงจรรจบสนิทอนิจจา !

(ขอบฟ้าชลิตทอง : ธรณีนี้คิดสิทธิ์ใคร, หน้า ๘๔-๘๕)

ทั้งหมดนี้จะเห็นได้ว่า การใช้เครื่องหมายวรรคตอนในบทกวีของ “อุชเชนี” เป็นการแหวกไป
 จากขนบเดิมอย่างสร้างสรรค์ เพราะเป็นการสื่อสารอารมณ์ของผู้ประพันธ์ซึ่งช่วยเพิ่มรสอารมณ์ของบท
 กวีให้สมบูรณ์ขึ้น

๑. กลวิธีนำเสนอเรื่อง

ในการนำเสนอเรื่อง “อุชเชนี” ได้ใช้กลวิธีที่น่าสนใจ ดังนี้

๑.๑ การเปิดเรื่อง

ลักษณะ การเปิดเรื่องเป็นความ โดดเด่น อย่างยิ่ง ประการหนึ่งในบทกวีของ “อุชเชนี”
 “อุชเชนี” เสนอการเปิดเรื่องอย่างสร้างสรรค์ ๒ ลักษณะ คือ

๑) การเปิดเรื่องด้วย “คำเกริ่น” และ “คำอาลปนะ”

เป็นการเปิดเรื่องในวรรคแรกของบทกวี ด้วยการเกริ่นนำอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือใช้
 “คำอาลปนะ”¹ คือคำทักทายหรือเรียกขาน ผู้อ่านหรือผู้ที่กวีกำหนดให้เป็นผู้รับสารจากบทกวีของตน
 เช่น

1

พระยาอุปทิศศิลปสาร (๒๕๑๔, หน้า ๑๙๕) อธิบายว่า “คำอาลปนะ” หรือ “อาลปน” หมายถึงคำเรียกชื่อของผู้ที่พูดด้วย เช่น “นายสี
 เธอไปไหน” “บทอาลปนะ” นี้ เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “กรรตุสติปัญญา” ส่วน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ (๒๕๔๖,

สุดที่รัก

ดาวพยับหยอหยอยพริ้วแสงหา
ตรงปลายเคียวเรียวรองเดือนทองทา
ท่อนภาเคียงเห็นเช่นวันนั้น

(ขอพบฟ้าชลิบทอง: ชนแสนแห่งนฟ้าเฝ้าหาดาว, หน้า ๗๕)

การใช้คำเกริ่นหรือคำ เรียกขานดังกล่าว ทำให้วรรณคดีเรื่อง ของบทกวีมีจำนวน คำไม่ครบตามรูปแบบฉันทลักษณ์ คือมีเพียงสองถึงห้าคำ แต่ส่วนใหญ่มักเป็นสองคำ

การใช้คำเกริ่นและคำอาลปนะนี้ เป็นชนบ ปกติของ กลอนบทละครไทย แต่การที่ “อุชเชนี” นำมาใช้ในบทกวีนิพนธ์ร่วมสมัย ทั้ง มิใช่บทละครอีกด้วยนั้น ควรถือได้ว่าเป็นการเสนอความแปลกใหม่ เป็นประดิษฐกรรมใหม่ ที่ทำให้เกิดเป็นลีลาเฉพาะตัวอย่างน่าสนใจ เนื่องจากบทกลอนทั่วไปต่างจาก บทละคร ซึ่งโดยธรรมชาติจะประกอบด้วยบทเจรจาระหว่างตัวละคร ทำให้ต้องมีคำเรียกขาน คำทักทาย โดยอัตโนมัติ รวมทั้งการเกริ่นเพื่อเปิดนำตัวละครเข้าสู่การนำเสนอบทบาทของตน ลักษณะการใช้บทอาลปนะและการเกริ่นนำจึงเป็นสิ่งที่ควบคู่มากับบทละคร ดังจะเห็นได้ว่า ชนบนิยมการใช้คำอาลปนะและคำเกริ่น นี้ ได้ปรากฏใน บทละคร แต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา สืบทอดมาจนถึงบทละครที่ประพันธ์ขึ้นใน สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ดังการใช้คำอาลปนะในบทละครเรื่อง “สังข์ทอง ครั่งกรุงเก่า”

น้องแก้ว

ผัวรักจะเล่าเข้าใจ

แมนแท้แน่แล้วอย่างสงสัย

บัดนี้หัตถ์นัยน์เธอลงมา

(สังข์ทอง ครั่งกรุงเก่า, ๒๕๐๘, หน้า ๑๒๕)

การใช้คำอาลปนะในบทละครสมัยรัตนโกสินทร์ พระราชนิพนธ์เรื่อง **เงาะป่า**

ชื่นใจ

หอมกระถินกลิ่นไกลใจรั้วรั้ว

ที่เงาไม้ราบร่มลมพัดฉิว

หรือใครลิวลมแลลบแอบมอง

(พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ๒๕๐๕, หน้า ๔๑)

จอมขวัญ

บิตรมารดาคลาไคล

จะเวียนโคกศัลย์ไปถึงไหน

เพราะเชื่อในตัวพี่ที่เจตน์จง

หน้า ๑๓๖๘) ให้ความหมายตรงกันว่า หมายถึง “การพูด, การสนทนา, การเรียก, การทักทาย, ในไวยากรณ์หมายถึง คำที่ใช้เรียก หรือ ทักทายผู้ที่ตนจะพูดด้วย”

(พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ๒๕๐๕, หน้า ๙๕)

และในพระราชนิพนธ์บทละครพูดสลับลำเรื่อง **ศกุนตลา**

โฉมฉาย	นางเยาว์วัยวุ่นเสนาหา
กามเทพแฝงศรบุษบา	ต้องอุราเรียมไหม้ดังไฟกัลป์
	(พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ๒๕๑๖, หน้า ๗๙)

การใช้คำกริยารูปนำในบทพระราชนิพนธ์บทละครเรื่อง **อิเหนา**

เมื่อนั้น	ระเด่นมนตรีเรื่องศรี
ครั้นล่องปฐมยามราตรี	ก็เข้าสู่แท่นที่ไสยา
	(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, ๒๕๐๘, หน้า ๙๗)

การใช้คำอุปมาอุปไมยในบทกวีของ “อุชเชนี” มักเป็นคำอุปมาอุปไมยด้วยน้ำเสียงที่แสดงความ เป็นมิตร ห่วงใย มีความรู้สึกอ่อนหวานประเล้าประโลม เช่น สูดที่รัก ยอดรัก คนดี ฯลฯ บางครั้งจะมี คำลงท้าย จ๊ะ ค่ะ หรือ จ๋า ด้วย เช่น

มิตรम्म

ผ้าห่มคุณให้ค้ำนั้น
นุ่มเนื้อเหลือคำจามรรจ์
อึดอันอุ่นซึ่งถึงใน

...

(ดาวม่งนภาดิน : หนาวกายหนาวใจจามรรจ์, หน้า ๕๑)

ชาวหนังสือ

แสงเทียนส่องสว่างหวัง
ถนอมศักดิ์อักษรระดะดั่ง
เปลวสะพรั่งพริบแสงแจรงคิด

...

(ดาวม่งนภาดิน : แสงเทียน, หน้า ๕๓)

ยวดี

น้ำนี้จอกจ้อยร่อยเหลือ
 แต่รวยด้วยใจจวนเจือ
 มิตรเอื้ออารีปรีดิ์

...

(ดาวม่งนภาติน : แต่ยวดี, หน้า ๗๗)

นงลักษณ์

แ่งน้อยน่ารักหน้าหน้า
 ดูนีชีพวงผกา
 ดูซ้ำตั้งใจให้เธอ

...

(ขอบฟ้าชลิบทอง : กำเนิด – ดอกไม้และดวงใจ, หน้า ๙)

มิ่งมิตร

เธอมีสิทธิ์ที่จะล่องแม่น้ำริน
 ที่จะบุกดงด้ายมค้ำคีน
 ที่จะชื่นใจหลายกับสายลม

...

(ขอบฟ้าชลิบทอง : ขอบฟ้าชลิบทอง, หน้า ๕๖)

อรทัย

ยังจำได้หรือเปล่าเช้าวันนั้น
 เธอพรราวพริ้งสะอื้นร่างสว่างพรรณ
 ท่าเยื้องหยันเพียงฟางนางพญา

...

(ขอบฟ้าชลิบทอง : เพียงโลงผี, หน้า ๗๖)

ดวงใจ

หยุดร้องไห้เสียที่เถิดหนา
 ดูจันทร์รูปเคียวเกี่ยวฟ้า
 โลมหล้าด้วยแสงเงินเย็น

...

(ขอพบฟ้าชลิบทอง : ได้โค้งสะพาน, หน้า ๔๐)

ลูกแก้ว

ไปแล้วหรือแม่ผีน

แสนห่วงลูกยาศารพัน

แต่นี้ก็วันจักคืน

....

(ดาวผ่องนภาดิน : มีข้าออกชอกขณะนี้เลย, หน้า ๗)

แม่แก้ว

ไร้แม่แล้วโลกร้างอ้างว้างไหว

เหมือนความชื่นถูกกระชากไปจากใจ

ลึกลึกลึในอุราเหวว่านั้

...

(รายศิลาเรียง : คำแม่, หน้า ๑๒๑)

หนูจำ

ตั้งหน้ารำเรียนเขียนอ่าน

แม่มีเพียงพื้นรึนลาน

กระดานโหว่หว่างอย่างนั้น

...

(ขอพบฟ้าชลิบทอง : กลืนมันเข้าไฉนน้ำตา, หน้า ๗๐)

ในบางบทมีการใช้คำลงท้ายข้างหน้าคำเรียก เสมือนว่าได้คุยกันมาก่อนแล้ว เช่น

นะจ๊ะที่รัก

เราจักชอนใช้ไผ่หา

ปุยปลิวรี่เร่เมฆา

ฝากฟ้าพุ่มฟ้ารักไว้

....

นะจ๊ะดวงใจ

เพื่อให้รักหอมจ่อมขวัญ

อบหล้าอำเอมเปรมบัน
เนืองนันทเมตตากาธุณ

...

(ดาวส่องนภาดิน : ก้าวเธอยังก้องปถพี, หน้า ๒๔-๒๕)

ส่วนการเปิดเรื่องในอีกลักษณะหนึ่งของ “อุชเชนี” คือการใช้ คำเกริ่น นั้น มักเป็น สถานที่
สิ่งของ หรืออารมณ์ความรู้สึก ฯลฯ เช่น

กระท่อม

เจ้าจอมจุมพุกชุกเข็ญ
บ้างถึบ้างห่างร้างเร้น
รอเป็นหรือตายวายเตียน

สีลม

ข้าคมคราแจ้งแดงฉาน
ตัดเมฆเอกอิสรกิจชาญ
วิญญานเสรีคลิบิน

...

(ดาวส่องนภาดิน : ธรรมนี้คิดลึทึใด, หน้า ๒๖)

ยอดเนิน

ชวนเชิญเราฝันมันไฉน
สองตีนป็นเปื่อยเรื่อยไป
คว่ำไขว่ขอบฟ้าหน้าโพ้น

...

(ดาวส่องนภาดิน : แต่เพื่อเพื่อนอื่นหมิ่นแสน, หน้า ๒๒)

มีดมิด

ดวงจิตดุจถ้ำดำเหลือ
ทางออกชอกชุ้มคลุมเครือ
ไหนเหนือไหนใต้ไปรู้

...

(ดาวส่องนภาดิน : ไหนมิตรจิตใจให้อิง, หน้า ๕๘)

รักเธอ

เพียงจะเปรวอป้อนปลิดชีวิตให้
เพียงสอยสาวดาวเรียงไว้เคียงใจ
เพียงจะไคล้คลั่งถึงคะเน็งนิจ

...

(ดาวผ่องนภาติน : 'รัก' สมัยเลือกตั้ง, หน้า ๔๐)

กล่าวได้ว่า การที่ “อุชเชนี” ใช้ขนบนิยมการใช้คำอุปมาหรือคำเปรียบของกลอนบทละคร แม้จะเป็นการผลิตซ้ำในรูปลักษณะเดิม แต่ก็เป็นผู้ริเริ่มการนำมาใช้กับบทประพันธ์ร่วมสมัยทั้งมีใบบทละครตามที่เคยใช้กันอีกด้วย ทั้งเป็นกลวิธีที่ทำให้ได้รสอารมณ์ ความรู้สึกที่เข้มข้น หรือละเอียดละไมขึ้น ถือเป็นลักษณะสร้างสรรค์ที่โดดเด่นอย่างหนึ่งในบทกวีของ “อุชเชนี” และเป็นแบบอย่างที่กวีร่วมสมัยและกวีในรุ่นต่อ ๆ มานำมาใช้

๒) การเปิดเรื่องด้วยการตั้งคำถาม

ลีลาเฉพาะอันโดดเด่นลักษณะหนึ่งในบทกวีของ “อุชเชนี” คือการเปิดเรื่องหรือขึ้นต้นด้วยคำถาม ในลักษณะที่มีทั้งการใช้และไม่ใช้เครื่องหมายปริศนี กล่าวคือหากเป็นการตั้งคำถาม ก็จะทำกับด้วยเครื่องหมายปริศนี แต่ในกรณีที่ไมใช้ปริศนี จะเป็นกรณีที่ไม่ใช่การถามหรือไม่มีเจตนาจะถาม หากเป็นการรำพึงหรือปรารภ ในอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น สนทนา ประชดประชัน เย้ยหยัน เสียดสี ปรารภ ฯลฯ ดังเช่น

เขาไหนไม่เป็นเช่นสายน้ำ
ที่ไหลล้าหล่อเลี้ยงลำเลียงริน
สู่ชีพชนทั่วชั้นทุกวันคืน
กระซบขึ้นซิดอยู่คู่ผืนดิน

...

(ขอบฟ้าขลิบทอง : ไฉนไม่เป็นเช่น . . . , หน้า ๑๐๗)

เพื่อนใจ

ฝันทำไมถึงทุ่งหญ้าสุดตาไฟน
ฝันทำไมถึงรวงโรจน์อันโชติชน
ฝันทำไมถึงไม้ไอนโยนกิ่งไกว

...

(ขอบฟ้าขลิบทอง : ความคิดอิสระ, หน้า ๑๘-๑๙)

คุณจะทำผมใหม่หรือไม่เล่า
 ว่าคนเราลงจากจากสนาม
 ได้รู้รสสดชื่นเลือดสงคราม
 เหมือนไฟลามแลบไหม้ทั่วใจตน
 ...

(ขอพบฟ้าขลิบทอง: กว่าจะสงบสันต์สุขแท้, หน้า ๗๔)

เจ้าฝนทองล่องลอยผลอยผลอยไผ่น
 ใครหยิบโยนยั่วใจให้ผวา?
 ดูแพรวแพรวแวววาวปลาบ নয়น์ตา
 ชวนถลารี่ไสไม่รอร้ง

(ดาวม้องนภาดิน : ไทยเป็นทาสหรือจึงง่ายถึงชายตัว, หน้า ๔๘)

๓) การดำเนินเรื่องในรูปแบบ “ลำนำนิทาน”

บทกวีนิพนธ์ของ “อุชเชนี” จำนวนหนึ่งใช้กลวิธีเล่าเรื่องโดยบรรยายหรือพรรณนาความ ด้วยบทสนทนาของตัวละคร ช่วยให้เรื่องราวที่น่าเสนอมีสีสัน น่าสนใจ ชวนอ่าน โดยที่บางบทมีท่วงทำนองของนิทาน หรือนวนิยาย หรือเรื่องเล่า ลักษณะเช่นนี้เป็นกลวิธีที่ “อุชเชนี” รับมาจาก “ลำนำนิทาน” หรือบัลลาด (Ballad) ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของร้อยกรองฝรั่งเศสที่นิยมกันมาก ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๔ และ ๑๕ (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๕, หน้า ๔๘-๕๑)

การดำเนินเรื่องในรูปแบบดังกล่าวของ “อุชเชนี” จึงเป็นการนำเสนอบทกวีนิพนธ์ไทยให้มีรูปแบบใหม่และหลากหลายขึ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

...
 กระต่ายใจไผ่ขึ้นตีนผวา
 เอ! นั้นฟ้าโห่งเปราะกะเทาะหลาย?
 สวรรค์บริวารล้มถล่มทลาย
 เห็นจะตายแน่กูดู! น่ากลัว
 พอออกได้ใส่อ้าวเท้าสุนัข
 ทูลีทูลักหกคว่ำคะมำหัว
 ฟ้าจะแยกแตกเบรียงเป็นเสียงนัว
 จะมามัวมะงาหราทำไม่ได้

ตะโกนก้อง “ผองสหายกระต่ายเอ๋ย
อย่าช้าเลย เร็วเถิดเร่งเปิดหนี”
กระต่ายไทยไว้วิ่งเป็นสิ่งคลี
แมลงหวี่แมลงวันถลันโกย

....

แมลงมุ่มซุ่มสิ่งซึ่งกลางใย
ยี้มละไม “อนิจจาน่าอดสู!”
มันฆ่าเลื่องเยื้องทแยงเห็นแมงพรุ
ติดใยอยู่ก็ตะปบจะขบกิน...

...

(ขอบฟ้าขลิบทอง : ภาพสำรวจอันลวงตา, หน้า ๑๐๑-๑๐๒)

...

มือพี่ประคองก้านแก้ว
เพชรแพรวน้ำค้างพรางดม
เสียงเจ้าเคล้ามากับลม
ระงมกลืนแก้วแว่วไกล
“บอกข้าก่อนซิว่าพี่
ยินคำขานี่ว่าไหน?”
พี่เสียนูฟุ้งตั้งใจ
แผลอไผลได้ยिनซื้อตัว
กลัวเสียงถอนใจใครคนหนึ่ง
รัดรีง “มาเถิดทูนหัว”
พี่รีบเล่าไปใจรัว
หวั่นกลัวเจ้าพรากจากลา
เสียงเจ้าเบาบางว่างเหลือ
“ข้าเชื่อพี่ยिनอย่างว่า
เหมือนใจข้าใฝ่ภาวนา
มิกล้าโอษฐ์ออกบอกยุบล”

“สุดรักพี่รู้อยู่แล้ว
 ว่าแก้วเรียกพี่ที่หน
 คิดถึงวังเรือเหลือน
 ใคร่ลพพัศร์เจ้าเพราพรณ”

...

(ขอพบฟ้าลิขิตของ : เสียงจากดอกแก้ว, หน้า ๑๔)

บทกวีบางเรื่องเป็นคำพูดตอบโต้กันไปมาของตัวละคร โดยไม่มีการบรรยายเรื่อง ซึ่งเป็น
 ลักษณะของ“ลำนำนิทาน” อีกรูปแบบหนึ่ง เช่น

...

แม่จ๋า

ลูกกลับมาแล้วแก้วลูกเอ๋ย
 ร่างลูกไร้ไม่เห็นเหมือนเช่นเคย
 เพราะสังเวศจะส่องก้องโลกแล้ว

...

ลูกมิ่ง

มีดเสียดจริง, ดวงใจ, ไม่เห็นหน
 ศรัทธาลูกปลุกเปล่าเท่าเทียนน
 จักตาลดลสว่างใดในโลกา

...

แม่จ๋า

ก่อนอรุณกรุ่นหล้าเมื่อฟ้าสาง
 ดาวทุกดวงร่วงดับดับดับปาง
 แต่จักวางวายแท้แน่เมื่อไร

...

(ขอพบฟ้าลิขิตของ : มีดหรือ?, หน้า ๕๐-๕๑)

...

ถ้าเขาซักเรื่องราวสาวความยึด
 ลูกนี้มีดตอบใจจะคะมสัน?
 คงปวดยับกลับมาสารพัน
 ลูกปลอบขวัญเขาด้วยช่วยเอ็นดู

ถ้าเขาจะรบเร้าเอาให้ได้
แม่ไปไหนไปไหนเสียล่ะหนู?
เอาแหวนทองเกลี้ยงแม้นั้นแลชู
คำตอบอยู่ในนั้นแล้วจะแก้วใจ

ถ้าเขาอยากรู้ล่ะจะที่บ้านเรา
ไฉนจึงเหมาเหวว่าน่าสงสัย?
ชี้ให้ดูเดือนคำสามสิทราวมวย
กับประตูปิดไว้ตลอดกาล

...

(ขอบฟ้าขลิบทอง : ยิ้มจนสิ้นลมปราณ, หน้า ๗๒)

๓. กลวิธีทางภาษา

ในด้านการใช้ภาษา เป็นคุณสมบัติสำคัญอย่างยิ่งอีกประการหนึ่งที่ทำให้วรรณกรรมบทกวีของ “อุชเชนี” มีความโดดเด่นอย่างมาก ด้วยคุณลักษณะเด่นในเชิงกวีโวหารอย่างหลากหลาย ดังนี้

๓.๑ ภาพพจน์

เช่นเดียวกับกวีฝีมือดีโดยทั่วไป บทกวีของ “อุชเชนี” มีการใช้ภาษาภาพพจน์อย่างรุ่มรวย เพื่อกระทบบอารมณ์ความรู้สึก หรือมุ่งให้เห็นภาพหรือเกิดจินตนาการ ภาพพจน์ลักษณะต่าง ๆ ที่ “อุชเชนี” นำเสนอ ได้แก่

๑) **อุปมาและอุปลักษณ์**¹ การใช้ความเปรียบในด้วยลักษณะการอุปมา (Simile) และ อุปลักษณ์ (Metaphor) เป็นกลวิธีที่ “อุชเชนี” ใช้เสมอๆ ทั้งนี้ นอกจากจะสร้างภาพอันชัดเจนแล้วยังกระทบบอารมณ์ความรู้สึกอย่างมาก ดังบทกวีต่อไปนี้

...

ตั้งใครครว้ใจไปเชือด
ไซมเล็ดขว้ญสิ้นบินแขวน
ลูกร้างห่างไร้ใครแทน
ทั่วแดนหาเหมือนลูกยา

...

(ขอบฟ้าขลิบทอง : มีข้าออกชอกจะนี้เลย, หน้า ๒๕)

¹รายงานวิจัยฉบับนี้ เสนอภาษาเปรียบเทียบเป็นภาพรวม ไม่แยกอุปมาและอุปลักษณ์ เพราะไม่มีความแตกต่างทางอารมณ์ความรู้สึกหรือการรับรู้ความของผู้อ่าน ทั้งนี้ ในตำราภาษาไทยสมัยก่อนใช้คำเรียกรวมกันว่า “อุปมาอุปมัย”

...

ฝันร้ายเหมือนไฟนรก
 ลามแลบแสบอกกายสิ้น
 น้ำตาพรำมัววริน
 ดำดึ้นกลางแฉ่วแนวดวง

...

(ขอบฟ้าขลิบทอง : ศานติสียอดบุชา, หน้า ๔๑)

...

จากเจ้าเหมือนใครเดือนเชือด
 ดวงใจให้เลือดหลังไหล
 แต่ยังมีร้าวรานใน
 เหมือนไฟเผาผลาญศรัทธา

...

(ขอบฟ้าขลิบทอง : แทนใจที่รักแก้วตา, หน้า ๑๕)

ความรัก คือธารน้ำใส บริสุทธิ์
 ชื่นใจ . . . เมื่อได้ลุ่มได้ดื่มกิน
 หวานนั้ก . . . เมื่อมีผู้ดวงตัก
 ใส้จออกมาจรดให้ถึงปาก . . . ถึงใจ

ความรัก คือกุหลาบกลีบละมุน
 เอมใจ . . . เมื่อได้สัมผัส
 หอมหวานนั้ก . . . เมื่อมีบุคคลพิเศษ
 มาหยิบยื่นให้ถึงมือ . . . ถึงใจ
 ความรัก จึงมิใช่ความโดดเดี่ยว
 แต่เป็นสนิทสัมพันธ์ของการ “ให้”
 ระหว่างใจ . . . ต่อใจ

(รายศิลาเรียง : ความรัก, หน้า ๑๗๔)

...

๒) บุคลาธิษฐาน (Personification)

การใช้ “บุคลาธิษฐาน” คือ ความเปรียบในลักษณะสมมุติสิ่งที่ไม่มีชีวิต ความคตินามธรรมชาติ หรือสัตว์ ให้มีสติปัญญา อารมณ์ หรือกริยาเยี่ยงมนุษย์ (ราชบัณฑิตยสถาน. ๒๕๔๕, หน้า ๓๒๔) เป็นโวหารเปรียบเทียบอีกลักษณะหนึ่งที่ปรากฏในบทกวีของ “อุชเชนี” เช่น

...

สงครามหยามเยี้ยมหัว
 แสยะยั่วยามใจใหญ่หลวง
 โลहितสาดสดชดดวง
 ฟีฟ่วงกอปรก่อทรกรรม

(ขอพบฟ้าขลิบทอง : ศานติสียอดบุชา, หน้า ๔๑)

...

สายน้ำแจ้วแววแจ่มเยะแย้มยิ้ม
 รับลมพริ้มทอระทวยอวยอ่อนไหว
 อรชรเพียงช่อผกาไพร
 ที่ลมไกวกิ่งกล่อมถนอมกัน

...

(ขอพบฟ้าขลิบทอง : สูงขึ้นไป, หน้า ๒๓)

๓) สัญลักษณ์ (Symbol)

บทกวีของ “อุชเชนี” มีการใช้สัญลักษณ์อย่างหลากหลาย เช่น ใช้ “กุหลาบแดง” และ “หิ่งห้อย” เป็นสัญลักษณ์ของพลังมวลชนที่มีอุดมการณ์ความคิดทางการเมืองร่วมกัน ใช้ “พายุ” และ “ฟ้า” เป็นสัญลักษณ์ของอำนาจทางการเมืองในขณะนั้น และเปรียบว่าอำนาจนี้มีความชั่วร้ายเหมือนกับ “อสูรร้าย” ใช้ “คางคก” เป็นสัญลักษณ์ของประชาชนที่ด้อยโอกาสทางสังคมและถูกกดขี่ข่มเหง

ดังบทกลอนต่อไปนี้

...

พายุกล้าฟ้าเปรี้ยงเสียงกัมปนาท
 ใครบังอาจแบ่งบำมากระหน้า
 เข้ากราดกริ้วนี้ชี้ทำยี่อำ
 จักเห็นห้ำอมฤตคิดทำลาย
 กุหลาบริ้วพลิวขบวนเริ่มม้วนร่วง
 ร้อย ๆ ควงเพลงขานกังวานหาย

แต่ละกะลือปลิวชบสยบราย

อสูรร้ายเดินเพลิงระเวิงเลย . . .

(ขอบฟ้าขลิบทอง : กليبกุหลาบ, หน้า ๑๓๕)

...

กระจายแสงแจรงพริ้วยหึ่งห้อยเอ๋ย

ไม่พริ้นเลยดินดำพำร่าหรรษา

แสงวาววูบจวบมธุสุธา

แรงเมตตาโลดแล่นทั่วแดนดิน

มือเด็กหนึ่งซึ่งกระด้างอย่างตะปบ

สุดหลีกหลบกรรมโทษเหลือโหดหิน

มีอระแวงแสงจ้าเจอราคิน

ก็ผลักผินหึ่งห้อยกระจ้อยลง

ในขวดดำค้ำขั้นมีดมนคับ

หวังจะดับแสงงามตามประสงค์

เพียงผลอแผลบแวบเดียวเจียวใจจง

แสงก็วงวาววับจับขวิดโพลน !

(ขอบฟ้าขลิบทอง : หิ่งห้อย, หน้า ๙๘)

...

แสนสงสารคางคกฟกตลอด

ตัวไม่รอดแล้วยังรำพำร่าเฉลียว

ตัวเราบาปหยาบใหญ่อย่างไรเจียว

เขาจึงเคียวเขี้ยวทำกรรมฉะนี้

เพราะเกิดมาเป็นอย่างชาติคางคก

สกปรกต่ำได้ไรศักดิ์ศรี

หรือจึงต้องสูญสิ้นทั้งอินทรีย์

เป็นพลีอยู่ติธรรมกระหน่ำเอา

พระท่านสร้างคางคกไว้รักโลก

อับเนาโชคชั่วชนผิดคนเขา

ดินระเหิดเร็ดหาค่าไม่เบา

เสรีเจ้าแพงซึ้งถึงชีวา

(ขอบฟ้าขลิบทอง : คางคก, หน้า ๕๙)

๔) อธิพจน์ หรือ การกล่าวเกินจริง (Hyperbole)

บทกวีของ “อุชเชนี” มีการใช้โวหารกล่าวเกินจริงบ่อยครั้ง ดังบทกวีชื่อ **สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สดุดี ๑** ที่ใช้อธิพจน์เพื่อแสดงถึงความจงรักภักดีและและซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณต่อสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ และบทกวี **ปวงประชาโคกาลัย** กับ **กราบลาอาลัยแม่ย่าเรา** ที่แสดงอารมณ์ความรู้สึกเศร้าโศกอาลัย ในการเสด็จสู่สวรรคาลัยของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

...

ก็หมื่นรักภักดีก็แค้น
ก็หมื่นแคนคลอซ้องก้องเขาขุน
ก็แต่รสังข์ประโคมค่าพระการุญ
จะเทิดทูนพระทรงบุญได้พอเพียง

...

(รายศิลาเรียง : สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สดุดี ๑, หน้า ๒๖)

ฟ้าร้องให้เหวหวั่นโศกศัลย์สะอื้น
ชะความขึ้นข้าสลดหมดผ่องแผ้ว
หยาดฝนปรอยทยอยถล่มก็แนว
น้ำตาแพรวไไทยทันพันพิรุณ

...

(รายศิลาเรียง : ปวงประชาโคกาลัย, หน้า ๑๑๘)

...

ก็กานท์กล้านบพระทอดท้อ	เพลงไพเราะเสนาะคลอก็สิ้นเสียง
นกน้อยน้อยก็ร้อยร่ามาจำเรียง	ก็สายธารพอแผ่ดั่งน้ำพระทัย

(รายศิลาเรียง : กราบลาอาลัยแม่ย่าเรา, หน้า ๑๑๙)

๕) การตั้งคำถาม (Rhetorical Question)

การตั้งคำถามชนิดนี้ เป็นการตั้งคำถามโดยไม่ต้องการคำตอบ หรือในบางครั้งอาจมีคำตอบของผู้ตั้งคำถามเอง ทำนอง “ถามเอง ตอบเอง” การตั้งคำถามนี้จึงมิได้มีความต้องการจะถาม แต่เป็นกลวิธีการเน้นย้ำความหมาย หรืออารมณ์ หรือเพื่อกระตุ้นให้คิด เป็นอีกกลวิธีหนึ่งที่ปรากฏบ่อยครั้งในงานเขียนของ “อุชเชนี” ดังเช่น

...

คนแพ้คือคนชนะ
 แม้จะถูกเชิญเช่นฆ่า
 คนล้มเพื่อลุกทุกครา
 เหล็กกล้าเราซุบด้วยใด?

(ขอพบฟ้าขลิบทอง : เราซุบด้วยใด ?, หน้า ๗๗)

...

เพราะเกิดมาเป็นอย่างชาติคางคก
 สกปรกต่ำใต้ไรค์ศักดิ์ศรี
 หรือจึงต้องสูญเสียทั้งอินทรีย์
 เป็นพลียุติธรรมกระหน่ำเอา?

...

(ขอพบฟ้าขลิบทอง : คางคก, หน้า ๕๙)

๖) การเปรียบเทียบ (Contrast)

“การเปรียบเทียบ ” เป็นการนำเสนอภาพหรืออารมณ์ความนึกคิดที่ต่างกันหรือตรงกันข้ามกัน (ราชบัณฑิตยสถาน , ๒๕๔๕, หน้า ๑๑๔) เป็นศิลปะการใช้ภาษาที่เร้าอารมณ์อีกรูปแบบหนึ่งที่ “อุชเชนี” ใช้เสมอๆ ดังเช่น

พระคริสต์ผู้เป็นเสมือนดาว
 สองทาง นำวิถีให้เขาเดินไป
 ตามรอยบาทของพระองค์
 ร่าเริง . . . แจ่มใส . . . แต่เสียดาย สำนวน . . .
 เยือกเย็น สงบ . . . แต่ศรัทธา เกรี้ยวร้อน . . .
 อ่อนโยน สุภาพ . . . แต่กำลังใจกล้าแกร่ง . . .
 รอบคอบ รอบรู้ . . . แต่นอบน้อมถ่อมตน . . .
 เจ็บปวด รวดเร็ว . . . แต่เข้มแข็ง อดทน . . .

(รายศิลาเรียง : แลวดาวก็ปรากฏ, หน้า ๑๘๐)

...

ปลุกมนุษย์รอดพ้นตื่นจากหลับ
ที่แคบคับ, กว้างขวาง, สลัดสลอน
วิมานสุข, ทุกข์สภาพ, สาบและพร
หัวร้อนซ้อนสะอื้นซ้าน้ำตาปราย

ขอพำขลิบทอง : รุ่งแสง, หน้า ๑๔๖)

๓.๒ คำและความ

ศิลปะการใช้คำและความในบทกวีนิพนธ์ของ “อุชเชนี” ประกอบด้วยลักษณะเด่นหลายประการ ดังนี้

๑) การสร้างคำใหม่

กล่าวได้ว่า “อุชเชนี” มีความเป็นนักภาษาที่สูงมาก คือมีความสามารถและความกล้าที่จะเสนอ “คำใหม่” อันจะสร้างหรือปลุกเร้าอารมณ์ความรู้สึกได้ดีกว่าการใช้คำซึ่งมักใช้เสมอ ๆ คำใหม่ที่ “อุชเชนี” เสนอใช้ในบทกวี เป็นคำปรุงแต่งจากคำเดิม ทำให้เกิดคำใหม่ที่ไพเราะด้วยเสียง ได้รับความโดยกระชับ กินใจ หรือสร้างเสริมจินตภาพ เช่น ในบทกวีเรื่อง **รักเธอสมัยเลือกตั้ง**

“อุชเชนี” ใช้คำ *เปรอ* จากคำ *ปรนเปรอ* ที่มีความหมายว่าให้มากจนพุ่มพวย และในบทต่อมา

ใช้คำ *ปรนปรือ* จาก *ปรนเปรอ* โดยนำหน้าของคำว่า “ปรือ” ทำให้เห็นภาพปรนเปรออย่างอิมหิมิพิมันจน “ตาปรือ” ดังปรากฏในบทกลอนต่อไปนี้

รักเธอ

เพียงจะเปรอป้อนปลิดชีวิตให้
เพียงสอยสาวดาวเรียงไว้เคียงใจ
เพียงจะไคล้คั้งถึงคะนึ่งใจ

...

สร้างเรือนโปร่งโล่งเอี่ยมให้เทียมหน้า
ทั้งข้าวปลาปรนปรือทุกมือสาม
จักอยู่เหี่ยวเฝ้าเอยทุกโมงยาม
ใครเยาะหยามเนื้อเย็นได้เห็นดี

...

(ขอพำขลิบทอง : “รัก” สมัยเลือกตั้ง, หน้า ๑๐๓)

การปรุงคำอีกสองลักษณะที่ “อุชเชนี” ใช้ คือการสลับตำแหน่งของคำประสม และการแทรกคำลงในคำซ้อน เกิดเป็นคำใหม่ที่สะดุดตา สะดุดใจ ที่ทำให้ผู้อ่านเกิดความขี้มึนขี้มึนทราบในความหมายมากกว่าการใช้คำประสมหรือคำซ้อนซึ่งเป็นที่คุ้นเคยทั่วไป

เช่นบทกวี **คลื่นได้น้ำ** สลับตำแหน่งคำว่า **หันเห** เป็น **เหหัน** และสร้างคำ **ชวดชวนชานเซ** โดยแทรกคำ **ชาน** ในคำ **ชวดเซ**

...

ลึกลงไปได้ผิวอันพลิวผวน

ไม่ชวดชวนชานเซเฝ้าเหหัน

คือกระแสเนื่องเนืองอนันต์

อันไหลดั่งตั้งอยู่สุทิวเดียว

...

(ขอพบฟ้าขลิบทอง : คลื่นได้น้ำ, หน้า ๒๐-๒๑)

การตัดคำ เป็นกลวิธีปรุงคำอีกแบบหนึ่งของ “อุชเชนี” โดยการตัดส่วนหนึ่งของคำซ้อนให้เหลือเพียงคำเดียว ทำให้เสียงของคำกระชับ ทั้งเกิดเป็นคำใหม่ที่ทำให้ผู้อ่านต้องสะดุดหยุดคิดถึงความหมาย ดังบทกวีชื่อ **กระจ่างไกลกว่าข่ายประกายดาว** ซึ่งใช้คำ **ระยวง** โดยตัดจากคำ **ระโยงระยวง** และนำมาประสมคำเป็น **ระยวงใจ**

...

ระยวงใจในกระท่อมอ้อมอมกมิตร

ไซ้ไฉนอยนิตแค้นแค้นแสนขัดสน

เรารวรรักรวงงามในความจน

เป็นล้ำล้ำกว่าทาสประสาทไท

...

(ขอพบฟ้าขลิบทอง : กระจ่างไกลกว่าข่ายประกายดาว, หน้า ๙๕)

ในบทกวี **ศานตีสียอดบุชา** “อุชเชนี” ใช้คำว่า **ปราย** โดยตัดจากคำ **ไปรยปราย** และ **กระเสือก** ตัดจาก **กระเสือกกระสน**

...

ความตายปรายพ่นมนต์ขลัง

ประดังกระแทกเหล็กป่น

เราใจนโผนผลุดรุดรัน
กลิ้งกล่นกระเลือกเกลือกดิน

...

(ขอบฟ้าขลิบทอง : ศานตีสียอดบุชา, หน้า ๔๑)

๒) การสรรคำใช้

กวีนิพนธ์ของ “อุชเชนี” แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงความ ลุ่มลึกในเชิงภาษา เพราะ
กวีแสดงถึงความเป็นผู้มี “คลังคำ” อย่างล้นเหลือ ทำให้สามารถ “เลือกสรร” และ “สร้างสรรค์” ทั้ง
“ถ้อยคำและถ้อยความ” ได้อย่างประณีตเหมาะสม ทั้งในการสร้างความไพเราะเพราะพรวน หรือได้
ความหมายอันลุ่มลึก จับใจ หรือสร้างจินตภาพอันชัดเจน เช่น บทกวี **มิช้าออกชอกจะนี้เลย** “อุชเชนี”
ใช้คำว่า *ยอบ* ที่เสนาะทั้งเสียง และสอดคล้องสัมผัสพยางค์กับ *หยิ่ง* ขณะเดียวกันก็พาดพันไปสัมผัสสระ
กับคำว่า “นอบ” ด้วย ทั้งยังให้ภาพที่แจ่มชัดของการค่อย ๆ ย่อตัวลงอย่างช้า ๆ ในท่าที่เคารพนอบน้อม
ดังนี้

...

เราจนขึ้นแค่นแสนจริง
แต่หยิ่งเกินยอบนอบขาย
ตนวางต่างอาวุธุทรุร้าย
เพียงหมายมั่วมูลพุนเงิน

...

(ขอบฟ้าขลิบทอง : มิช้าออกชอกจะนี้เลย, หน้า ๒๔-๒๕)

บทกวี **คนเดนเดน** ในความว่า “ปะปุมุโปรงโล่งเนื้อเย็น” นั้น นอกจากการเล่นเสียงสัมผัส
ด้วยเสียงสั้นกระชั้นกระชับแล้ว ยังให้จินตภาพอันชัดเจน เช่นเดียวกับบทกวีนิพนธ์ **อย่าหมายหมิ่น
กลบศรัทธาวิญญาเธอ** ซึ่งเล่นเสียงสัมผัสไพเราะและให้ภาพที่ชัดเจนแจ่มแจ้ง

...

เสื่อปะปุมุโปรงโล่งเนื้อเย็น
กางเกงเช่นรื้อปลาน่าอายคน

...

(ขอบฟ้าขลิบทอง : คนเดนเดน, หน้า ๙๐)

...

มือเธอเฉียบเยียบเย็นเช่นน้ำค้าง

กลางไพรพร่างเยือกใจใครจะเหมือน

(ขอพบฟ้าขลิบทอง : ออย่าหมายหมื่นกลบศรัทธาวิญญาเธอ, หน้า ๕๒-๕๓)

บทกวีนิพนธ์ **เขาสันหน้าเรือย** ใช้คำว่า **ใส** และ **แพรว** คู่กับคำว่า **แผด** ซึ่งเป็นคำที่ขัดแย้งกัน เพราะในความรู้สึกโดยทั่วไปแล้ว แผดจะต้องส่องแสงร้อนแรง “แผดเผา” ผิวกาย แต่ “อุชเชนี” กลับนำมาใช้กับคำว่า **ใส** และ **แพรว** เป็นการเลือกใช้คำที่ขัดแย้งกัน เพื่อเสริมให้เห็นภาพของ “แผด” ซึ่งกลอนบทนี้ใช้เป็นสัญลักษณ์ของ “ความยุติธรรม” “แผด” ในบทกวีบทนี้จึงเป็นความใสสว่างพร่างพราว

คืนนั้นมีดมิด	ขอบชิดฟ้าฉ่ำ
ดูจะมีม่านดำ	ดาดอยู่ทั่วไป
เขาร้องก้องเรียก	พรำเพรียกหาไฟ
หาแผดแผดใส	ส่องโลกโคกมัว

...

เขาสันหน้าเรือย	แจ้วเจ็ยขานแจ้ว
ขอแผดแผดแพรว	ไม่มองหน้าตา
เสียงปิ่นส่องเปรี๊ยง	ตัวเอียงพับคา
สู่แสงโรจน์จ้า	ฟากฟ้าพรายพรรณ

(ขอพบฟ้าขลิบทอง : เขาสันหน้าเรือย, หน้า ๔๐-๔๑)

๓) การซ้ำคำ

กลวิธีซ้ำคำหรือความ ซึ่งช่วยการเน้นย้ำคำความหมาย และมักสร้างหรือเข้าอารมณ์ได้เป็นอย่างดีนั้น เป็นศิลปะทางภาษาที่ “อุชเชนี” ใช้เป็นจำนวนมาก เนื่องจากการประยุกต์ใช้กลบทบางลักษณะเป็นรูปแบบที่ซ้ำคำหรือซ้ำความอยู่แล้ว เช่น การประยุกต์ใช้ **กลบทบัวบานกลีบขยาย**

ฉันอยู่เพื่อบุคคลที่ฉันรัก	ซึ่งใจซื่อถือศักดิ์สุจริต
และรักฉันมันมานปานชีวิต	ในความผิดความหลงปลงอภัย
ฉันอยู่เพื่อหน้าที่ที่พ้นผูก	เพื่อฝังปลุกความหวังพลังใจ
เป็นต่อธรรารักทันล้นพันไป	หล่อดวงใจแล้งรินให้ชื่นบาน

(ขอพบฟ้าขลิบทอง : อยู่เพื่ออะไร, หน้า ๑๒)

...

ระริกรุ่งระรุ่งแรง   ประชาแสงเถกิงไกล
กระจายจิตและมิตรใจ   กระจ่างทั่วมีมัวมด

(ขอบฟ้าชลิบทอง : พลังรัก, หน้า ๙๒-๙๓)

...

ระยางใจในกระท่อมอ้อมอกมิตร
ใช้น้อยนิดเร้นแค้นแสนขัดสน
เรารวรรักรวงงามในความจน
เป็นล้ำล้ำกว่าทาสประสาทไท

...

(ขอบฟ้าชลิบทอง : กระจ่างไกลกว่าข่ายประกายดาว, หน้า ๙๕)

บทกวี อีกเมื่อไรจะสว่างเหมือนอย่างรอ? ใช้กลวิธี “ซ้ำความ” และ “ย้ำคำ” ด้วย ทำให้เกิด
เสียงและภาพอันเร้าอารมณ์

...

หนาวเหลือเกินหิวเหลือเกินนะแม่จ๋า
พอกลับมาหรือยังแม่รู้ไหม
มีดเหลือเกินนะแม่ในหัวใจ
อีกเมื่อไรจะสว่างเหมือนอย่างรอ

...

(ขอบฟ้าชลิบทอง : อีกเมื่อไรจะสว่างเหมือนอย่างรอ?, หน้า ๔๒-๔๓)

อย่างไรก็ตาม ปรากฏอยู่ไม่น้อยครั้งว่า “อุชเชนี” ใช้คำภาษาปาก ในบทกวีบางเรื่อง บางตอน
ซึ่งโดยทั่วไปคำภาษาปากอาจดูไม่กลมกลืนกับภาษาของบทกวีซึ่งมักเป็นถ้อยคำพริ้งพรายไพเราะ แต่
เห็นได้ว่า การใช้คำภาษาปากของ “อุชเชนี” เป็นการใช้อย่างระมัดระวังและโดยจงใจ โดยอยู่ในหลักของ
การใช้ภาษาว่า “คำเหมาะอยู่ในที่เหมาะ” แม้บางคำเป็นคำภาษาปาก คำไม่สุภาพ แต่เมื่อจัดวางอย่าง
เหมาะสมกับความก็ไม่ขัดเขิน เช่นคำว่า “ตอแหล” ที่ “อุชเชนี” นำมาใช้ในอารมณ์ความรู้สึกเอ็นดูต่อ
ลักษณะการพูดจาอ้อแอ้ของเด็กทารกที่ช่างพูดช่างเจรจา

แต่ปางหลังยังมีนิยายเก่า
คุณตาเฒ่าทำบ้านได้หลานใหม่

ช่างต่อแหล่แอ้อว้อแ้วไว
 ตาก็ไคล้คลั่งหลานปานจะกลืน

...

(ขอพบฟ้าขลิบทอง : เด็กประชาธิปไตย, หน้า ๙๖)

บทกวี **อิสระประสาจน** “อุชเชนี” ใช้คำภาษาปาก *กล้วย* *อั้นตัน* และ *แต่* โดยกลมกลืนกับความที่นำเสนอในลักษณะเป็นคำพูดของ “ผม” ดังนี้

ถึงชีควายผมก็ชายอิสระชาติ
 ใครเช่นฆาตควายกล้าผมอาศัย
 คงไม่กล้วยเหมือนเก่งสวยาคน้ำมัน
 นอนอั้นตันหมอบแต่เป็นแพเลย

...

(ขอพบฟ้าขลิบทอง : อิสระประสาจน, หน้า ๑๑๙-๑๒๐)

ผลงานกวีนิพนธ์ของ “อุชเชนี” จึงนับเป็นวรรณกรรมอันล้ำค่าด้วยลีลาวรรณศิลป์ที่งดงาม ทั้งความไพเราะและรสเร้าอารมณ์ เป็นสุนทรียภาพอันละเอียดละไมด้วย กระบวนรักษาแบบแผนเก่า หรือขนบ วรรณกรรมโบราณ ความประณีตในกระบวนวิธีนำเสนอ และการใช้คำและความ ในขณะเดียวกันก็สร้างสรรค์รูปลักษณะใหม่ คำ ความใหม่ ที่สร้างสีสันและแนวทางใหม่ๆ ให้วงการวรรณกรรมไทยอีกด้วย

ลักษณะเด่นเชิงวรรณศิลป์ในบทความเรียงของ “นิต นรารักษ์”

นอกจากผลงานด้านบทกวีอันเป็นที่ชื่นชมยกย่องแล้ว ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา ได้ประพันธ์งานเขียนประเภทร้อยแก้วจำนวนมาก โดยส่วนใหญ่ใช้นามปากกา “นิต นรารักษ์” บทประพันธ์ร้อยแก้วเหล่านี้ ได้รับความนิยมสูงจากนักอ่านไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าบทกวีในนามปากกา “อุชเชนี” ดังเช่น เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ กวีซีไรต์ผู้ได้รับการยกย่องว่าเป็น “กวีรัตนโกสินทร์” กล่าวแสดงความเห็นต่องานเขียนร้อยแก้วของ “นิต นรารักษ์” ว่า นอกจากความชื่นชมยกย่อง “อุชเชนี” ในฐานะครูกวีแล้ว ยังมีความประทับใจกับบทประพันธ์ร้อยแก้วจากปลายปากกา “นิต นรารักษ์” ถึงกับนำคำและความตอนหนึ่งของ บทความเรียงชื่อ **ตรงมุมที่ไม่มีใครเอาใจใส่** ไปขึ้นต้นบทกลอนเรื่องหนึ่งของตน¹ (เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, ๒๕๒๗, หน้า ๑๐๗-๑๐๙)

1

ความจาก **ตรงมุมที่ไม่มีใครเอาใจใส่** ของ “นิต นรารักษ์” ที่กล่าวนี้คือ

บทประพันธ์ร้อยแก้วซึ่งเป็นงานเขียนความเรียงในนามปากกา “นิต นรารักษ์” ได้เริ่มขึ้นที่ คอลัมน์ **ชีวิตและโลก** ในนิตยสาร **สยามสมัย** รายสัปดาห์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๕ โดยนำเสนอต่อเนื่องกัน ประมาณ ๒ ปี รวมทั้งเขียนให้นิตยสารฉบับอื่น ๆ อีกส่วนหนึ่งด้วย (สุชาติ สวัสดิ์ศรี, ๒๕๒๓, หน้า ๕) นอกจากนี้ สุภาพสตรีนักประพันธ์ท่านนี้ ยังเสนอบทความเรียงและบทกลอนอีกจำนวนหนึ่งที่ประพันธ์ ให้แก่สถาบันและองค์กรทางคริสตศาสนาจักรในโอกาสพิเศษต่าง ๆ เช่น บทอาศิรวาท บทถวายพระพร ชัยมงคล และบทความเรียงเชิดชูเกียรติคุณบุคคลสำคัญของคริสต์ศาสนา เป็นต้น ผลงานส่วนหลังนี้ได้ รวมพิมพ์เป็นเล่มชื่อ **รายศิลาเรียง** เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๙ ประกอบด้วยบทนิพนธ์ที่ประพันธ์ขึ้นระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๙ จนถึง พ.ศ. ๒๕๓๙

รวมบทประพันธ์ร้อยแก้วของ ประดิษฐ์ ชุ่มสาย ณ อยุธยา ทั้งสิ้น จำนวน ๘๖ เรื่อง เป็น ข้อเขียนในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

๑. ความเรียงอย่างเป็นทางการ (formal essay) ๑๖ เรื่อง
๒. ความเรียงอย่างไม่เป็นทางการ (informal essay) ๖๗¹ เรื่อง

“สิ่งที่คุณมี คุณไม่รู้ค่า มันเกลื่อนโลกสำหรับคุณ บ้าน เสื้อผ้า อาหาร ยา ความต้องการเบื้องต้นละซี! คุณว่าใช่! ฉัน อยาก ได้ใจฉันบ้าง บางอย่างที่ไม่ใช่สิ่งเหล่านี้ ซึ่งในชีวิตเป็นแต่เงากลางๆ ที่ฉันโหยหาและไม่เคยได้ฝ่ามือหนึ่งที่จะลูบไล้ลงบนเรือนผม อย่างปรานี!

เมื่อวันนั้นมาถึง อากาศคงจะสดน่ายใจ ลมคงโชยมาเอื่อย ๆ เสียงเท่กล่อมเป็นลำน่านาไฟเราจะคงจะดังขึ้น บางทีฉันคง จะหลับได้เสียที บนตักใครคนหนึ่งที่ลูบไล้ไปหน้าฉันด้วยความรัก ขณะที่ดาวกระพริบตาถี่ และเดือนยิ้มละไม.....”

(เพียงแค่มืดทราวย : ตระมุขที่ไม่มีใครเอาใจใส่, หน้า ๕๓)

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ นำความตอนนี้นำขึ้นต้นบทกลอนชื่อ **ตรงมุขที่ไม่มีใครเอาใจใส่** ตามข้อความเรียงของ “นิต นรารักษ์” ดังนี้

ฝันถึง
ฝ่ามือหนึ่งซึ่งลูบไล้บนใบหน้า
ด้วยความรักและปรานียิ่งชีวา
จะหลับตาผอนพัก บนตักนั้น

(คำหยาด : ตระมุขที่ไม่มีใครเอาใจใส่, หน้า ๗๘)

¹ ผู้ทำให้งานเขียนชนิดนี้ได้รับความนิยมแพร่หลายคือ มองเตญู นักเขียนที่มีอิทธิพลที่สุดผู้หนึ่งในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการของฝรั่งเศส แม้ในทุกวันนี้ ส่วนหนึ่งของความเรียงที่มีอิทธิพลอย่างกว้างขวางล้วนเป็นผลงานที่นักเขียนได้รับอิทธิพลจากงานเขียนของมองเตญู ความ เรียงของมองเตญูที่เขาเรียกว่า *essai* หรือ *essay* ในภาษาอังกฤษนี้ ได้รับความนิยมอย่างมาก ด้วยความโดดเด่นในการครุ่นคิดพินิจด้วย ปัญญาอย่างลึกซึ้ง ประสมประสา กับเรื่องเกร็ดต่างๆ และอัตชีวประวัติ (*วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี*, ๒๐๑๐, un page) มาร์ตินและวิลเลนอธิบายว่า งานเขียนชนิดที่เรียกว่า *informal essay* ในปัจจุบัน พัฒนามาจากงานเขียน *essay* ของมองเตญู คือมีลักษณะชี้แนะ แสดงความนึกคิดอันเป็นส่วนตนของผู้เขียน ด้วยลีลาโวหารซึ่งให้ความเพลิดเพลินบันเทิง บางครั้งอาจสอดแทรกอารมณ์ขัน (Martin and Willen, ๑๙๖๖, p.๑)

ส่วน เป็ลลิ่ง ณ นคร (๒๕๓๕, หน้า ๑๐๖) อธิบายว่า *essay* ของมองเตญูมีลักษณะเป็นการพรรณนาหรือบรรยายอารมณ์ความนึก คิด ตามที่มีเรื่องกระทบใจ ส่วนความเรียงในปัจจุบันนั้น นอกจากจะมีขนาดสั้นแล้ว เนื้อหามักเป็นเรื่องสั้นๆ ทัวไป เช่นเรื่องปลากัด หรือ มวยไทย หรืออาจเป็นเรื่องเชิงปรัชญาลึกซึ้ง มีแนวเขียนเชิงสั่งสอน วิจารณ์ หรือขบขัน ฯลฯ

๓. เรื่องสั้น ๑ เรื่อง
๔. นิทาน ๑ เรื่อง
๕. บทประพันธ์ที่เสนอในรูปแบบสนทนาของตัวละคร ๑ เรื่อง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ กำหนดศึกษาวิเคราะห์ลักษณะวรรณศิลป์ เฉพาะงานเขียนประเภท บทความเรียง ซึ่งมีจำนวนมากพอที่จะสรุปลักษณะเด่นทางวรรณศิลป์¹ ตามโครงสร้างสำคัญของ งานเขียนบทความเรียง ดังนี้

๑. กลวิธีนำเสนอเรื่อง
  - ๑.๑ บทนำ
  - ๑.๒ เนื้อเรื่อง หรือ ตัวเรื่อง
  - ๑.๓ บทสรุป
๒. กลวิธีทางภาษา
  - ๒.๑ ความพรรณนา (Description)
  - ๒.๒ ภาพพจน์ (Figure of speech)
  - ๒.๓ คำและความ

“informal essay” นี้ พจนานุกรม ศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ-ไทย ของ ราชบัณฑิตยสถาน ใช้ศัพท์ภาษาไทยว่า “ความเรียง” และอธิบายว่า วรรณกรรมชนิดนี้จำแนกเป็น ๒ ประเภท คือ ความเรียงแบบไม่เป็นทางการ ซึ่งมองเตญ (Michel Eyquem de Montaigne) (๑๕๓๓ – ๑๕๙๒) เป็นผู้ริเริ่ม กับ ความเรียงแบบเป็นทางการ (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๖, หน้า ๑๖๔) ส่วน เป็ลลิ่ง ฌอนคร (๒๕๓๕, หน้า ๑๐๕-๑๐๗) เรียกกงานเขียนประเภทหลังว่า บทความเรียงเชิงสาระ และเรียกประเภทแรกว่า บทความเรียงเชิง ปกติกะ ซึ่งชื่อเรียกของประเภทหลังนี้ คงไม่เหมาะที่จะใช้ในปัจจุบัน เนื่องจาก พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้ความหมายคำ “ปกติกะ” ว่า “เร่ร่อน, เบ็ดเตล็ด, กระจาย, ระคนกัน, คละกัน” (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๖, หน้า ๖๔๖)

งานวิจัยฉบับนี้ กำหนดเรียกงานเขียน informal essay ซึ่งเป็นลักษณะงานเขียนส่วนใหญ่ของ “นิด นรารักษ์” ว่า ความเรียงแบบไม่เป็นทางการ และเรียก formal essay ว่า ความเรียงแบบเป็นทางการ ตามศัพท์ของราชบัณฑิตยสถาน

¹ หนังสือรวมผลงานบทความเรียง เพียงแค่เม็ดทราย ระบุนามปากกาผู้ประพันธ์เป็น “นิด นรารักษ์” ส่วนหนังสือ รายศิลปะเรียง ที่ปกหนังสือระบุนามผู้แต่งว่า “อุซซณี” แต่บทประพันธ์ที่เป็นบทความยาวส่วนใหญ่ลงนาม “ประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา” ส่วนบทความเรียงแต่ละเรื่องใน รายศิลปะเรียง ไม่ปรากฏทั้งชื่อและนามปากกาผู้เขียน ในเอกสารวิจัยฉบับนี้ จะใช้นามปากกา “นิด นรารักษ์” สำหรับบทประพันธ์บทความเรียงทั้งหมด

๑. กลวิธีนำเสนอเรื่อง

บทความเรื่องของ“นิต นรารักษ์” มีแนวเขียนในกลุ่ม “ท่วงทำนองไพเราะสละสลวย” กล่าวคือมุ่งเน้นการใช้ถ้อยคำโวหารอันราบรื่นไพเราะ (วนิดา บำรุงไทย, ๒๕๔๕, หน้า ๖๗) โดยเฉพาะ **ความเรียงแบบไม่เป็นทางการ** ซึ่งเป็นที่ชื่นชมในวงวรรณกรรมเป็นอย่างดีนั้น ประกอบด้วยลีลาการนำเสนอเรื่องตามแบบแผนของวรรณกรรมความเรียง รวมทั้งการใช้ภาษาคือการเรียงถ้อยร้อยคำและกวีโวหารอย่างประณีต เต็มเปี่ยมด้วยอรรถรส ทำให้เป็นงานเขียนที่มีวรรณศิลป์โดดเด่น ทั้งประกอบด้วยเนื้อหาและแนวคิดเร้าอารมณ์จับใจ ประทับใจผู้อ่าน

ในการเสนอบทความเรียง ซึ่งโครงสร้างของการเขียนประกอบด้วยส่วนสำคัญ ๓ ส่วน คือ บทนำ ตัวเรื่อง และสรุป (เปลื้อง ณ นคร, ๒๕๓๕, หน้า ๑๑๖) นั้น “นิต นรารักษ์” ได้ใช้กลวิธีต่างๆ ในการเสนอเนื้อหาของทั้งสามส่วนนี้อย่างประณีต ดังนี้

๑.๑ บทนำเรื่องหรือการเปิดเรื่อง

การเปิดเรื่องหรือบทนำเรื่องเป็นส่วนสำคัญมากส่วนหนึ่งของงานเขียนประเภทบทความเรียง เพราะเป็นส่วนแรกที่ผู้อ่านจะได้พบ การเปิดเรื่องจึงควรบอกกล่าวประเด็นของเรื่อง พร้อมด้วยการสร้างความรู้สึกที่ว่า ประเด็นเรื่องนั้นมีความน่าสนใจ น่าติดตาม ด้วยลีลาที่กระชับ กะทัดรัด ชัดเจน

ใน **บทความเรียง** ทั้งสองประเภท คือ **บทความเรียงอย่างเป็นทางการ** และ **บทความเรียงอย่างไม่เป็นทางการ** ของ ประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา¹ นั้น ผู้เขียนเสนอการเปิดเรื่องอย่างมีลีลาที่ชวนสนใจเป็นส่วนใหญ่ คือ มีการนำเข้าสู่เรื่องอย่างฉับไว ประเด็นเรื่องชัดเจน ทั้งประกอบด้วยเนื้อหาและภาษาที่น่าติดตาม เช่น

ประวัติชีวิตของ แมร์หลุยส์ เดอ ลาตรินีเต (มาเรีย รจิตกิจเจริญ) อธิการิณีเจ้าคณะแขวงชาวไทยคนแรกของคณะเซนต์ปอล เดอ ชาร์ต เป็นความมหัศจรรย์ที่พระเจ้าทรงสรรคส์สร้างอย่างเจียบ ๆ ประณีตบรรจง

(รายศิลาเรียง : แมร์หลุยส์ เดอ ลาตรินีเต, หน้า ๕๒)

บทความเรื่อง สันติภาพสากล เปิดเรื่องด้วยการบอกประเด็นเรื่องอย่างชัดเจน ประกอบลีลาภาษาอันน่าสนใจโดยเรียบเรียงเป็น “กลอนเปล่า”

¹ ไม่รวมนิทาน ๑ เรื่อง คือ **น้ำตาไข่มุก** เรื่องสั้น ๑ เรื่อง คือ Twinkle Twinkle Little Star และความเรียงแปล ๒ เรื่อง คือ **เตยาร์ต เดอ ชาร์แดง** และ **แต่ผู้ใหญ่** ซึ่งเคยเป็นเด็กมาก่อน

พิราบขาวกำลังโบยบินอยู่กลางฟ้ากว้าง

บริสุทธิ์สวยงามและเสรี

เหมือนน้ำใจดีของมนุษย์หลายๆ

จากใจ.....มาสู่ใจ

(รายศิลาเรียง : สันติภาพสากล, หน้า ๕๒)

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกลุ่ม **ความเรียงอย่างไม่เป็นทางการ** ซึ่งต้องมีการใช้ภาษาอย่าง
ลุ่มลึกและสละสลวย ตามลักษณะของงานเขียนที่มุ่งเน้นอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดนั้น “นิต นรารักษ์”
ได้นำเสนอเรื่องอย่างเปี่ยมล้นด้วยท่วงทำนองวรรณศิลป์ราวกับเป็นคำประพันธ์ ดังเช่น การเปิดเรื่องใน
บทความเรียงต่อไปนี้

มันเป็นกุหลาบแดงต้นเดี่ยว ขึ้นอยู่บนดินที่แตกกระแหง สังกิ่งก้านแห้งๆ ออกไป
ระเกะระกะ หนามสีเทาๆ เขียวๆ และผิวสีเขียวหม่นปนดำของกิ่งบอกถึงความไม่สมบูรณ์
ของลำต้น กระนั้นก็ยังอุตส่าห์ออกดอกแห้วๆ วั่นๆ เพราะแมงกิน เพื่อจะบอกว่ามันก็เป็น
กุหลาบสีแดงเหมือนกัน สีแดง สีแห่งความรัก ที่หนุ่มสาววิ่งหาซื้อกันอุตลุดในวันที่ ๑๔
กุมภาพันธ์ วันแห่งความรัก เพื่อจะชูหว่าหรือแอบๆ ซ่อนๆ อย่างกระมิดกระเมี้ยนเอาไปให้
ใครสักคนหนึ่งที่ฝันใฝ่อยู่เต็มหัวใจ

แต่มันก็เป็นเพียงต้นกุหลาบสีแดงที่ลำต้นผอมเรียวเหลือเกิน และใกล้จะหมด
กำลังลงทุกทีแล้ว....

(รายศิลาเรียง : กุหลาบแดง, หน้า ๑๗๑)

เขาก้าวพรวดๆ เข้าไปในบริเวณแคบๆ แห่งนั้นอย่างผู้มีอำนาจหนุนหลัง หายาม
หยาบและทะนง เขาขึ้นกราดไปทั่ว อีกหลายๆคนลงลานเข้ามา ทุกคนกระตือรือร้น ทุก
คนเต็มไปด้วยความเคร่งเครียดจริงจัง มันเป็นเพียงห้องเล็กๆ กว้างยาวไม่กี่ศอก เต็มไม้
แคบๆ และเก่าคร่ำ ตุ่มีตๆ ชุ่มอยู่อย่างซึ่มๆ ในขณะที่โต๊ะเขียนหนังสือตะคุ่มๆ อยู่เคียง
เก้าอี้ที่มีรอยโยกจนอ่อนโยวบ พวงชมพูช่อหนึ่งเสียบห้อยพับอยู่ริมฝา

(เพียงแค่เม็ดทราย : แต่ผู้ซึ่ง..., หน้า ๑๒๗)

มันเป็นกระดาษขุ่นใฝ่หนึ่ง ซึ่งบังเอิญข้าพเจ้าได้มีโอกาสอ่าน มันซุกอยู่ตรงมุม
ที่ไม่มีใครเอาใจใส่ในซอกหนึ่งแห่งโลกนี้ ในลักษณะไร้ญาติขาดมิตร ...

(เพียงแค่เม็ดทราย : ตรงมุมที่ไม่มีใครเอาใจใส่, หน้า ๕๑)

สิ่งที่เขาทำเหมือนๆ กันทุกคนในขณะที่ก้าวเข้าไปในสถานที่แห่งนั้น คือแหงนหน้า ขึ้นดูของสี่เหลี่ยมไม่ใหญ่ไม่โตที่อยู่สูงขึ้นไปเกือบถึงเพดาน มันอาจจะมีชื่อว่าร่องลม ช่อง แดดช่องเดือน อะไรก็แล้วแต่ ไม่แปลกหรอกเพราะสายลมแสงแดดหรือรัศมีเดือนจะเฝ้ามองเข้ามาถึงเขาได้ก็โดยผ่านเจ้าช่องจ้อยๆ นั้นทั้งนั้น มันเป็นจุดเดียวที่ให้ชีวิตชีวาในความอบอ้าวอึดอัดของวงล้อมที่แคบคับ ค่าที่ในกรอบสี่เหลี่ยมเล็กๆ นั้นคือมุมฟ้าสีแจ้ว ที่เชื้อเชิญ และปลอบประโลมกึ่งไม้สักกึ่ง ซึ่งบังเอิญทอดมาโอบไวกวๆ อยู่ให้เห็นอย่างเป็นมิตร พร้อมกับนกคู่นั้นซึ่งพลอดกันเสียงจ้อย แล้วก็ปุยเมฆ แล้วก็ฟ้าสีชมพู แล้วก็เดือนสามค่า

(เพียงแค่มืดทราวย : ก้าวเข้าไปหาเพื่อนมนุษย์ด้วยใจอันกล้าและแกร่ง, หน้า ๑๒๑)

มิตรรัก

เมื่อคืน ฉันฝันถึงสงคราม แล้วก็ต้องตกใจตื่นด้วยความตระหนก , ระทึกลึกอยู่ในอกด้วยความระลึกถึงคุณและใครต่อใครบนผืนแผ่นดินไทยของเราเนี่ย อย่าเพิ่งด่วนประณามว่าเป็นคนขลาดแล้วก็ตีตนไปก่อนไข้ มันไม่ใช่การกลัวเจ็บ ไม่ใช่การกลัวตาย หรือกลัวการสูญเสียทรัพย์สินสมบัติ สิ่งเหล่านี้แก่คนบางคน – คุณก็รู้ – ไม่ได้ทำให้เกิดการคลอนแคลนอะไรนัก แต่มันมีสิ่งที่น่ากลัวกว่านั้น น่าสยดสยองยิ่งกว่าความตาย น่าทุเรศกว่า น่าสังเวช และน่าอัปอายกว่า

(เพียงแค่มืดทราวย : ไอพิษและประทีนทิพย์, หน้า ๒๐๙)

ตัวอย่างบทนำเรื่องนี้ ยังแสดงถึงกลวิธีที่ “นิต นรารักษ์” ใช้ในการเปิดเรื่องหรือบทนำเรื่อง ใน **ความเรียงอย่างไม่เป็นทางการ** จำนวน ๑๔ เรื่อง คือการเปิดเรื่องเสมือนสนทนาปราศรัยหรือเขียนจดหมายถึง “ใครคนหนึ่ง” ซึ่งเป็นผู้คุ้นเคยกับผู้ประพันธ์ และในบางเรื่องยังมีคำลงท้าย โดยตัวอย่างข้างต้นนี้ใช้คำปราศรัยว่า “มิตรรัก” ไม่มีคำลงท้าย

ทั้งนี้ นอกจากเรื่อง “ไอพิษและประทีนทิพย์” ดังตัวอย่างข้างต้นแล้ว เรื่องอื่นๆ ที่ “นิต นรารักษ์” เปิดเรื่องโดยกลวิธีนี้ ได้แก่

เปิดเรื่องด้วยการทักทายบุคคลชื่อ “ระพีรินทร์” ในความเรียง ๓ เรื่องคือ “จาก...นิต นรารักษ์” “ที่ไหนก็เหมือนกัน” ลงท้ายว่า “มิตรของคุณชั้วกัลป์” และ “เมื่อฟ้ามีดเสมือนหมึก” ไม่ปรากฏคำลงท้าย (เพียงแค่มืดทราวย, ๒๕๓๓, หน้า ๑๓๓-๑๓๕, ๑๘๙-๑๙๒, ๒๘๑-๒๘๓)

ทักทายสตรีชื่อ “กรรณิการ์แก้ว”¹ ในเรื่อง “หน้าที่ของผู้หญิงในระบบใหม่” ลงท้ายด้วย “ปรารถนาดีต่อคุณสุจริตใจ” (เพียงแค่มืดทราย, ๒๕๒๓, หน้า ๑๗๗- ๑๘๐)

บางเรื่องเป็นคำทักทายบุคคลแบบไม่ระบุชื่อ ได้แก่

ใช้คำว่า “คุณๆ ที่รัก” ในเรื่อง “คุณกำลังเป็นตัวแทนของอนาคต” และลงท้ายว่า “รักคุณสุจริตใจ”(เพียงแค่มืดทราย, ๒๕๒๓, หน้า ๙๑-๙๓)

ใช้คำว่า “คุณ ผู้เป็นมิตร” ในเรื่อง “ศักดิ์ศรีอันถูกต้อง” ลงท้ายว่า “มิตรของคุณสุจริตใจ” (เพียงแค่มืดทราย, ๒๕๒๓, หน้า ๑๑๗-๑๒๐)

ใช้คำว่า “คนสวย” ในเรื่อง “สิ่งที่ไม่ตายไปตามตัว” (เพียงแค่มืดทราย, ๒๕๒๓, หน้า ๑๔๙-๑๕๒)

ใช้คำว่า “ถึงคุณ...ที่รัก” ในเรื่อง “ถ้ารักจะอยู่อย่างทาส” (เพียงแค่มืดทราย, ๒๕๒๓, หน้า ๑๘๕-๑๘๘)

ใช้ “ไอ้เกลอแก้ว! “ในเรื่อง “ระหว่างศิลปะกับประชาชน” และลงท้ายว่า “เคยรักนายอย่างไรก็อย่างนั้น” (เพียงแค่มืดทราย, ๒๕๒๓, หน้า ๒๘๕-๒๘๘)

ใช้คำว่า “คุณ ผู้เป็นมิตร” ในเรื่อง “จดหมายจากปารีส” ลงท้ายว่า “คิดถึงคุณและเมืองไทยมากมาย” (เพียงแค่มืดทราย, ๒๕๒๓, หน้า ๓๑๑-๓๑๔)

ใช้ “เพื่อนรัก” ใน “ความเชื่ออันพิสุทธ์” และ “โลกอย่างที่เราเห็น มนุษย์อย่างที่เราเป็น” มีคำลงท้ายว่า “รักคุณในพระองค์” ทั้งสองเรื่อง (รายศิลาเรียง, ๒๕๓๙, หน้า ๑๔๒-๑๔๕, ๑๔๖-๑๕๐)

รวมทั้งการตั้งชื่อบทความเรียง ๑ เรื่อง ที่มีลักษณะเป็นคำทักทายโดยไม่ระบุชื่อ คือ “ถึงคุณผู้มีทุกข้มหันต์” พร้อมคำลงท้ายว่า “รักคุณในพระองค์” (รายศิลาเรียง, ๒๕๓๙, หน้า ๑๓๖-๑๔๑)

กลวิธีดังกล่าวนี้ นอกจากจะเห็นได้ว่าเป็นการเสนอรูปแบบ “แปลกใหม่” เพื่อหลีกเลี่ยงความซ้ำซากจำเจ อันนอกจากจะนับว่าเป็นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของผู้เขียนแล้ว ยังเป็นการสร้างอารมณ์ความรู้สึกร่วม คือทำให้ผู้อ่านรู้สึกเป็นจริงเป็นจังไปกับเนื้อหาและอารมณ์ของเรื่อง

¹ ชื่อบุคคลทั้งสองชื่อ คือ ระพินทร์ และ กรรณิการ์แก้ว ซึ่งท่านผู้ประพันธ์ให้สัมภาษณ์ว่า ไม่ใช่ชื่อของญาติหรือมิตรคนใด และไม่ได้มีความหมายพิเศษ เป็นการสมมุติบุคคลขึ้นมา โดยเลือกใช้ชื่อตามที่ชอบและเห็นว่าไพเราะ (ประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา, ผู้ให้สัมภาษณ์, ๒๕๕๓)

๑.๒ เนื้อเรื่อง

ด้านเนื้อเรื่องหรือเนื้อหาของความเรียงนั้น สไตน์มันและวิลเลน (๑๙๖๖, pp. ๒-๔) กล่าวว่า ควรประกอบด้วยคุณลักษณะที่ดี ดังนี้

- ๑) เสนอความรู้ที่ถูกต้อง สมบูรณ์
- ๒) มีความคิดที่น่าสนใจ ด้วยมุมมองแปลกใหม่หรือสร้างสรรค์ มีความรู้รอบ และลุ่มลึก
- ๓) มีความตรงประเด็นเรื่อง
- ๔) มีความแจ่มแจ้งชัดเจน
- ๕) มีน้ำเสียงหรือท่าทีที่จริงจัง จริงใจ และเป็นมิตรต่อผู้อ่าน

เมื่อพิจารณา **ความเรียงอย่างเป็นทางการ** ซึ่งเป็นงานเขียนเชิงสาระ คือ มุ่งการให้ข้อมูลหรือความรู้เป็นสำคัญนั้น “ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา” จะนำเสนอประเด็นเรื่องอย่างแจ่มแจ้งชัดเจน รวมทั้งให้ความรู้ที่เกี่ยวข้องอย่างละเอียด ชัดเจน และลุ่มลึก เช่น ในความเรียงเรื่อง **แมร์หลุยส์ เดอ ลาทรีนิต** ซึ่งเป็นชีวประวัติของอภิกาโรณี เจ้าคณะแขวงชาวไทยคนแรกของคณะเซนต์ปอล เดอ ชาร์ต มีข้อมูลเกี่ยวกับผู้เป็นเจ้าของประวัติอย่างละเอียดตั้งแต่ชีวิตการเรียน การมีโอกาสร่วมทำงานกับอภิกาโรณีชาวฝรั่งเศสที่มีฝีมือความสามารถสูง การปฏิบัติงาน และแต่ละย่างก้าวของความเจริญเติบโตอย่างมั่นคงในหน้าที่การงาน จนก้าวสู่ตำแหน่งอภิกาโรณี เจ้าคณะแขวงชาวไทยคนแรก

...เธอเริ่มเรียนหนังสือเมื่อโตมากแล้วเช่นเดียวกับเด็กในชนบทอื่นๆในยุคนั้น แต่เมื่อเธอเริ่มเรียน พระจิตเจ้าผู้ทรงปฏิบัติงานในตัวเธอตลอดมา ก็ทรงแสดงให้ประจักษ์ถึงความกระจ่างใสแห่งดวงปัญญา ในพระ อารักขาของพระองค์ เด็กน้อยมา เรียนหนังสือเหมือนสมองไม่รู้จักกับความเหนื่อยล้า เธอตกตวงความรู้เข้าไว้ เข้าใจทุกสิ่งและแสดงออกได้อย่างเต็มภาคภูมิ

...

(รายศิลาเรียง : แมร์หลุยส์ เดอ ลาทรีนิต, หน้า ๕๒ - ๕๓)

ความเรียงเรื่อง **ศาสตราจารย์ คุณหญิงมานา บุญคั่นผล** มีวิธีเรียบเรียงโดยให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติรวมทั้งการเสนอภาพให้รู้จักบุคคลผู้ที่กล่าวถึง เป็นประเด็นสำคัญของเรื่องเป็นอย่างดีดังเช่น

เด็กน้อยคนนั้นวิ่งเล่นไปมาอยู่ในโรงเรียนเซนต์โยเซฟคอนเวนต์ ตัวกลม ใบหน้ากลม ไขมันหน้าม้า เวลาหัวเราะทำตาหยี เรียนหนังสือเก่ง อุบัติสัยว่าเรียง ใครๆก็รู้จัก เธอมีชื่อว่า “มานา”

คำแปลของชื่อนี้คือ ดวงใจ แต่เจ้าตัวบอกว่าชื่อนี้คุณพ่อคุณแม่ตั้งให้จากคำว่า “มานนา” อาหารทิพย์ในพระธรรมคัมภีร์ เพราะเธอเกิดในวันฉลองพระคริสตกายา เธอจึงเป็นประจักษ์ “ปังทิพย์” ของคุณพ่อมาลัยและคุณแม่มะลิ...

(รายศิลาเรียง : ศาสตราจารย์ คุณหญิงมานา บุญคั่นผล, หน้า ๗๒)

ในการบรรยายห้วงความนึกคิดอันสลับซับซ้อน ผู้ประพันธ์ก็บรรยายได้อย่างลุ่มลึก ทั้ง กอปรด้วยถ้อยคำภาษาอันสละสลวยและแจ่มแจ้งชัดเจนในประเด็นนำเสนอ เช่น

...สัญชาตญาณมนุษย์ก็เต็มไปด้วยความจงหองพองพองอยู่แล้ว การยอมรับสภาพอันต่ำต้อยของมนุษย์ ผู้เป็นเสมือนเศษธุลีบนจักรวาลอันหาขอบเขตมิได้ของพระเจ้าสิไม่ใช่ของง่าย จิตใจอันเห็นแก่ตัวของเรา คอยร้องแวกจะเอาโน่น เอนี้ เข้าข้างตัวเองเรื่อยไปเหมือนเด็กๆ เล็กๆ ร้องไห้แงๆ จะเอางูเห่าให้ได้ มองไม่เห็นภัยอันจะเกิดขึ้นแก่ตน คิดแต่ว่าตนถูกและจะเอาให้ได้อย่างใจเท่านั้น ไม่ว่าจะสิ่งนั้นจะหมายถึงไฟอันลวกร้อน หรือแม้กระทั่งเปลวรก ผู้ที่อ้างตนว่าไม่ใช่ทาสของพระเจ้าย่อมเป็นทาสอยู่ดี คือเป็นทาสความหยิ่งผยองของตนเอง มนุษย์ประเภทเหล็กกล้าจึงเป็นประเภทที่หายากและยอดเยียมกว่าใคร พระเยซูเองทรงเป็นเหล็กกล้าชิ้นหนึ่ง ทรงผ่านความยากลำบากสารพัด ชีวิตการทำงานเยี่ยงกรรมกร ชีวิตของครูผู้สอน ซึ่งนอนกลางดินกินกลางทราย ในที่สุดจนกระทั่ง ถึงมหากรรมบนไม้กางเขนก่อนสิ้นพระชนม์ ทรงเป็นยอดตัวอย่างของชีวิตมนุษย์ในโลกนี้อย่างกระจ่างแจ้งชัดเจน ฉันคิดว่าเมื่อเราพูดกันมาถึงตรงนี้ คุณคงจะพอมองเห็นแล้วว่า เหตุใดพระเจ้าโปรดให้เราต้องเดือดเนื้อร้อนใจเจ็บไข้ได้ป่วย ผิดหวังพลัดพรากจากกันไม่มากนักน้อย เพราะนี่แหละคือสัญชาตญาณของชีวิตมนุษย์ทั้งอัน ชีวิตที่เราจะต้องผ่านอย่างผู้รู้แจ้งเข้าใจ และไม่หวั่นไหวต่อสิ่งผันแปรรอบกรว้างกายจิตใจและอารมณ์ทั้งหลาย จุดหมายปลายทางของคริสตชนอยู่ที่ชีวิตข้างหน้า คุณคงทราบแล้ว ทางผ่านจะขรุขระอย่างไร เราย่อมจะผ่านไปจนได้ ก่อนที่จะถึงเคหะแห่งองค์พระบิดา

(รายศิลาเรียง : ถึงคุณผู้มีทุกขัมหันต์, หน้า ๑๓๘-๑๓๙)

แม้ในข้อความที่เป็นประโยคยาวๆ ผู้ประพันธ์ก็บรรยายได้อย่างชัดเจน ไม่หลงประเด็น

ไฉนมนุษย์จึงยังใจโหดพอที่จะไม่เกิดเมตตาในมนุษย์ด้วยกัน ? ไฉนจึงยังจะมีคนกล้าคิดอยู่อีกว่า ตนนี้สูงส่งเหนือมนุษย์อื่น เมฆอำนาจ และลืมนอนถึงขนาดเหยียบอยู่บนผืนดิน แล้วก็ร้องก้องกังวานออกมาว่า “ปฐพีนี้ของกู” ในขณะที่ไม่มีอะไรเป็นของใครอย่างแท้จริงสักอย่างเดียว เมื่ออยู่ต่อหน้าความตาย ไฉนสงครามจึงยังเป็นสิ่งที่มนุษย์ฝันถึงกัน อยู่ว่าจะช่วยให้มนุษย์อยู่กันโดยสันติต่อไปได้ในเมื่อผู้พิชิตที่แท้จริงนั้นคือความตายทุกหนแห่ง ?

(เพียงแค่มืดทราวย : เพียงแค่มืดทราวย, หน้า ๒๑)

บทประพันธ์ **ความเรียงอย่างเป็นทางการ** ของประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา หรือ “นิต นรารักษ์” ส่วนหนึ่ง นำเสนอข้อมูลความรู้และทัศนคติอันลุ่มลึก น่าสนใจ ดังเช่น ข้อคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับบทบาทของพระในคริสตศาสนา

...ในเมื่อพระสงฆ์มีความจำเป็นจะต้องติดต่อสัมพันธ์กับฆราวาสในวงกว้างทั้งผู้ใหญ่เยาวชน คนหนุ่มสาว ตลอดจนเด็กเล็ก เราท่านคงไม่หวังให้พระสงฆ์ของเรามีลักษณะเป็นผู้ทรงศีลในแบบพระธรรมยุติกนิกาย กิริยาสำรวมหนัก เดินนับก้าว สายตาต่ำตมพื้น แต่เป็นผู้ทรงศีลซึ่งกิริยาการภายนอก อาจจะมีระดับกระแฉะคล่องตัวแจ่มใสรำเริง แต่ก็มีความสำรวมอยู่ภายใน เข้าร่วมในกิจกรรมของเด็กและผู้ใหญ่ด้วยความเต็มอกเต็มใจ อาศัยประสบการณ์ที่ได้รับมาจากการฝึกงาน นตามสั่งขมตำบลดต่างๆ อย่างมากพอสมควร เป็นมนุษย์ที่มีความเป็นมนุษย์พอที่จะเข้าใจและเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน รอบรู้และตื่นอยู่เสมอด้วยความรู้ตัวทั่วพร้อม ห่างจากความหลงใหลเลือนลอย เป็นหลักธรรมให้คนรอบข้างได้พึ่งพิง ด้วยสำนึกในหน้าที่ซึ่งพระผู้เป็นเจ้าของเจ้าไ้ ดัทรงมอบหมายไว้ให้เป็นตัว แทนของพระองค์ในโลกนี้

(รายศิลาเรียง : วรรณคดีของพระสงฆ์ที่มีต่อพระสงฆ์, หน้า ๑๓๓-๑๓๔)

และในความเรียงที่กล่าวถึงความงามและอาณาภาพของบทกวี

เมื่อเราเพียงแต่เอ่ยคำว่า “กวี” ก็เสมือนมีอะไรอย่างหนึ่งที่แผ้วเียนวามเข้ามาในใจ ชะลอความรู้สึกของเราสูงขึ้น ฟ่องไปในอากาศ อะไรอย่างหนึ่งที่ไม่เหมือนธรรมดา ที่ไม่อยู่ในความจำเจประจำวัน แต่งามและหวาน อุ่นและซึ้ง สดเท่าๆ กับเศร้า เหงาเท่าๆ สุข แล้วเราก็บอกแต่ว่าฉันเข้าใจ ฉันรู้สึก แต่อธิบายไม่ได้

ถูกแล้ว ไม่มีอะไรจะต้องอธิบาย ในเมื่อสิ่งนั้นซึมเข้าไปซ่านอยู่เต็มหัวใจ...

(รายศิลาเรียง : “มีอะไรในบทกวี?”, หน้า ๑๖๖)

ในการสะท้อนอารมณ์และทัศนคติความนึกคิด บทความเรียงของประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา มีความหนักแน่นด้วยน้ำเสียงที่เต็มไปด้วยความจริงใจ จริงจัง ของผู้เขียน เช่น

การเป็นอธิการบดีเจ้า คณะแขวง มองดูจากภายนอก เป็นตำแหน่งที่ทรงเกียรติและควรแก่การภาคภูมิใจ แต่เกียรติอันสูงส่งทุกประเภทมีสิ่งที่คุณค่าอันมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ คือความรับผิดชอบที่จะต้องแบกไว้อย่างเต็มที่ ตำแหน่งยิ่งสูงเพียงไร ความรับผิดชอบก็ยิ่งหนักขึ้นเพียงนั้น ...

(รายศิลาเรียง : แมร์หลุยส์ เดอ ลาตรีนิต, หน้า ๖๒)

ความบางตอนจะลึกถึงอารมณ์ความนึกคิดของอธิการบดีท่านนี้อย่างมีชีวิตชีวา ด้วยน้ำเสียงอันหนักแน่น จริงจัง เปี่ยมด้วยศรัทธา ความเชื่อมั่น และความเคารพอย่างสูงสุดต่อ “พระเจ้า”

...แมร์หลุยส์ได้รับมอบหมายให้กลับไปดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่ของโรงเรียนเซนต์โยเซฟ ดั้งเดิม มาแมร์น้อมรับเอาตำแหน่งนี้คืนมาด้วยใจที่นบนอบถ่อมตน ความรักในโรงเรียนซึ่งเป็นสถานศึกษาดั้งเดิมของมาแมร์ ทำให้การกลับมาบริหารโรงเรียนเซนต์โยเซฟเป็นความสุขใจ แม้ว่าจะเป็นงานที่หนักยิ่งสำหรับคนที่อายุ ๖๐ ปีบริบูรณ์แล้ว แต่พระก็ทรงโปรด ให้ได้มีสถานพักกาย พักใจ...

(รายศิลาเรียง : แมร์หลุยส์ เดอ ลาตรีนิต, หน้า ๖๔)

น้ำเสียงแสดงศรัทธาปสาทะในพระศาสดาของผู้เขียนอย่างเข้มแข็งในอีกตอนหนึ่ง สะท้อนออกอย่างเร้าอารมณ์ด้วยบทสรุปที่กระชับและประทับใจ ในความเรียงเล่าประวัติของศาสตราจารย์ คุณหญิงมานา บุญค้ำผล

คุณหมอมานาในวัย ๖๑ ปี ยังหน้าตาเปล่งปลั่ง ตาใสแจ้ว เต็มไปด้วยประกายชีวิตชีวา หนทางข้างหน้ายังเต็มไปด้วยงานที่รออยู่ และเรื่องร้องไปด้วยแสงพระหรรษทาน จากพระเบื้องบน

(รายศิลาเรียง : ศาสตราจารย์ คุณหญิงมานา บุญค้ำผล, หน้า ๗๖)

ส่วนบทความเรียงซึ่งมุ่งเน้นอารมณ์ความนึกคิด คือ **ความเรียงอย่างไม่เป็นทางการ** ที่ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา มักใช้นามปากกา “นิด นรารักษ์” นั้น บริบูรณ์ด้วยความชัดเจนแจ่มแจ้งในประเด็นความคิดที่ผู้เขียนมุ่งนำเสนอเช่นเดียวกัน เช่น

เราพูดว่าเราเชื่อตรงต่อตนเอง ทั้งๆ ที่ตัวเราเองก็หาู้แจ่มแจ้งชัดเจนไม่ เราบอกคนอื่นไปว่าเราพึงใจในหลักการดำเนินชีวิตอย่างนั้นๆ เราพูดไปอาจจะเป็นเพราะว่าเราคิดว่ามันจริง แต่ครั้นพูดไปแล้ว คนอื่นก็มักยึดมั่นเอาเป็นแน่นอนว่า นั่นคือตัวเราอย่างมันเหมาะแล้ว เราเกิดมาสำนึกว่า นั่นหาใช่ตัวเราไม่ การพยายามจะหันกลับมาหาตนเองก็คือการหลอกลวงผู้อื่น การพยายามจะเป็นตนเอง เป็นคนใหม่ที่เพิ่งค้นพบนี้ก็คือ การทำให้คนอื่นผิดหวัง เพื่อเป็นคนเชื่อตรงต่อผู้อื่น ต่อจากซึ่งตนได้ลั่นออกไป มนุษย์อาจจะต้องโกหก และไม่เชื่อตรงต่อตนเองอยู่ตลอดเวลา คนบางคนก็ เลือกลงใจไม่เชื่อตรงต่อตนเอง บางคนก็พอใจที่จะเป็นคนใหม่อย่างเปิดเผย ไม่กังวลในความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่น เช่นนี้แหละกรณีการก้าว เราจะเห็นโลกนี้เต็มไปด้วยความผันผวนร้อยแปดพันประการ วานคุณอย่าหลงโทษจนเกินไป

(เพียงแค่มืดทราวย : น้ำตาท่วมโลก, หน้า ๒๕)

ในประเด็นอภิปรายเรื่องความมั่งง่ายของสตรีกลุ่มหนึ่งที่พอใจที่จะเป็น “เมียน้อย” เพื่อแลกกับความสบายในชีวิต ที่ได้มาอย่างง่าย ๆ โดยไม่ต้องทำงาน “นิด นรารักษ์” เสนอความคิดเห็นอย่างแจ่มแจ้ง ดังนี้

ขณะที่เราท่านทั้งหลายประดาที่เขียนหนังสือตะโกนเตือนเพื่อนหญิงให้ทำการศึกษามั่นมิลึกซึ่งเท่าชายก็ให้เพียงพอที่จะไม่ต้องเตาะแตะเกาะหลังชายอยู่ตลอดชาติ เราต่างหมายมั่นที่จะให้หญิงหลุดพ้นจากรู้นะ “เหยื่อ” ซึ่งชายบีบก็ตายคล้ายก็รอด เราหวังจะได้เห็นหญิงซาบซึ้งในศักดิ์ศรีของตน เลิกตีราคาตัวต่ำ เลิกทำตัวเป็นเครื่องบำเรอเกม เรา ตะโกนเรื่องการศึกษาวิชาชีพ เราเรียกร้องสิทธิของสตรีที่จะเข้าปฏิบัติงานนานาชนิดเคียงบ่าเคียงไหล่กับชาย แต่แล้วจากการเจรจากับผู้หญิงอย่างฟ้าเฟื่อง ข้าพเจ้าก็ได้พบว่าประกาศนียบัตรหรือจนกระทั่งปริญญาบัตรหมดความหมายไปที่เดียว ลงมนุษย์ผู้หญิงคนหนึ่งตั้งความคร่ำ านขึ้นมาเป็นข้ออ้างผสมทัศนคติผิดๆ ตามความเข้าใจของเธอเองแบบนี้ !

การศึกษาชั้นอุดมของฟ้าเฟื่องส่งเธอไปให้แสงสว่างที่ง่ายและต่ำลึนดีเช่นนี้แหละหรือ ? เธอจะทำไมไม่รู้สำเร็จหรือไร ว่าชีวิตเธอเวลานี้ไม่ผิดกับสัตว์เลี้ยงที่เดินป่วนเปื้อนอยู่ในกรง อิมหมี่พื้มันด้วยอาหารและการพะเน้าพะนอ แต่ความเป็นคนของเธอในฐานะมนุษย์ผู้อยู่ในโลกด้วยงานและการต่อสู้ไม่มีเหลืออยู่แล้ว เธอจะรับรู้หรือไม่ว่าเธอหมดค่าของความเป็นคนลงทุกขณะ ความเป็นคนซึ่งภาคภูมิและหยิ่งในสมรรถภาพของตนที่จะยืนหยัดอยู่บนพื้นโลกได้ด้วยลำขาของตนเอง ความเป็นคนที่พร้อมจะเผชิญกับความยากลำบากทุกชนิด เพื่อก่อ

ประโยชน์ให้เกิดความเป็นคนที่กล้าท้าทายอิทธิพลชั่วทุกชนิด และทำยุดค่าของความเป็นคน
อิสระซึ่งเลือกทางเดินของตนเองได้โดยไม่ต้องพึ่งพระเจ้าเงินตราของท่านผู้ใด

(เพียงแค่มืดทราย : ค่าของคนอยู่ที่ไหน, หน้า ๑๗๕)

การเสนอความอย่างแจ่มแจ้งในการแสดงความเห็นและความนึกคิด เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่
ของศิลปินอย่างชัดเจน ในบทความเรียงตอนหนึ่ง

เพราะหน้าที่ของศิลปินโดยทั่วไป ก็คือการพยายามแสดงออกในสิ่งที่คนอย่างเราๆ
เพียงแต่นึกเพียงแต่คาด เพียงแต่ฝันไว้เป็นเงาๆ ศิลปินเป็นผู้สร้างสรรค์ให้เกิดเป็นเรือนร่าง
เป็นภาพ เป็นวัตถุอันเราจับต้องได้ และเห็นได้ด้วยตา เช่นเดียวกับที่นักเขียนกระทำโดยการ
ให้รูปร่างแก่ความคิด ด้วยคำพูดและตัวหนังสือ ในขณะที่นักดนตรีทำสิ่งเดียวกันด้วยเสียงและ
ตัวโน้ต โดยเฉพาะในยุคปัจจุบัน เราพูดได้อย่างเต็มปากว่าศิลปินคือสมบัติและตัวแทนของ
ประชาชน ก็เพราะว่าความสนใจของเขาผูกพันอยู่กับชีวิตและความเป็นไปของคนธรรมดา
อย่างเราๆ ในชีวิตประจำวัน ทั้งในด้านที่รุ่มร้อนและขรุขระ หวานฉ่ำและขมลึก เขามี
อาณาจักรอันอิสระของเขาเอง พรั่งพร้อมด้วยจินตนาการอันงามผ่องและ เสร็จงานทุกชิ้นของ
เขาลอยตัวจากการบีบบังคับทุกชนิด มันไม่ได้ถูกสร้างสรรค์ขึ้นเพราะอำนาจเงินตราของมหา
เศรษฐีคนใด มันไม่ได้สำเร็จเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมาเพื่อประจบประแจงส่งเสริมบารมีใครให้
บรรเจิด หรือเพื่อตอบแทนค่าข้าวแดงแกงร้อนของเจ้าขุนมูลนายคนใด มันเป็นผลงานจ
สมองของคนอิสระซึ่งท่องปฐพีอยู่ทุกเมื่อเชื่อวันเหมือนอย่างเราๆ นี้

(เพียงแค่มืดทราย : ออกมาหาประชาชน, หน้า ๒๙๔-๒๙๕)

นอกจากนี้ **ความเรียงอย่างไม่เป็นทางการ** โดย “นิต นรารักษ์” ยังส่งน้ำเสียงอันทรงพลัง
หนักแน่นด้วยความจริงจัง จริงใจ ในหลายเรื่อง หลายประเด็นทัศนะ ดังเช่นในประเด็นที่ผลจากการ
เรียกร้องความเท่าเทียมกันทางเพศระหว่างหญิงชาย ที่อาจทำให้เข้าใจไปว่าหญิงต้องทำทุกอย่างได้
เหมือนชาย เช่นการอยู่แหวในยามดึก ซึ่งผู้เขียนชี้แจงว่า แท้ที่จริงมิใช่เช่นนั้น

ผู้หญิงคนหนึ่ง ผู้หญิงอีกนั้นแหละ ปราบรมภีมาวานนี้ด้วยกริ่งเกรงไปก่อนว่า ในวง
งานของเธอจะเกิดความอลเวงขึ้น เมื่อสิทธิของผู้หญิงลอยลิ่วขึ้นมาเสมอผู้ชาย เพียงเพื่อ
จะต้องมานั่งสัปหงกกลัวผีชนลูกขนพองอยู่ตอนค่ำคืนในหน้าที่เวร

.....

ก็ใครที่ไหนเคยยืนยันว่า ผู้หญิงกับผู้ชายเท่าเสมอกันทุกประการและในทุกกรณีไม่มี
เว้นในเมื่อเป็นคนละเพศ แตกต่างกันอยู่เห็นเด่นชัดปานฉะนี้ ?

สิ่งที่ผู้หญิงเรียกร้อง สิ่งที่ผู้หญิงต้องการ คือความเป็นคนเสมอกัน อย่างที่จะยืนหยัดเคียงกันได้บนพื้นพิภพนี้โดยที่ฝ่ายเธอต้องมีสภาพเป็นทาสที่ติดห่วงร้อยเดินต้อยๆตามนายไปอย่างนั้นต่างหาก

(เพียงแค่มืดทนาย : หน้าที่ของผู้หญิงในระบบใหม่, หน้า ๑๗๗-๑๗๘)

ประเด็นเกี่ยวกับหญิงที่ขายตนเป็นนางบำเรอชาย “นิต นรารักษ์” แสดงความนึกคิดอย่างเข้มขันว่า

เขาตบคุณ -- แน่ละซี ! เขาตีบคุณ -- ไม่ใช่สิ่งประหลาดอีก ในเมื่อเขาไม่เคยมองคุณอย่างคู่ชีวิต อย่างคนเสมอกัน เขาเห็นคุณเป็นอะไร ? คร่ำครวญทำไมให้ใจขาดในเมื่อคำตอบนั้นคุณควรรู้อยู่ปรี่อก !

.....

ฉันจึงว่า ความผิดนั้นเป็นของคุณด้วยกึ่งหนึ่ง คุณขายตนเองให้เขาไป ขายความเป็นคนของคุณไป ความเป็นคนอิสระที่ไม่ต้องคู้เขาให้ใคร คุณขายให้เขาไป เพราะคุณฉลาดที่จะใช้ชีวิตอย่างคนที่ยืนอยู่ด้วยขาของตนเอง คุณเคยแต่เกา ะคนอื่นวันยังค่ำ คุณคิดว่าอย่างเถาไม้เลื้อย คุณจะชูคอขึ้นไปได้สูง สูงเท่าที่หลักของคุณจะพาคุณขึ้นไปได้ คุณอาจจะเลื้อยตามเขาขึ้นไปขีดหน้าอยู่กลางฟ้า แต่พอหลักนั้นโค่น ยอดอันอ่อนเปี้ยกของคุณก็จะลงไปกองเหลวๆ อยู่กับดินดำๆ ต่ำต้อยกว่าดาวเรืองต้นจ้อยๆ ที่ยืนอยู่ด้วยลำต้นของมันเองเสียอีก

(เพียงแค่มืดทนาย : ถ้ารักจะอยู่อย่างทาส, หน้า ๑๘๖-๑๘๗)

ในการอธิบายว่าด้วย “ศักดิ์ศรี” ของมนุษย์ ก็เข้มด้วยอารมณ์และน้ำเสียงอันสะทอนจากความจริงจัง และจริงใจ

คนจน ซึ่งโดยทั่วไปไปสู่จริต มีงานทำ มีข้าวกิน มีเสื้อผ้าตามแต่จะ หาได้ ไม่ได้ไปทำร้ายใคร จิตใจสะอาดกว่า เป็นมิตรกว่า รู้จักเห็นอกเห็นใจคนอื่นมากกว่า คนจนนี้แหละที่ฉันว่ามีศักดิ์ศรีแท้จริงกว่าศักดิ์ศรีเปลือกๆของคนมี – เพราะศักดิ์ศรีของเขาเกิดในใจ มีที่อยู่ในดวงจิตอันผาดผุด ซื่อและไร้เล่ห์เพทุบาย ควรแก่การภาคภูมิใจและกา รทรวง เธอคงจะว่าเหมือนคนทั่วไปอีกว่า อ้อ เพราะคนจนมัวหลงทรวงกับศักดิ์ศรีลมๆ อย่างนี้ซิจึงได้คุดคู้ ไม่มีวันเงยหน้าอ้าปากกับเขาได้ พยายามหลอกตัวเองเข้าไว้ เอาใจเข้าข่ม พอร้อนก็หลอกว่าเย็น จะไปตากอากาศ ไม่มีปัญญาที่ว่าบ้านฉันนี้เป็นสวรรค์แล้ว เธอคิดเหมือน กันหมดอีกว่าศักดิ์ศรีบ้าๆ ของคนจนจะทำให้ตัวเขาไม่ไปถึงไหน จะต้องย่ำอยู่กับที่- กับความยากแค้นแสน

เช็ญแทบเลือดตากระเด็น เพราะเกิดความพอใจในสภาพของตนเองเสียแล้ว ฉันว่า คนจนไม่จำเป็นต้องตาบอด คนจนไม่จำเป็นต้องโกหกตนเอง สิ่งใดเป็นความจริงอันเกิดกับตน สิ่งนั้น เราอาจยอมรับเต็มตา และเราก็ไม่จำเป็นจะต้องอ้อมอ้อมเท่า คนจนที่เข้าใจในศักดิ์ศรีของตน คือคนที่พยายามจะก้าวเข้าไปหาความดีทุกอย่าง เพราะเชื่อในความดีอันมีรากฝังแน่นอยู่ในตน คนที่ไม่เชื่อว่าตนมีอะไรดีต่างหากที่จะทำให้ตัวให้ต่ำลงทุกวัน เพราะท้อแท้และหมดอาลัยตายอยากกับชีวิต คนจนที่เชื่อในศักดิ์ศรีของตน เป็นคนที่พร้อมจะสู้กับเหตุการณ์เฉพาะหน้า ทุกชนิดอย่างอาจหาญ เห็นแจ้ง ใจเย็น และทรหด พร้อมๆ กันก็เปิดประตูใจตนให้กว้างขวาง ศักดิ์ศรีของคนจนอยู่ที่การรวมกันเข้าไว้ มือที่ประสานสืบทอดกันไปเป็นลูกโซ่แน่นแฟ้น รัตริ่งอ่อนหวานนุ่มนวลด้วยความเห็นอกเห็นใจและเอื้ออาทร เป็นความพยายามที่จะช่วยกันทำโลกที่แสนแห้งแล้งให้น่ารักน่าพิสมัยขึ้น เพื่อสิ่งที่ดีกว่า สูงกว่าในชีวิตลำเค็ญนี้...

(เพียงแค่มืดทราย : ศักดิ์ศรีที่ซื้อขายเป็นเงินไม่ได้, หน้า ๒๕๐-๒๕๑)

การเสนอความคิดอย่างเข้มข้น หนักแน่น จริงใจ และมีสีสันร่าอารมณ์ความรู้สึก เป็นลักษณะที่จะพบเสมอๆ ในความเรียงของ “นิด นรารักษ์” ดังเช่น

สิ่งของทุกสิ่งไร้ค่าในตัวของมันเอง จนกว่ามนุษย์เอาตนของตนเข้าแลก เอาแรงสมอง แรงกาย แรงฝีมือเข้าปลุกปล้ำ สร้างมันขึ้นเป็นของมีค่า ไข่มุกในท้อง ทะเลมืราคาเทาชีวิตของคนทีลงไปดำเอามันขึ้นมา เพชรมืราคาเท่าฝีมือและแรงงานของช่างผู้เจียรระไน ...

.....

ปากกาหมึกซึมที่ฉันถืออยู่นี้ อาจเป็นอนุสรณ์สำคัญของกรรมกร รคนใดคนหนึ่งหรือหลายคนในโรงงานแห่งใดแห่งหนึ่ง ...เขาอาจตายไปหมดแล้ว ชื่อก็อาจไม่มีใครเคยรู้จัก แต่งานของเขายังอยู่ เวียนว่อนอยู่แห่งใดแห่งหนึ่งในโลกโดยที่ผู้ใช้ไม่เคยคิดถึงเขา ไม่เคยคาดฝันด้วยซ้ำว่า บางทีคนที่ทำปากกาให้คนอื่นเขียนนั้นเกิดมาเพื่อจะไม่เคยเขียนปากกาเลย

(เพียงแค่มืดทราย : สิ่งที่ไม่ตายไปตามตัว, หน้า ๑๕๑-๑๕๒)

คุณผู้เป็นมิตร คุณอาจจะอยู่ในจำพวกคนซึ่งละอองถ่านจับเกรอะไปทั้งร่าง คุณอาจจะเคยเจ็บปวดมาแล้ว แต่กรุณาอย่าท้อเพราะที่นี้คนที่อยู่ในภาวะเดียวกับคุณมีอยู่ เขาเข้าใจคุณและนอกจากเขาจะรักกันอย่างแน่นแฟ้นและรักคุณอย่างคุณด้วยแล้ว เขายังคงฝันเหมือนเดิมที่จะได้เห็นมือขาวๆ นุ่มๆ ของคนที่อยู่ในวงล้อมอันก่อเก็ยยื่นออกมาสัมผัสกับเขา ด้วยดวงตาที่รู้แจ้งเห็นจริง ด้วยใจที่ไร้อคติ ด้วยความรู้สึกที่บริสุทธิ์ มันอาจจะก้าวไปซ้ำเหมือน

อาการคลานของมด อาจจะต้อง การความอดทนอันทรหด แต่วันนั้นจะต้องมาถึง แม้ว่าก่อนหน้านั้นคนหลายๆคนอาจจะถูกตบลงไปจมดิน

แต่คุณจะเกรงอะไรต่อเหตุการณ์ที่เราเห็นฉาบฉวยอยู่เฉพาะหน้า ศักดิ์ศรีอันถูกต้องต้องถ่องแท้ในใจคน ไม่จำเป็นจะต้องถูกขีตให้อยู่ในวงล้อมอันตาสับเพราะถือว่าสง่าเกียรติ แต่ลึกลงไปกว่านั้น ในดวงจิตในกันบึ้งแห่งวิญญาณ เมื่อคนสำนึกอยู่เต็มภาคภูมิว่าตนกำลังทำอะไรอยู่ ประสงค์อะไรและเพื่อสิ่งใด เมื่อคนพร้อมแล้วที่จะเผชิญกับทุกสิ่งที่จะเกิดขึ้นเพื่อเหตุอันยิ่งใหญ่กว่า ในขณะนั้นแม้จะถูกบีบบังคับ แม้จะต้องเจ็บปวดและทรมานก็หาใช่ด้วยอาการของคนบัดซบ ซึ่งไม่เคยรู้สิ่งที่ควรรู้ แถมไม่ยอมรับรู้ด้วยซ้ำว่าตนไม่รู้- ไม่ หากด้วยสมองซึ่งแจ่มแจ้ง-ด้วยดวงจิตที่แลโลกโปร่งปรุ นี่แหละคุณผู้เป็นมิตร คือศักดิ์ศรีของคนจริงที่หาว่าหาญและกร้าวแกร่งต่อหน้าภัยทุกชนิด เสี่ยงกับปนาทคุกคามของอาวุธมีอำนาจที่จะปิดปากกมมนุษย์ได้ แต่จะห้ามดวงจิตมิให้คิดในสิ่งควรได้สำเร็จไฉน ?

(เพียงแค่มืดทราวย : ศักดิ์ศรีอันถูกต้อง, หน้า ๑๑๗-๑๒๐)

๑.๓ บทสรุป

บทสรุปเป็นส่วนปิดเรื่องหรือจบเรื่องในงานเขียนที่มุ่งเสนอสาระหรือแนวคิดโดยทั่วไป และโดยที่บทสรุปเป็นส่วนท้ายสุดของข้อเขียนที่ผู้อ่านอาจจะจดจำได้มากกว่าส่วนอื่น ๆ (Conclusion, no date, unpagged) บทสรุปหรือจบเรื่องที่ดี จึงควรสร้างความรู้สึกประทับใจต่อเรื่องหรือต่อแนวคิดที่ได้รับจากเรื่อง ตลอดจนถึงความรู้สึกที่ดีต่อผู้เขียน (วนิดา บำรุงไทย, ๒๕๔๕, หน้า ๕๗)

นั่นก็คือ บทสรุปที่ดีควรมีลักษณะดังนี้ (Strategies for Writing a Conclusion, ๒๐๐๔, unpagged)

๑. เน้นย้ำความสำคัญของประเด็นเรื่อง
๒. ทำให้มีน้ำเสียงที่บ่งบอกว่าเนื้อความของข้อเขียนจบสมบูรณ์แล้ว
๓. สร้างความประทับใจแก่ผู้อ่าน

ทั้งนี้ กล่าวได้ว่าบทสรุปในร้อยแก้วประเภทความเรียงของประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา หรือ “นิค นรารักษ์” นั้น เป็นบทสรุปที่มีคุณลักษณะที่ดีดังกล่าวข้างต้นโดยสมบูรณ์เป็นส่วนใหญ่ คือประกอบด้วยการเน้นย้ำประเด็นเรื่อง ทั้งให้น้ำเสียงที่แสดงว่าเรื่องจบแล้ว ด้วยเนื้อหาและภาษาอันชวนซาบซึ่งประทับใจ ดังตัวอย่างจากความเรียงสองเรื่องนี้ ซึ่งเสนอประเด็นว่ามนุษย์ต้องเผชิญกับความผันผวนแห่งชีวิต ต้องเจ็บปวดและทุกข์ระทม ต้องว่าเหวและโหยหาสิ่งยึดเหนี่ยว เป็นความทุกข์ที่มากพออยู่แล้ว และสรุปลงด้วยการร้องขอให้เมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

...ฉันจึงไม่อยากเห็นใครร้องไห้จนเกินไป หากมีอะไรที่อยากขอจากคุณก็คือความปรารถนา ชักนิต เพื่อมนุษย์ตาดำๆ ด้วยกัน ทั้งที่หลงไปว่าเลิศเลอลอยอยู่กลางฟ้า เป็นแมนมั่นแล้ว และ พอใจหมกตัวลึกลงไปในขุมแห่งความมืด เพราะความเจ็บปวดมีอยู่ ทั้งเมื่อตกจากฟ้า และเมื่อ ถูกทิ้งขึ้นมาจากดิน แจกจ่ายความเห็นใจของคุณออกไปเถิด ไม่ต้องเกรงใจว่าจะมากเกินไป เพราะระหว่างมนุษย์ด้วยกัน มีแต่ไม่พอเสียแหละมาก น้ำตาจึงท่วมโลกอยู่อย่างทุกวันนี้

(เพียงแค่มืดทราย : น้ำตาท่วมโลก, หน้า ๒๖)

...เราโยยหาน้ำพุ ความร่มรื่นและความสงบสั ด มั่นมีอยู่ในที่ใกล้ๆ ตรงนั่นเอง ซึ่งท่านลืมน ความโยยหิวของท่าน แล้วยื่นน้ำใสสักกระบอกออกไปจ่อปากผู้กำลังกระหาย มั่นมีอยู่ตรง นั้นเอง เมื่อท่านลืมนความเหนื่อยอ่อนของท่าน เพื่อยื่นแขนออกไปให้ใครคนหนึ่งถลาเข้ามา เกาะ และพุงเขาไปสู่เงาไม้อันร่มรื่น มั่นมีอยู่ที่ ทั่วทุกแห่ง ท่านที่รัก กลางความบีบคั้น และ ความอยากแค้น เพียงแต่ท่านจะก้าวพ้นตัวเองออกไปสู่เพื่อนมนุษย์ตาดำๆ ด้วยใจกว้างและ ผุดผ่องงดงาม

(เพียงแค่มืดทราย : ทางออกของมนุษย์อยู่ที่ไหน, หน้า ๓๐)

ความเรียงเรื่องหนึ่งเล่าถึงหญิงสาวที่ประสบความทุกข์ระทมจากความรักที่เป็นพิษ จนต้องพิน ทยานอนหลับและเพิ่มปริมาณยามมากขึ้นๆ ในที่สุดก็เกิดอาการคลุ้มคลั่ง ต้องถูกส่งไปบำบัดที่ โรงพยาบาลโรคจิต บทสรุปเป็นความวิงวอนขอให้คนแต่ละคนมีจิตเมตตาเป็นที่พึงทางใจสำหรับผู้เผชิญ เคราะห์กรรมในชีวิต

ในโลกอันเต็มไปด้วยขวากหนามแล ะความพลาดพลังนานาชนิดของเรานี้ ข้าพเจ้าขอ ตั้งจิตอธิษฐานให้ใครคนหนึ่งดังว่ามีตัวตน อยู่เคียงข้างทุกผู้ที่ถูกแฉีชีวิตโดยกระหน่ำเอาอย่าง ไม่ปรานี ขอให้บุคคลผู้มีจิตใจอย่างใครคนหนึ่งที่วิจัจนวนขึ้นทุกวันในเมืองไทยของเรา เพื่อว่า น้ำตาทุกหยด หยาดเหงื่อทุกหยาด จะได้มีผู้ประจงเช็ดให้ด้วยความรักและความเห็นอกเห็นใจ ก่อนที่โลกนี้จะกลายเป็นขุมเพลิงเผาผลาญชีวิตมนุษย์ให้หมดไหม้ ก่อนที่ทุกสิ่งจะสาบเกิน กำลั้งเราท่านจะแก้ไข

(เพียงแค่มืดทราย : โลกนี้ไร้มือแห่งความปรานีแล้วหรือ, หน้า ๕๐)

ความเรียงที่เสนอประเด็นหลักว่าคนหนุ่มสาวควรเติบโตไปสู่ความเจริญด้วยธรรม คือมีความ ใฝ่ใจศึกษาเล่าเรียน มองความเจริญทางวัตถุอย่างมีสติ และพร้อมให้ความเกื้อกูลคนที่ด้อยกว่าด้วยใจ เมตตา สรุปจบเรื่องอย่างอ่อนโยนว่า มิใช่ว่าคนหนุ่มสาวจะต้องกีดกันตนออกจากความสุข แต่ควร

จะต้องรู้จักความสุขชนิดที่สูงกว่า คือความสุขที่เกิดจากความมีน้ำใจ การให้ความเมตตา ความเห็นอกเห็นใจ รวมทั้งความสุขจากการประพฤติตนเป็นแบบฉบับที่ดี และความทรงไว้ซึ่งศักดิ์ศรีของตน

แต่ทั้งนี้ พึงเข้าใจว่าฉันมิได้กีดกันคุณไว้เฉพาะเพื่อความยากลำบาก คุณมีสิทธิที่จะไฝ่สุข แต่วานอย่าได้ปรารถนาความ มสุขต่ำๆ ที่ตะครุบเอาง่ายๆ โกลัด้วภายในกรงล้อมแห่งปลักตม คุณควรจะได้พบสุขอีกอย่างหนึ่งซึ่งสะอาดและผ่องแผ้ว นั่นคือการให้น้ำใจเป็นพลี แต่ทุกผู้ที่เข้ามาถึงคุณ สุขอันเกิดจากความพยายามที่จะทำให้โลกน่าพิสมัยด้วยเมตตาและความเห็นอกเห็นใจ จากการบำเพ็ญตนเป็นแบบ ฉบับอันงาม ให้เป็นที่ควรแก่ความไว้วางใจ และเชื่อมั่น จากการเป็นผู้บริจาค จากการได้ทรมานเพื่อสิ่งหนึ่งที่ยิ่งใหญ่ และท้ายสุด จากความทรงงในศักดิ์ศรีของคนเสรี

เรายังจะพบกันอีก ไม่ว่าฉันจะอยู่ใกล้คุณแค่มือเอื้อมหรือห่างไกลถึงขอบฟ้าเขาเขียวโน้น เพราะใจฉันห่วงและผูกพันอยู่กับคุณ จงส่งข่าวเล่าสารทุกข์สุขดิบของคุณมา ทั้งที่เป็นน้ำตาและรอยยิ้ม ฉบับชีวิตมีค่าควรแก่การศึกษาและสนใจตลอดกาล คุณก็รู้อยู่ไม่ใช่หรือ

(เพียงแค่มืดทราวย : คุณกำลังเป็นตัวแทนของอนาคต, หน้า ๙๓)

ในความเรียงที่เสนอประเด็นเรื่องการเรียกร้องสิทธิสตรี ซึ่งมักเข้าใจไขว้เขวไปว่า ผู้หญิงต้องทำงานได้ทุกอย่างที่ผู้ชายทำ “นิต นรารักษ์” สรุปลงทำยว่า ควรให้ผู้หญิงทำงานที่เหมาะสมกับกำลังความรู้ความสามารถ พร้อมกับเรียกร้องให้ตระหนักว่า การที่หญิงก้าวขึ้นมามีบทบาทสูงหรือมากขึ้น มิใช่เป็นการแย่งชิงอำนาจหน้าที่ของชาย แต่เป็นการเข้ามาช่วยรับภาระซึ่งจะทำให้โลกดีขึ้น ด้วยพลังจากทั้งสองเพศ แทนที่จะให้ชายแบกรับเพียงลำพัง

เราจึงจะมาใส่ใจด้วยอันใดกับการที่ผู้หญิงจะถูกใช้ให้ทำโน่นทำนี่ งานทุกชนิดจกดำเนินไปได้ราบรื่น คนงานทุกคนจักได้ทำงานอันเหมาะสมกับกำลังความรู้ความสามารถของตน ก็ด้วยปรีชาญาณของผู้อำนวยการนั้น การวางคนผิดที่ ผิดลักษณะของงานที่ถนัด เป็นแต่เพียงเครื่องแสดงความแคบและสั้นของสายตาผู้อำนวยการ หาใช่ความผิดของเหล่าผู้ทำงานนั้นๆ ไม่ คุณจึงควรจะบอกพรรคพวกของคุณได้แล้วว่า หากจะมีอะไรให้เห็นเป็น นคิดในการเรียกร้องสิทธิของคุณ ก็เป็นเพราะความเข้าใจอันไม่ถูกต้องต่อแห่งของผู้ชายบางคน ซึ่งหวั่นเกรงความคลอนแคลนของอำนาจซึ่งตนเคยกุมไว้เหนือสตรีต่างหาก ในความเห็นแก่ตัวและหวงแหนความเป็นเจ้าเป็นใหญ่ อาจจะทำให้คนบางคนมองผู้ที่เสนอดนเข้ามาเป็นมิตรประหนึ่งมองศัตรูผู้มาคอยชิงดี จนกว่าเวลานั้นจะมาถึง หน้าที่ของคุณก็คือ แสดงออกโดยทุก

วิถีทางทั้งเจตนางามและผลงานซึ่งคุณอุทิศเพื่อความดีกว่าของหลายๆ สิ่ง เพื่อว่าโลกเรา
แทนที่จะสุขสันต์รื่นรมย์ด้วยแรงของเพศเดียว จะได้เปล่งปลั่งเรื่องโรยงขึ้นนักหนาด้วยแรง
รวมของคนทั้งสองเพศ ซึ่งเป็นคนเสมอกันและมีสิทธิในชีวิตและความเป็นอยู่ของตนเท่าเทียม
กัน

โลกนี้แสนคับและอับเฉา ภาวะที่แต่ละคนต้องแบกก็หนักอึ้ง จะมีเป็นการดีกว่าหรือ
สำหรับท่านชายที่จะมีใครสักคนหนึ่งเดินอยู่ข้างหลังเขา ใครสักคนหนึ่งที่พร้อมจะให้ความ
ร่วมมือทุกด้านทุกทาง แทนที่จะปล่อยให้เขาถูกลักทุเลกลางหนามไหนด้อยแต่ลำพัง ?

(เพียงแค่เมล็ดทราย : หน้าของผู้หญิงในระบบใหม่, หน้า ๑๗๙-๑๘๐)

บทความเรียงที่กล่าวถึงพระสันตะปาปา ยอห์น ปอลที่ ๒¹ กับพระเมตตาที่ทรงมีต่อเยาวชน
เชื่อมโยงมาถึงการที่ยุวชนคาทอลิกส่วนหนึ่งได้มีโอกาสเข้าเฝ้าพระสันตะปาปา สรุปลงด้วย
ความหวังที่จะได้เห็นเยาวชนเติบโตขึ้นอย่างงดงาม²

ภาพเยาวชนของเรากำลังจับระบำรำฟ้อนอยู่หน้าที่ประทับองค์พระสันตะปาปา ซึ่ง
ปรากฏในจอโทรทัศน์ จึงเป็นการยืนยันถึงความตั้งใจดีอันนี้ที่จะเปิดโอกาสให้เยาวชนของเรา
ได้เติบโตขึ้นมาใน วันข้างหน้าอย่างผู้มีความสามารถ มีความรอบรู้ และรู้จักรับผิดชอบใน
หน้าที่ของตนแต่ละคน สมกับที่เป็นศิษย์ของคณะเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร ซึ่งพร้อมเสมอที่จะ
เสียสละและอุทิศชีวิตเพื่อความเจริญก้าวหน้าในการศึกษาของเยาวชนของเรา

เพื่อว่า ....เหมือนโค้งรุ่งตรงขอบฟ้า ....เยาวชนของเราจะได้เป็นสัญลักษณ์อันสดใส
แห่ง ความหวังที่บ่งบอกถึงสิ่งดีที่จะมาถึงและยังความชื่นใจให้เกิดทุกครั้งที่ได้พบเห็น

(รายศิลาเรียง : พระสันตะปาปาของเรา, หน้า ๑๒๗)

จากประเด็นหลักของความสำเร็จอีกเรื่องหนึ่ง ที่ชี้แจงถึงความเป็นจริงของชีวิตว่า ความ
ดีอดร้อน ความทุกข์ ความไม่พึงพอใจต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้รับนั้น เกิดจากการไม่ยอมรับสภาพ ซึ่งแท้ที่
จริงทุกคนต้องเผชิญ มากบ้างน้อยบ้าง ถ้าทำใจให้รับได้ว่าเป็นคือธรรมดาภาวะชีวิต ก็จะได้รับทุกข์
ทั้งหลายที่เกิดขึ้นได้ ข้อสำคัญ ให้เชื่อมั่นในพระเจ้าหรือเชื่อและตั้งมั่นในความดี ก็จะเกิดอานุภาพ
คุ้มครองให้ผ่านพ้นทุกข์ภัยทั้งหลายได้ บทสรุปได้ย้ำให้บุคคลรักษาความดีงาม ความเชื่อมั่นในพระ
ผู้เป็นเจ้าหรือเชื่อมั่นในคุณความดี ซึ่งจะนำพาไปสู่แสงสว่างแห่งชีวิตในที่สุด

¹ สกดพระนามตามต้นฉบับใน รายศิลาเรียง

² อักษรตัวเอนในตัวอย่างความสำเร็จ เป็นการจัดทำตามต้นฉบับ

ฉันจึงอยากเหลือเกินที่จะให้คุณรักษาศรัทธาที่มีต่อความดีไว้ในใจต่อไป ไม่ว่าคุณ จะตระกล่าวลำบากสถานใด ได้โปรดอย่าระทดท้อ สำหรับเราชาวคาทอลิก เราเชื่อในพระเจ้า เป็นเจ้า เชื่อในความยุติธรรมของพระองค์ผู้ทรงเป็นยอดแห่งความดี เราถวายทุกสิ่ง ตลอดจนชีวิตของเราไว้ในอุ้งพระหัตถ์ของพระองค์ เพราะเราเชื่อในองค์แห่งควา มดี เชื่อว่า พระองค์จะจัดทุกสิ่งให้เป็นไปดังที่ควรเป็นได้ คุณเชื่อในคุณความดี ก็คงจะพอไปด้วยกันได้ ไม่ห่างนัก ข้อสำคัญ อย่าปล่อยใจให้หมดหวัง อย่าสาปแช่งความดี ขอให้เชื่อในความดีเกิด มิวันใดก็วันหนึ่ง อานุภาพของความดีย่อมจะต้องปรากฏ เช่นเดียวกับสิ่งที่เบี ็นความบาป ความเลวร้าย แม้จะฉาบปโลมให้ดูงามเลิศวิไลยิ่งใหญ่สักปานใด วันหนึ่งก็ต้องเผยโอม หน้าอันแท้จริงของมันออกมา คุณจึงจะทุกข์ไปใย ? จงโสมนัสยินดีที่คุณได้รักษาความดี ไว้อย่างซื่อตรงตลอดมา ความดีย่อมจะไม่ทอดทิ้งคุณและผู้เป็นที่รักแห่งคุณเป็นอันขาด เช่นเดียวกับที่พระเจ้าเป็นเจ้าไม่เคยทอดทิ้งเราชาวคาทอลิกเลย

ยิ้มเกิดคุณที่รัก อย่างคนดีผู้ไม่ประหวั่นพรั่นพรึงต่อความชั่วใดๆพึงยิ้ม ยิ้มเกิด เพราะว่าเป็นองหน้าคุณโน้น หลังพายุฝน โค้งรุ่งได้ปรากฏขึ้นแล้วแพรวพราว สดสวย ด้วย ปรกายแห่งความหวัง ปรากฏการณ์ธรรมชาติ ซึ่งแม้แต่คุณก็คงไม่ปฏิเสธมิใช่หรือว่ นั่นคือ ฝิพระหัตถ์ของพระเจ้าเป็นเจ้าแห่งสายฝนและแสงสว่าง มิใช่ใคร ?

(รายศิลาเรียง : ถึง คุณผู้มีทุกข้มหันต์, หน้า ๑๔๐-๑๔๑)

ในความเรียงที่เสนอประเด็นหลักว่า ความทุกข์ทั้งหลายในชีวิตคือสภาวะธรรมดาของโลก และเป็นภาระหน้าที่ที่มนุษย์จะต้องเผชิญและฟันฝ่า ด้วยความดี ความอดทนมุ่งมั่น สรุปลบด้วยการ เน้นย้ำว่า มนุษย์ที่เข้าใจและยอมรับความเป็นจริงนี้ จะเผชิญกับสภาวะแห่งความทุกข์โดยไม่หวั่นไหว และตั้งมั่นอยู่ในคุณความดีจนล่วงพ้นความทุกข์ยากของชีวิตไปได้ในที่สุด

ฉันคิดว่าเราคุยกันมานานพอสมควรแล้วที่จะไม่ต้องขยายความอะไรให้มากเรื่องไป อิก มนุษย์ที่ยอมเข้าใจในสภาพแห่งตน สภาพแห่งโลก แม้กระทั่งความจำเป็นที่จะต้องผ่าน ไปสู่โลกหน้าด้วยความตาย ย่อมจะไม่หวั่นไหวด้วยประการทั้งปวง ตั้งตนไว้ในที่ชอบ โดย อาศัยพละกำลังที่ได้รับมาจากพระ วางใจให้สะอาด มั่นคง อ่อนโยน รักสงบ และมั่นอยู่ใน สัจจะ ทำมกลางความทุกข์ทรมาน ความปรวนแปรอลเวงทุกทุกแห่งโลกนี้ มนุษย์ผู้นั้น ย่อมจะอยู่ได้อย่างองอาจจนวินาทีสุดท้าย ค่อยๆ ไต่เต้าสูงขึ้นๆ ในวิถีแห่งธรรม จนกว่าจะ ถึงเวลาไปรวมเป็นหนึ่งเดียวกับพระเจ้าเป็นองค์แห่งความรักและความดี ณ ยอดสุดแห่งความ พยายามของมนุษย์เรานี้ คุณก็ทราบอยู่มิใช่หรือ ?

“น้ำพระทัยจงเป็นไปในแผ่นดินดังในสวรรค์”

(รายศิลาเรียง : โลกอย่างที่เราเห็น มนุษย์อย่างที่เราเป็น, หน้า ๑๕๐)

๒. กลวิธีทางภาษา

นอกจากลีลาการนำเสนอเรื่องตามรูปแบบของบทความเรียงซึ่งเปี่ยมด้วยชั้นเชิงทางวรรณศิลป์อย่างสมบูรณ์ดังกล่าวแล้วข้างต้น วรรณกรรมความเรียงของ “นิต นรารักษ์” ยังประกอบด้วยกลวิธีเรียบเรียงหรือการใช้ภาษาอย่างเปี่ยมด้วยสุนทรียภาพ ปลูกเร้าอารมณ์ และจินตนาการ ที่ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ารสบทกวีของ “อุชเชนี” โดยก่อกปรด้วยความละเมียดละไม ประณีต ในการเลือกพินคำและความซึ่งให้ความหมายลุ่มลึกจับใจและทิ้งราบรื่นไพเราะสละสลวย ดังเช่น

ร้องให้เถิด หากว่าหยาดน้ำที่เอ่อทันพรูพรั่งลงมานองแก้มของคุณ จะสามารถกวาดล้างความระทมขมขื่นในดวงใจให้หมดสิ้นไป สะอื้นเถิด หากว่าเสียงสะอื้นนั้นจะช่วยให้กลบกังวานของความผิดหวังระทดท้อได้ แต่คุณก็ทราบดีเท่าๆ กับฉันว่า มันไม่ง่ายถึงเพียงนั้นที่ระดับทุกข์ ฉันจึงได้เขียนถึงคุณด้วยความหวังใยเหลือเกิน แม้ว่าถ้อยคำต่อไปนี้จะไกลน้กจากการมีสภาพเสมือนน้ำค้างที่พรมความสดชื่นลงมาบนหัวใจและความรู้สึกที่แห้งผากของคุณ แต่ฉันก็ยังอยากจะเขียน ทั้ง ๆ ที่เราก็ต่างศาสนา คุณเป็นพุทธศาสนิกชน ส่วนฉันสนับสนุนถือคริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิก เราจะเข้าใจกันได้อย่างไร ฉันจะแนะทางดับทุกข์คุณได้โดยวิธีไหน ? ในเมื่อเราเดินอยู่บนเส้นทางคนละสาย ?

(รายศิลาเรียง : ถึง คุณผู้มีทุกข์มหันต์, หน้า ๑๓๖)

กลวิธีทางภาษาของ “นิต นรารักษ์” โดยทั่วไปนั้น นอกจากความชัดเจนแจ่มแจ้งในประเด็นนำเสนอในการบรรยายหรืออธิบายเรื่องใดๆ อย่างสมบูรณ์ ตามคุณสมบัติที่พึงมีของงานเขียนแล้ว ยังประกอบด้วยลักษณะอันนับว่าเป็นความโดดเด่นในเชิงวรรณศิลป์อย่างยิ่งของ “นิต นรารักษ์” คือศิลปะการเสนอ **ความพรรณนา ภาพพจน์** และ การใช้ **คำและความ** ปราบกฏผลการศึกษาเป็นรายละเอียดดังนี้

๒.๑ ความพรรณนา

ความพรรณนา ในเอกสารฉบับนี้หมายถึงลีลาการเขียนซึ่งแต่เดิมเรียกว่า “โวหาร”¹ อันได้แก่ พรรณนาโวหาร บรรยายโวหาร อธิบายโวหาร เป็นต้น เป็นกลวิธีเรียบเรียงถ้อย

¹พจนานุกรม ศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย ใช้คำว่า การพรรณนา และอธิบายว่า เป็นชนิดหนึ่งในลีลาการเขียน ๔ ชนิด ชนิดอื่นๆ คือ การโต้แย้ง การอธิบาย และ อรรถาธิบาย (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๕, หน้า ๑๒๗) ส่วน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒ ยังใช้คำว่า พรรณนาโวหาร (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๖, หน้า ๗๕๙) แต่ในเอกสารนี้ใช้ **ความพรรณนา** เพื่อให้ดูเป็นคำศัพท์เฉพาะ และมีความแตกต่างจากคำ “พรรณนา” ที่ใช้ทั่วไป

ภาษาเพื่อนำเสนอสารหรือข้อมูล ที่อาจเป็นฉาก ทิวทัศน์ บุคคล วัตถุอย่างใดอย่างหนึ่ง ตลอดจนสภาวะทางอารมณ์ความรู้สึก เพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพ หรือเกิดอารมณ์ความนึกคิดอันลุ่มลึก (Goldberg, ๑๙๐๐, p. ๕๖) ความพรรณนาจึงเป็นการใช้ภาษาที่เน้นอารมณ์หรือเจ้าอารมณ์ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ บทประพันธ์ที่เร้าใจ ติดตึ้งอารมณ์ จะต้องใช้ความพรรณนาเป็นสำคัญ

ด้วยเหตุที่ในอีกภาคหนึ่งของ “นิด นรารักษ์” คือ “อุชเชนี” กวีสตรีผู้ร่ำรวยถ้อยคำ ทั้งเปี่ยมล้นด้วยเชิงชั้นในการเรียงร้อยบทกวี ดังได้รับการยกย่องเป็น “ศิลปินแห่งชาติ” สาขาวรรณศิลป์ ในผลงานประพันธ์กวีนิพนธ์ เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๓๖ บทความเรียงของ “นิด นรารักษ์” จึงมีจุดเด่นในการเรียงร้อยความพรรณนา อย่างที่กล่าวได้ว่าเป็นวรรณศิลป์อันโดดเด่นประการหนึ่งในผลงานร้อยแก้วของศิลปินแห่งชาติท่านนี้ ดังเช่นความพรรณนาถึงสตรีผู้มีชีวิตอันเปี่ยมล้นด้วยความสุข

...ผู้หญิงซึ่งมองฟ้าก็เห็นแต่สีครามสดแจ้วปูเมฆขาวสะอาดอัน ดวงดาวสกาและเรื่องเดือนอันนวลโย มองดินก็พบแต่ดอกไม้ ลานหญ้าเขียวขจี ธารน้ำใส ผีเสื้อและนกที่พลอดกันจู้จี้เมื่อรอบตัวมีแต่ความระรื่น บริสุทธิ์ผุดผาด จนตนเองเชื่อสนิทว่า ชีวิตที่ว้าวๆ ไปได้รับการสร้าง สรรค์มาให้ประณีตวิจิตรดั่งนั่นเอง

(เพียงแค่มืดทราาย : ชีวิตจะหยุดเพื่อสงบได้ไหน?. หน้า ๑๙๔)

ความพรรณนาอารมณ์ความรู้สึกของชายนักรบ ที่คุ้นเคยกับการทำลายเช่นฆ่าอย่างเหยี้ยมเห็ด แต่หลังจากการเข้ากระทำร้ายหมู่บ้านแห่งหนึ่ง มโนธรรมของเขาก็ถูกกระตุ้นเตือนด้วยความน่ารักใสบริสุทธิ์ของเด็กน้อยไร้เดียงสาที่หิบบนช่อดอกไม้ให้ด้วยไมตรี ทำให้ต้องรีบเร่งออกจากหมู่บ้านแห่งนั้น ด้วยสำนึกอันเจ็บปวดต่อผลการกระทำของตน

หมู่บ้านนั้นเหลือเพียงจุดนิดเดียวอยู่ทางเบื้องหลัง มิซามันก็เลื่อนหายไปไม่เหลือร่องรอยรถของเขากำลังแล่นอยู่หว่างทุ่งที่ราบเรียบสุดสายตา โดยไม่รู้ตัว เขาหิบบอกไม้ช่อนั้นขึ้นมาพิจารณาอย่างเลื่อยล่อยครุ่นคิด มันเป็นเพียงดอกไม้ตามท้องทุ่งธรรมดา สีแดงกับสีขาวสลับกับกลีบอันบอบบางนุ่มนวลน่าแตะต้อง เขาเอานิ้วหยาบของเขาลูบไปเบาๆ บนกลีบนั้น มันก็ลู่ไปตามแรงกดของนิ้ว และอ่อนพับอยู่ในลักษณะนั้น ไม่ได้ซุกกลับสดขึ้นมาอีก เพิ่งดูมันด้วยความรู้สึกประหลาด ทั้งเจ็บปวดและเสียดาย อย่างฉุนเฉียว เขาขว้างมันทิ้ง ออกไปที่ถนน ครั้นเหลือบแวบไปดูมันเป็นครั้งสุดท้าย ก็เห็นมันถลาไปฟุบแบบอญูริมทาง ดอกทุกดอกทอดตัวนิ่งอยู่อย่างชอกช้ำ สีแดงกับสีขาวตัดกันเห็นถนัดชัดเจน เหมือนอะไร ?

เหมือนดวงหน้าขาวๆ ของเด็กน้อยคนหนึ่ง ที่เปราะเปื้อนด้วยโลหิตเกลืออกฝุ่นกลิ้งอยู่ริมทาง เขาซบหน้าลงกับฝ่ามือทันที เพื่อสะกดเสียงสะอื้นให้จมด่ำลึกกลับลงไปในอก เมื่อเขาเงยหน้าขึ้นอีกครั้งหนึ่ง แววมกราดอยู่เต็มดวงตาที่แห้งผากและเลื่อนลอย ตลอดวันนั้น เขาไม่ปริปากพูดกับใครเลยจนคำเดียว

(เพียงแค่มืดทราวย : ไม่ชั่วไปทั้งหมด, หน้า ๒๑๔-๒๑๕)

ความพรรณนาถึงหญิงชราที่หาบของอันหนักอึ้ง ตระเวนขายไปตามท้องถนน

เท่าที่รู้ที่รองรับไว้ด้วยยางแผ่นบางๆ ย่ำกะย่องกะแย่งไปตามพื้นถนนที่ร้อนผ่าว ใหญ่ทั้งสองข้างค้อมลู่อู่ใต้ไม้คานที่พะเยิบพะยาบขึ้นลงเป็นจังหวะ...

(เพียงแค่มืดทราวย : สิ่งที่ไม่มีความหมาย, หน้า ๒๓๕)

การพรรณนาความที่ให้ทั้งภาพและอารมณ์ความรู้สึก

...เขาเคยรู้สึกดีมีค่าเหลือเกินที่จะได้เอนกายลงกับบดพีเพื่อจะสัมผัสกับตะปุมตะป่าของผิวดินพร้อมกับความนุ่มนวลของกลุ่มหญ้า นอนลงแล้วก็มองดิ่งลิ่วขึ้นไปบนฟ้าไฟนจันรู้สึกเหมือนตัวเองนอนอยู่ชิดกับ ฟ้า เพราะระหว่างตัวเขาและความเว้งว่างสี่ครามอันอ่อนละมุนนั้น ไม่มีสิ่งใดกั้นขวางอยู่เลย แล้วก็ฝันเพื่อต่อไปถึงทุกสิ่งที่เคยพิศมัย นอกเมืองโน่นแล้วก็ในเมืองนี้ ทั้งทุ่งกว้างอันแลโล่งและทะเลทองของรวงข้าว ทั้งปล่องโรงงาน เสียงเฮฮาร่าเริงของกรรมกรผู้เป็นสหายและพรรคพวก ควันดำที่ไหลเรื่อยเหมือนสายธารเอื่อยขึ้นไปบนฟ้า ตลอดจนความรัก... นึกถึงตรงนี้หัวใจเขาเต้นแรงขึ้นมา จุมพิตของใครคนหนึ่งกว้างแผ่มาด้วยความเห็นอกเห็นใจบนแก้มซ้ายของเขาที่ยังอ้อยอิ่งละเมียดละไมอยู่ตรงนั้น นเหมือนเจ้าของเพิ่งจากไปหยกๆ แต่ก็เป็นเวลาานานเต็มที่แล้ว...นานเต็มที...

เพียงแค่มืดทราวย : ท่านเล่า...อธิบายได้ไหม, หน้า ๒๓๙)

ความพรรณนาที่ให้ความลุ่มลึกทั้งอารมณ์ ความนึกคิด และภาพอันมีชีวิตชีวาในฉากหลังของความเรียงอีกเรื่องหนึ่ง

สายน้ำที่ไหลผ่านนครหลวงในโลกนี้ ช่างมีกอดอันด้วยเรื่องราวต่างๆ มากหลาย และคารมก็คมคาย มนุษย์รู้ความจริงข้อนี้ จึงรักที่จะกรายเข้าหามันโดยเฉพาะในตอนเย็นและค่ำ แล้วความเข้าใจอย่างเจียบๆ กลางความสงบก็เกิดขึ้นระหว่างคนและสายน้ำ

เขาทอดน่องเอื่อยๆเดินลงบันไดไปเตร่อยู่ใต้โค้งสะพาน มองลอดโค้งนั้นไปเห็นดวงอาทิตย์แดงกำยำกับไขแดงฟองโต เรือที่ผูกไว้กระด้างกระส่ายอยู่ใต้เงาสพานพื้มีฟ้าอะไรง่วนอยู่กับท้องน้ำ กิ่งไม้เล็กๆไผ่ล่อออกมาจากซอกหินโอบมืออยู่ไหวๆ ...

(เพียงแค่มืดทราญ : คำตอบในสายน้ำ, หน้า ๒๕๗)

ความพรรณนาอีกตอนหนึ่งจากเรื่องเดียวกันนี้ ซึ่งให้ทั้งภาพและอารมณ์เหงา เศร้า ของคนไร้ที่พำนักพักพิงคนหนึ่ง

เขากลืนก้อนขมๆ ที่จุกอยู่ตรงคอหอยลงไปด้วยความยากเย็น สายน้ำคงรู้และเข้าใจจึงไหลราบเรียบ ดูอ่อนช้อยสงบเสงี่ยมและน่ารัก “มันเกิดอะไรขึ้นกับเราเล่าสายน้ำ ?” พื้มีฟ้าออกไป “มันเกิดอะไรขึ้นกับเรา ?” เสียงกระซิบตอบมานุ่มนวลอ่อนนหวาน ประเล้าประโลมเหมือนสายลมอ่อน สายน้ำนั้นเหมือนพยายามหลีกเลี่ยงที่จะยืมพรายอยู่กลางประกายเดือน เป็นยืมที่เศร้าละมุน ประหลาด ไม่อาจบอกได้ว่าหัวใจสี ึ่งน้ำตาคลออยู่เต็มตาตั้งแต่เมื่อไร

(เพียงแค่มืดทราญ : คำตอบในสายน้ำ, หน้า ๒๕๗)

กล่าวได้ว่า ความพรรณนาซึ่งให้ภาพอันแจ่มชัด หรือให้อารมณ์ความรู้สึกอย่างลุ่มลึกจับใจ เช่นนี้ เป็นลักษณะซึ่งปรากฏเกือบจะทุกบททุกตอนในบทประพันธ์ความเรียงของ “นิด นรารักษ์” เป็นฝีมือพรรณนาความอันโดดเด่นที่ให้ภาพหรืออารมณ์ความนึกคิด ทั้งพร้อมด้วยความงามและความจับใจอันเร้าอารมณ์ เป็นความโดดเด่นด้านภาษาของวรรณกรรมชุดนี้

๒.๒ ภาพพจน์

ภาพพจน์ เป็นกลวิธีทางภาษาวีธีหนึ่งที่จะสร้างความสะดุดใจ สะดุดอารมณ์ ทั้งทำให้ ชี้มซาบความหมายอย่างกระจ่างแจ้ง ได้อารมณ์อันลึกซึ้ง หรือเกิดภาพหรือจินตนาการตามเจตนาของผู้ส่งสาร

“นิด นรารักษ์” ได้สร้างสรรค์โวหารภาพพจน์ในงานเขียนแต่ละเรื่องอย่างเร้าอารมณ์ยิ่ง ด้วยกลวิธีต่างๆ ดังนี้

๑) อุปมาและอุปลักษณ์¹

¹ รายงานวิจัยฉบับนี้ เสนอภาษาเปรียบเทียบเป็นภาพรวม ไม่แยกอุปมาและอุปลักษณ์ เพราะไม่มีความแตกต่างทางอารมณ์ความรู้สึกหรือการรับรู้ความของผู้อ่าน ในตำราภาษาไทยสมัยก่อน ใช้คำเรียกรวมกันว่า “อุปมาอุปไมย”

สำนวนภาษาเชิงเปรียบเทียบของ “นิต นรารักษ์” ทั้งในลักษณะ “อุปมา” และ “อุปลักษณ์” ประกอบด้วยความเปรียบในลักษณะแบบแผนที่มักใช้กันเสมอ ๆ และความเปรียบที่สร้างสรรค์แปลกใหม่ ดังนี้

...เป็นความชื่นใจระคนความหม่นมัว เหมือนสีกุหลาบสดได้ผ้าโปร่งดำ...

...และการกระทำนั้นเหมือนเจตนาฟาดหัวใจกันด้วยแล้อย่างไรปรานี...

(เพียงแค่มืดทราวย : น้ำตาท่วมโลก, หน้า ๒๓, ๒๔)

...ความเป็นมิตรดังคุณก็รู้อยู่ หากควรมีสภาพดังกลีบกุหลาบที่บางเบาไม่ ฉันทจึงรักจะให้มิตรใจแก่คุณในสภาพของเหล็กกล้าที่กาลเวลาได้ชุบแล้วจนแกร่ง ..

(เพียงแค่มืดทราวย : คุณกำลังเป็นตัวแทนของอนาคต, หน้า ๙๑)

...การเลือกเขาเลือกเรา การมองคนอื่นด้วยสายตาเต็มไปด้วยแววระแวง คือยาพิษแห่งสันติสุขของปวงชน...

(เพียงแค่มืดทราวย : คักดีศรีอันถูกต้อง, หน้า ๑๑๘)

...คนธรรมดาๆ คนชั้นต่ำอย่างเขานั้นถูกแล้ว แถมร้อนรุ่มเพนจรเสียอีก แต่ชีวิตของคนๆ นั้น จริสไปด้วยความรัก ความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ เหมือนเพชรรัตนอันล้ำค่าซึ่งวางเทียบเข้ากับชีวิตของผู้ยิ่งใหญ่บางท่านแล้ว มันทำให้สิ่งหลังดูเหมือนกรวดสกปรกๆ ที่กลิ้งอยู่กลางอาจุม...

(เพียงแค่มืดทราวย : แกเป็นเพียงคนชั้นต่ำ, หน้า ๑๖๔)

...ในโลกอันแล้งราวทะเลทราย...

(เพียงแค่มืดทราวย : หน้าที่ของผู้หญิงในระบบใหม่, หน้า ๑๗๗)

... ผู้หญิงคนนี่เองที่ครั้งหนึ่งเหมือนพยับหมอกกลีบบางๆซึ่งเหมาะจะวางอย่างเบาๆ ลงในมือนุ่มๆ หรือบนหมอนแพร เหมือนนกตัวนิดๆที่ขนิมๆ ยังต้องการรังอุ่นๆ ที่รองรับด้วยสำลี ผู้หญิงซึ่งเหมือนผู้หญิงทั้งหลาย ผู้เคยมีทางชีวิตลาดด้วยกลีบดอกไม้ มีความรักของผู้บังเกิดเกล้าเป็นเปลอุ่นคอยห่อหุ้มเกล้าโลม...

(เพียงแค่มืดทราวย : ชีวิตจะหยุดเพื่อสงบได้ไหน?. หน้า ๑๙๓- ๑๙๔)

บางข้อความ “นิต นรารักษ์” สร้างความไพเราะและจับใจ ทั้งด้วยลีลาอุปมาและถ้อยคำสัมผัสอักษรไปพร้อมๆ กัน

...ในโลกอันลึกร้อนราวลวกด้วยเพลิงของเรานี้...

(เพียงแค่มืดทราวย : พระเอกจอมปลอม, หน้า ๒๒๙)

๒) บุคลาธิษฐาน

“บุคลาธิษฐาน” เป็นสำนวนภาษาอีกลักษณะหนึ่งในบทประพันธ์ความเรียงของ “นิต นรารักษ์” ที่ทำให้วรรณกรรมชุดนี้มีความเปรียบเป็นรูปธรรม ทั้งพร้อมด้วยความไพเราะสละสลวย และความมีชีวิตชีวา ดังตัวอย่างส่วนหนึ่ง

แล้วฟ้าก็ค่อยๆปิดลงมาเหมือนซุ้มไม้มีดๆ รัตติกาลจับเราซุกเข้าไว้ได้ซุ้มไม้นั้น...

(เพียงแค่มืดทราวย : คนอื่นกำลังต้องการเราอยู่, หน้า ๓๕)

...ในสมัยที่เงินพูด-พูดและพูดจนกลบเสียงกระซิบของวิญญาณ...

...เมื่อใดเขาทำสำเร็จ เสียงหัวเราะของเงินจะหยั่นก้องไปทั่วโลก...

(เพียงแค่มืดทราวย : วิญญาณอิสระ ?, หน้า ๑๐๑)

...เรียวข้าวที่จับระบำล้อเลียนสายลม...

(เพียงแค่มืดทราวย: ก้าวเข้าไปหาเพื่อนมนุษย์ ด้วยใจอันกล้าและแกร่ง, หน้า ๑๒๒)

...พวงชมพูเงยหน้าขึ้นเอียงดอกสดใสเข้าหากันแน่นอบอุ้นกว่าเดิม พร้อมทั้งจะตกแต่งปานนั้น ด้วยระย้าที่จิ้งรักช้อสตัย สวดยงามผูกพันอยู่กับทุกๆ กิ่ง...

(เพียงแค่มืดทราวย : ไปสู่สิ่งที่ดีกว่า, หน้า ๑๓๑)

อโศกต้นนั้นยืนหงอยๆ อยู่ริมคลองหน้าโรงพิมพ์ของเรานี้เอง ก้านแห้งๆ กร้อกร้อย แยกขึ้นไปบนฟ้า ต้นโกวันและห่อลือบ ดูหมดอาลัยตายอยาก เจียมเนื้อเจียมตัวและพร้อมที่จะ กลายสภาพกลับเป็นธูลิถมปถพีไปทีเดียว

(เพียงแค่มืดทราวย : มือที่ทำงานเพื่อแม่ผลไฟศาล, หน้า ๑๖๕)

...เมื่อพระจันทร์ยิ้มอยู่ในฟ้า...

(เพียงแค่มืดทราวย : เธอสิงอยู่ในทุกๆ ที่ และทุกๆ สิ่งอันเป็นชีวิต, หน้า ๑๙๔)

...ดอกไม้ทุกดอกจะพากันเอียงหน้าล้อๆ มาแย้มเยาะ และนกก็พำร่ายน้าๆ ในขณะที่ดาว
ลี้มตาโผลงเป็นพันๆ จ้องมายังกับจะจับผิด

(เพียงแค่มืดทราาย : ท่านเล่า...อธิบายได้ไหม?, หน้า ๒๔๐)

...เรือที่ผูกไว้กระสับกระส่ายอยู่ใต้เงาสพานพุ่มฟ้าอะไรง่วนอยู่กับท้องน้ำ กิ่งไม้เล็กๆ โผล่
ออกมาจากซอกหินโอบมืออยู่ไหนๆ ...

.....
...เพราะลำน้ำทั้งลำคือบทกวีที่โลมได้ด้วยลมระรวย เห่กล่อมด้วยลำนำที่แผ่วกระซิบ เสกใจ
ให้แจ่มเจิดด้วยเส้นทองจากรศมีของดวงอาทิตย์และสายเงินจากประกายของแสงจันทร์...

(เพียงแค่มืดทราาย : คำตอบในสายน้ำ, หน้า ๒๕๗, ๒๕๗-๒๕๘)

3) อธิพจน์ หรือ การกล่าวเกินจริง

ส่วนหนึ่งของภาพพจน์ที่ “นิต นวรักษ์” ใช้ในบทความเรียงชุดนี้คือ “อธิพจน์”
หรือการกล่าวเกินจริง ซึ่งเป็นศิลปะการใช้ภาษาที่ช่วยเน้นความหมายให้หนักแน่นหรือซาบซึ้งตรึงใจ
ยิ่งขึ้น ดังเช่น

...เพราะระหว่างมนุษย์ด้วยกัน มีแต่ไม่พอเสียแหละมาก น้ำตาจึงท่วมโลกอยู่อย่างทุกวันนี้

(เพียงแค่มืดทราาย : น้ำตาท่วมโลก, หน้า ๒๖)

“ขอหัวร่อให้ลั่นโลก...”

.....
“...อ้าว! คุณไม่พยายามที่จะหัวเราะกับฉันให้โลกแตกเป็นเสี่ยงๆ ไปเสียแล้วหรือนี่?”

(เพียงแค่มืดทราาย : ตรงมุมที่ไม่มีใครเอาใจใส่, หน้า ๕๒, ๕๓)

...พร้อมจะกระแทกกระท่างของสัตว์โลกทุกชนิดให้แบนราบติดปฐพี...

(เพียงแค่มืดทราาย : ไม่ชั่วไปทั้งหมด, หน้า ๒๑๔)

...คนที่ส่องเบรื่องปราดและมีลิ้นที่คมกริบกว่ามีดโกนอย่างเขา...

(เพียงแค่มืดทราาย: พระเอกจอมปลอม, หน้า ๒๒๘)

...เขาไม่รู้ว่าจะระเบิดมันออกมาเป็นเสียงหัวเราะให้ก้องโลก หรือเสียงสะอื้นอย่างปวดร้าวดี

(เพียงแค่มืดทราย : ท่านเล่า...อธิบายได้ไหม ?, หน้า ๒๔๑)

...เราจะจ็อกันให้สั่นโลกไปถึงงานมหกรรมอันโอฬารประดามีที่จะมาถึงในวันพรุ่งนี้...

เราจะพว่กันให้น้ำลายเหือดไปถึงเจ้าความรักชนิดซ่อง่ายชายคล่อง...

(เพียงแค่มืดทราย : เมื่อฟ้ามืดเหมือนหมึก, หน้า ๒๔๓)

...ปารีสกลายเป็นกองเพลิงไปแล้ว เพราะจะหาลมรึนรวยมาสักสายก็ไม่เจอ...

(เพียงแค่มืดทราย : จดหมายจากปารีส, หน้า ๓๑๑)

4) การตั้งคำถาม

สำนวนภาษาในลักษณะที่เรียกว่า “การตั้งคำถาม” นี้ หมายถึง การถามโดยไม่ต้องการคำตอบ เพื่อเน้นย้ำหรือกระตุ้นความสำนึกในสิ่งที่คุณถามควรสำนึกหรือทราบแก่ใจอยู่แล้ว เป็นอีกกลวิธีที่ “นิค นรารักษ์” ใช้เสมอ ๆ ทั้งใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วยถ้อยคำที่ให้ความหมายหนักแน่น และมักประกอบกับการซ้ำคำหรือซ้ำความ จึงเป็นคำถามที่เค้นค้นอารมณ์ความรู้สึกอย่าง ยิ่ง ดังเช่น

ไฉนมนุษย์จึงยังใจโหดพอที่จะไม่เกิดเมตตาในมนุษย์ด้วยกัน? ไฉนจึงยังมีคนกล้าคิดอยู่อีกว่าตนนี้สูงส่งเหนือมนุษย์อื่น เมอาอำนาจและลืมนตน ... ในขณะที่ไม่มีอะไรเป็นของใครอย่างแท้จริงสักอย่างเดียว เมื่ออยู่ต่อหน้าความตาย ไฉนสงครามจึงยังเป็นสิ่งที่มนุษย์ฝืนถึงกันอยู่ว่าจะช่วยให้มนุษย์อยู่ด้วยกันโดยสันติต่อไปได้ ในเมื่อผู้พิชิตที่แท้จริงนั้นคือความตายทุกหนแห่ง?...

(เพียงแค่มืดทราย : เพียงแค่มืดทราย, หน้า ๒๑)

...ในระยะซึ่งความทุกข์หันทัดได้บั่นทอนความรู้สึกผิดชอบไปเกือบสิ้นแล้ว จะมีหนทางหันเหแนวชีวิตให้กลับไปสู่สันติสุขได้อีกไฉน?

(เพียงแค่มืดทราย : โลกนี้ไร้มือแห่งความปรานีแล้วหรือ, หน้า ๔๙)

...ฉบับชีวิตมีค่าควรแก่การศึกษาและสนใจตลอดกาล คุณก็รู้หรือไม่ใช่หรือ?

(เพียงแค่มืดทราย : เขม้นต์ยังไม่สิ้น, หน้า ๙๓)

...อะไรจะเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์ถูกต้อนไปจนมุมแหงแห่งชีวิตตามลำพัง ?

(เพียงแค่เมื่อดทราย : ก้าวเข้าไปหาเพื่อนมนุษย์ด้วยใจอันกล้าและแกร่ง, หน้า ๑๒๓)

...ถ้าเช่นนั้น มีอะไรที่คนอย่างคุณจะฟังท้อถอย มีอะไรที่คนซึ่งรักความยุติธรรมทุกคนจะฟังท้อถอย?

เพียงแค่เมื่อดทราย : จาก...นิต นรารักษ์, หน้า ๑๓๕)

...กลัวอะไรอยู่อีก กลัวอด? กลัวตาย? ในโลกนี้มีคนอย่างคุณเพียงคนเดียว เมื่อไร? เขาทำงานกัน เขาอยู่ได้อย่างภาคภูมิใจ แม้จะต้องตาย อยู่ที่ไหนก็ตายเหมือนกัน ก็ยังเป็นการตายที่อบอุ่น ด้วยเกียรติ...

(เพียงแค่เมื่อดทราย : ถ้ารักจะอยู่อย่างทาส, หน้า ๑๔๘)

๕) ปฏิพาทย์ หรือ ปฏิทรรศน์ (Paradox)

การใช้โวหาร ปฏิพาทย์ หรือปฏิทรรศน์ คือกลวิธีใช้คำหรือความที่ขัดแย้งกัน “นิต นรารักษ์” ใช้กลวิธีนี้บ่อยครั้ง เพื่อสรรค์สร้างภาษาของอารมณ์ที่ทำให้สะอึกตา สะอึกใจ ในความหมายที่ลึกซึ้ง จับใจ จับอารมณ์ ดังเช่น

...เมื่อแสงอาทิตย์แทนที่จะให้ความอบอุ่นกลับเสียดแทงและเผาผลาญ เมื่อลำนำเพลงอันไพเราะกลายเป็นเสียงของภูตพราย...

(เพียงแค่เมื่อดทราย : โลกนี้ไร้มือแห่งความปรานีแล้วหรือ, หน้า ๔๙)

...เขา “หนาว” จริงๆ ในโลกนี้ ทั้งๆที่แดดร้อนเปรี้ยง และเขาอยู่กลางกลุ่มมนุษย์นับพันๆ...

(เพียงแค่เมื่อดทราย : เหมันต์ยังไม่สิ้น, หน้า ๘๘)

...พระนคร¹ซึ่งโผล่จากความมืดสนิทขึ้นมากลางแสงไฟฟ้าสว่างแสบตา พระนครที่เศร้ายิ่งเพื่อจะยิ้ม และหัวเราะเพื่อจะสะอื้น...

(เพียงแค่เมื่อดทราย: คำตอบในสายน้ำ, หน้า ๒๕๘)

...ความบริสุทธิ์ใจถูกกระที่บลงไปแบนราบ ความดีถูกหมายร้ายป้ายสีจนมอมแมม ความงามถูกขีดฆ่า และความจริงถูกขบไว้ด้วยความเท็จลวง...

¹ พระนคร คือกรุงเทพมหานคร ในสมัยก่อน มักใช้คำเรียกเช่นนี้ในบทประพันธ์ต่างๆ

(เพียงแค่มืดทราวย : เมื่อฟ้ามืดเสมือนหมึก, หน้า ๒๘๓)

“ดอกไม่มีค่าแก่ตาและแกใจ แต่ดอกที่มีค่ามากที่สุด คือดอกที่มีผู้นำไปวางไว้บนหลุมศพ”

(เพียงแค่มืดทราวย : อาหารทิพย์ของคน, หน้า ๓๐๓)

...บทประพันธ์ของแรงโบด์เหมือนบุปผาแรกบาน อันทรงกลีบกร้าวปานเหล็กกล้า วามาวดั่ง
แสงเพชร กลางละอองน้ำค้าง แต่เบิกบานอยู่เหนือสุสานอันวังเวงชวนสยง...

(เพียงแค่มืดทราวย : Rimbaud ผู้ร่อนเร่พเนจร, หน้า ๓๒๓)

๖) การเปรียบเทียบ (Contrast)

ศิลปะการใช้ภาษาเร้าอารมณ์อีกชนิดหนึ่งของ “นิต นรารักษ์” คือ “การเปรียบเทียบ”
เป็นการนำเสนอภาพหรืออารมณ์ความนึกคิดที่ต่างกันหรือตรงกันข้ามกัน (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๕,
หน้า ๑๑๔) “นิต นรารักษ์” ใช้ภาษาในลักษณะนี้จำนวนมาก บางที่ใช้ซ้อนกันสองหรือสามความ โดย
สร้างความปลุกเร้าอารมณ์ความรู้สึกได้เป็นอย่างดี ดังเช่น

...ไปสุดยอดสวรรค์หรือก้นบึ้งนรกก็ไม่แปลก...

(เพียงแค่มืดทราวย : ทางออกของมนุษย์อยู่ที่ไหน, หน้า ๒๙)

...เพื่อเก็บภาพอันเป็นความทรงจำจากจุดอันเรื่องประกายโรจน์ หรือเศร้ายลัทธิมะนิมัวใน
ประวัติศาสตร์...

(เพียงแค่มืดทราวย : เพื่อความอยู่ของเพื่อนมนุษย์, หน้า ๓๑)

...ในความสว่างและความมืด ในความสุขและความทุกข์ ในการได้มาและการเสียไป...

(เพียงแค่มืดทราวย : เหมันต์ยังไม่สิ้น, หน้า ๘๙)

...เพื่อให้ความอบอุ่นในที่ซึ่งหนาวเยือก และให้ความสว่างในที่ซึ่งมืดมน

.....
...ทั้งที่เป็นน้ำตาและรอยยิ้ม...

(เพียงแค่มืดทราวย: คุณกำลังเป็นตัวแทนของอนาคต, หน้า ๙๒, ๙๓)

...ตายเพื่อจะอยู่อย่างอมตะ แทนการอยู่ที่ไร้ความหมายเสมือนตายแล้วทั้งเป็น !

(เพียงแค่มืดทราวย : ไปสู่สิ่งที่ดีกว่า, หน้า ๑๒๗)

...ระหว่างความเย็นฉ่ำของน้ำค้างและความลวกร้อนของแอลกอฮอล์

(เพียงแค่เมื่อดทราย : “ผมยังไม่ตาย..”, หน้า ๑๕๗)

ในความมืดความสว่าง บนดินที่น้ำท่วมเจ็หรือแห้งผากจนแตกกระแหง คุณก็
จะยังคงเป็นคนเดิมอยู่ คนที่จะเอาประทัดที่ปามาไว้ในที่มีดมน หาร์มเงาแก่มรรคาอันผ่า
ร้อน ถีบระหัดไล่ที่ป่ามาเกินต้องการออกไป และกระเสือกกระสนพาสายน้ำเข้ามาไหลอยู่
บนแดนกันดาร...

(เพียงแค่เมื่อดทราย : ที่ไหนก็เหมือนกัน, หน้า ๑๙๐-๑๙๑)

...ไม่ว่าน้ำจะขอดหรือปริ่มตุ่มที่บ้าน ไม่ว่าแดดจะเปรี้ยงหรือฝนจะกราด...

.....

...วันเกิดสำหรับคนมากหลายคือคำสาป แทนที่จะเป็นพร คือคำแข่งชักหักกระดูก แทนที่
จะเป็นคำชม แต่ชีวิตก็ได้อุบัติขึ้นแล้วอย่างสุดจะหลีกเลี่ยง ไม่ว่าในปราสาทราชฐาน หรือ
ในกระท่อมปลายทุ่ง...

.....

...เพื่อเอาแสงสว่างไปตามไว้ในที่มีดๆ เอลมเย็นๆ และร่วมเงาไปทอดไว้ยังที่ซึ่งแดด
เปรี้ยงและร้อนผ่าว เอลสายน้ำไปหล่อไว้ในที่ซึ่งแห้งแล้งและกันดาร...

(เพียงแค่เมื่อดทราย : ของขวัญวันเกิด, หน้า ๒๗๘, ๒๘๐)

บางครั้ง เป็นการนำเสนอควบคู่กับกลวิธีอื่น เช่นการเล่นเสียงของคำไปพร้อมกัน ดังความ
บรรยายตอนนี้ ที่ “นิต นรารักษ์” เล่นเสียง ระเบียบ- ระเบียบ

...เพราะมันเกิดจากการเดินมาด้วยก้นกลางแสงระเบียบของเปลวแดด และได้ความระยับของ
ดวงดาว

(เพียงแค่เมื่อดทราย : อาหารทิพย์ของคน, หน้า ๓๐๑)

๗) การแฝงนัย (Irony)

ลักษณะภาษาภาพพจน์อีกชนิดหนึ่งในงานเขียนของ “นิต นรารักษ์” คือ “การแฝง
นัย” ซึ่งเป็นวิธีการใช้คำหรือภาษาอย่างแตกต่าง หรือขัดแย้งกับเจตนาที่แท้จริงของการสื่อสาร
(ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๖, หน้า ๒๒๙) ดังนี้

...ในค่านั้นเอง ข้าพเจ้า ได้สูญเสียมิตรสนิทคนเดียวที่มีอยู่ในพิภพนี้ไป อย่างน่าหวัหระให้
โลกแตก เป็นเสียด

(เพียงแค่มืดทราญ: วิทยุภณณิสรระ?, หน้า ๙๙)

คำและความ

ด้วยข้อเท็จจริงว่า คำทั่วไปในภาษา แม้บางคำจะมีรสหรือมีความหมายลึกซึ้งจับใจ
ปานใด แต่เมื่อใช้บ่อย ๆ ก็จะกลายเป็นคำดาด ๆ ความหมายไม่ติดตริงใจอีกต่อไป ผู้สร้างสรรค
วรรณกรรมหรือแม้ผู้ใช้ภาษาทั่วไป จึงต้องพยายามปรับเปลี่ยนใช้คำให้แปลกออกไป หรือมีกลวิธีที่จะ
พลิกแพลงภาษาให้พิเศษแตกต่างจากภาษาปกติ เพื่อเร้าให้ผู้ฟังหรือผู้อ่านเกิดความสะดุดตา สะดุดใจ
หรือเป็นความแปลกใหม่ที่ทำให้ต้องเพ่งเล็งความหมายด้านศิลปะการใช้คำและความในวรรณกรรมร้อย
แก้ว

บทความเรียงชุดนี้ ของ “นิต นรารักษ์” ประกอบด้วยการสรรคำและความอย่าง
ประณีตด้วยกลวิธีหลากหลาย เพื่อสร้างความหมายที่กินใจ ความเร้าอารมณ์ ตลอดจนสุนทรียภาพ ใน
ลีลาของบทกวี คือ นอกจากจะเป็นคำที่มีความหมายลึกในอารมณ์แล้ว ก็มีใช้ศัพท์ดาด ๆ แต่เป็น
คำสวย ๆ หรือ ความที่มีท่วงทำนองและเสียงอันแพรวพราว ไพเราะ และโดยเฉพาะคำที่เร้าอารมณ์
ความรู้สึก ตลอดจนเร้าให้เกิดภาพหรือจินตนาการ

“นิต นรารักษ์” ได้ใช้เครื่องมือทุกรูปแบบของบทร้อยกรองเพื่อสรรสร้างภาษาแห่ง
อารมณ์ในลักษณะต่าง ๆ ดังผลวิเคราะห์ต่อไปนี้

๑) คำและความที่ให้ความรู้สึกถึงความมีศักดิ์สูง สง่างาม

...ดาวสุกปลั่งน้ำระยับปานจะหยดดวงนั้น...

.....

...มิใช่ฟ้าจะพร่างพราวด้วยหมู่ดาว มิใช่เดือนจะทอดแสงนวลโยมาเชิญชวนให้แลหา...

.....

...เมื่ออยู่ต่อหน้าท้องฟ้าที่ระดะดาษด้วยดาว...

(เพียงแค่มืดทราญ : เพียงแค่มืดทราญ, หน้า ๑๙)

...ฟังแล้วพริ้งเพราะเสนาะโสด แต่นั่นก็หาใช่สิ่งที่จะมาลดค่าของปุยมะษหยาด
น้ำค้างหรือแสงทองที่เรืองรองอยู่ตรงขอบฟ้าได้ไม่...

(เพียงแค่มืดทราญ : หินก้อนนั้น, หน้า ๒๗๐)

...มีอะไรที่เติมไปด้วยศักดิ์ศรีของแสงแห่งการอุทธรณ์...

(เพียงแค่เมื่อดทนาย : ศักดิ์ศรีอันถูกต้อง, หน้า ๑๑๗)

“...มันไม่ใช่ น้ำธรรมดาเสียแล้ว เพราะมันเกิดจากการมาด้วยกันกลาง แสงระยิบระยับของเปลวแดด และได้ความระยับของดวงดาว มันเกิดจากน้ำใจและความพยายามร่วมกัน มันหวานฉ่ำสำหรับหัวใจ เหมือนรอยยิ้ม เหมือนความสดชื่นของสายลมยามรุ่งอรุณ”

(เพียงแค่เมื่อดทนาย : อาหารทิพย์ของคน, หน้า ๓๐๑)

จากการวิเคราะห์พบว่า คำที่ไพเราะหรือมีศักดิ์สูงที่ “นิต นรารักษ์” ใช้ บางคำเป็นภาษาวรรณคดี ซึ่งมักไม่ค่อยมีผู้นำ ไปใช้กับบทประพันธ์ร้อยแก้ว แต่ “นิต นรารักษ์” ก็นำมาใช้ในความเรียงเหล่านี้ได้อย่างเหมาะสมกลมกลืน ดังเช่นคำ *ประทีป ตาม* (จุดตะเกียง โคมไฟ) *มรรคา ปราณ ปฐพี* *ประทีปทิพย์* *โรจนา* *พิลาป* และ*สำรวจ* เป็นต้น ดังในความต่อไปนี้

... คนที่จะเอาประทีปมาตามไว้ในที่มีดมน หาร่มเงาแก่มรรคาอันผาสุก

(เพียงแค่เมื่อดทนาย : ที่ไหนก็เหมือนกัน, หน้า ๑๙๐-๑๙๑)

...คนจริง ผู้แม้ปราณจะสิ้นก็ให้อยู่ในลักษณะทำนุติดปฐพี...

(เพียงแค่เมื่อดทนาย: ชีวิตจะหยุดเพื่อสงบได้ไหน ?, หน้า ๑๙๖)

...นั่นคือไอพิชี่ที่สุดเข้าไปแล้วจะเผาผลาญกายใจให้วายวอด และมีใช้ประทีปทิพย์อันนำทางไปสู่สวรรค์และแสงสว่างอันโรจนา

(เพียงแค่เมื่อดทนาย : ไอพิชี่และประทีปทิพย์, หน้า ๒๑๒)

...และพิลาปให้กับความโสมมอันซุกตัวอยู่ทั่วไป...

(เพียงแค่เมื่อดทนาย: ที่ได้มีชีวิต ที่นั่นมีความหวัง, หน้า ๒๖๓)

...มีเสียงสำรวจระริกของสตรีกลุ่มหนึ่ง...

(เพียงแค่เมื่อดทนาย : ว่าด้วยประดาท่านผู้มีบุญ, หน้า ๒๘๙)

๒) คำหรือความที่ให้อารมณ์ความรู้สึกจับใจ หรือคมเข้ม มีพลัง

ความประณีตในการใช้คำและความอีกลักษณะหนึ่งของ “นิด นรารักษ์” ก็คือการใช้ภาษาที่ให้ความหมายลึกซึ้งด้วยความจับใจ หรือเข้มคมอย่างเปี่ยมล้นพลัง เร้าอารมณ์ความรู้สึกดังเช่น

...เป็นความชื่นใจระคนความหม่นมัว...

.....

...ผู้หญิงคนหนึ่งซึ่งกำลังพุ่มพวยน้ำตาอยู่ด้วยความรวดร้าวยิ่งกว่า...

.....

...ผู้หญิงคนนี้ จึงยังคงกอดลูกไว้ให้อยู่...

.....

...เราก็คลุกตัวลงไปในความมืดมิดจากโลกกว้าง แสงสว่างอันพร่างพราย บรรยากาศอัน โปร่ง หวิว และรสพิศวาสอันเรงลาน...

(เพียงแค่มืดทราญ : น้ำตาท่วมโลก, หน้า ๒๓ - ๒๔)

สำหรับบางท่าน มันอาจจะเหมือนเสียงคุกคามของอสูรหรือเสียงกู่ก้องของปีศาจ ในขณะที่บางท่านแว่วเสียงสะอื้นกระซิกของเด็กน้อย และกระซิบกระเส้าของวิญญาณที่ไหวสะท้าน

(เพียงแค่มืดทราญ : ตรงมุมที่ไม่มีใครเอาใจใส่, หน้า ๕๑)

เดือนเพ็ญถีบตัวพ้นหมู่เมฆตรงขอบฟ้าไปได้ไม่นาน

(เพียงแค่มืดทราญ: วิญญาณอิสระ? , หน้า ๙๙)

... ในโลกอันผ่าวระอุด้วยแรงขังของเรานี้...

(เรียงศิลาราย: ถึง คุณผู้มีทุกขมหันต์, หน้า ๑๔๐)

...คุณไม่ใช่หอยทากตัวเปียกๆ คุณเป็นคน ถึงจะเป็นผู้หญิงก็เถอะ - คุณมีสมอง มีมือ มีเท้า ครบทุกอย่าง ที่ไหนๆ ไครๆ เขาก็ทำงานกัน คุณจะยังกลัวอะไรอยู่อีก กลัวอด ? กลัวตาย? ในโลกนี้มีคนอย่างคุณเพียงคนเดียวเมื่อไร ? เขาทำงานกัน เขาอยู่ได้อย่างภาคภูมิใจ แม้จะต้องตาย อยู่ที่ไหนก็ตายเหมือนกัน ก็ยังเป็นการตายที่อบอุ่นด้วยเกียรติ เพราะว่าคุณได้ยืนขึ้นแล้ว คุณไม่ได้คานอย่างเก่า ค่าของความเป็นคนอยู่ที่การสามารถยืนเหยียดตัวให้ตรง หันหน้าสู่ฟ้าและก้าวออกไป...

.....

ก้าวออกมาเถิด! ทุกคนพร้อมที่จะต้อนรับคุณด้วยปรารถนาดีจริงใจ ก้าวออกมา เพื่อว่าแสงแดด ฝีเสื่อ ดอกไม้ เสียงเพลง จะได้มีความหมายแก่ชีวิตคุณ แทนการเผชิญกับความมืดและเสียงร่ำไห้เป็นอย่างที่เป็นสมบัติของคุณอยู่ทุกวันนี้

(เพียงแค่มืดทราวย : ถ้ารักจะอยู่อย่างทาส, หน้า ๑๘๗-๑๘๘)

...ไม่มีมุ้งนอน- ไม่มีสตางค์จะซื้อน้ำมันเติมตะเกียง ใครๆ ชอบ ว่า คนจนมันไม่รักดี มันไม่รู้จักเก็บหอมรอมริบ มันจึงจน เขาฝ่าเท้าตรองดูสิคุณ ในเมื่อจะกินเข้าไปยังไม่พอยาได้ แล้วมันจะเอาที่ไหนมาเก็บ...

(เพียงแค่มืดทราวย : ที่ได้มีชีวิต-ที่นั่นมีความหวัง, หน้า ๒๖๓)

๓) การใช้คำเด่น ความกระชับ

แงงามหรือศิลปะการใช้ภาษาอย่างมีวรรณศิลป์ของ“นิต นรารักษ์” อีกลักษณะหนึ่ง คือการใช้คำ ซึ่งให้ความหมายเด่นชัด โดยไม่ต้องใช้คำมาก ทำให้ความกระชับ ไม่ยืดเยื้อ เช่น

...คนในโคลนก็ต้องแพ้นุญญาคนในแก่งอยู่วันยังค่ำ...

(เพียงแค่มืดทราวย : มือที่ทำงานเพื่อแผ่ผลไพศาล, หน้า ๑๖๗)

“คนในโคลน” คือ ผู้ใช้แรงงานชุด ลอกคลอง ส่วน “คนในแก่ง” คือ ผู้มีสถานะสูงกว่า มีรถยนต์ส่วนตัวขี่ เป็นคำที่ใช้อย่างกระชับโดยได้ความอันชัดเจนแจ่มแจ้ง บางแห่งใช้คำกระชับในลักษณะที่เป็นความหมายโดยนัย ให้ความหมายที่ลึกซึ้ง กินใจ ...เกลอข้าพเจ้าคนนี้กินทางใจมานานแล้ว กินตั้งแต่ดอกไม้ ต้นข้าว แม้จนกระทั่งดาว...

(เพียงแค่มืดทราวย : “อาหารทิพย์ของคน”, หน้า ๓๐๒)

๔) การเล่นคำ

ด้วยคุณลักษณะของภาษาไทยที่มีความร่ำรวยถ้อยคำ โดยการสร้างคำเพิ่มขึ้น ลักษณะหนึ่งคือ การแผลงคำหรือเปลี่ยนแปลงเสียงเพียงเล็กน้อย เป็นการสร้างคำใหม่ เสียงใหม่ ในความหมายเดียวกัน “นิต นรารักษ์” ได้ใช้ประโยชน์จากคุณลักษณะดังกล่าว โดยนำเสียงที่ใกล้เคียงกันนั้นมาใช้ด้วยกัน เป็นการ“เล่นคำ” ที่ทำให้ได้เสียงที่ไพเราะ เช่น เล่นคำ ชีวิต กับ ชีวา

ชีวิตของตุ๊กตาของเล่นทุกชนิดก็แจ่มใสด้วยชีวาอีกครั้ง...

(เพียงแค่มืดทราวย : หนึ่งชีวิตคำนี้, หน้า ๑๔๖)

การเล่นคำอีกลักษณะหนึ่งของ “นิต นรารักษ์” คือ การเล่นเสียงคำที่ใกล้เคียงกันแต่ความหมายผิดแผกออกไป เช่น รวยเหลียม กับ ร้อยเล่ห์ กระชิก กับ กระชิบ กระเส้า เรียวแรง กับ ร้อยหรอ ยับยั้ง กับ ยึดเยื้อ ยาวยิ้น และ ชื่น กับ ชื่น

คุณๆ ที่คิดว่าหากำไรจากคำว่า รัก อย่างรวยเหลียมร้อยเล่ห์เป็นที่สุด...

(เพียงแค่มืดทราย : อย่าตัดดวงประโยชน์จากรัก. หน้า ๔๓)

...ในขณะที่บางท่านแหว่เสียงสะอื้นกระชิกของเด็กน้อย และกระชิบกระเส้าของวิญญาณที่ไหวสะท้าน

(เพียงแค่มืดทราย : ตระมุขที่ไม่มีใครเอาใจใส่, หน้า ๕๑)

...เบื้องหลังของสิ่งนั้นคือตาดำๆของมนุษย์ เรียวแรงที่อาจร้อยหรอลงทุกวัน

(เพียงแค่มืดทราย : สิ่งที่ไม่ตายไปตามตัว, หน้า ๑๕๒)

สุดจะยึดสุดจะยับยั้ง หากจะมีการยึดเยื้อต่อไปให้ยาวยิ้น

(เพียงแค่มืดทราย : หินก้อนนั้น, หน้า ๒๗๐)

...ความรัก-ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวของคนบางกลุ่ม ซึ่งทำให้ใจชื่นและชื่น...

(เพียงแค่มืดทราย: อาหารทิพย์ของคน, หน้า ๓๐๓)

๕) การเล่นเสียงสัมผัส

โดยทั่วไป การใช้คำสัมผัสคล้องจองค่อนข้างเป็นลักษณะที่นิยมในการใช้ภาษาของคนไทย ทั้งในการพูดและเขียน แม้จะเป็นภาษาร้อยแก้ว ซึ่งไม่มีฉันทลักษณ์บังคับแบบภาษาร้อยกรองก็ตามที่ “นิต นรารักษ์” เป็นนักเขียนผู้หนึ่งซึ่งมีความนิยมการใช้คำสัมผัสคล้องจองดังกล่าวเช่นเดียวกัน และโดยเฉพาะเมื่อผสมผสานกับความเป็น “อุชเชนี” ผู้ชำนาญกานต์กลอนในอีกภาคหนึ่ง บทความเรียงของ “นิต นรารักษ์” จึงพรั่งพรอด้วยสัมผัสราบรื่นหลังไหลราวกับบทกวีดังเช่น

...ฉันไม่สอนคุณหรอให้ทำตัวเป็นเด็กดี เพราะ ภูจะทิ้ง ผึ้งจะตอม ฉันจะไม่เตือนให้ คุณรัก
นวลสงวนตัว ให้คิดให้ลึก ให้ตริกให้รอบ...

(เพียงแค่มืดทราย : เพียงแค่มืดทราย. หน้า ๒๑)

...มันเป็นเสาหินตระหง่านเงื้อมต้นหนึ่ง ซึ่งทอดลำโดดขึ้นไปกลางแดดจ้าและฟ้าครามอย่าง
เดี่ยวดาย ด้วยศักดิ์ศรีอันเศร้าสร้อยหงอยเหงา เพราะว้าวอบๆ บริเวณนั้น ความพินาศแผ่
ตัวราบเรียบไปทั่วเห็นชัดถนัดนี้...

“...เหมือนศรัทธาของใครคนหนึ่งที่ยึดตัวตรงอยู่กลางความวิบัติแหลกลาญของสิ่งแวดล้อม
ด้วยความรู้สึกที่สลดลึกแต่ก็ตระหงายที่สุด ...”

(เพียงแค่มืดทราวย : เพื่อความอยู่ของเพื่อนมนุษย์, หน้า ๓๑)

...และหันเหความสนใจของเธอไปสู่สิ่งที่ร้อนแสบตา มีค่าแก้ไข

(เพียงแค่มืดทราวย : โลกนี้ไร้มือแห่งความปรานีแล้วหรือ, หน้า ๔๘)

...ฉันจากคุณไปคลุกคลีอยู่กับกลิ่นไฟไร่ข้าวเสียหลายเพลลา...

(เพียงแค่มืดทราวย : คุณกำลังเป็นตัวแทนของอนาคต, หน้า ๙๑)

...วานอย่าเอาความรักในกลุ่มตนของพวกพ้อง ไปทำลายให้คนอื่นเขาเหยียบย่ำอย่างหยาบ
หยามและดูแคลน...

(เพียงแค่มืดทราวย : แต่...คนที่หมดความเป็นคน, หน้า ๑๐๕)

... โลกนี้แสนคับและอับเฉา

(เพียงแค่มืดทราวย : หน้าที่ของผู้หญิงในระบบใหม่, หน้า ๑๘๐)

...แผ่วโผยโผยผินไปตามลีลาดนตรี...

(เพียงแค่มืดทราวย : ชีวิตจะหยุดเพื่อสงบได้ไหน?, หน้า ๑๙๕)

บางครั้ง “นิด นรารักษ์” เปลี่ยนเสียงคำเพื่อให้มีสัมผัส เช่น จาก “กระท่อมห้องหอ” เป็น
“กระท่อมห้อมหอ” ซึ่งแม้จะไม่ใช่คำที่ใช้กันปกติ แต่ก็เป็นที่เข้าใจความหมาย เพราะใกล้เคียงกับ
เสียงคำเดิมที่คุ้นเคย (เพียงแค่มืดทราวย, ๒๕๒๓, หน้า ๒๘๕)

๖) การสร้างคำใหม่

ในลีลาแห่งการเพี้ยนคำและสรรความอย่างประณีตบรรจงนี้ “นิด นรารักษ์” ได้
เสนอประดิษฐ์การทางภาษา คือ การสร้างคำใหม่จำนวนหนึ่งที่น่าสนใจ ส่วนใหญ่เป็นการซ้อนคำ

หรือ “คำซ้อน” การใช้คำ“ใหม่”นี้ เป็นกลวิธีหนึ่งที่สร้างความสะดุดตา และนำไปสู่ความกระตือรือร้นในความหมาย เช่นคำ *หม่นทมะมิน ระตะดาษ ก่องเก็จ ลวกร้อน สำราญสำรวย* ในความต่อไปนี้

...ในขณะที่โลกรอบตัวหม่นทมะมิน...

.....

...คนที่อยู่ในวงล้อมอันก่องเก็จ...

(เพียงแค่มืดทราย : ศักดิ์ศรีอันถูกต้อง, หน้า ๑๑๘, ๑๑๙)

...เมื่ออยู่ต่อหน้าห้องฟ้าอันระตะดาษด้วยดาว...

(เพียงแค่มืดทราย : เพียงแค่มืดทราย, หน้า ๑๙)

...แต่บรรยากาศของโลกอลเวงลวกร้อนเกินไป...

(เพียงแค่มืดทราย : ก้าวเข้าไปหาเพื่อนมนุษย์ ด้วยใจอันกล้าและแกร่ง, หน้า ๑๒๓)

...เพื่อจะใช้ชีวิตอยู่อย่างสำราญสำรวย...

(เพียงแค่มืดทราย : จาก...นิต นรารักษ์, หน้า ๑๓๔)

บางคำเป็น “คำใหม่” ด้วยการกลับคำซ้อนจากที่เคยใช้กันทั่วไป เช่น *เปรอปรน กระทั่ง*

กระแทกผาดผูด

...หวังความสุขทางกายเป็นเครื่องเปรอปรนตอบแทน ...

(เพียงแค่มืดทราย : ถ้ารักจะอยู่อย่างทาส, หน้า ๑๘๖)

...ความไม่สะเทือนต่ออาการกระทั่งกระแทก...

(เพียงแค่มืดทราย : พระเอกจอมปลอม, หน้า ๒๓๐)

...เพราะศักดิ์ศรีของเขาเกิดในใจ มีที่อยู่ในดวงจิตอันผาดผูด...

(เพียงแค่มืดทราย : ศักดิ์ศรีที่ซื้อขายเป็นเงินไม่ได้, หน้า ๒๕๐)

บางคำเป็นการสร้างคำซ้อนจากการประสมแบบสลับจากคำซ้อนเดิม เช่น *หู่เหี่ยว* จาก *หุดหู่* กับ *ห่อเหี่ยว ผ่องผาด* และ *ผูดแผ้ว* จาก *ผ่องแผ้ว* กับ *ผูดผาด* หรือตัดจากคำซ้อนเดิม เช่น *กระทั่ง* จาก *กระแทกกระทั่ง* ดังเช่น

...เป็นอาหารให้ใจได้ลิ้มพอเป็นกำลังต่อต้านความ **หู่เหี้ยว**

(เพียงแค่มืดทราย : ไปสู่สิ่งที่ดีกว่า, หน้า ๑๒๕)

...ฉันไม่ได้สงสัยในเจตนาของผู้ริเริ่มการนี้เลยนายเอ๋ยว่าจะไม่ **ผ่องผาด** ยิ่งกว่าหยาดน้ำค้าง
กลหาว แต่ผลสะท้อนที่กระทบมาถึงประชาชนนั้นดี นายว่ามันยังคงความผุดผั่งอยู่เพียงไหน

...

(เพียงแค่มืดทราย : ระหว่างศิลปะกับประชาชน, หน้า ๒๕๗)

บางคำเป็นการปรับเสียงจากคำเดิมคือ “ใส่ร้ายป้ายสี” เป็น “**สาดร้ายป้ายสี**” (เพียงแค่มืด
ทราย, ๒๕๒๓, หน้า ๑๓๕)

“นิต นรารักษ์” ยังได้เสนอคำ “ใหม่” อีกลักษณะหนึ่งคือการตัดคำจากคำประสมที่ปกติมักใช้ใน
เช่น

สำเร็จ จาก สำเร็จสำราญ

(เพียงแค่มืดทราย : “ผมยังไม่ตาย...”, หน้า ๑๕๗)

คับ จาก คับแคบ

(เพียงแค่มืดทราย : หน้าของผู้หญิงในระบบใหม่, หน้า ๑๘๐)

อ้าว จาก อบอ้าว

(เพียงแค่มืดทราย: สิ่งที่ไม่มีความหมาย, หน้า ๒๓๕)

จุดมุ่ง จาก จุดมุ่งหมาย

(เพียงแค่มืดทราย : ขอบฟ้าข้างหน้าโน้น, หน้า ๒๗๐)

ปรี จาก เต็มปรี หรือ ล้นปรี

(เพียงแค่มืดทราย : ถ้ารักจะอยู่อย่างทาส, หน้า ๑๘๖)

ดอม จาก ดอมดม หรือ ดมดอม

(เพียงแค่มืดทราย : “ว่าด้วยประดาท่านผู้มีบุญ, หน้า ๒๙๒)

เปื่อย จาก เรื่อยเปื่อย

(เพียงแค่เม็ดทราย : มันจักไม่หายไป, หน้า ๒๙๗)

คำใหม่” บางคำ “นิค นรารักษ์” สร้างขึ้นด้วยการประสมคำต่างระดับกัน ทำให้สะดุดตา และสะดุดความนึกคิดของผู้อ่านด้วยความ “ใหม่” และ “แปลก” เช่น “บรมรุ้น” (เพียงแค่เม็ดทราย: เพราะความผิดของใคร ?, หน้า ๗๒)

๗) การซ้ำคำ วลี และความ

กลวิธีซ้ำคำ ตลอดจนซ้ำวลี และความ เป็นวิธีหนึ่งทีนอกจากจะสร้างความไพเราะแล้ว ยังทำให้รู้สึกความเข้มด้วยความเน้นย้ำอารมณ์ ความรู้สึก “นิค นรารักษ์” ใช้กลวิธีทางภาษาที่กล่าวว่อนอย่างแพรวพราว และเร้าอารมณ์ยิ่ง

...เพื่อว่าน้ำตาทุกหยด **หยาด** เห่งทุก **หยาด** จะได้มีผู้ประจักษ์ดีให้ด้วยความรักและความ เห็นอกเห็นใจ...

(เพียงแค่เม็ดทราย : โลกนี้ไร้มือแห่งความปรานีแล้วหรือ, หน้า ๕๐)

...**วาน**อย่าหลงละเมอไปในความเฝ้าฝันของชีวิตที่งายตายไร้ **ค่า**และไร้เกียรติ-ชีวิตของสัตว์เลี้ยงที่เขาบีบบังคับตายคล้ายก็รอด **วาน**อย่าเอาความรักในกลุ่มตนของพวกเขาไปทำลายให้คนอื่นเขาเหยียบย่ำอย่างหยาบหยามและดูแคลน **วาน**อย่าให้โอกาสเมล็ดข้าวเข้ามาโปรยเกลื่อนเยี่ยงปาฏิหาริย์อยู่กลางลาน ที่จะทำให้เราถึงกับจะต้องเข้าแย่งกันดู **ลม**นอย่างไม่ต้องมองหน้าพี่น้องน้ำน้อง เพราะนั่นคือที่มาของการแตกแยก ความอับเฉา และความตาย...

(เพียงแค่เม็ดทราย : แต่...คนที่หมดความเป็นคน, หน้า ๑๐๕)

...ด้วยดวงตาที่รู้แจ้งเห็นจริง **ด้วย**ใจที่ไร้อคติ **ด้วย**ความรู้สึกที่บริสุทธิ์...

(เพียงแค่เม็ดทราย : ศักดิ์ศรีอันถูกต้อง, หน้า ๑๑๙)

...ชีวิตจำเป็นต้องอุบัติมาในโลก **เพื่อ**จะสุข **เพื่อ**จะทุกข์ **เพื่อ**จะร้องไห้ **เพื่อ**จะหัวเราะ...

(เพียงแค่เม็ดทราย : ที่ได้มีชีวิต-ที่นั่นมีความหวัง, หน้า ๒๖๓)

...**ไม่มี** แวหวั่นไหวในดวงตาคู่นั้น **ไม่มี**รอยพิรุณ **ไม่มี** การอับอาย **ไม่มี** การหลบเลี่ยง **ไม่มี** แม้แต่แวเจ็บปวด ตาคู่นั้นมองเราอย่าตรงไปตรงมา อย่างคนต่อคนเต็มตาแล้วก็ผ่านไป...

(เพียงแค่เมล็ดทราย : แต่ นักศึกษาซึ่งทำงานหาเงินมาเล่าเรียน, หน้า ๑๕๓)

ข้อความสองย่อหน้าด้านล่างนี้ เป็นการซ้ำคำและความในลักษณะล้อความกัน

บนเส้นทางสายนั้น ซึ่งกำลังถูกผู้วิเศษระดมเรียกเมฆเรียกฝน สั่งพายุให้พัดอื้ออึง
พุ่มอัฐพุ่มหิน ปักขวากทรายลวดหนามอย่างขูดขูด เพียงเพื่อที่จะกีดกันมิให้มนุษย์สำแดงความ
รักต่อกัน เพียงเพื่อมิให้เด็กเล็กๆ ได้มีข้าวกินให้หิวท้องและล้มตาแลเห็นกอข้อ กอกา กับเขา
บ้างตามสมควร

แต่ระพินทร์ คุณก็รู้ดี ว่าจำนวนผู้วิเศษและสมุนที่ลนลานเพราะค่าน้ำเงินเหล่านั้นมี
น้อยเหลือเกิน เมื่อเปรียบกับจำนวนคนที่รักความยุติธรรมเป็นชีวิตจิตใจ และพร้อมที่จะฝ่า
พายุไปกับคุณเพื่ออัฐหรือหิน ขวากและหนามออกให้พ้นทาง เพียงเพื่อเพื่อให้มนุษย์ได้มี
โอกาสสำแดงความรักต่อกัน เพียงเพื่อให้เด็กเล็กๆ ได้มีข้าวกินหิวท้อง และล้มตาแลเห็นกอข้อ
กอกา กับเข้างตามสมควร...

(เพียงแค่เมล็ดทราย : จาก...นิต นรารักษ์, หน้า ๑๓๕)

นอกจากนี้ยังใช้การซ้ำคำในลักษณะล้อความด้วย ดังความตอนหนึ่งว่า

...ในสายฝน เรามองเห็นน้ำตาใครต่อใคร ในสายฝน เรามองเห็นความกรุณาปรานี
ที่ไหลหลั่งลงมาเย็นฉ่ำชื่นใจกลางทะเลทรายแห่งชีวิต...

(เพียงแค่เมล็ดทราย : หน้าที่ของผู้หญิงในระบบใหม่, หน้า ๑๘๒)

สำนวนเขียนบางตอนในบทความของ“นิต นรารักษ์” มีการใช้ทั้งสัมผัสและการซ้ำคำ เช่น

...ไม่แปลกหรอกเพราะสายลมแสงแดดหรือรัศมีเดือนจะ เยือนเข้ามาถึงเขาได้โดยผ่านเจ้า
ช่องจ้อยๆ นั้นทั้งนั้น มันเป็นจุดเดียวที่ให้ชีวิตชีวาในความอบอ้าวอึดอัดของวงล้อมที่แคบคับ
ค้ำที่ในกรอบสี่เหลี่ยมๆ นั้นคือมุมฟ้าสีแจ้ว ที่เชื้อเชิญและปลอบประโลมกิ่งไม้สักกิ่งซึ่งบังเอิญ
ทอดมาโอบไหวๆ อยู่ให้เห็นอย่างเป็นมิตร พ ร้อมกับนกคู่นั้นซึ่งพลอดกันเสียงเจี๊ยบ แล้วก็ปุย
เมฆ แล้วก็ฟ้าสีชมพู แล้วก็ได้เดือนสามค้ำ

(เพียงแค่เมล็ดทราย : ก้าวเข้าไปหาเพื่อนมนุษย์ ด้วยใจอันกล้าและแกร่ง, หน้า ๑๒๑)

๘) การสร้างสมดุลของเสียง

กลวิธีสร้าง “สมดุล” ของเสียง คือ การใช้คำหรือความที่มีจำนวนพยางค์เท่ากัน ทำให้เสียงมีสมดุล หรือมีน้ำหนักเท่า ๆ กัน เป็นการทำให้เสียงไพเราะ สละสลวย เป็นอีกกลวิธีที่ นิด นรารักษ์” ใช้เสมอๆ ดังตัวอย่างส่วนหนึ่ง

...อย่างไร้ทางออก อย่างคนสิ้นคิด...

(เพียงแค่มืดทนาย : ทางออกของมนุษย์อยู่ที่ไหน? หน้า ๒๑)

... หนาวจนสะท้อน และร้อนจนหน้ามีด....

(เพียงแค่มืดทนาย : ชีวิตจะหยุดเพื่อสงบได้ไหน?, หน้า ๑๙๔)

...เพื่อให้ความอบอุ่นในที่ซึ่งหนาวเยือก และให้ความสว่างในที่ซึ่งมืดมน...

(เพียงแค่มืดทนาย : คุณกำลังเป็นตัวแทนของอนาคต, หน้า ๙๒)

...ความสุขในบางครั้ง ความทุกข์ในบางคราว...

(เพียงแค่มืดทนาย : คำตอบในสายน้ำ, หน้า ๒๕๘)

...ไม่ว่าแดดจะเปรี้ยงหรือฝนจะกราด....

(เพียงแค่มืดทนาย : ของขวัญวันเกิด, หน้า ๒๗๘)

...แม้ในความห่างแสนห่างของหนทางที่ไกลสุดไกล...

(เพียงแค่มืดทนาย : จาก...นิด นรารักษ์, หน้า ๑๓๔)

...ในชีวิตประจำวัน ทั้งในด้านที่รุ่มร้อนและขรุขระ หวานฉ่ำและขมลึก...

(เพียงแค่มืดทนาย : ออกมาหาประชาชน, หน้า ๒๙๕)

จากผลการวิเคราะห์บทความเรียงทั้งหมดนี้ แสดงให้เห็นว่า ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา ได้นำเสนอความเรียงร้อยแก้วในนามปากกา “นิด นรารักษ์” อย่างประณีตด้วยถ้อยคำภาษาและการเรียงร้อย แต่ด้วยข้อเขียนเกือบร้อยเรื่อง ในความยาวกว่า ๓๐๐ หน้า ของหนังสือขนาดกระเป๋ เมื่ออ่านอย่างละเอียด ย่อมได้พบสิ่งที่อาจถือได้ว่า เป็นความบกพร่องทางภาษาอยู่บ้าง แต่อย่างไรก็ตาม โดยภาพอันเด่นชัดคงได้ข้อสรุปว่า “นิด นรารักษ์” คือหนึ่งในกลุ่มนักเขียนแนวหน้าที่สามารถใช้ภาษา

อย่างเต็มเปี่ยมด้วยศิลปะอันนุ่มนวลอารมณ์ผู้อ่านให้เคลิบเคลิ้มหวั่นไหว และซาบซึ้งในสุนทรียรส
ทุกรูปแบบและอารมณ์อย่างหาผู้เปรียบได้ยาก

และเมื่อกล่าวถึง ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา ผู้นำเสนองานเขียนร้อยแก้ว ในนามปากกา “นิด
นรารักษ์” และบทกวีในนามปากกา “อุชเชนี” ย่อมสรุปได้ว่า นอกจากเนื้อหาอันเปี่ยมด้วยความรักใน
เพื่อนมนุษย์ ปลูกปลอบใจ ให้ความหวัง และคัดค้านความไม่เป็นธรรม ดังเป็นที่ยกย่องกันแล้ว ศิลปิน
แห่งชาติท่านนี้ ได้นำเสนอผลงานทั้งร้อยแก้วและร้อยกรองด้วย ฝีมือการเรียงร้อยถ้อย วรรณศิลป์อัน
งดงามยิ่ง ด้วยชั้นเชิงความเชี่ยวชาญในกลวิธีทางภาษา ความเป็นนายแห่งภาษา ตลอดจนการสังสม
คำ สำนวน ในคลังคำ จำนวนมากและหลากหลาย อย่างที่เรียกว่าเป็น “เศรษฐี” ถ้อยคำ เหล่านี้ ได้เป็น
ปัจจัยสำคัญในการสร้างสรรค์ให้เกิดผลงานวรรณกรรมอันวิจิตร เปี่ยมด้วยความราบรื่นไพเราะ ทั้งลุ่ม
ลึกและคมเข้มด้วย พลังอารมณ์ ความรู้สึก สร้าง ความประทับใจ ชื่นชอบ แก่นักอ่าน โดยทั่วไป ดังคำ
รับรองใน “คำนำ” ของหนังสือ **ดาวผ่องภาคิน** ว่า ผู้นิยมบทประพันธ์ร้อยกรองและบทกลอนร้อยแก้ว
นั้น ย่อมรู้จักคุ้นเคยและชื่นชอบบทนิพนธ์ของ “อุชเชนี” และ “นิด นรารักษ์” อย่างยิ่ง (**ดาวผ่องภาคิน** ,
๒๕๑๗, หน้าคำนำ)

ที่มาและแรงบันดาลใจ

กล่าวในแง่ที่มาและแรงบันดาลใจที่ทำให้เกิดนามปากกา “อุชเชนี” และ “นิด นรารักษ์” ผู้
สร้างสรรค์ผลงานอันเป็นอมตะประทับอยู่ในความทรงจำของนักอ่านรุ่น แล้วรุ่นเล่า มีปัจจัยสนับสนุน
ดังนี้

๑) คุณสมบัติส่วนตัว ด้านสติปัญญาและบุคลิกภาพ

ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา เป็นผู้ที่มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด ดังเห็นได้จากประวัติ
การศึกษาที่มีผลการเรียนดีมาโดยตลอด กล่าวคือขณะศึกษาในชั้นมัธยมปีที่ ๘ ได้รับรางวัล Prize of
Honour ภาษาฝรั่งเศส ซึ่งเป็นรางวัลเกียรติยศสูงสุดของโรงเรียน ในการสอบสำเร็จการศึกษาชั้นมัธยม
ปีที่ ๘ สอบได้เป็นอันดับหนึ่งของประเทศ สายภาษา โดยใช้ภาษาฝรั่งเศสเป็นวิชาเอก ภาษาอังกฤ
เป็นวิชาโท และสอบได้อันดับที่ ๑ ของคณะอักษรศาสตร์ ซึ่งต้องสอบวิชาคำนวณด้วย คือ เรขาคณิต
พีชคณิต และเลขคณิต อีกทั้งในชั้นปีที่สองของการเรียนที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยสอบได้
คะแนนรวมเป็นที่หนึ่งของคณะ และเมื่อสำเร็จการศึกษาก็ได้คะแนนเป็นอันดับ ๑ หนึ่งของทั้งวิชา
ภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศส (ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา, ผู้ให้สัมภาษณ์, ๗ ธันวาคม ๒๕๕๓)

ในขณะเดียวกัน ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา ยังมีบทบาทด้านกิจกรรมอย่างแข็งขัน
ตำแหน่ง สำคัญคือ “นายกชุมนุมนิสิตหญิง” ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้เป็นผู้นำนิสิตหญิงเข้า
ร่วมเดินขบวนสนับสนุนรัฐบาลไทยในสงครามอินโดจีน (ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา, ผู้ให้สัมภาษณ์,

๑๕ มีนาคม ๒๕๕๔) อันแสดงถึงความเป็นผู้ใส่ใจสังคมและเหตุการณ์บ้านเมือง รวมทั้งบุคลิกภาพซึ่งฉายแววภาวะผู้นำด้วย

ด้วยปัจจัยพื้นฐานคือความเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ มีสติปัญญาสูง มีความสนใจสิ่งแวดล้อมรอบตัวอันมีบริบทต่างๆ ในสังคมเป็นสำคัญ รวมทั้งมีภาวะผู้นำ ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา จึงสามารถสร้างสรรค์วรรณกรรมเป็นที่นิยมยกย่อง ทั้งประสบความสำเร็จในด้านการทำงาน เป็นอย่างสูงอีกด้วย

๒) ภูมิหลังและการหล่อหลอมจากครอบครัว

จากประวัติที่เรียบเรียงจากการสัมภาษณ์ ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา (ดู ภาคผนวก) นักเขียนสตรีผู้นี้เป็นบุตรคนเดียวในครอบครัวที่อบอุ่นเป็นสุข ทั้งบิดามารดาเป็นผู้มีการศึกษา คือบิดาสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนอัสสัมชัญ สามารถใช้ภาษาได้ถึง ๕ ภาษา ได้ประกอบธุรกิจมีฐานะดี ส่วนมารดาเป็นศิษย์เก่าโรงเรียนอัสสัมชัญคอนแวนต์ มีอุปนิสัยเรียบร้อย อ่อนโยนและใจดี มารดาทำหน้าที่แม่บ้านเต็มตัวตามปกติของครอบครัวในระดับคหบดีขณะนั้น ทำให้มีเวลาดูแลบุตรโดยใกล้ชิด ที่บ้านเป็นครอบครัวรักต้นไม้ จึงมักปลูกดอกไม้สวย ๆ บางที่เป็นพันธุ์ต่างประเทศ (วัชร ตรีรัตน์ภรณ์, ๒๕๓๔, หน้า ๗๒๒).

ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา จึงเจริญวัยมาในแวดล้อมที่ดี มีความผาสุกทั้งร่างกายและจิตใจ รวมทั้งได้รับการอบรมบ่มเพาะให้มีความประณีต และมีสุนทรีย์ะ เมื่อเข้าศึกษาที่โรงเรียนเซนต์โยเซฟคอนแวนต์ ครูซึ่งเป็นนักบวชสตรีคณะเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร์ ก็ฝึกอบรมอย่างเข้มงวดกวดขันให้เป็นคนดี มีวินัย มีคุณธรรม มีความรักและเมตตาต่อเหลือเพื่อนมนุษย์

ผลจากการอบรมกล่อมเกลาดังกล่าวทั้งจากทางบ้านและโรงเรียน นับเป็นพื้นฐานอันสำคัญที่ได้หล่อหลอม ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา ให้มีดวงตาและจิตใจอันประณีต อ่อนโยน

๓) ความเป็นคริสต์ศาสนิกชนโดยเคร่งครัด

ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา เติบโตในครอบครัวผู้นับถือศาสนาคริสต์ อีกทั้งขณะเมื่อเข้าเป็นอาจารย์ที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้มีโอกาสติดตามแพทย์และบาทหลวงเข้าไปทำงานในแหล่งเสื่อมโทรม ทำให้เกิดจิตสำนึกแบบชาวคาทอลิกที่เคร่งครัด รวมทั้งความสำนึกด้านมนุษยธรรม ได้มองเห็นและเข้าใจสภาพปัญหาของผู้ยากไร้ขาดแคลนรวมทั้งขาดโอกาส ปัญหาการบริหารประเทศและการจัดการทรัพยากรที่มีความเหลื่อมล้ำต่ำสูงและขาดความเป็นธรรม กระแสหลัก

ในงานเขียนของท่านจึงเป็นความสำคัญว่าควรจะต้องช่วยเหลือคนจน ผู้ด้อยโอกาส แม้จะเป็นแนวคิดซึ่งไม่เป็นที่พอใจของบ้านเมือง ดังที่ท่านเล่าประวัติของท่านตอนหนึ่งว่า ในช่วงที่เขียนบทกลอนชุด “ขอบฟ้าขลิบทอง” ส่งพิมพ์ในนิตยสาร **สยามสมัย** ท่านถูกเพ่งเล็งว่า “เอียงซ้าย”¹ จนถูกทางการสะกดรอยตามถึง ๓ เดือน เพื่อตรวจสอบ ทั้งนี้ ประคิดม ชุมสาย ณ อยุธยา สรุปว่าผู้มีฐานะในสมัยนั้น ไม่รู้เรื่องความยากจน ไม่รู้จักชีวิตชาวสลัม “เขาไม่ชอบให้ใครเขียนเรื่องคนจน” ส่วนตัวท่านนั้น “เป็นคาทอลิกที่ต้องอยู่กับคนจน ก็เขียนถึงคนจน” ในระหว่างสอนหนังสือที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจึงได้รวบรวมอาสาสมัครจากคณะอักษรศาสตร์ ทั้งชาวพุทธและชาวคริสต์ไปช่วยสอนเด็กยากจนกัน แต่คนที่ไม่ชอบก็จะมองไปในทางอื่น หาว่าไปเผยแพร่ศาสนา” (ประคิดม ชุมสาย ณ อยุธยา, ผู้ให้สัมภาษณ์, ๗ ธันวาคม ๒๕๕๓)

ด้วยเหตุนี้ รายงานผลการศึกษาวรรณกรรมของ “อุชเชนี” และ “นิต นวาร์ักษ์” หลายต่อหลายฉบับจึงได้ผลสรุปที่ตรงกันว่า วรรณกรรมของนักเขียนท่านนี้สะท้อนแนวคิด ความเชื่อ และความศรัทธา แน่วแน่ในความคิดและคำสอนของคริสต์ศาสนา โดยปรากฏในเนื้อหาของเรื่องอย่างชัดเจนและหนักแน่น เช่น วิทยานิพนธ์เรื่อง **ลักษณะคำประพันธ์ร้อยกรองของไทยตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕ – ๒๕๐๐** ของ อวยพร มลิณทางกูร (๒๕๑๙) สรุปผลการศึกษาบทร้อยกรองของ “อุชเชนี” ว่า “อุชเชนี” ศรัทธาในพระเจ้าผู้รักมนุษยทั้งโลก ทำให้จิตใจของท่านอ่อนโยน มีความเป็นนักมนุษยธรรมที่รักเพื่อนมนุษย์ และปรารถนาให้ทุกคนมีความรักต่อกัน เพื่อสันติ และโลกที่ปราศจากการแย่งชิงเอาวัดเอาเปรียบกัน เช่นเดียวกับนัยนา สุทธิธรรม ซึ่งศึกษาผลงานของ “อุชเชนี” ในงานวิจัยเรื่อง **จันทลักษณ์ร่วมสมัยในการสอนแต่งคำประพันธ์ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย** (๒๕๑๘) ได้ข้อสรุปว่าผลงานของ “อุชเชนี” อยู่ในแนวสะท้อนสภาพสังคม ส่วนลักษณะบทประพันธ์มีทั้งในแง่ศิลปะเพื่อศิลปะ และศิลปะเพื่อมวลชน

ในทำนองเดียวกัน ศรีธันว์ อยู่สุขชี ซึ่งเสนอรายงานวิจัยเรื่อง **การสอนวรรณกรรมร่วมสมัย โดยเน้นการวิจิจ สารในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพการศึกษาระดับสูง** (๒๕๑๙) ได้วิเคราะห์บทร้อยกรอง เรื่อง “...เฮ้ย...เรื่องเล็ก” ของ “อุชเชนี” และเสนอผลสรุปว่า นอกจากความมั่งคั่งในเชิงวรรณศิลป์แล้ว “อุชเชนี” ได้เสนอ “สาร” อันเป็นประเด็นสำคัญ คือความเหลื่อมล้ำของสังคม พร้อมทั้งเรียกร้องให้เมตตาผู้ยากไร้ในสังคม

¹ ส่วนวน “เอียงซ้าย” ในขณะนั้น หมายถึงผู้มีจิตใจฝักใฝ่ลัทธิคอมมิวนิสต์ ซึ่งไม่เป็นที่พึงประสงค์สำหรับฝ่ายบ้านเมือง

นอกจากนี้ บทความเชิงสาระที่ ประคิด ชุ่มสาย ณ อยุธยา เสนอชีวประวัติผู้นับถือศาสนาคริสต์ นิกายคาทอลิกอย่างยกย่องเชิดชู ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ยังเป็นประจักษ์พยานที่ชัดเจนหนักแน่นถึงศรัทธาปสาทะอันสูงยิ่งต่อพระเจ้าแล ะอุดมการณ์แห่งชาวคาทอลิก ดังเช่น ในความสรุปชีวประวัติของ **แมร์หลุยส์ เดอ ลาตรีนิเต** (อุซเซนี, ๑๙๙๖, หน้า ๖๕)

...ความสุข ความทุกข์ ความชื่นชม ความโศกเศร้า ความสมหวัง ความผิดหวัง สุขภาพสมบูรณ์ ความเจ็บไข้ได้ป่วย เหล่านี้ ไม่แตกต่างจากกันมากมายอะไรนักสำหรับชีวิตที่สนิทสัมพันธ์อยู่กับพระเป็นเจ้าของอย่างใกล้ชิด เช่นชีวิตของ “แมร์หลุยส์” ผู้พิมพ์กำกับตนเองอยู่เสมอว่า “ข้าพเจ้าพร้อมแล้ว พระเจ้าข้า ข้าพเจ้ายินดีทำตามน้ำพระทัย...”

ในแง่วรรณศิลป์ ความเป็นคริสตศาสนิกที่มีศรัทธาความเชื่อมั่นอย่างสูงตามคำสอนและแนวคิดของศาสนา ได้เป็นอิทธิพลสำคัญที่ส่งผลต่อวรรณศิลป์ในงานเขียนของท่านเป็นอย่างมาก กล่าวคือ ด้วยอารมณ์และความนึกคิดอันเปี่ยมด้วยความศรัทธา ความเชื่อมั่นในความดีงาม ความเมตตาเอื้ออาทร ที่มีมนุษย์พึงมีต่อโลกและต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ทำให้ ประคิด ชุ่มสาย ณ อยุธยา สามารถสรรหาคำได้อย่างมีพลังหนักแน่น และเร้าอารมณ์ ดังเช่นบทกวีบทหนึ่งที่ได้รับคามนิยมยกย่องอย่างมาก

ฉันอยู่เพื่อบุคคลที่ฉันรัก	ซึ่งใจถือถือศักดิ์สูงจรด
และรักฉันมันมานปานชีวิต	ในความผิดความหลงปลงอภัย
ฉันอยู่เพื่อหน้าที่ที่พันผูก	เพื่อฝังปลุกความหวังพลังไข
เป็นต่อธารรักที่พันพันไป	หล่อดวงใจแล้งรินให้ชื่นบาน
ฉันอยู่เพื่อค้นคว้าหาสัจจะ	กลางโมหะอาภะกรรมเบียนประหาร
เพื่อสื่อแสงแจ้งสว่างพร่างตระการ	กลางวิญญานมิดมืดอวิชชา
ฉันอยู่เพื่อดวงใจที่ไร้ญาติ	ที่เร้นแค้นแคลนขาดวาสนา
เพื่อรอยยิ้มพร้อมยลป็นน้ำตา	บนดวงหน้าโศกชำระกำกรรม
ฉันอยู่เพื่อเยื่อใยใจมนุษย์	บริสุทธิ์สอดผสานงานผสม
เป็นเกลียวมันขันแกร่งแรงกลืนกลม	พายุร้ายสายลมมิอาจรอน
ฉันอยู่เพื่อความฝันอันเพริศแพรว	เมื่อโลกแผ้วหลุดพ้นคนหลอกหลอน
เมื่ออามิสฤทธิ์แรงแห่งทองปอนด์	มิอาจคลอนใจคนให้หม่นมัว
ฉันอยู่เพื่อยุคทองของคนยาก	ที่เขาถากทรกรรมซ้ำปับหัว
เพื่อความถูกต้องที่เขาถมจถมทั้งตัว	เพื่อความกลัวกลับบ้ำบับนารวม
เพื่อโลกใหม่ใสสะอาดพิลาศเหลือ	เมื่อคนเอื้อไมตรีอวยไม่ช่วยซ้ำ

เพื่อแสงรักส่องรุ่งพุ่งเป็นลำ

สว่างนำน้องที่มีชัยเอย

(ขอบฟ้าขลิบทอง : อยู่เพื่ออะไร, หน้า ๓๓)

ความเรียงในนามปากกา “นิต นวรักษ์” ซึ่งใช้ภาษาอันคมเข้มด้วยอารมณ์ ความนึกคิดจำนวนมากนั้น กล่าวได้ว่าสืบเนื่องมาจากความแน่วแน่มั่นคงในแนวคิดของชาวคาทอลิกเป็นรากฐานอันสำคัญ เช่น

... โฉนมนุษย์จึงยังใจโหดพอที่จะไม่เกิดเมตตาในมนุษย์ด้วยกัน? โฉนจึงยังมีคนกล้าคิด อยู่อีกว่าตอนนี้สูงส่งเหนือมนุษย์อื่น เม้าอำนาจและลืมนถึงขนาดเหยียบอยู่บนแผ่นดิน แล้วก็ ร้องก้องกังวานออกมาว่า “ปฐพีนี้ของกู” ในขณะที่ไม่มีอะไรเป็นของใครอย่างแท้จริงสักอย่าง เดียว เมื่ออยู่ต่อหน้าความตาย โฉนสงครามจึงยังเป็นสิ่งที่มนุษย์ฝันกันอยู่ว่าจะช่วยให้ มนุษย์อยู่กันโดยสันติต่อไปได้ ในเมื่อผู้พิชิตที่แท้จริงนั้นคือความตายทุกหนแห่ง?...

(เพียงแค่เม็ดทราย : เพียงแค่เม็ดทราย, หน้า ๒๑)

...เมื่อพูดถึง ‘ความรัก’ คุณก็คงทราบดี มันไม่ใช่ในความหมายแคบๆ ที่ใช้กันเกลื่อน กลาด หากเป็น ‘ความรัก’ ซึ่งควรจะเขียนด้วยอักษรตัวใหญ่ กิวงกว้างขวาง ครอบคลุมไปทั่วอาณาจักรมนุษยชาติ ผมหมายถึง ‘ความรัก’ อย่างที่คุณควรจะรู้สึก เมื่อได้เห็นน้ำตาของ ใครคนหนึ่งไหลรินปริ่มเป็นสายเลือด ‘ความรัก’ ชนิดที่ทำให้คุณปลอบในอกเมื่อแลไปเจอ สายตาวิงวอนของเด็กน้อยตาดำๆ ‘ความรัก’ ชนิดที่จะผลักดันให้คุณวิ่งปราดไปข้างหน้า เพื่อ ประคองคนที่จ่อมล็ดล้มแหล่ไว้ในอ้อมแขน พูดีให้สิ้นเช้า มันเป็น ‘ความรัก’ ดวงชีวิตทุกชีวิต ประดาที่มีอยู่ในโลกนี้ ไม่ว่าจะดวงชีวิตนั้นจะลอยฟ่องอยู่แ่ก้วกลางบรรยากาศอันร่มรื่น หรือว่า จมดิ่งอยู่ในปลักอันโสโครกสุด...

(เพียงแค่เม็ดทราย : เพียงแค่เม็ดทราย, หน้า ๖๑-๖๒)

ทั้งนี้ ยังเห็นได้จากคำให้สัมภาษณ์ของประติณ ชุมสาย ณ อยุธยา ซึ่งกล่าวว่าโดยส่วนตัว ชอบบทกวีชื่อ “ใต้โค้งสะพาน” เพราะเป็นบทกลอนจากภาพชีวิตที่เห็นที่สะพานพระโขนง คือใต้โค้ง ของสะพานซึ่งน้ำยังขึ้นมาไม่ถึง มีคนไปนอนอยู่ตรงที่เป็นแท่นยื่นออกมาในน้ำ พร้อมกันนี้ ก็ย้ำว่า แรง บันดาลใจส่วนใหญ่ของงานเขียนเกิดจากการได้เห็นจากของจริง (ประติณ ชุมสาย ณ อยุธยา, ผู้ให้ สัมภาษณ์, ๗ ธันวาคม ๒๕๕๓)

บทกลอน “ใต้โค้งสะพาน” มีความดังนี้

ดวงใจ	หยุดให้เสียที่เถิดหนา
ดูจันทร์รูปเคียวเกี่ยวฟ้า	โลมหล้าด้วยแสงเงินเย็น
เรามีแต่โค้งสะพาน	ต่างบ้านค้อมหัวไม่เห็น
แต่เข้าถึงคำล้ำเคียด	หลบเร้นฝนร้าวหนาวกาย
ละเมอว่านั่นสายรุ้ง	ผุดพุงรุ่งเฝ้าฟ้าหมาย
โยงสุขสู่กันบันปลาย	ฝันร้ายรุ่งเพื่อเหลือเงา
เพียงโค้งสะพานอันเดิม	ช่วยเสริมความหวังช่างเขลา
แต่คนยากเข็ญเช่นเรา	มีมากมิเบาเจ้าเอ๋ย
ถูกเขาขับไล่ไล่ส่ง	คงแต่ใจตรงเปิดเผย
เราชื่อเราโรงทวามเขย	แต่มีหรือเคยคดีใคร?
พราวเดือนเลื่อนลับอับแฝง	หึ่งห้อยยังแจจแสงใส
ความหวังแม้อคลาดพลาดไป	อาจฟื้นคืนใหม่ไม่นาน
ด้วยใจแนบเรียงเคียงสนิท	มิ่งมิตรจึงพึงอกซ้า
หยัดอยู่สู่โลกพาลา	จนกว่าอรุณรุ่งราง

(อุชเชนี, ๒๕๒๓, หน้า ๔๐)

สรุปได้ว่า ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา ได้รับการอบรมกลุ่มเกลาในครอบครัวชาวคริสต์ มีจิตวิญญาณของชาวคริสต์อย่างเคร่งครัด ดังที่ท่านเล่าว่า เมื่อสำเร็จการศึกษาจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล เรียกตัวให้เข้าเป็นอาจารย์สอนที่โรงเรียนเตรียมอุดม ด้วยเงื่อนไขว่า ต้องเปลี่ยนมานับถือศาสนาพุทธ ตามข้อบังคับขณะนั้นว่าข้าราชการไทยทุกคนต้องนับถือศาสนาพุทธ โดยให้เวลาคิด ๓ วัน “ดิฉันก็ตอบไปเลยว่า ไม่ต้องนอนคิดถึง ๓ วันหรอก ตอบเดี๋ยวนี้เลยว่าไม่ได้ ท่านโกรธมาก ไม่มองหน้ามาตลอดเลย ก็ไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร เพราะเป็นคริสต์มาตั้งแต่พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย แต่โบราณแล้ว ไม่ใช่ว่าอยากตอบอย่างนี้ แต่จำเป็นต้องตอบอย่างนี้” (ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา, ผู้ให้สัมภาษณ์, ๒๕๕๓) ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา จึงเป็นผู้เปี่ยมด้วยศรัทธาปสาทะอันสูงยิ่งต่อพระเจ้าและอุดมการณ์แห่งชาวคาทอลิก ทั้งได้รวมกลุ่มชาวคริสต์ประกอบกิจกรรมช่วยเหลือคนยากจนอยู่เสมอ ทำให้

เป็นผู้มีดวงตาและดวงใจเปิดกว้าง รับรู้และเข้าใจในทุกข์ และเคราะห์กรรมของคนกลุ่มหนึ่งได้ เป็นอย่างดี ภาพของคนไร้ที่อยู่ ซึ่งซุกตัวนอนใต้โค้งสะพานจึงเป็นความสะเทือนใจที่กลั่นกรอง เป็นบทกลอนดั่งกล่าวและภาพความทุกข์ยากต่างๆของคนจน คนด้อยโอกาส ที่หลังไหลออกมา เป็นงานเขียนทั้งร้อยแก้วและร้อยกรองอย่างมีพลังวรรณศิลป์ยิ่ง

๔) อิทธิพลจากวรรณคดีไทยและวรรณคดีต่างประเทศ

อิทธิพลสำคัญที่มีผลต่อการสร้างสรรค์งาน วรรณกรรมของ “อุชเชนี” อีกทางหนึ่ง คือการ ได้รับการศึกษาในคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทั้งในระดับปริญญาตรีและปริญญาโท ในสาขาวิชาภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศส และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การได้ศึกษาในระดับ ประกาศนียบัตรการศึกษาวรรณคดีฝรั่งเศสร่วมสมัย ที่ประเทศฝรั่งเศส ทำให้ ประคิดน ชุ่มสาย ณ อยุธยา มีโอกาสอ่านหนังสือวรรณคดีชั้นเยี่ยมทั้งของไทยและฝรั่งเศส รวมทั้งวรรณกรรมร่วมสมัยของ ฝรั่งเศสจำนวนมาก วรรณกรรมวรรณคดีเหล่านี้ได้มีบทบาทอย่างสำคัญในการหล่อหลอมแนวทาง วรรณศิลป์ของศิลปินแห่งชาติท่านนี้ ในแง่มุมต่าง ๆ คือ

๔.๑ ความร่ำรวยถ้อยคำ การอ่านวรรณคดีทั้งวรรณคดีไทยและวรรณคดีฝรั่งเศสอย่าง หลากหลาย ทำให้ “อุชเชนี” มีการสะสมถ้อยคำ หรือมี “คลังคำ” อย่างร่ำรวยล้นเหลือ ดังที่เรียกกันว่า “เศรษฐีถ้อยคำ” ซึ่งส่งผลออกมาเป็นบทประพันธ์ที่เปี่ยมล้นด้วยชั้นเชิงวรรณศิลป์ ด้วยการใช้คำอย่าง หลากหลาย ลุ่มลึก มีการเพ้นคำ สรรควม เล่นเสียง เล่นสัมผัส ตามขนบนิยมของวรรณคดีไทยได้อย่าง แพรวพราว ไพเราะ รวมทั้งได้อารมณ์ที่กินใจ จับใจ แม้ในบทประพันธ์ร้อยแก้ว ซึ่งเกือบทั้งหมดเป็นงาน เขียนประเภทความเรียงในนามปากกา “นิต นรารักษ์” ก็ยังแสดงถึงความเป็นผู้ร่ำรวยถ้อยคำของ ผู้ประพันธ์ ที่ไม่เพียงใช้คำที่แพรวพราวไพเราะเท่านั้น แต่ยังกอบประด้วยสุนทรียภาพโดยกลวิธีต่างๆ ของ บทกวี เช่น การเล่นเสียงสัมผัส การสร้างสุนทรียภาพด้วยกลวิธีสร้างสมดุลของเสียง ผสมผสานกับการ เล่นคำและหลอกคำ เป็นต้นว่า กราบเงิน - บุษาทอง และ เหนื่อยกาย - เพ็ลใจ ประมาท - ระแวง ความตาย - มรณะ

๔.๒ ความเชี่ยวชาญฉันทลักษณ์ ในด้านรูปแบบฉันทลักษณ์คำประพันธ์ไทยนั้น จะ เห็นได้ว่า “อุชเชนี” สร้างสรรค์กวีนิพนธ์ในกรอบแบบแผนฉันทลักษณ์อย่างชำนาญยิ่ง และที่นับว่าเป็น จุดเด่นอย่างมาก คือการประพันธ์ด้วยรูปแบบ “กลบท” ในคำประพันธ์ประเภทกลอนและกาพย์ ทั้งใน รูปแบบดั้งเดิม และทั้งการพัฒนาเป็นรูปแบบเฉพาะตนอย่างสร้างสรรค์และแม่นยำในท่วงทำนองการ ประพันธ์ เพิ่มความไพเราะพิ้งพราวแก่บทกวี จนเป็นเอกลักษณ์อันโดดเด่นอย่างหนึ่งของนามปากกา นี้

นอกจากนี้ “อุซเซณี” ยังนำรูปแบบของกลบท ในคำประพันธ์ของไทยมาใช้ทั้งโดยตรงและทั้งรูปแบบที่พัฒนาปรับเปลี่ยน ได้แก่ กลบทบัวบานกลีบขยาย กลบทธงนำริ้ว และ กลบทสิงโตเล่นหาง บทกวีบางบทยังมีลักษณะเป็นการผสมระหว่างกลบท สิงโตเล่นหาง กับ กลบทก้านต่อดอก การประพันธ์ด้วย “กลบท” เหล่านี้ ได้สร้างลีลาวรรณศิลป์เฉพาะตัวของ “อุซเซณี” อย่างน่าตื่นตาตื่นใจ ดังได้วิเคราะห์เป็นรายละเอียดนำเสนอในบทที่ ๓ ทั้งนี้ ลีลาวรรณศิลป์ลักษณะนี้ได้ส่งอิทธิพลให้กวีในรุ่นต่อๆ มารับไปใช้อีกด้วย

๔.๓ การใช้รูปแบบวรรณกรรมตะวันตก “อุซเซณี” เป็นกวีไทยคนแรกที่นำเสนอบทกวีในรูปแบบ “ลำนำนิทาน” (ballad) ซึ่งเป็นลีลาวรรณศิลป์อีกรูปแบบหนึ่งของกวีนิพนธ์ตะวันตก มีลักษณะเป็นเรื่องเล่า มีตัวละคร มีบทสนทนา ทั้งนี้ ทำให้บทกวีของ “อุซเซณี” มีสีสันของความแปลกใหม่ในวงวรรณกรรมไทย อย่างน่าสนใจและเร้าอารมณ์

๕) อิทธิพลจากสภาพแวดล้อมทางสังคมและการเมือง

“อุซเซณี” หรือ “นิล นรารักษ์” ก็เช่นเดียวกับนักเขียนทั่วไป ที่ย่อมอยู่ในอิทธิพลของสภาพและบรรยากาศของสังคม และโดยเฉพาะบรรยากาศอันร้อนระอุของการเมืองอันแวดล้อมตนอยู่ ดังที่ รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ เสนอข้อมูลว่าในระหว่าง พ .ศ. ๒๔๙๑ - ๒๕๐๐ เป็นช่วงที่มีความขัดแย้งทางการเมืองอย่างสูงและเป็นแรงผลักดันให้เกิดงานกวีนิพนธ์ แนวที่เรียกว่า “บทกวีเพื่อชีวิต” คือมีเนื้อหาสะท้อนความอยู่ดีมีสุขของสังคมและความทุกข์ยากของประชาชน “อุซเซณี” เป็นผู้ที่เสนอวรรณกรรมในแนวที่กล่าวนี้ โดยมีกวีร่วมสมัยและร่วมแนวคิด อาทิเช่น นายผี นายสาธิต นายภูติ เปลื้อง วรรณศรี จิตร ภูมิศักดิ์ กุล ทวีทรัพย์ รุ่งฤดี และทวีปวร จำนวนมาก จนถือเป็นยุคทองของกวีนิพนธ์ยุคหนึ่ง (สุมาลี วีระวงศ์ และคณะ, ๒๕๔๔, หน้า ๑๒)

บรรยากาศทางการเมืองในระยะนั้นคุกคามด้วยความไม่พอใจรัฐบาลเผด็จการซึ่งมีนโยบายที่แข็งกร้าวต่อผู้มีความคิดทางการเมืองแตกต่าง แต่ในปีพ.ศ. ๒๔๙๘ อำนาจของรัฐบาลเริ่มอ่อนแอลงเพราะความขัดแย้งในกลุ่มอำนาจทางการเมือง จึงเริ่มมีการเขียนและเผยแพร่บทกวีเพื่อชีวิตอีก โดยมีผลงานของ ประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา เป็นหัวหอกสำคัญ ในช่วงระยะนี้เอง “อุซเซณี” ได้เลือกที่จะนำเสนอบทกวีแนวก้าวหน้าหรือแนวเพ็ชร์ชีวิตอย่างเต็มตัว (สุมาลี วีระวงศ์ และคณะ, ๒๕๔๔, หน้า ๑๒-๑๓)

กล่าวโดยสรุป ในด้านแรงบันดาลใจหรืออิทธิพลที่หล่อหลอมปั้นแต่งกวีมือทองนาม "อุชเชนี" และนักเขียนฝีมือเยี่ยมของวงวรรณกรรมไทย "นิด นรารักษ์" ประกอบด้วยที่มาสำคัญ อันได้แก่ ครอบครัว ศาสนา กา รศึกษาอบรม และสภาพแวดล้อมทางสังคม ซึ่งล้วนเป็นอิทธิพลของ "สังคม" ทั้งสิ้น

เป็นโชคดีของวงวรรณกรรมไทย ที่ ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา มีรากฐานทางสังคมในด้านที่ดีงาม ทั้งด้วยครอบครัวที่ดี ความเป็นคาทอลิกที่เคร่งครัด เข้มแข็ง ผสานกับการได้รับการอบรมบ่มเพาะทาง ภาษาและวรรณคดีซึ่งเป็นศาสตร์ที่เปี่ยมคุณค่าในเชิง Liberal Arts โดยตรง ทำให้ท่านมีจิตวิญญาณแห่งความเป็นนักมนุษยธรรมอันสูงยิ่ง เมื่อผนวกกับศาสตร์และศิลป์แห่งวรรณคดีไทยและวรรณคดีฝรั่งเศสที่ได้รับจากการศึกษาทั้งภายในประเทศ และต่างประเทศ ก็ส่งผลให้ "อุชเชนี" และ "นิด นรารักษ์" สามารถสร้างสรรค์ผลงานอันเปี่ยมด้วยวรรณศิลป์ ด้วยพลาณภาพแห่งภาษาอังกฤษด้วยสุนทรีย์ภาพ และความหมายอันลุ่มลึกในอารมณ์ ความนึกคิดอันละเอียดละไม ทั้งเข้มข้นด้วยพลังปลูกเจ้าความสะเทือนอารมณ์ มีทั้งหวาน เศร้า แต่บางครั้งก็กร้าวแกร่งจนผู้อ่านส่วนหนึ่งเข้าใจว่า "อุชเชนี" เป็นผู้ชาย (ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา , ๒๕๕๔) เหล่านี้ ได้สร้างลีลาวรรณศิลป์ที่ตราตรึง ประทับใจนักอ่านวรรณกรรมรุ่นแล้วรุ่นเล่าจวบจนปัจจุบัน

การศึกษาคีวิเคราะห์ในบทนี้ชี้ให้เห็นว่า ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา เป็นผู้ที่มีสติปัญญาดี มีสภาพแวดล้อมในวัยเด็กที่ดีมีครอบครัวที่อบอุ่นเป็นสุข เป็นครอบครัวคาทอลิกที่เคร่งครัด บิดามารดามีการศึกษา และมีความประณีตอ่อนโยน รักธรรมชาติ นอกจากนี้ ในด้านการศึกษาได้รับการอบรมบ่มเพาะในโรงเรียนคริสต์ศาสนา และเมื่อทำงานก็ได้ประกอบกิจกรรมของคริสต์ศาสนิก คือการช่วยคนยากจน คนด้อยโอกาส ประกอบกับบรรยากาศทางการเมืองที่รัฐบาลละเลยผู้ร่ำรวยคนยากจน เป็นแรงผลักดันที่ทำให้เกิดวรรณกรรมเรียกร้องต่อสู้เพื่อความเป็นธรรม วรรณกรรมของประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา ทั้งในนามปากกา "อุชเชนี" และ "นิด นรารักษ์" ได้ร่วมขบวนการสะท้อน ความทุกข์ยากของคนจนและตีแผ่ความอยุติธรรมของสังคมในระดับแนวหน้า ในลักษณะแกร่งกร้าวในบางครั้ง แต่ก็งามคำ และงามความ อ่อนหวานอ่อนโยนละเอียดละไมด้วยชั้นเชิงวรรณศิลป์ ด้วยชั้นเชิงความเชี่ยวชาญในกลวิธีทางภาษา ความเป็นนายแห่งภาษา ตลอดจนการสังสมคำ สำนวน ในคลังคำ จำ นวนมากและหลากหลาย อย่างที่เรียกว่าเป็น "เศรษฐี" ถ้อยคำ เหล่านี้ ได้เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างสรรค์ให้เกิดผลงานวรรณกรรมอันวิจิตร เปี่ยมด้วยความราบรื่นไพเราะ ทั้งลุ่มลึกและคมเข้มด้วยพลังอารมณ์ความรู้สึก สร้างความประทับใจขึ้นขอบแก่นักอ่านโดยทั่วไป ดังคำรับรองใน "คำนำ" ของหนังสือ ดาวส่องนภาดิน ว่า ผู้นิยมบทประพันธ์ร้อยกรองและบทกลอนร้อยแก้วนั้น ย่อมรู้จักคุ้นเคยและชื่นชอบบทนิพนธ์ของ "อุชเชนี" และ "นิด นรารักษ์" อย่างยิ่ง (ดาวส่องนภาดิน, ๒๕๑๗, หน้าคำนำ)

กล่าวโดยสรุป วรรณกรรมของประคิน ชุ่มสาย ณ อยุธยา ในนามปากกา “อุชเชนี” สำหรับบทประพันธ์ร้อยกรอง และ “นิต นรารักษ์” สำหรับบทประพันธ์ร้อยแก้ว เป็นสองนามปากกาที่ได้สร้างสรรค์วรรณกรรมอันทรงคุณค่าเป็นจำนวนมากแก่วงวรรณคดีไทย ทั้งได้มีอิทธิพลต่อกวีและนักเขียนร่วมสมัย และรุ่นต่อๆ เป็นอย่างมาก ด้วยเหตุที่ไม่เพียงคมเข้มเปี่ยมคุณค่าที่เนื้อหาอันสร้างสรรค์เท่านั้น แต่ยังเพริศพราวด้วยคุณค่าความงามทางวรรณศิลป์ กอปรด้วยภาษาที่สละสลวย ไพเราะงดงาม ทั้งสามารถโน้มน้าวใจให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ ความนึกคิด และจินตนาการได้อย่างลึกซึ้งจับใจ เหล่านี้ล้วนเป็นอัตลักษณ์ทางวรรณศิลป์ที่ทำให้ผลงานของประคิน ชุ่มสาย ณ อยุธยา มีความโดดเด่น และยังคงความอมตะในหัวใจของผู้รักงานวรรณศิลป์ ไม่ว่าจะผ่านกาลเวลาเนิ่นนานเพียงใด

บทที่ ๔

การถ่ายทอดและเผยแพร่ผลงานวรรณกรรม

ของ ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา

ด้วยเหตุที่วรรณกรรมทั้งร้อยแก้วและร้อยกรองของ ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา ในนามปากกา “อุชเชนี” และ “นิด นรารักษ์” นับว่าเป็นผลงานอมตะในวงการประพันธ์ แม้กาลเวลาได้ล่วงเลยมานานกว่าครึ่งศตวรรษ บทประพันธ์เหล่านี้ก็ยังได้รับความนิยมจากนักวรรณคดีและผู้อ่านทั่วไปอย่างต่อเนื่องตลอดมา (หนังสือดี, ม.ป.ป.) ดังเห็นได้จากการพิมพ์ซ้ำเพื่อเผยแพร่เป็นจำนวนมากครั้งด้วยกัน รวมทั้งการได้รับการเผยแพร่ในลักษณะอื่นๆ อีกด้วย

ลักษณะการถ่ายทอดผลงานของ ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา ทั้งในนามปากกา “อุชเชนี” และ “นิด นรารักษ์” ที่มีชื่อผลงานแปลก กล่าวคือเป็นวรรณกรรมประเภทบทกวีสั้น ๆ และบทความ ความเรียง นั้น ทั้งหมดได้รับการถ่ายทอดสู่ผู้อ่านด้วยการตีพิมพ์ในนิตยสารต่างๆ หลังจากนั้นก็มีกรรวมพิมพ์เป็นเล่ม

สรุปลักษณะการถ่ายทอดวรรณกรรมของกวีและนักเขียนสตรี ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา ได้ดังนี้

๑. การตีพิมพ์ในนิตยสาร

บทกวีและงานเขียนร้อยแก้วทุกเรื่องของประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา มีการถ่ายทอดเผยแพร่ในชั้นต้นด้วยการตีพิมพ์ในนิตยสาร คือ

๑.๑ บทกวีซึ่งใช้นามปากกา “อุชเชนี” เกือบทั้งหมดพิมพ์เผยแพร่ในนิตยสาร “สยามสมัย” ในระหว่าง พ.ศ. ๒๔๙๕ -๒๔๙๖ (ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา, ผู้ให้สัมภาษณ์, ๗ ธันวาคม ๒๕๕๓)

๑.๒ บทความเรียง ซึ่งใช้นามปากกา “นิด นรารักษ์” ตีพิมพ์ในนิตยสาร “สยามสมัย” เช่นเดียวกัน โดยเขียนประจำในคอลัมน์ “ชีวิตและโลก” ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๙๕-๒๔๙๗ (สุชาติ สวัสดิ์ศรี, ๒๕๒๓, หน้า ๕)

๒. การพิมพ์รวมเล่ม

หลังจากการเผยแพร่ด้วยการตีพิมพ์ในนิตยสารดังกล่าวข้างต้น วรรณกรรมของ “อุชเชนี” และ “นิต นรารักษ์” ได้มีโอกาสถ่ายทอดอีกครั้งด้วยการรวมพิมพ์เป็นเล่ม ดังนี้

๒.๑ ขอบฟ้าขลิบทอง

หนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ฉบับนี้เป็นฉบับที่แพร่หลายที่สุด เพราะมีการพิมพ์เผยแพร่มากที่สุด ลำดับตามเวลาการจัดพิมพ์ได้แก่

๑) พ.ศ. ๒๔๙๙ จัดพิมพ์รวมเล่มเป็นครั้งแรก ในชื่อหนังสือ **ขอบฟ้าขลิบทอง** โดยสำนักพิมพ์ **ดวงกมล**

ทั้งนี้ ผู้จัดพิมพ์กล่าวว่าหนังสือเล่มนี้ได้รับความนิยมอย่างมากในสมัยนั้น (สุข สูงสว่าง และสุชาติ สวัสดิ์ศรี, ๒๕๒๓, หน้า ๕) อีกทั้งยังได้รับความนิยมต่อมาอีกยาวนาน ดังเห็นได้ว่าในเวลาต่อมาได้รับการตีพิมพ์ซ้ำ รวมเป็น ๖ ครั้งด้วยกัน คือ

๒) พ.ศ. ๒๕๑๖ สำนักพิมพ์ **ดวงกมล** ได้รวบรวมผลงานของ “อุชเชนี” ที่ประพันธ์ในระหว่างปี พ.ศ.๒๔๘๙- ๒๔๙๙ (หนังสือดี, ม.ป.ป.) รวมเข้ากับผลงานใน **ขอบฟ้าขลิบทอง** พิมพ์ขึ้นอีกครั้งหนึ่งโดยใช้ชื่อเดิม

๓) พ.ศ. ๒๕๒๓ สำนักพิมพ์ **ดวงกมล** จัดพิมพ์หนังสือซึ่งรวบรวมผลงานร้อยกรองทั้งหมดที่ “อุชเชนี” ประพันธ์ขึ้นในระหว่าง พ .ศ. ๒๔๘๙ ถึง พ.ศ. ๒๕๑๔ โดยกล่าวว่าเป็นการรวมผลงานด้านร้อยกรองของ “อุชเชนี” ที่สมบูรณ์ที่สุดในขณะนั้น (สุข สูงสว่าง และสุชาติ สวัสดิ์ศรี , ๒๕๒๓, หน้า ๕)

๔) พ.ศ. ๒๕๓๒ **ขอบฟ้าขลิบทอง** ตีพิมพ์อีกครั้งโดยสำนักพิมพ์ **กระรัต** เป็นฉบับรวบรวมบทกวีของ “อุชเชนี” ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๙ - ๒๕๓๑

๕) พ.ศ. ๒๕๔๔ สำนักพิมพ์ **ผีเสื้อ** จัดพิมพ์โดยใช้ชื่อเดิมคือ **ขอบฟ้าขลิบทอง**

๒.๒ ดาวส่องนภาดิน

นอกจากหนังสือรวมบทกวี **ขอบฟ้าขลิบทอง** แล้ว บทกวีนิพนธ์ของ “อุชเชนี” ได้มีการรวมพิมพ์เผยแพร่กับผลงานร้อยแก้วในนามปากกา “นิต นรารักษ์” ในชื่อ **ดาวส่องนภาดิน** โดยสำนักพิมพ์ **พิชิต** เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๗ บทกวีที่ตีพิมพ์ใน **ดาวส่องนภาดิน** นั้น ส่วนใหญ่จะซ้ำกับที่ตีพิมพ์ใน **ขอบฟ้าขลิบทอง** ฉบับ พ.ศ. ๒๕๑๖ และไม่สมบูรณ์เท่า **ขอบฟ้าขลิบทอง** ฉบับที่พิมพ์ในเวลาต่อมาอีกสองครั้ง ใน พ.ศ. ๒๕๒๓ และ พ.ศ. ๒๕๓๒ รวมทั้งบทความเรียงของนามปากกา “นิต นรารักษ์” ก็มีฉบับรวมเล่มที่สมบูรณ์กว่าชื่อ **เพียงแค่เม็ดทราย** ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๒๓ หนังสือรวมผลงานของ ประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา ฉบับนี้ จึงไม่มีการพิมพ์ซ้ำอีก

๒.๓ รายศิลาเรียง

รายศิลาเรียง เป็นผลงานที่รวมทั้งกวีนิพนธ์และร้อยแก้วของ “อุชเชนี”- “นิต นรารักษ์” ส่วนใหญ่เป็นบทอาศรัยวาทในวโรกาสพิเศษวาระต่าง ๆ และบทความและบทเผยแพร่เกียรติคุณบุคคลในทางคริสต์ศาสนา จัดพิมพ์โดย **ส้อมวลชนคาทอลิกประเทศไทย** เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๙ เนื่องในโอกาสเฉลิมฉลอง “กาญจนาภิเษก” วโรกาสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี

๒.๔ เพียงแค่เม็ดทราย

เพียงแค่เม็ดทราย เป็นหนังสือรวมผลงานร้อยแก้วประเภท “ความเรียง” ของ ประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา ที่ใช้นามปากกา “นิต นรารักษ์” จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ **ดวงกมล** เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๓

แม้ว่าบทความเรียงจะไม่ใช่บทประพันธ์ที่นักอ่านชาวไทยให้ความสนใจมากนัก แต่ด้วยความโดดเด่นในลีลาวรรณศิลป์อันจับใจไม่แพ้บทกวีนามปากกา “อุชเชนี” จึงได้มีการจัดพิมพ์รวมเล่มผลงานประพันธ์ร้อยแก้วชุดนี้ ซึ่งทั้งหมดได้พิมพ์เผยแพร่ในคอลัมน์ “ชีวิตและโลก” ของ นิตยสารรายสัปดาห์ **สยามสมัย** มาก่อน

๓. ผลงานรวมเล่มกับกวีอื่นๆ

นอกจากการพิมพ์เผยแพร่ในลักษณะที่เป็นการรวมผลงานของ “อุชเชนี” โดยเฉพาะแล้ว บทกวีนิพนธ์เรื่องเด่นๆ ของ “อุชเชนี” ยังได้รับการพิมพ์เผยแพร่ในลักษณะรวมกับผลงานของกวีคนอื่นๆ ด้วย ได้แก่หนังสือรวมบทกวีต่อไปนี้

๓.๑ น้ำค้าง พ.ศ. ๒๕๐๐ โดยสำนักพิมพ์ แม่บ้านการเรือน

๓.๒ สิ้นสองศตวรรษ พ.ศ. ๒๕๒๙ โดย องค์การวรรณกรรม

๓.๓ สู่ฟ้าละอองฝัน พ.ศ. ๒๕๓๐ โดยสำนักพิมพ์ กะรัต

๓.๔ บทกวีคัดสรร พ.ศ. ๒๕๔๖ โดย คณะกรรมการคัดสรรหนังสือชุด "ตุลา
วรรณกรรม"

๓.๕ ปานมณีรุ่ง: บทกวีนิพนธ์คัดสรรของศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ พ.ศ. ๒๕๕๓

โดย คณะอนุกรรมการโครงการวรรณศิลป์ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

๔. ผลงานที่ได้รับการเผยแพร่ในวงการศึกษ

ด้วยเหตุที่บทประพันธ์ของ ประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา เป็นวรรณกรรมร่วมสมัยที่มีความ
โดดเด่นจับใจอย่างเห็นได้ชัด ดังนั้น นอกจากจะมีการพิมพ์เป็นรูปเล่มเผยแพร่อย่างกว้างขวางดังกล่าว
ข้างต้นแล้ว ผลงานของ "อุชเชนี" และ "นิต นรารักษ์" ยังได้รับการเผยแพร่ในวงการศึกษในหลาย
รูปแบบ คือ

๔.๑ รายงานการศึกษาวิจัย ได้มีผู้เสนอรายงานการศึกษาวิจัยวรรณกรรมของ ประคิด
ชุมสาย ณ อยุธยา หลายเรื่อง ในระดับการศึกษาระดับปริญญาโท ดังนี้

๑) จินตลักษณ์ไทยร่วมสมัยในการสอนแต่งคำประพันธ์ในระดับมัธยมศึกษาตอน
ปลาย (๒๕๑๗) โดย นัยนา สุทธิธรรม

๒) ลักษณะคำประพันธ์ร้อยกรองของไทยตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕ - ๒๕๐๑ (๒๕๑๙)
โดย อวยพร มิลินทางกูร

๓) วิเคราะห์ วรรณกรรมของ "อุชเชนี" - "นิต นรารักษ์" (๒๕๓๔) โดย
วัชรีย์ ตวีรัตน์ภรณ์

๔) จินตภาพที่เกี่ยวกับธรรมชาติในกวีนิพนธ์ของอุชเชนี, เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์
และไพโรจน์ทร์ ขาวงาม (๒๕๔๔) โดย เบญจพร เนียรนาทสกุล

๕) ความคิดเชิงสังคมและวรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์ของ อุษเชนี อังคาร กัลยาณ-พงศ์ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ศักดิ์สิริ มีสมสืบ และ ศิวกานท์ ปทุมสูติ (๒๕๕๐) โดย สุวรรณา ทับแจ่ง

๔.๒ การเป็นส่วนหนึ่งของแบบเรียน-ตำรา

ลักษณะการเผยแพร่ผลงานของ “อุษเชนี” และ “นิต นราวัรักษ์” ในวงการศึกษาก็รูปแบบหนึ่ง คือการได้รับการคัดสรรให้เป็นบทอ่านในหนังสือแบบเรียนและตำรา ดังนี้

๑) **อยู่เพื่ออะไร** เป็นบทกวีที่ได้รับการคัดเลือกให้ตีพิมพ์ในหนังสือแบบเรียนภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ชุดวรรณวิจักษ์ เล่มหนึ่ง ซึ่งเป็นบทเรียนสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย หลักสูตรปีพุทธศักราช ๒๕๒๔ (กระทรวงศึกษาธิการ, หน้า ๒๗)

๒) **หินก้อนนั้น** เป็นบทความเรียงที่ได้รับการนำไปเป็นตัวอย่างของงานเขียนประเภทความเรียงในชุดวิชา การใช้ภาษาไทย เอกสารการสอน หน่วยที่ ๙-๑๕ ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (๒๕๒๓, หน้า ๗๒๔-๗๒๕)

๕. การเผยแพร่ทางศิลปะการแสดง

การเผยแพร่บทประพันธ์ของ ประคิด ชุ่มสาย ณ ออยุธยา ในอีกรูปแบบหนึ่งคือการนำเสนอเป็นบทเพลงและลำนำประกอบบทละคร ได้แก่

๕.๑ บทกวีชื่อ **ขอบฟ้าขลิบทอง** มีการนำไปใส่ทำนองเป็นบทเพลงขับร้องกับกีตาร์ใน สถาบันอุดมศึกษา

๕.๒ ส่วนทำของบทกวี **ขอบฟ้าขลิบทอง** มีการนำไปประกอบบทละคร โดย นคร พงษ์น้อย เป็นการแสดงถวายสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี (ประคิด ชุ่มสาย ณ ออยุธยา ผู้ให้สัมภาษณ์, วันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๕๓)

๖. การเผยแพร่ทางสื่อออนไลน์

เป็นที่ทราบกันดีว่า สื่อชนิดใหม่ที่เข้ามาอยู่ในความคุ้นเคยของคนรุ่นใหม่ด้วยวิทยาการคอมพิวเตอร์และระบบเชื่อมโยงเครือข่ายอินเทอร์เน็ต คือสื่อออนไลน์ หรือโลกไซเบอร์ (Cyber) ทั้งนี้ สื่อออนไลน์ดังกล่าวได้เป็นอีกช่องทางหนึ่งในการถ่ายทอดผลงานของกวีรุ่นเก่าและกวีร่วมสมัยอีก

จำนวนมากโดยการเผยแพร่หรืออ้างถึงในเว็บไซต์และเว็บบอร์ดต่างๆ ผลงานของประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา ก็ได้ปรากฏตัวในโลกออนไลน์ด้วยเช่นเดียวกัน โดยส่วนใหญ่เป็นบทกวีเรื่องเด่นๆ ที่มัก อ้างถึง หรือเป็นที่รู้จักกันดี เช่น **ขอบฟ้าขลิบทอง ใต้โค้งสะพาน** และ **อยู่เพื่ออะไร** ดังปรากฏบนเว็บไซต์ต่อไปนี้เป็นส่วนหนึ่ง

สบายสบาย ดอตคอม <http://sabaisabai.๒๐m.com/sabai-wordingu.html>

พันทิพย์ ดอตคอม <http://www.pantip.com/cafe/library/bookcase/preview/๖๐.html>

เรือนไทย ดอตคอม <http://www.reurnthai.com/index.php?topic=๒๖&๒.๒๐;wap๒>

บ้านกลอนไทย ดอตคอม

<http://www.klonthaiclub.com/index.php?action=printpage;topic=๗๖๔๖.๐>

Faylicity <http://www.faylicity.com/echo/echo๐.html>

OK Nation Blog <http://www.oknation.net/blog/shadowy/๒๐๐๗/๐๘/๑๓/entry-๑>

รวมทั้งในกระดานสนทนาหรือเว็บบอร์ด เช่น

เด็กสยาม ดอตคอม <http://board.deksiam.com/index.php?topic=๒๑.๐>

Forum Webboard <http://www.banpraknfe.com/webboard/index.php?topic=๔๘๔.๐>

จากข้อมูลทั้งหมดนี้เป็นหลักฐานที่แสดงว่าผลงานของ “อุชเชนี” ได้ปรากฏลักษณะการถ่ายทอดเผยแพร่อย่างต่อเนื่อง ทั้งได้มีการนำไปถ่ายทอดในสื่อชนิดต่างๆโดยหลากหลาย ตลอดจนรวมถึงสื่ออิเล็กทรอนิกส์ซึ่งเริ่มทวีบทบาทกว้างขวางมากขึ้น นับได้ว่า ผลงานของ “อุชเชนี” ยังคงอยู่ในความนิยมของนักอ่าน อีกทั้งได้ก้าวเข้าไปเผยแพร่ในสื่อออนไลน์เช่นเดียวกับกวีร่วมสมัยคนอื่นๆ

อย่างไรก็ตาม ลักษณะการปรากฏผลงานของอุชเชนีในสื่อออนไลน์ ยังไม่เป็นกิจจะลักษณะนัก มักเป็นการกล่าวชื่นชมและยกตอนที่ประทับใจมาอ้าง อาจเป็นเพราะการเผยแพร่ทางสื่อ อื่นๆ ยังไม่มากพอ ผู้นำบทกลอนของ “อุชเชนี” มาเผยแพร่บนสื่อออนไลน์มักเป็นคนรุ่นเก่า ยังไม่สู้ขยายไปถึงคนรุ่นใหม่

๗. การจัดเสวนาทางวิชาการ

ด้วยผลงานอมตะของศิลปินแห่งชาติ ประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา การจัดทำการเผยแพร่องค์ความรู้ที่ศิลปินแห่งชาติ ท่านนี้ได้สั่งสมทักษะความสามารถในด้านวรรณศิลป์ ตลอดจนการดำรงชีวิตที่ควรยึดถือเป็นแบบอย่าง สมควรที่จะให้ประชาชนในยุคปัจจุบันได้มีโอกาสซึมซับ ผลงานและศึกษาแนวทางการดำรงชีวิตและการทำงานของท่านเป็นอย่างยิ่ง จึงได้จัดกิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้ของท่าน ออกสู่สาธารณะอย่างเป็นรูปธรรม ในรูปของการจัดนิทรรศการและการเสวนาทางวิชาการ เมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๔ ที่อาคารวชิรานุสรณ์ คณะเกษตร ศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ มีผู้เข้าร่วมการเสวนามากกว่า ๑๕๐ คน กิจกรรมในวันนั้นได้มีการถ่ายทอดทางเว็บไซต์ของมหาวิทยาลัย นครสวรรค์ ต้นสังกัดของคณะผู้วิจัยด้วย รูปแบบของการจัดนิทรรศการและการเสวนาทางวิชาการที่คณะผู้วิจัยได้จัดให้มีขึ้นนั้น มีลักษณะการดำเนินงานดังต่อไปนี้ (ภาคผนวกที่ ๔)

๗.๑ นิทรรศการแสดงผลงานและผลงานของศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ “ประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา” ในรูปของแผ่นป้ายและหนังสือที่รวบรวมผลงานด้านกวีนิพนธ์

๗.๒ การเสวนาทางวิชาการ กำหนดเป็นสองกิจกรรม ได้แก่ การนำเสนอผลงานชิ้นเด่นของท่านศิลปินแห่งชาติ ประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา และการอภิปรายบนเวทีโดยวิทยากร ผู้ทรงคุณวุฒิและศิลปินแห่งชาติหลายท่าน มีรายละเอียดโดยสรุปดังนี้

การนำเสนอผลงานชิ้นเด่น ในรูปของการขับลำนำบทกวีประกอบดนตรี โดยศิลปิน ๒ ท่าน คือ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ศิลปินแห่งชาติ ผู้ได้รับยกย่องเชิดชูเกียรติให้เป็นศิลปินแห่งชาติสาขาวรรณศิลป์ร่วมกับ “อุชเชณี” เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๖ เป็นผู้ขับลำนำบทกวี ผลงาน “อุชเชณี” จากหนังสือ **ขอบฟ้าขลิบทอง** ๒ บท คือ บทกวี **มะลิ** ซึ่งเป็นผลงานชิ้นแรก (ประพันธ์ปี พ.ศ.๒๕๔๙) และบทกวี **ใต้โค้งสะพาน** ซึ่งเป็นบทกวีที่ ประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา ชื่นชอบมากที่สุด (ประพันธ์ปี พ.ศ.๒๕๓๓) (เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ , ผู้ให้สัมภาษณ์ , ๑๕ มกราคม ๒๕๕๔) โดย ธนิสร์ ศรีกลิ่นดี เป่าขลุ่ยประกอบการขับลำนำ (ดูภาคผนวกที่ ๔)

กิจกรรมที่สอง คือ การอภิปรายและเสวนา บนเวทีในหัวข้อ “วรรณกรรม วรรณคดี วรรณศิลป์ เป็นเช่นไร” และมีการเสวนาเกี่ยวกับความประทับใจที่มีต่อชีวประวัติ การทำงาน และการผลิตผลงานด้านกวีนิพนธ์ของศิลปินแห่งชาติ ประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา โดยมี ศิลปินแห่งชาติสาขาวรรณศิลป์สองท่าน ได้แก่ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ และ ประยอม ชองทอง ถวัลย์ ดัชนี ศิลปินแห่งชาติสาขา

จิตรกรรม มกฏ อรฤดีซึ่งเป็นเจ้าของสำนักพิมพ์ผีเสื้อที่พิมพ์เผยแพร่ผลงานของ “อุชเชนี” และคร พงษ์น้อย ผู้อำนวยการไร่แม่ฟ้าหลวง ที่นำบทกวีนิพนธ์ของอุชเชนีไปประกอบการแสดงละคร โดยมี ม.ร.ว. อรรถธร ซองทอง เป็นผู้ดำเนินรายการ ทั้งนี้ ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา ศิลปินแห่งชาติได้ให้เกียรติมาเป็นประธานที่ประชุมด้วย

เนื้อหาในการอภิปรายเสวนาในครั้งนั้น สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

หม่อมราชวงศ์อรรถธร ซองทอง กล่าวถึง ศิลปินแห่งชาติ ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา ว่า เป็นบุคคลที่ได้รับการยกย่องเทิดทูนเป็นปูชนียบุคคลเปรียบประดุจเป็นแม่ของทุกคน เนื่องด้วยจิตใจที่ละเอียดอ่อน เปี่ยมไปด้วยความเมตตา ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา เปรียบเสมือนครูของศิษย์ทุกคน โดยถ่ายทอดวิชาความรู้ทั้งในชั้นเรียน ทั้งเต็มใจถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ในการทำงานให้กับผู้ได้บังคับบัญชาทุกคน ระหว่างที่ท่านปฏิบัติหน้าที่ที่ฝ่ายประชาสัมพันธ์ของบริษัทเชลล์ ประเทศไทย จำกัด จึงอาจกล่าวได้ว่า ศิลปินแห่งชาติ ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา เป็นแม่ เป็นครู เป็นผู้บังคับบัญชา อันเป็นที่รักของผู้ใกล้ชิดทุกคน การดำเนินชีวิตของท่านจึงสมควรที่อนุชนรุ่นหลังจะได้ศึกษาและยึดเป็นแบบอย่างได้อย่างดี

ถวัลย์ ดัชนี กล่าวถึง ศิลปินแห่งชาติ ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยาว่า เป็นบุคคลที่ได้รับการยกย่องจากกวีและศิลปินในวงการว่า เป็นผู้ควรแก่การเคารพเทิดทูนบูชา เป็นกวีที่อยู่ในใจของหลาย ๆ คน ที่ได้มีโอกาสสัมผัสผลงานของท่าน ด้วยความนิยมศรัทธา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บทกวีนิพนธ์ที่รวมอยู่ในเล่มของหนังสือชื่อ **ขอบฟ้าขลิบทอง** ซึ่งได้มีการตีพิมพ์มาตั้งแต่ ปี พ.ศ.๒๕๓๒-๒๕๓๕ ในนิตยสาร ผู้ได้อ่านจะจดจำความไพเราะในบทกวีนิพนธ์เหล่านั้นทุกบท เนื่องจากมี “คมความ และคมคำ คมความคิด” พร้อม ๆ กับการสอดแทรกปรัชญาแห่งความมีมนุษยธรรมอยู่ในเนื้อหาของบทกวีทุกบท ทำให้ผู้ที่ได้ศึกษาหนังสือเล่มดังกล่าวสามารถหล่อหลอมการมีชีวิตที่มีความสุข มีความ ละมุนละไมในการดำเนินชีวิต

ประยอม ซองทอง กล่าวถึง ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา ว่า นอกจากการผลิตผลงานด้านกวีนิพนธ์ที่มีความโดดเด่นทั้งในด้านความไพเราะของภาษา และความกินใจจากเนื้อหาที่บรรจุลงในบทกวีแล้ว ศิลปินแห่งชาติ ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา ยังได้รับการยกย่องว่าเป็นบุคคลที่มีความเป็นครูที่เมตตา รักเอ็นดู และเอื้ออาทรต่อลูกศิษย์เป็นอย่างมาก แม้แต่กับผู้ที่ไม่ได้เป็นลูกศิษย์ในชั้นเรียนอย่าง

แท้จริง แต่ท่านก็ยอมรับทุกคนที่ปวารณาตัวเป็นศิษย์ โดยให้ความรัก ความเมตตา ความหวังดีเช่น
ลูกศิษย์จริง ๆ ด้วยความเสมอภาค และยุติธรรม เหมือนกับอุดมการณ์ของท่านที่แฝงอยู่ในบทกวีนิพนธ์
ทุกบทของท่าน นับได้ว่าเป็นผู้ที่มีความเสมอต้นเสมอปลายต่ออุดมการณ์ของท่าน ที่มุ่งสร้างสรรค์
ความคิดและความประพฤติที่ดี ๆ ต่อสังคมอย่างแท้จริง

นคร พงษ์น้อย กล่าวถึงผลงานด้านกวีนิพนธ์ของศิลปินแห่งชาติ ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา
โดยเฉพาะที่บรรจุอยู่ในหนังสือรวมเล่ม ชื่อ **ขอบฟ้าขลิบทอง** ว่า เป็นการรวมบทกวีที่มีความไพเราะ
และสนใจทุกบท ผู้ที่ได้มีโอกาสอ่าน ต่างมีความเห็นพ้องกันว่า เป็นหนังสือที่ควรจะหยิบมาแล้วเลือก
บทกวีบทใดก็ได้ เพื่อนำมาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว จิตใจ เป็นคู่มือ เป็นข้อแนะนำในการดำรงชีวิต และ
สอนใจให้รู้จักชีวิต รู้จักการต่อสู้ฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ ให้รอดพ้นจากความทุกข์ เพียงแต่จดจำบางบท
จากผลงานของท่าน เช่น “มิ่งมิตร เธอมีสิทธิที่จะล่องแม่น้ำรีน” ก็จะทำให้เข้าใจถึงความแตกต่างของ
ชีวิต ทำให้สามารถคิดและอยู่ร่วมกับคนอื่นได้อย่างสบายใจ เป็นต้น ในหลายโอกาสที่ ประคิดน
ชุมสาย ณ อยุธยา ได้ ถ่ายทอดความรู้สึกที่เปี่ยมด้วยเมตตา และความหวังดี บรรจงเขียน ลงในบทกวี
ให้กับคนที่ท่านคุ้นเคย เช่น แต่งกลอนสำหรับวันเกิดของผู้ ใกล้ชิด เช่น ท่านผู้ร่วมอภิปราย (นคร พงษ์
น้อย) ก็เป็นผู้หนึ่งที่เคยได้รับความเมตตา นั้น กลอนบทนั้นความว่า

หยิบดาวมาโปรยดิน   สว่างสิ้นทั้งจักรวาล
เสกฟ้ามาอีกนาน   สักพรบหนึ่งก็พึงทำ”

มกุฏ อรฤดี นักเขียนและกวี และ เจ้าของสำนักพิมพ์ **ผีเสื้อ** กล่าวถึง กวีนิพนธ์ของศิลปิน
แห่งชาติ ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา ว่า เป็นผลงานที่สร้างความประทับใจ และเป็นที่ยินชอบของนัก
อ่านผู้สนใจในวรรณศิลป์ จึงเป็นผลงานที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่มาอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ๔๐-๕๐
ปี โดยมีหลายสำนักพิมพ์ที่ จัดพิมพ์หนังสือที่รวบรวมผลงานของท่าน นับตั้งแต่สำนักพิมพ์ **ดวงกลม**
สำนักพิมพ์ **พิชเนศร์** สำนักพิมพ์ **ผีเสื้อ** และสำนักพิมพ์ **ล้อมวลชน คาทอลิก** เป็นต้น ทำให้สังคม
ผู้อ่านของไทยได้มีโอกาสสัมผัสผลงานหลากหลายรูปแบบของท่านมาโดยตลอด

ในตอนท้ายของการเสวนา ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา ได้ประพันธ์บทกวีที่เรียงร้อยจากใจแทน
คำขอบคุณมอบแก่คณะผู้วิจัยและผู้ร่วมเสวนา ความว่า

ก็วัน ... ก็เดือน ... ก็ปี ...
ก็เพลลา ... นาที่ ... ล่วงแล้ว

มิตรจิตยังพร่าววาวแวว
 กว่าแก้วมณีหยาดฟ้า
 จักขอบคุณอย่างไรไม่รู้จบ
 จักทวนทบทพระคุณการุณไฉน
 พุดสั้นสั้น ว่า “ขอบคุณ” จากหัวใจ
 คงรู้ได้ด้วยใจเช่นเดียวกัน

กิจกรรมที่จัดขึ้นครั้งนั้นสะท้อนถึงความพยายามของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (ปัจจุบันคือ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม) ในการจัดให้มีการยกย่องเชิดชูเกียรติศิลปินแห่งชาติในสาขาต่าง ๆ ซึ่งในส่วนของศิลปินแห่งชาติสาขาวรรณศิลป์ “ประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา” ผู้ผลิตผลงานอันเป็นองค์ความรู้ที่ทรงคุณค่ายิ่งของประเทศชาติ ควรค่าแก่การทะนุบำรุงรักษา เพื่อเยาวชนรุ่นหลัง มีโอกาสได้อ่านและสร้างแรงบันดาลใจ อันเป็นการจรรโลง และรังสรรค์วัฒนธรรมในด้านวรรณศิลป์ของประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา ให้อยู่ยั่งยืนสืบไป นอกจากนี้ กิจกรรมที่เป็นการเสวนาทางวิชาการครั้งนี้ ยังเป็นโอกาสอันดีในการแสดงความเคารพ รัก ความชื่นชม และความกตัญญู ต่อศิลปินแห่งชาติ ประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา ซึ่งเป็นการแสดงถึงรูปแบบที่น่า ยกย่องของวัฒนธรรมไทยอีก ประการหนึ่งด้วย (คำกล่าวเปิดงานของรักษาการผู้อำนวยการสำนักวิจัยและพัฒนา คุณกิตติพร ใจบุญ)

อิทธิพลต่อกวีวรรณกรรมร่วมสมัย

ด้วยเนื้อหาอันจับใจและชั้นเชิงวรรณศิลป์อันโดดเด่นแพรวพราว ประกอบทั้งผลงานที่มีจำนวนมาก ทั้งมีการถ่ายทอดเผยแพร่อย่างยาวนานในหลากหลายลักษณะ ในสื่อทุกประเภท ก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่ทำให้วรรณกรรมของกวีและนักเขียน ประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา มีโอกาสสร้างความประทับใจและเป็นแรงบันดาลใจแก่นักเขียนและกวีในรุ่นต่อๆมาอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะบทร้อยกรองในนามปากกา “อุชเชนี” นั้น ย่อมมีอิทธิพลต่อเส้นทางวรรณกรรมไทยเป็นอย่างมาก โดยได้เป็นต้นแบบรวมทั้งสร้างแรงบันดาลใจต่อนักเขียนกวีและนักอ่านจำนวนมากต่อมาก ตามที่ปรากฏหลักฐานอ้างอิงได้ดังนี้

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ กล่าวว่า บทกวีของ “อุชเชนี” ในหนังสือ **ขอบฟ้าขลิบทอง** นั้น เป็นเสมือนคัมภีร์หรือต้นแบบของนักกลอนในรุ่นของเขา โดยรับทั้งการใช้ถ้อยคำและวิธีเขียนไปเป็นแบบฉบับ เฉพาะกลุ่มนักกลอนฝีมือดีจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่มี

โอกาสแสดงผลงานทางสถานีโทรทัศน์ช่อง ๔¹ เรียกว่ากลุ่มนักกลอนบางขุนพรหมนั้น นับถือ “อุชเชนี” เป็นครู สามารถท่องบทกวีของ “อุชเชนี”ได้เป็นบท ๆ ส่วนตัวของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ก็ได้นำวิถีและความจากความเรียงเรื่อง **ตรงมุมที่ไม่มีใครเอาใจใส่** ของ “นิธ นรารักษ์” ไปเป็นชื่อบทกลอนรวมทั้งขึ้นต้นบทกลอนบทหนึ่งของเขา (เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, ๒๕๒๗, หน้า ๑๐๗ - ๑๐๙)

ประยอม ชองทอง กล่าวแสดงความยกย่องโดยสอดคล้องกันว่า “อุชเชนี” เป็นกวีผู้หนึ่งที่นักกลอนรุ่นของเขาถือเป็นงานครู รวมทั้งกล่าวถึงแรงจูงใจในการประพันธ์บทกวีว่า “...รุ่นพี่ที่มีชื่อเสียงจูงใจเรา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อาจารย์ของเรา ‘อุชเชนี’ ซึ่งกำลังโด่งดัง ท่านอยู่ที่คณะนั้น เป็นแรงดลใจอย่างแรงและมีคุณค่าที่สุด” และจากบทสัมภาษณ์ครั้งนี้ ประยอม ชองทอง กล่าวว่า กวีที่ชื่นชอบที่สุดคือ “อุชเชนี” และ “เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์” (ประยอม ชองทอง, ๒๕๓๒, หน้า ๒๕๒)

พิบูลศักดิ์ ละครพล เป็นผู้ที่นิยมชื่นชมงานประพันธ์ของ ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา เป็นอย่างสูง ได้ติดต่อกับสตรีนักประพันธ์อาวุโสท่านนี้โดยตลอด รวมทั้งการเก็บหนังสือของท่านไว้ “ได้หมอน” (ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา, ผู้ให้สัมภาษณ์, ๒๕๕๓)

แสงดาว ศรัทธามัน กล่าวว่ “อุชเชนี” เป็นผู้ที่สร้างแรงบันดาลใจแก่เขา “...ได้อ่านรสคำและรสความของบทกวีดีๆ ทั้งคำไพเราะและหนักแน่น เช่น บทกวีของ อุชเชนี นายผี จิตร ภูมิศักดิ์ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ฯลฯ จึงทำให้ชอบอ่านและเขียนบทกวี...” (ไพวรินทร์ ขาวงาม, ๒๕๕๔, หน้า ๕๘)

ถวัลย์ ดัชนี งานประพันธ์ของ “อุชเชนี” ยังเป็นที่ชื่นชมประทับใจนักอ่านในหลายยุคหลายสมัยและในทุกวงการ ดังเช่น ถวัลย์ ดัชนี ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะ (จิตรกรรม) เป็นผู้ที่นิยมชมชอบบทกวีของ “อุชเชนี” จนสามารถท่องได้ทุกบททั้งเล่ม (ถวัลย์ ดัชนี, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๓)

ส่วนในด้านนักอ่านทั่วไปนั้น อาจเป็นเรื่องยากที่จะได้ทราบความรู้สึกนึกคิดที่มีต่อผลงานของ ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา แต่ก็พอค้นหาได้บ้าง ดังเช่นในกระดานสนทนาแห่งหนึ่ง ผู้ใช้นามปากกาว่า “นายสะกิด” ได้เล่าความเป็นมาของบทเพลงชื่อ “เสียงเพลงจากภูผา” ของวง “ตุลาชัย” ว่า ผู้ประพันธ์คำร้องคือ ธีระศักดิ์ อัจฉิมานนท์ และ ธนิต วิจิตรสุนทร ภรรยาของธนิต วิจิตรสุนทร เล่าที่มาของเนื้อความ

¹ ปัจจุบันคือ ไทยทีวีสีช่อง ๙ อสมท.

ในบทเพลงว่า ผู้ประพันธ์คือ ธนิต วิจิตรสุคนธ์ ได้อ่านหนังสือรวมบทกลอน **ขอบฟ้าขลิบทอง** ของ “อุชเชนี” ทำให้เกิดแรงบันดาลใจนำไปประพันธ์บทเพลงนี้ (นายสะกิด, ๒๕๕๒)

ในกระดานสนทนาของเว็บไซต์ **เรือนไทย** นักอ่านผู้หนึ่งแสดงความชื่นชม “อุชเชนี” กับบทกวีใน **ขอบฟ้าขลิบทอง** ว่า เป็นที่จดจำได้มากที่สุด ด้วยภาษาเขียนอันหวานและคม รวมทั้งเนื้อหาซึ่งให้ข้อคิดและปรัชญาชีวิต นอกจากนี้ นักอ่านอีกผู้หนึ่งแสดงความรู้สึกว่า **ขอบฟ้าขลิบทอง** ของ “อุชเชนี” เป็นงานที่จับใจ ให้ความซาบซึ้งตรึงใจ ค่างาม และความจรรโลงใจ (ตำนานนักกลอน, ม.ป.ป.,)

สรุปได้ว่านักกลอนร่วมสมัยและรุ่นหลังๆ ที่เขียนว่าอยู่ในโลกวรรณกรรม และโดยเฉพาะงานกวีนิพนธ์นั้น ล้วนได้รับอิทธิพลจากงานเขียนของ “อุชเชนี” เกือบทั้งหมด เนื่องจากแต่ละคนย่อมต้องอ่านผลงานฝีมือ “ชั้นครู” มาแล้วทั้งสิ้น รูปลักษณะทางวรรณศิลป์ของ “อุชเชนี” จึงย่อมมีอิทธิพลต่อกวีและนักเขียนร่วมสมัยและรุ่นต่อมา หรืออย่างน้อยที่สุดก็เป็นแรงบันดาลใจให้เฝฝืนหรือสร้างตัวก้าวเข้าสู่โลกแห่งการประพันธ์

บทที่ ๕

สรุปผลวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “องค์ความรู้ศิลปินแห่งชาติ : ประติณ ชุมสาย ณ อยุธยา” ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาข้อมูลความรู้เกี่ยวกับ ประติณ ชุมสาย ณ อยุธยา นักเขียนและกวีผู้ได้รับยกย่องให้เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๓๖ ด้วยผลงานประพันธ์อันโดดเด่นทั้งด้วยเนื้อหาและลีลาวรรณศิลป์ เพื่อตอบคำถามหลักของการวิจัย ดังนี้

๑. ที่มาและแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงาน
๒. ลักษณะสร้างสรรค์อันโดดเด่นทางวรรณศิลป์
๓. กระบวนการถ่ายทอดผลงานผลงาน
๔. ผลกระทบหรืออิทธิพลที่เกิดขึ้นต่อวงวรรณกรรม

กระบวนการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วยการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร และการสัมภาษณ์ ประติณ ชุมสาย ณ อยุธยา ผู้สร้างผลงานอันเป็นข้อมูลหลักในการศึกษาวิจัยนี้

จากการดำเนินการศึกษาวิจัยดังกล่าว ปรากฏผลสรุปในแต่ละด้านดังต่อไปนี้

ที่มาและแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์วรรณกรรม

ผลการศึกษาวิจัยสรุปว่า การสร้างสรรค์ผลงานวรรณกรรมของ ประติณ ชุมสาย ณ อยุธยา ทั้งในนามปากกา “อุซเซนี” และ “นิค นรารักษ์” มีที่มาและแรงบันดาลใจจากปัจจัยด้านต่างๆ คือ

๑. คุณสมบัติส่วนตัว ด้านสติปัญญาและบุคลิกภาพ

ประติณ ชุมสาย ณ อยุธยา เป็นผู้ที่มีสติปัญญา เฉลียวฉลาด ดังเห็นได้จากประวัติการศึกษาที่มีผลการเรียนดีมาโดยตลอด กล่าวคือขณะศึกษาในชั้นมัธยมศึกษา ๔ ได้รับรางวัล Prize of Honour ภาษาฝรั่งเศส ซึ่งเป็นรางวัลเกียรติยศสูงสุดของโรงเรียน ในการเรียนชั้นมัธยมศึกษา ๔ สอบได้เป็นอันดับที่หนึ่งของประเทศ สายภาษา ในชั้นปีที่สองของการเรียนที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยสอบได้คะแนนรวมเป็นที่หนึ่งของคณะ และเมื่อสำเร็จการศึกษาก็ได้คะแนนเป็นอันดับหนึ่งทั้งวิชาภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศส

ในขณะเดียวกัน ประติณ ชุมสาย ณ อยุธยา ยังมีบทบาทด้านกิจกรรมอย่างแข็งขัน ตำแหน่งสำคัญคือ “นายกชุมนุมนิสิตหญิง” ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้เป็นผู้นำนิสิตหญิงเข้าร่วมเดินขบวนสนับสนุนรัฐบาลไทยในสงครามอินโดจีน อันแสดงถึงความใส่ใจสังคมและเหตุการณ์บ้านเมือง รวมทั้งเป็นผู้มีภาวะผู้นำด้วย

ด้วยปัจจัยพื้นฐานคือมีความรู้ความสามารถ สติปัญญาดี มีความสนใจสิ่งแวดล้ อมรอบตัว อันมีบริบทต่างๆ ในสังคมเป็นสำคัญ รวมทั้งมีภาวะผู้นำ ประคิดน ชุมสหาย ณ อยุธยา จึงสามารถ สร้างสรรค์วรรณกรรมเป็นที่นิยมยกย่อง ทั้งประสบความสำเร็จในด้านการทำงานเป็นอย่างสูงอีกด้วย

๒. ความเป็นคริสต์ศาสนิกชนโดยเคร่งครัด

“อุชเชนี” หรือ “นิต นรารักษ์” นับถือศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิกอย่างเคร่งครัด ทั้งมีสำนึกด้านมนุษยธรรมอย่าง มีศรัทธาและเชื่อมั่นในคำสอนและแนวคิดของศาสนา ทั้งนี้ ได้ทำให้เกิดแง่มุมทางวรรณศิลป์ในวรรณกรรมของ ประคิดน ชุมสหาย ณ อยุธยา คือใช้คำได้อย่างมีพลัง หนักแน่น และเร้าอารมณ์ ด้วยสะท้อนจากจิตสำนึกที่ต้งามและความเชื่อมั่นในความคิด และการแสดงออกของตนอย่างจริงจังและจริงใจ ดังบทกวีบทที่จับใจนักวรรณกรรมอย่างยิ่งบทหนึ่งของ “อุชเชนี” ซึ่งเป็นที่รู้จักและชื่นชมอย่างมากคือ “อยู่เพื่ออะไร” (ขอพบฟ้าขลิบทอง: อยู่เพื่ออะไร, หน้า ๓๓) อีกทั้งบทความเรียงในนามปากกา “นิต นรารักษ์” ซึ่งใช้ภาษาอันคมเข้มด้วยอารมณ์ ความนึกคิด จำนวนมากนั้น กล่าวได้ว่าสืบเนื่องจากความแน่วแน่มั่นคงในแนวคิดของชาวคาทอลิกเป็นรากฐานอันสำคัญ

๓. อิทธิพลจากวรรณคดีไทยและวรรณคดีต่างประเทศ

ประคิดน ชุมสหาย ณ อยุธยา สำเร็จการศึกษาจากคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทั้งในระดับปริญญาตรี และปริญญาโท รวมทั้งได้ศึกษาต่อที่ประเทศฝรั่งเศส ทำให้ได้อ่านหนังสือวรรณคดีชั้นเยี่ยมทั้งของไทยและฝรั่งเศสจำนวนมาก วรรณคดีเหล่านี้ได้มีบทบาทอย่างสำคัญในการหล่อหลอมแนววรรณศิลป์ของศิลปินแห่งชาติท่านนี้ในแง่มุมต่าง ๆ คือ

๓.๑ ความร่ำรวยถ้อยคำ การอ่านมาก ได้สะสมคำใน “คลังคำ” ของตนมาก ส่งผลให้บทประพันธ์ของ “อุชเชนี” และ “นิต นรารักษ์” มีการใช้คำอย่างหลากหลาย ลุ่มลึก ทั้งเพ้นคำ สรรความเล่นเสียง เล่นสัมผัส ตามขนบนิยมของวรรณคดีไทยได้อย่างแพรวพราวไพเราะ รวมทั้งได้ความหมายและอารมณ์ที่กินใจ จับใจ เช่น

ในสายฝนโปรยสราญทั่วลานทุ่ง
ในโค้งรุ่งร่มเงาและเขาขุน
ในธารใสไหลซ่าเกื้อการุญ
ในแดดอุ่นอาบยืมอิมละไม

(ขอพบฟ้าขลิบทอง : อย่างหมายหมิ่นกลบศรัทธาวิญญาณเธอ, หน้า ๘๕)

๓.๒ ความเชี่ยวชาญฉันทลักษณ์ ด้วยการศึกษในสายอักษรศาสตร์โดยกว้างขวาง ทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาฝรั่งเศส ประคิดน ชุมสหาย ณ อยุธยา จึงมี

โอกาสอ่านมาก มีความคุ้นเคยและแตกฉานในฉันทลักษณ์คำประพันธ์ไทย ในขณะเดียวกันก็ได้พบรูปแบบแปลกใหม่ของบทกวีตะวันตก ทำให้สามารถสร้างสรรค์กวีนิพนธ์ในฉันทลักษณ์แบบแผนอย่างชำนาญยิ่ง การที่ “อุชเชนี” นำ “กลบท” มาใช้ทั้งในรูปแบบดั้งเดิม และพัฒนาปรับใช้เป็นรูปแบบที่สร้างสรรค์เฉพาะตน แสดงถึงความเป็นผู้อ่านวรรณกรรมไทย จนซึมซับเชี่ยวชาญรูปแบบฉันทลักษณ์ไทย รวมทั้งการนำ “กลบท” มาใช้ ได้เพิ่มความไพเราะพริ้งพราวแก่บทกวีของ “อุชเชนี” จนเป็นเอกลักษณ์อันโดดเด่นอย่างหนึ่งของกวีผู้นี้

๓.๓ การใช้รูปแบบวรรณกรรมตะวันตก “อุชเชนี” เป็นกวีไทยคนแรกที่น่าเสนอบทกวีในรูปแบบ “ลำนำนิทาน” หรือ ballad ที่เป็นคำประพันธ์โบราณของตะวันตก รวมทั้งเสนอบทกวีขนาดสั้นตามรูปแบบที่นิยมในบทกวีนิพนธ์ตะวันตก นับเป็นลีลาวรรณศิลป์อันสร้างสรรค์ ทำให้บทกวีของ “อุชเชนี” เพิ่มความน่าสนใจและเร้าอารมณ์ ด้วยสีสันของความแปลกใหม่ในวงวรรณกรรมไทย

๔. อิทธิพลจากสภาพแวดล้อมทางสังคมและการเมือง

“อุชเชนี” หรือ “นิค นรารักษ์” อยู่ในสภาพและบรรยากาศของสังคม และโดยเฉพาะการเมืองอันร้อนระอุ มีความขัดแย้งสูงระหว่างรัฐบาลกับนักคิด นักเขียน ในระหว่าง พ.ศ. ๒๔๙๑ – ๒๔๙๕ ซึ่งเป็นแรงผลักดันให้เกิดงานกวีนิพนธ์แนว “เพื่อชีวิต” จำนวนมาก ถือเป็นยุคทองของกวีนิพนธ์ยุคหนึ่ง ทั้งนี้ “อุชเชนี” เป็นกวีผู้หนึ่งที่ร่วมเสนอกวีนิพนธ์แนวที่กล่าว คือมีเนื้อหาสะท้อนความอยุติธรรมของสังคมและความทุกข์ยากของประชาชน

ด้วยบรรยากาศอันร้อนแรงของการเมืองดังกล่าวนี้ เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ “วรรณศิลป์” ของประคิดิน ชุมสาย ณ อยุธยา มีรสเข้มด้วยภาษาของอารมณ์ ทั้งเศร้า ขมขื่น กร้าวแกร่ง ตัดพ้อ เรียกร้อง ฯลฯ

กล่าวโดยสรุป ในด้านแรงบันดาลใจหรืออิทธิพลที่หล่อหลอมปั้นแต่งกวีมือทองนาม “อุชเชนี” และนักเขียนฝีมือเยี่ยมของวงวรรณกรรมไทย “นิค นรารักษ์” ให้สามารถสร้างสรรค์วรรณกรรม ซึ่งเปี่ยมล้นด้วยวรรณศิลป์อันตรึงจิต จับใจนักวรรณกรรมจำนวนมากต่อมาก และเป็นเวลายาวนานนั้นมีที่มาจากปัจจัยอันสำคัญคือ ศาสนา การศึกษา อบรม และสภาพแวดล้อมทางสังคม ซึ่งล้วนเป็นอิทธิพลของ “สังคม” ทั้งสิ้น

ผลสรุปของการศึกษาในประเด็นนี้ จึงนับว่าสอดคล้องกับที่เวลเลก และวอเรน เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างวรรณคดีกับสังคมว่า งานเขียนย่อมจะแสดงออกซึ่งประสบการณ์และแนวคิดที่ผู้เขียนได้รับจากสังคม (Rene and Warren, ๑๙๘๔, pp. ๙๔-๑๐๙)

ด้านลักษณะเด่นเชิงวรรณศิลป์ในบทกวีนิพนธ์ของ “อุชเชนี”

บทกวีนิพนธ์ของ “อุชเชนี” ซึ่งเป็นวรรณกรรมสร้างสรรค์อันล้ำค่าต่อวงวรรณกรรมไทยเป็นจำนวนมากกว่าร้อยบทนั้น ส่วนใหญ่เป็นกลอนคือ ๑๒๘ บท เกือบทั้งหมดเป็นกลอนแปดหรือกลอนสุภาพ มีคำประพันธ์กลอนหก และกลอนสี่บ้างเป็นส่วนน้อย นอกจากนี้ เป็นคำประพันธ์ประเภทอื่น ๆ และ กลอนเปล่า (Blank Verse) ซึ่งเป็นรูปแบบของกวีนิพนธ์ของตะวันตกจำนวน ๑๔ บท

การศึกษาวิจัยด้านท่วงทำนองวรรณศิลป์ของ “อุชเชนี” ในงานวิจัยฉบับนี้ กำหนดเกณฑ์วิเคราะห์กวีวิธีในด้านต่าง ๆ คือ ฉันทลักษณ์ กวีวิธีนำเสนอเรื่อง และกวีวิธีทางภาษา

ปรากฏผลการศึกษาที่จะนำเสนอพร้อมอภิปรายผล ดังนี้

๑. ฉันทลักษณ์

บทกวีของ “อุชเชนี” จำนวนกว่าร้อยบทดังกล่าวแล้วนั้น เกือบทั้งหมดอยู่ในรูปแบบของฉันทลักษณ์อย่างเคร่งครัด ดังผลการวิจัยที่สอดคล้องกันของ นัยนา สุทธิธรรม (๒๕๑๗) และ วัชรวิ ตรีรัตนภรณ์ (๒๕๓๔)

อย่างไรก็ตาม ภายใต้กรอบของแบบแผนคำประพันธ์โบราณ “อุชเชนี” ได้เสนอลักษณะสร้างสรรค์อันนับเป็นความโดดเด่นทางวรรณศิลป์ของกวีนิพนธ์ชุดนี้ ดังต่อไปนี้

๑.๑ การประยุกต์ใช้ “กลบท”

“อุชเชนี” ได้นำรูปแบบของ “กลบท” มาประยุกต์ใช้ในงานนิพนธ์ได้แก่ **กลบทบัวบาน** **กลีบขยาย** **กลบทธงนำริ้ว** และ **กลบทสิงโตเล่นหาง** และแม้จะมีผู้ริเริ่มงานประพันธ์ “กลบท” เหล่านี้ แต่ก็เป็นประดิษฐกรรมที่ “อุชเชนี” เสนอในลักษณะการประยุกต์ใช้ ซึ่งเป็นจุดเด่นที่ทำให้กวีนิพนธ์ของ “อุชเชนี” เปี่ยมด้วยความพิริ้วพรายไพเราะ ทั้งได้ความจับใจ ตรึงอารมณ์

การใช้กลบทต่าง ๆ เหล่านี้ ส่วนหนึ่งเป็นการใช้ตามรูปแบบเดิมทั้งเรื่อง แต่บางครั้งก็นำใช้ในบางบทบางตอน บางครั้งปรับแต่งให้แตกต่างจากกวีวิธีเดิมเล็กน้อย บางครั้งมีการแทรก “กลบท” ในบางช่วงบางตอน

รวมทั้งการนำกลบทหลายชนิดมาผสมผสาน และปรับเปลี่ยน เช่น **กลบทสิงโตเล่นหาง** กับ **กลบทก้านต่อดอก** ที่กำหนดให้คำคู่ท้ายของวรรคเป็นคำสัมผัสสระ โดย “อุชเชนี” ใช้ทั้งสัมผัสสระและสัมผัสอักษร

ท่วงทำนองการนำกลบทมาใช้ ทั้งด้วยการใช้รูปแบบก ลบตดั้งเดิมและการปรับใช้ในลักษณะเฉพาะตนดังกล่าวทั้งหมดนี้ เป็นส่วนอันสำคัญยิ่งที่ทำให้ร้อยกรองของ “อุชเชนี” พริ้วพรายทั้ง

ด้วยความไพเราะและให้อารมณ์ละเมียดละไม ทั้งนี้ ลักษณะดังกล่าวได้ส่งอิทธิพลแก่กวีในรุ่นต่อๆ มา อีกด้วย

๑.๒ การใช้เครื่องหมายวรรคตอน

ลักษณะทางวรรณศิลป์อันโดดเด่นของ “อุชเชนี” อีกประการหนึ่ง คือการนำเครื่องหมายวรรคตอนมาใช้ในบทกวีนิพนธ์ได้อย่างสอดคล้องกับเนื้อหาและอารมณ์

ปกติบทกวีนิพนธ์ไทยไม่นิยมใช้เครื่องหมายวรรคตอนใดๆ ทำนองเดียวกับที่ไม่นิยมใช้ในงานเขียนร้อยแก้ว ซึ่งจะใช้เครื่องหมายบางลักษณะเท่านั้น โดยเฉพาะในบทกวีนั้นจะเคร่งครัดการไม่ใช้เครื่องหมายยิ่งกว่า แม้ไม่ยักก็ไม่นิยมใช้ แต่จะเขียนซ้ำคำ ปกติ “อุชเชนี” เป็นผู้ยอมรับกฎเกณฑ์การไม่ใช้เครื่องหมายวรรคตอนดังกล่าว แต่ในวรรณกรรมร้อยกรองของ “อุชเชนี” มีการใช้เครื่องหมายวรรคตอนซึ่งแหวกไปจากขนบเดิมอย่างสร้างสรรค์ เพราะเป็นการสื่อสารอารมณ์ของผู้ประพันธ์ซึ่งช่วยเพิ่มรสอารมณ์ของบทกวีให้สมบูรณ์ขึ้น เช่น ใช้เครื่องหมายอัศเจรีย์หรือเครื่องหมายคำถาม เพื่อเน้นย้ำความตื่นเต้น ตกใจ หรือประหลาดใจ และในบางครั้งเพื่อเน้นย้ำข้อความให้หนักแน่น หรือเพิ่มน้ำหนักหรือเพิ่มความหมายให้ชัดเจนขึ้น

ส่วนการใช้ไม้ยมกในการซ้ำคำ ซึ่งเห็นได้ว่า มักเป็นกรณีที่ต้องการให้อ่านซ้ำเร็วๆ หรือทำให้ผู้อ่านสัมผัสได้ถึงความกระชั้น ถึ หรือระรัวของคำซ้ำ หรือเพื่อเน้นย้ำขนาดหรือปริมาณ การใช้เครื่องหมายจุดไข่ปลาทั้งในความและชื่อบทกวีของ “อุชเชนี” มักใช้เพื่อทอดเวลาหรือทอดอารมณ์ความรู้สึกอย่างใดอย่างหนึ่ง

นับว่าเป็นความสร้างสรรค์อีกแนวหนึ่งซึ่ง “อุชเชนี” ใช้โดยแหวกขนบฉันทลักษณ์ไทย แต่ก็ใช้เพื่อประโยชน์ทางอารมณ์ความรู้สึก โดยน่าจะได้รับอิทธิพลจากบทกวีนิพนธ์ฝรั่งเศส

๒. กลวิธีนำเสนอเรื่อง

ในการนำเสนอเรื่อง “อุชเชนี” ได้ใช้กลวิธีที่น่าสนใจ ดังนี้

๒.๑ การเปิดเรื่อง

การเปิดเรื่องเป็น ลักษณะอันโดดเด่นประการหนึ่งในบทกวีของ “อุชเชนี” โดยมีการเปิดเรื่องอย่างสร้างสรรค์ใน ๒ ลักษณะ คือ

๒.๑.๑ การเปิดเรื่องด้วย “คำเกริ่น” และ “คำอาลปนะ”

เป็นการเปิดเรื่อง ในวรรคแรกของบทกวี ด้วยการเกริ่นนำอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือใช้ “คำอาลปนะ” คือคำทักทายหรือเรียกขานผู้อ่านหรือผู้ที่กวีกำหนดให้เป็นผู้รับสารจากบทกวีของตน เช่น สุดที่รัก ยอดรัก คนดี ฯลฯ

การใช้คำกริยาหรือคำเรียกขานดังกล่าว ทำให้ บทกวีเกิดลักษณะใหม่ คือ วรรณนำเรื่องของบทกวีมีจำนวนคำไม่ครบตามรูปแบบฉันทลักษณ์ อาจมีเพียงสองถึงห้าคำ แต่ส่วนใหญ่มักเป็นสองคำ

การใช้คำกริยาและคำอาลปนนี่เป็นขนบปกติของกลอนบทละครไทย แต่การที่ “อุชเชนี” นำมาใช้ในบทกวีนิพนธ์ร่วมสมัย ทั้งมิใช่บทละคร อีกด้วยนั้น ถือได้ว่าเป็นประดิษฐกรรมใหม่ ที่ทำให้เกิดลีลาเฉพาะตัวอย่างน่าสนใจ ในลักษณะที่ มักเป็นคำโศภาปราศรัยด้วยน้ำเสียงที่แสดงความเป็นมิตร ห่วงใย หรืออ่อนหวานประเล้าประโลม บางครั้งจะมีคำลงท้าย จ๊ะ ค่ะ หรือ จ๋า ด้วย เป็นกลวิธีที่ทำให้ได้รสอารมณ์ ความรู้สึกที่เข้มข้น หรือละเมียดละไมขึ้น ถือเป็นลักษณะสร้างสรรค์ที่โดดเด่นอย่างหนึ่งในบทกวีของ “อุชเชนี” ทั้งเป็นแบบอย่างอีกแนวหนึ่งของกวีร่วมสมัยและกวีในรุ่นหลัง

๒.๑.๒ การเปิดเรื่องด้วยการตั้งคำถาม

การเปิดเรื่องหรือขึ้นต้นด้วยคำถาม ในลักษณะที่มีทั้งการใช้และไม่ใช้เครื่องหมายปริศนี เพื่อช่วยรสอารมณ์ เป็นอีกแบบหนึ่งที่ “อุชเชนี” ใช้เสมอๆ โดยได้ผลทางอารมณ์ ความรู้สึกตามผู้ประพันธ์ต้องการ จึงนับเป็น ลักษณะสร้างสรรค์ในเชิงวรรณศิลป์ อีกแบบหนึ่ง ของประคิด ณ ชุมสาย ณ อยุธยา

๒.๑.๓ การดำเนินเรื่องในรูปแบบ “ลำนำนิทาน”

บทกวีนิพนธ์ของ “อุชเชนี” จำนวนหนึ่งใช้กลวิธีเล่าเรื่องโดยบรรยาย หรือพรรณนาความด้วยบทสนทนาของตัวละคร และอีกลักษณะหนึ่งเป็นคำพูดตอบโต้กันไปมาของตัวละคร โดยไม่มีการบรรยายเรื่อง และบทกวีบางบทมีท่วงทำนองของนิทาน หรือนวนิยาย หรือเรื่องเล่า ลักษณะเช่นนี้ น่าจะเป็นกลวิธีที่ “อุชเชนี” รับมาจาก “ลำนำนิทาน” หรือบัลลาด (Ballad) ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของร้อยกรองฝรั่งเศสที่นิยมกันมาก ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๔ และ ๑๕ (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๕, หน้า ๔๘-๕๑)

การดำเนินเรื่องในรูปแบบดังกล่าวของ “อุชเชนี” นอกจากจะช่วยให้เรื่องราวที่น่าเสนอมีสีสัน น่าสนใจ ชวนอ่านแล้ว จึงเป็นลีลาวรรณศิลป์แปลกใหม่ ได้สร้างสรรค์บทกวีนิพนธ์ไทยให้มีรูปแบบใหม่ และหลากหลายขึ้น

๓. กลวิธีทางภาษา

ในด้านการใช้ภาษา วรรณกรรมบทกวีของ “อุชเชนี” มีความโดดเด่นอย่างมาก ด้วยคุณลักษณะเด่นในเชิงกวีโวหารอย่างหลากหลาย ดังนี้

๓.๑ ภาพพจน์

บทกวีของ “อุชเชนี” มีการใช้ภาษาภาพพจน์เพื่อกระทบอารมณ์ความรู้สึก หรือมุ่งให้เห็นภาพหรือเกิดจินตนาการ ภาพพจน์ลักษณะต่าง ๆ ที่ “อุชเชนี” นำเสนอน่าสนใจอย่างรวบรวบ ได้แก่ การอุปมา

(Simile) อุปลักษณ์ (Metaphor) บุคลาธิษฐาน (Personification) อธิพจน์ (Hyperbole) การตั้งคำถาม (Rhetorical Question) และ การเปรียบเทียบ (Contrast)

๓.๒ ลักษณะการใช้คำและความ

ด้านการใช้คำและความ ซึ่งประกอบด้วยการสร้างคำใหม่ และการสรรคำใช้นั้น กล่าวได้ว่า “อุชเชนี” มีความเป็นนักภาษา ที่สูงมาก คือมีความสามารถและ กล้าเสนอ “คำใหม่” ที่ปลูกเร้าอารมณ์ความรู้สึก ส่วนหนึ่งเป็นคำปรุงแต่งจากคำเดิม ทำให้เกิดคำใหม่ที่ไพเราะด้วยเสียง ได้ความโดย กระชับ กิ๋นใจ หรือสร้างเสริมจินตภาพ เช่น ใช้คำ *ปรอ* จากคำ *ปรนปรอ* ใช้คำ *ปรนปรือ* จาก *ปรนปรอ*

การปรุงคำอีกสองลักษณะของ “อุชเชนี” คือการสลับตำแหน่งของคำประสม และการแทรกคำลงในคำซ้อน สร้างเป็นคำใหม่ที่สะดุดตา สะดุดใจ ที่ทำให้ผู้อ่านเกิดความซึ่มซึบความหมายมากกว่า การใช้คำประสมหรือคำซ้อนซึ่งเป็นที่คุ้นเคยทั่วไป เช่น จากคำ *หันเห* เป็น *เหหัน* และสร้างคำ *ชวดชวน* *ช่านเซ* โดยแทรกคำ *ช่าน* ในคำ *ชวดเซ*

ด้านการสรรคำใช้ “อุชเชนี” ได้ใช้ความเชี่ยวชาญในการใช้ภาษา “เลือกสรร” และ “สร้างสรรค์” ทั้ง “ถ้อยคำ” และ “ถ้อยความ” ได้อย่างประณีตเหมาะสม ทั้งในการให้ความไพเราะเพราะพรวน หรือ ให้ความหมายอันลุ่มลึก จับใจ หรือสร้างจินตภาพอันชัดเจน เช่นการเล่นคำในลักษณะของการซ้ำคำเดิม และการเล่นคำอ้อพาส คือการกร่อนเสียงคำ แรกของคำซ้ำ เช่น *รีนรีน* เป็น *ระรีน* *ยิบยิบ* เป็น *ยะยิบ* เป็นต้น ทั้งนี้ นอกจากทำให้เสียงของคำมีความไพเราะแล้ว ยังเสริมสร้างจินตภาพอีกด้วย

สรุปได้ว่าผลงานกวีนิพนธ์ของ “อุชเชนี” เป็นวรรณกรรมอันล้ำค่าด้วยลีลาวรรณศิลป์ที่งดงาม ทั้งในกระบวนรักษาแบบแผนเก่า คือ ขนบวรรณกรรมโบราณ ในขณะที่เดียวกันก็สร้างสรรค์รูปลักษณะใหม่ที่สร้างสีสันและแนวทางใหม่ๆ ให้วงการวรรณกรรมไทยอีกด้วย

ลักษณะเด่นเชิงวรรณศิลป์ในบทนิพนธ์ของ “นิต นรารักษ์”

การศึกษาวิจัยลักษณะวรรณศิลป์ในบทนิพนธ์ของประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา ในนามปากกา “นิต นรารักษ์” ในที่นี้ ได้จำกัดขอบเขตเฉพาะงานเขียนประเภทบทความเรียง ซึ่งมีจำนวนมากพอที่จะสรุปลักษณะเด่นทางวรรณศิลป์ ตามโครงสร้างของงานเขียนบทความเรียง สรุปได้ว่า บทประพันธ์ความเรียงร้อยแก้วจำนวน ๖๗ เรื่อง ของประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา ซึ่งใช้นามปากกาว่า “นิต นรารักษ์” เป็นวรรณกรรมที่มีคุณค่าทางวรรณศิลป์อย่างสูง โดยประกอบด้วยคุณลักษณะอันโดดเด่นดังนี้

๑. กลวิธีนำเสนอเรื่อง

บทความเรียงของ “นิต นรารักษ์” มีแนวเขียนในกลุ่ม “ท่วงทำนองไพเราะสละสลวย” กล่าวคือมุ่งเน้นการใช้ถ้อยคำโวหารอันราบรื่นไพเราะ (วนิดา บำรุงไทย, ๒๕๔๕, หน้า ๖๗)

ประกอบด้วยลีลาการนำเสนอเรื่อง ตามแบบแผนของวรรณกรรมความเรียง รวมทั้งการใช้ภาษาคือ การเรียงถ้อยร้อยคำและกวีโวหารอย่างประณีต เติมเปี่ยมด้วยอรรถรส ทำให้เป็นงานเขียนที่มีวรรณศิลป์ โดดเด่น ทั้งกอปรด้วยเนื้อหาและแนวคิดเร้าอารมณ์จับใจ ประทับใจผู้อ่าน จึงเป็นที่ชื่นชมยกย่องใน วงวรรณกรรมเป็นอย่างยิ่ง

ทั้งนี้ “นิด นรารักษ์” ได้ใช้กลวิธีต่าง ๆ ในการเสนอเนื้อหาของบทความความเรียงอย่างประณีต ดังนี้

๑.๑ บทนำเรื่องหรือการเปิดเรื่อง

บทความความเรียงทั้งสองประเภทคือ **บทความความเรียงอย่างเป็นทางการ** และ **บทความความเรียงอย่างไม่เป็นทางการ** ของ ประดิษฐ์ ชุมสาย ณ อยุธยา นั้น เสนอการเปิดเรื่องอย่างมีลีลาที่ชวน สนใจเป็นส่วนใหญ่ คือ มีการนำเข้าสู่เรื่องอย่างฉับไว ประเด็นเรื่องชัดเจน ทั้งประกอบด้วยเนื้อหาและ ภาษาที่น่าติดตาม

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บทประพันธ์ **ความเรียงอย่างไม่เป็นทางการ** ซึ่งต้องมีการใช้ภาษาอย่าง ลุ่มลึกและสละสลวย ตามลักษณะของงานเขียนที่มุ่งเน้นอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดนั้น “นิด นรารักษ์” ได้ นำเสนอเรื่องอย่างเปี่ยมล้น ด้วยท่วงทำนองวรรณศิลป์ราวกับเป็นคำประพันธ์ ทั้งด้วยคำและความ ไพเราะและภาษาภาพพจน์ รวมทั้งใช้กลวิธีที่น่าสนใจ คือการเปิดเรื่องเสมือนสนทนาปราศรัยหรือเขียน จดหมายถึง “ใครคนหนึ่ง” ซึ่งเป็นผู้คุ้นเคยกับผู้ประพันธ์ บางเรื่องมีคำลงท้ายด้วย กลวิธีดังกล่าวนี้ นอกจากจะเป็นความ “แปลกใหม่” เพื่อหลีกเลี่ยงความซ้ำซากจำเจ อันเป็นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของผู้เขียนแล้ว ยังเป็นการเร้าอารมณ์ความรู้สึกร่วมไปกับเนื้อหาหรือเรื่องราว

๑.๒ เนื้อเรื่อง

ด้านเนื้อเรื่องหรือเนื้อหาของความเรียงนั้น ในงานเขียนประเภท **ความเรียงอย่างเป็นทางการ** ซึ่งเป็นงานเขียนที่มุ่งให้ข้อมูลหรือความรู้เป็นสำคัญ จะนำเสนอประเด็นเรื่องอย่างแจ่ม แจ่มชัดชัดเจน รวมทั้งให้ความรู้ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนความนึกคิดอันสลับซับซ้อนได้อย่างละเอียดชัดเจน และลุ่มลึก ในการสะท้อนอารมณ์และทัศนะความนึกคิด ก็นำเสนออย่างหนักแน่นด้วยน้ำเสียงที่เต็มไปด้วย ความจริงใจ จริงจัง ของผู้เขียน

ส่วนบทความความเรียงซึ่งมุ่งเน้นอารมณ์ความรู้สึกนึกคิด คือ **ความเรียงอย่างไม่เป็นทางการ** ที่ ผู้เขียน มักใช้นามปากกา “นิด นรารักษ์” ก็บริบูรณ์ด้วยความชัดเจนแจ่มแจ้งในประเด็นความคิด ที่ผู้เขียนมุ่งเสนอ ทั้งกอปรด้วยน้ำเสียงอันทรงพลัง หนักแน่นด้วยความจริงใจ จริงใจ และมักแซมด้วย ภาษาสีสันอันเร้าอารมณ์ความรู้สึกเช่นเดียวกัน

๑.๓ บทสรุป

บทสรุปในร้อยแก้วประเภทความเรียงของ ประดิษฐ์ ชุมสาย ณ อยุธยา หรือ “นิต นรารักษ์” นั้น เป็นบทสรุปที่มีคุณลักษณะที่ดี คือประกอบด้วยการเน้นย้ำประเด็นเรื่อง ทั้งให้น้ำเสียงที่แสดงว่าเรื่องจบแล้ว ด้วยเนื้อหาและภาษาอันชวนซาบซึ้งประทับใจ

๒. กลวิธีทางภาษา

วรรณกรรมความเรียงของ “นิต นรารักษ์” ประกอบด้วยกลวิธีการใช้ภาษาอันเปี่ยมด้วยสุนทรียภาพ เร้าอารมณ์และจินตนาการ ไม่ยิ่งหย่อนกว่ารสบทกวีของ “อุชเชนี” โดยก่อปรด้วยความละเมียดละไม ประณีต ในการเพ้นคำและความซึ่งให้ความหมายลุ่มลึกจับใจและสละสลวย กลวิธีทางภาษาของ “นิต นรารักษ์” ยังประกอบด้วยลักษณะอันโดดเด่นในเชิงวรรณศิลป์อย่างยิ่ง คือ ศิลปะการเสนอ **ความพรรณนา ภาพพจน์** และ **การใช้คำและความ** ที่ให้ทั้งภาพและอารมณ์ความรู้สึก กล่าวคือ

๒.๑ ความพรรณนา

ในบทประพันธ์ความเรียงของ “นิต นรารักษ์” ความพรรณนาซึ่งปรากฏเกือบจะทุกบททุกตอน แสดงถึงฝีมือพรรณนาความอันโดดเด่น ที่ให้ภาพหรืออารมณ์ความนึกคิด ทั้งพร้อมด้วยความงามและความจับใจอันเร้าอารมณ์ หรือให้ความรู้สึกลอยลุ่มลึกจับใจ เป็นความโดดเด่นอย่างยิ่งในด้านภาษาของวรรณกรรมชุดนี้

๒.๒ ภาพพจน์

“นิต นรารักษ์” สร้างสรรค์โวหารภาพพจน์อันเป็นกลวิธีทางภาษาวรรณศิลป์หนึ่งที่จะสร้างความสะอึกใจ สะอิดอารมณ์ ทั้งทำให้ความหมายกระจ่างแจ้งได้อารมณ์อันลึกซึ้งหรือเกิดภาพหรือจินตนาการ ในงานเขียนแต่ละเรื่องอย่างเร้าอารมณ์ยิ่ง โดยประกอบด้วยกลวิธีต่าง ๆ ในทางวรรณศิลป์คือ อุปมาและอุปลักษณะ อธิพจน์ บุคลาธิษฐาน การตั้งคำถาม (โดยไม่ต้องการคำตอบ) ปฏิพากย์ การเปรียบเทียบ และการแฝงนัย

โดยทั่วไปภาพพจน์อุปมาที่ “นิต นรารักษ์” ใช้ ส่วนหนึ่งเป็นลักษณะแบบแผนที่มักใช้กันเสมอๆ และจำนวนไม่น้อยเป็นภาพพจน์ที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่

ส่วนภาพพจน์ “การตั้งคำถาม” โดยไม่ต้องการคำตอบ เพื่อเน้นย้ำหรือกระตุ้นความสำนึกในสิ่งที่ผู้ถูกถามควรสำนึกหรือทราบแก่ใจอยู่แล้ว เป็นกลวิธีที่ “นิต นรารักษ์” ใช้เสมอๆ ด้วยถ้อยคำที่ให้ความหมายหนักแน่น และมักประกอบกับการซ้ำคำหรือซ้ำความ จึงเป็นคำถามที่เค้นค้นอารมณ์ความรู้สึกอย่างยิ่ง

ภาพพจน์ **โวหารเปรียบเทียบ** ของ “นิต นรารักษ์” นอกจากจะเป็นความเปรียบเทียบแปลกใหม่แล้ว ยังมักใช้กลวิธีซ้อนกันสองหรือสามความ ทำให้เร้าอารมณ์ความรู้สึกยิ่งขึ้น

กล่าวโดยสรุป “นิต นรารักษ์” ใช้ภาษาภาพพจน์ด้วยกลวิธีหลากหลายและแปลกใหม่ สร้างสรรค์ บางครั้งใช้หลายกลวิธีซ้อนกัน จึงมีความโดดเด่น สะดุดตา สะดุดใจ ไร้อารมณ์ให้ความลึกซึ้ง จับใจ

๒.๓ การใช้คำและความ

บทความเรียงของ “นิต นรารักษ์” ประกอบด้วยการสรรคำและความอย่างประณีต ด้วยกลวิธีหลากหลาย เพื่อสร้างความหมายที่กินใจ ความไร้อารมณ์ ตลอดจนสุนทรียภาพ ในลีลาของ บทกวี คือนอกจากจะเป็นคำที่มีความหมายลึกในอารมณ์แล้ว ก็มีใช้ศัพท์ดาด ๆ แต่เป็นคำสวย ๆ หรือ ความที่มีท่วงทำนอง และเสียงอันไพเราะพร่า ไพเราะ และโดยเฉพาะคำที่ไร้อารมณ์ความรู้สึก ตลอดจนไร้ให้เกิดภาพหรือจินตนาการ

ในฐานะกวีฝีมือเยี่ยม “นิต นรารักษ์” ได้ใช้เครื่องมือทุกรูปแบบที่ปกติมักใช้ในบทร้อยกรอง เพื่อสรรค์สร้างภาษาแห่งอารมณ์ในลักษณะต่างๆ ดังผลวิเคราะห์ต่อไปนี้

- ๑) คำและความที่ให้ความรู้สึกถึงความมีศักดิ์สูง สง่างาม
- ๒) คำและความที่ให้อารมณ์ความรู้สึกจับใจ หรือคมเข้ม มีพลัง
- ๓) คำเด่น ความกระชับ
- ๔) การเล่นคำ
- ๕) การเล่นเสียงสัมผัส
- ๖) การสร้างคำใหม่
- ๗) การซ้ำคำ วลี และความ
- ๘) การสร้างสมดุลของเสียง

“นิต นรารักษ์” ได้เสนอประดิษฐ์กรทางภาษา คือ การสร้างคำใหม่จำนวนหนึ่งอย่าง น่าสนใจ เพื่อสร้างความสะดุดตา และนำไปสู่ความกระตือรือร้นในความหมาย คำใหม่เหล่านี้ ส่วนใหญ่ เป็นการซ้อนคำหรือ “คำซ้อน” เช่น *หม่นทมึน ระดะดาษ ก่องเก็จ ลวงร้อน สำราญสำรวย* รวมทั้ง คำใหม่ที่เกิดจากการกลับคำซ้อน เช่น *เปรอปรน กระทั่งกระแทก ผาดผุด* บางคำเป็นการสร้างคำซ้อน จากการประสมแบบสลับจากคำซ้อนเดิม เช่น *หู่เหี่ยว* จาก *หุดหู่* กับ *ห่อเหี่ยว ผ่องผาด* และ *ผุดแผ้ว* จาก *ผ่องแผ้ว* กับ *ผุดผาด* หรือตัดจากคำซ้อนเดิม เช่น *กระทั้น* จาก *กระแทกกระทั้น* บางคำเป็นการปรับเสียงจากคำเดิมคือ “ใส่ร้ายป้ายสี” เป็น “*สาดร้ายป้ายสี*” ตลอดจนรวมถึงคำ “ใหม่” อีกลักษณะหนึ่ง คือการตัดคำจากคำประสม เช่น *สำเรึง* จาก *สำเรึงสำราญ* *จุดม่ง* จาก *จุดม่งหมาย* *ดอม* จาก *ดอมดม* หรือ *ดมดอม* เป็นต้น

นอกจากนี้ “นิด นรารักษ์” ยังเสนอคำใหม่จากการการประสมคำต่างระดับกัน ทำให้ สะดุดตาและสะดุดความนึกคิดของผู้อ่าน ด้วยความ “ใหม่” และ “แปลก” เช่น “บรมรั้น”

“นิด นรารักษ์” ใช้กลวิธีซ้ำคำ ตลอดจนซ้ำวลี และความ เพื่อเพิ่มความไพเราะและการ เน้นย้ำความรู้สึกนึกคิดอย่างแพรวพราวและเร้าอารมณ์ยิ่ง เช่น “น้ำตาทุกหยด หยาดเหงื่อทุกหยาด” “... ชีวิตจำเป็นต้องอุบัติมาในโลก เพื่อจะสุข เพื่อจะทุกข์ เพื่อจะร้องไห้ เพื่อจะหัวเราะ...”

กลวิธีสร้าง “สมดุล” ของเสียง เป็นวิธีที่ “นิด นรารักษ์” ใช้เสมอๆ เพื่อสร้างความ ไพเราะ สละสลวย ดังเช่น “น้ำฟูไหลเย็นและเงาไม้ร่มรื่น” “หนาวจนสะท้าน และร้อนจนหน้ามีด”

จากผลการวิเคราะห์บทความเรียงทั้งหมดนี้ แสดงให้เห็นว่า ประดิษฐ์ ชุมสาย ณ อยุธยา ได้นำเสนอความเรียงร้อยแก้วในนามปากกา “นิด นรารักษ์” อย่างประณีตด้วยถ้อยคำภาษา และการ เรียงร้อยความ อันสรุปได้ว่า “นิด นรารักษ์” คือ หนึ่งในกลุ่มนักเขียนแนวหน้า ด้วยความสามารถใน การใช้ภาษาอย่างเต็มเปี่ยมด้วยศิลปะ มีความเชี่ยวชาญในทุกกลวิธีทางภาษาอันใฝ่มน้ำอารมณ์ผู้อ่าน ให้เคลิบเคลิ้มหวั่นไหว และซาบซึ้งในสุนทรียรสและอารมณ์ อย่างหาผู้เปรียบได้ยาก ด้วยการใช้กลวิธี อันหลากหลาย เช่น การสรรใช้ภาษาที่ให้ความหมายลึกซึ้งด้วยความจับใจ หรือเข้มคมอย่างเปี่ยมล้น พลัง เร้าอารมณ์ความรู้สึก ทั้งให้รสไพเราะ เช่น การใช้ศัพท์สูงที่ปกติมักใช้ในภาษาวรรณคดี แต่ “นิด นรารักษ์” ก็นำมาใช้ได้เหมาะสมต่อบริบท การใช้ศัพท์สวยๆ ที่ให้ความเด่น เช่น หม่นมัวมีน เมฆ พรางพราย โปร่งหิว เรืองลาน ทั้งใช้ภาษากระชับ เช่น “คนในโคลน” และ “คนในแกง” ซึ่งหมายถึง คนยากจน ผู้ใช้แรงงาน และ คนร่ำรวย

“นิด นรารักษ์” ยังใช้กลวิธีของบทร้อยกรอง ทั้งการเล่นคำ ใช้คำสัมผัสคล้องจอง และ โดยเฉพาะเมื่อผสมผสานกับความเป็น “อุชเชณี” ผู้ชำนาญกานต์กลอนในอีกภาคหนึ่ง บทความเรียงของ “นิด นรารักษ์” จึงพริ้งพราวด้วยสัมผัสสระป็นหลังไหลรวกกับบทกวี ดังเช่น “ภูจะทิ้ง ฝั่งจะตอม” “ให้คิดให้ลึก ให้ตรีกีให้รอบ” “กลิ้งไพรไร่ข้าว” เป็นต้น

ทั้งนี้ จึงไม่เป็นเรื่องแปลกที่ นาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ได้กล่าวแสดงความชื่นชอบงาน เขียนของ “นิด นรารักษ์”

ด้านการถ่ายทอดผลงาน

ด้วยเหตุที่ ประดิษฐ์ ชุมสาย ณ อยุธยา มี ผลงานวรรณกรรมสร้างสรรค์จำนวนมาก ทั้ง เป็นที่ จับใจผู้ได้อ่าน ได้ฟัง วรรณกรรมทั้งในนามปากกา “อุชเชณี” และ “นิด นรารักษ์” จึงมีโอกาสได้รับการ ถ่ายทอดในลักษณะต่างๆ โดยสรุปคือ

๑. การตีพิมพ์ในนิตยสาร

บทกวีและงานเขียนร้อยแก้วทุกเรื่องของ ประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา มีการถ่ายทอดเผยแพร่ในชั้นต้นด้วยการตีพิมพ์ในนิตยสาร คือบทกวีซึ่งใช้นามปากกา “อุชเชนี” เกือบทั้งหมดพิมพ์เผยแพร่ในนิตยสาร **สยามสมัย** ในระหว่าง พ.ศ. ๒๔๙๕ - ๒๔๙๖ และบทความเรียง ซึ่งใช้นามปากกา “นิต นรารักษ์” ตีพิมพ์ในนิตยสาร “สยามสมัย” เช่นเดียวกัน โดยเขียนประจำในคอลัมน์ “ชีวิตและโลก” ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๙๕ - ๒๔๙๗ (สุชาติ สวัสดิ์ศรี, ๒๕๒๓, หน้า ๕)

๒. การพิมพ์รวมเล่ม

หลังจากการเผยแพร่ด้วยการตีพิมพ์ในนิตยสารดังกล่าวข้างต้น วรรณกรรมของ “อุชเชนี” และ “นิต นรารักษ์” ได้มีโอกาสถ่ายทอดอีกครั้งด้วยการรวมพิมพ์เป็นรูปเล่ม ดังนี้

ขอบฟ้าขลิบทอง เป็นหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ฉบับที่แพร่หลายที่สุด เพราะมีการพิมพ์เผยแพร่มากที่สุด ลำดับตามเวลาการจัดพิมพ์ คือ พ.ศ. ๒๔๙๙ พ.ศ. ๒๕๑๖ พ.ศ. ๒๕๒๓ พ.ศ. ๒๕๓๒ และ พ.ศ. ๒๕๔๔

ดาวส่องนภาดิน พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นหนังสือรวม บทกวีนิพนธ์ของ “อุชเชนี” รวมกับผลงานร้อยแก้วในนามปากกา “นิต นรารักษ์” บทกวีที่ตีพิมพ์ ส่วนใหญ่จะซ้ำกับที่ตีพิมพ์ใน **ขอบฟ้าขลิบทอง** ฉบับ พ.ศ. ๒๕๑๖ และไม่สมบูรณ์เท่า **ขอบฟ้าขลิบทอง** ฉบับที่พิมพ์ในเวลาต่อมา อีกสองครั้งใน พ.ศ. ๒๕๒๓ และ พ.ศ. ๒๕๓๒ รวมทั้งบทความเรียงของนามปากกา “นิต นรารักษ์” ก็มีฉบับรวมเล่มที่สมบูรณ์กว่าชื่อ **เพียงแค่มืดทราญ** ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๒๓ หนังสือรวมผลงานของ ประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา ฉบับนี้ จึงไม่มีการพิมพ์ซ้ำอีก

รายศิลาเรียง เป็นผลงานที่รวมทั้งกวีนิพนธ์และร้อยแก้วของ “อุชเชนี” - “นิต นรารักษ์” ส่วนใหญ่เป็นบทอาศิริวาทในวาระพิเศษต่าง ๆ และบทความ บทเผยแพร่เกียรติคุณ บุคคลในทางคริสต์ศาสนา หนังสือฉบับนี้จัดพิมพ์โดย **สื่่อมวลชนคาทอลิกประเทศไทย** เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๙ เนื่องในโอกาสเฉลิมฉลอง “กาญจนาภิเษก” วโรกาสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี

เพียงแค่มืดทราย เป็นหนังสือรวมผลงานร้อยแก้วประเภท “ความเรียง” ในนามปากกา “นิต นรารักษ์” จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ ดวงกมล เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๓

นอกจากนี้ ยังมีบทกวีเรื่องเด่น ๆ ที่ได้รับการคัดเลือกไปพิมพ์ร่วมกับบทกวีคัดสรรของกวีอื่น ๆ คือ **น้ำค้าง** พ.ศ.๒๕๐๐ **สิ้นสองศตวรรษ** พ.ศ. ๒๕๒๙ **สู่ฟ้าละอองฝัน** พ.ศ. ๒๕๓๐ **บทกวีคัดสรร** พ.ศ. ๒๕๔๖ **ปานมณีรุ้ง : บทกวีนิพนธ์คัดสรรของศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์** พ.ศ.๒๕๕๓

๓. ผลงานที่ได้รับการเผยแพร่ในวงการศึกษ

นอกจากจะมีการพิมพ์เป็นรูปเล่มเผยแพร่อย่างกว้างขวางดังกล่าวข้างต้นแล้ว ผลงานของ “อุชเชนี” และ “นิต นรารักษ์” ยังได้รับการเผยแพร่ในวงการศึกษในหลายรูปแบบ คือ

๓.๑ รายงานการศึกษาวิจัย ได้มีผู้เสนอรายงานการศึกษาวิจัยวรรณกรรมของ ประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา ในระดับการศึกษาระดับปริญญาโท ๓ เรื่อง คือ **ฉันทลักษณ์ไทยร่วมสมัยในการสอนแต่งคำประพันธ์ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย** (๒๕๑๗) โดย นัยนา สุทธิธรรม **ลักษณะคำประพันธ์ร้อยกรองของไทยตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕ – ๒๕๐๑** (๒๕๑๙) โดย อวยพร มิลินทางกูร และ **วิเคราะห์วรรณกรรมของ “อุชเชนี”-“นิต นรารักษ์”** (๒๕๓๔) โดย วชิร ตรีรัตน์ภรณ์

นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาวิจัยร่วมกับผลงานของกวีคนอื่น ๆ ได้แก่ **จินตภาพที่เกี่ยวกับธรรมชาติในกวีนิพนธ์ของ อุชเชนี, เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ และไพโรจน์ ชาวงาม** (๒๕๔๔) โดย เบญจพร เนียรนาทสกุล **ความคิดเชิงสังคมและวรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์ของ อุชเชนี อังคาร กัลยาณพงศ์ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ศักดิ์ศิริ มีสมสืบ และ ศิวกานท์ ปทุมสูติ** (๒๕๕๐) โดย สุวรรณา ทับแจ

๓.๒ การเป็นส่วนหนึ่งของแบบเรียน-ตำรา ผลงานของ “อุชเชนี” และ “นิต นรารักษ์” ได้รับการคัดสรรให้เป็นบทอ่านในหนังสือแบบเรียนและตำรา ดังนี้

อยู่เพื่ออะไร เป็นบทกวีที่ได้รับการคัดเลือกให้ตีพิมพ์ในหนังสือแบบเรียนภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ **ชุดวรรณวิจักษ์ณ์ เล่มหนึ่ง** ซึ่งเป็นบทเรียนสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย **หลักสูตรปีพุทธศักราช ๒๕๒๔** (กระทรวงศึกษาธิการ, หน้า ๒๗)

หिनก่อนนั้น เป็นบทความเรียงที่ได้รับการนำไปเป็นตัวอย่างของงานเขียนประเภทความเรียงในชุดวิชา **การใช้ภาษาไทย** เอกสารการสอน หน่วยที่ ๙ – ๑๕ ของ **มหาวิทยาลัยสุโขทัย**

ธรรมาธิราช (๒๕๒๓, หน้า ๗๒๔-๗๒๕)

๔. การเผยแพร่ทางศิลปะการแสดง

บทประพันธ์ของ ประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา ยังได้มีการนำเสนอเป็นบทเพลงและดำเนินประกอบบทละคร ได้แก่ บทกวีชื่อ **ขอบฟ้าขลิบทอง** ได้รับการทำเป็นบทเพลงขับร้องกับกีตาร์ในสถาบันอุดมศึกษา และบทกลอนตอนท้ายของบทกวี **ขอบฟ้าขลิบทอง** ได้นำไปประกอบบทละคร โดย นคร พงษ์น้อย เป็นการแสดงถวายสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

๕. การเผยแพร่ทางสื่อออนไลน์

ในข้อมูล queเผยแพร่โดยระบบเชื่อมโยงเครือข่ายอินเทอร์เน็ต คือ สื่อออนไลน์ หรือโลกไซเบอร์ (Cyber) ผลงานของ ประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา ก็ได้รับการนำไปเผยแพร่หรือกล่าวขวัญถึง ส่วนมากเป็นบทกวีเรื่องเด่น ๆ ที่มักอ้างถึงหรือเป็นที่รู้จักกันดี เช่น **ขอบฟ้าขลิบทอง** **ใต้โค้งสะพาน** และ **อยู่เพื่ออะไร** ดังปรากฏบนเว็บไซต์ต่าง ๆ เช่น **สบายสบาย** **ดอตคอม** <http://sabaisabai.๒๐m.com/sabai-wordingu.html> **พันทิพย์** **ดอตคอม** <http://www.pantip.com/cafe/library/bookcase/preview/๖๐.html> และ **เรือนไทย** **ดอตคอม** <http://www.reurnthai.com/index.php?topic=๒๖๕๒.๒๐;wap๒> เป็นต้น

จากข้อมูลทั้งหมด เหล่านี้เป็นหลักฐานที่แสดงว่าผลงานของ “อุชเชนี” ได้ปรากฏลักษณะการถ่ายทอดเผยแพร่อย่างต่อเนื่อง ทั้งได้มีการนำไปถ่ายทอดในสื่อชนิดต่างๆโดยหลากหลาย ตลอดจนรวมถึงสื่ออิเล็กทรอนิกส์ซึ่งเริ่มทวีบทบาทกว้างขวางมากขึ้น

ผลงานของ “อุชเชนี” นอกจากจะได้รับการเผยแพร่อย่างต่อเนื่อง ในรูปแบบของสื่อต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นแล้ว ในการศึกษาวิจัย **เรื่ององค์ความรู้ศิลปแห่งชาติ : ประคิดชุมสาย ณ อยุธยา** นอกจากการศึกษาวิเคราะห์ผลงาน ของประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา เพื่อให้ได้องค์ความรู้ด้านวรรณศิลป์ที่บ่งบอกลักษณะเฉพาะอันเป็นอัตลักษณ์ของ “อุชเชนี” แล้ว ยังได้จัดกิจกรรมในรูปแบบของการเสวนาเรื่อง**องค์ความรู้ด้านวรรณศิลป์ของศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์: ประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา** เมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๔ ณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ เพื่อเป็นการ

เผยแพร่องค์ความรู้ด้านวรรณศิลป์ของ “อุชเชนี” ศิลปินแห่งชาติสาขาวรรณศิลป์ให้เป็นที่กว้างขวางยิ่งขึ้นด้วย โดยมีศิลปินแห่งชาติและผู้ทรงคุณวุฒิหลายคนมาร่วมสัมมนา อาทิ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ประย้อม ชອງทอง ม.ร.ว. อรรถจักร์ ชອງทอง ถวัลย์ ดัชนี และธนินทร์ ศรีภักดิ์ โดยมีประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา และศาสตราจารย์ ระวี ภาวิไล ร่วมเข้าฟังด้วย และในตอนท้ายของการ เสวนา ประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา ได้ ประพันธ์ บทกวีที่เรียงร้อยจาก ใจแทนคำขอบคุณ มอบแก่ผู้จัดและผู้ร่วมเสวนา ความว่า

ก็วัน ... ก็เดือน ... ก็ปี ...
ก็เพลลา ... นาที ... ล่วงแล้ว
มิตรจิตยังพราวาวแวว
กว่าแก้วมณีหยาดฟ้า
จักขอบคุณอย่างไรไม่รู้จบ
จักทวนทบทพระคุณการุณไฉน
พูดสั้นสั้น ว่า “ขอบคุณ” จากหัวใจ
คงรู้ได้ ด้วยใจ เช่นเดียวกัน

อิทธิพลต่อกวีวรรณกรรมร่วมสมัย

ด้วยเนื้อหาอันจับใจและชั้นเชิงวรรณศิลป์อันโดดเด่นแพรวพราว ประกอบทั้งผลงานที่มีจำนวนมาก ทั้งมีการถ่ายทอดเผยแพร่อย่างยาวนานในหลากหลายลักษณะ ในสื่อทุกประเภท ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้วรรณกรรมของกวีและนักเขียน ประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา มีโอกาสสร้างความประทับใจและเป็นแรงบันดาลใจแก่นักเขียนและกวีในรุ่นต่อๆมาอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะบทร้อยกรองในนามปากกา “อุชเชนี” นั้น ย่อมมีอิทธิพลต่อเส้นทางวรรณกรรมไทยเป็นอย่างมาก โดยได้เป็นต้นแบบรวมทั้งสร้างแรงบันดาลใจต่อนักเขียนกวีและนักอ่าน จำนวนมากต่อมาก ตามที่ปรากฏหลักฐานอ้างอิงได้ดังนี้

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ผู้กล่าวว่า บทกวีของ “อุชเชนี” ในหนังสือ **ขอบฟ้าขลิบทอง** นั้น เป็นเสมือนคัมภีร์หรือต้นแบบของนักกลอนในรุ่นของเขา โดยรับทั้งการใช้ถ้อยคำและวิธีเขียนไปเป็นแบบฉบับ เฉพาะกลุ่มนักกลอนฝีมือดีจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่มีโอกาสแสดงผลงานทางสถานีโทรทัศน์ช่อง ๕¹ เรียกว่ากลุ่มนักกลอนบางขุนพรหม นั้น นับถือ “อุชเชนี” เป็นครูสามารถท่องบทกวีของ “อุชเชนี” ได้เป็นบทๆ ส่วนตัวของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ก็ได้นำวลีและความ

¹ ปัจจุบันคือ ไทยทีวีสีช่อง ๕ อสมท.

จากความเรียงเรื่อง **ตรงมุมที่ไม่มีใครเอาใจใส่** ของ“นิต นวรักษ์” ไปเป็นข้อบทกลอน รวมทั้งขึ้นต้นบทกลอนบทหนึ่งของเขา

ประยอม ซองทอง กล่าวแสดงความยกย่องโดยสอดคล้องกันว่า “อุชเชนี” เป็นกวีผู้หนึ่งที่นักกลอนรุ่นของเขาถือเป็นงานครู รวมทั้งกล่าวถึงแรงจูงใจในการประพันธ์บทกวีว่า “...รุ่นพี่ที่มีชื่อเสียงจูงใจเรา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อาจารย์ของเรา ‘อุชเชนี’ ซึ่งกำลังโด่งดัง ท่านอยู่ที่คณะนั้น เป็นแรงดลใจอย่างแรงและมีคุณค่าที่สุด ” และจากบทสัมภาษณ์ครั้งนี้ ประยอม ซองทอง กล่าวว่า กวีที่ชื่นชอบที่สุดคือ “อุชเชนี” และ “เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์”

พิบูลศักดิ์ ละครพล เป็นผู้หนึ่งที่นิยมชื่นชมงานประพันธ์ของ ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา เป็นอย่างสูง ได้ติดต่อกับสตรีนักประพันธ์อาวุโสท่านนี้โดยตลอด รวมทั้งการเก็บหนังสือของท่านไว้ “ได้หมอน”

แสงดาว ศรีธำมภ์ กล่าวว่า “อุชเชนี” เป็นผู้หนึ่งที่สร้างแรงบันดาลใจแก่เขา “...ได้อ่านรศคำ และรศความของบทกวีดี ๆ ทั้งคำไพเราะและหนักแน่น เช่น บทกวีของ อุชเชนี นายผี จิตร ภูมิศักดิ์ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ฯลฯ จึงทำให้ชอบอ่านและเขียนบทกวี...”

ถวัลย์ ดัชนี งานประพันธ์ของ “อุชเชนี” ยังเป็นที่ชื่นชมประทับใจนักอ่านในหลายยุคหลายสมัย และในทุกวงการ ดังเช่น ถวัลย์ ดัชนี ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (จิตรกรรม) เป็นผู้หนึ่งที่นิยมชมชอบบทกวีของ “อุชเชนี” จนสามารถท่องได้ทุกบททั้งเล่ม

นักอ่านทั่วไป ในด้านนักอ่านอาจเป็นเรื่องยากที่จะได้ทราบความรู้สึกนึกคิดที่มีต่อผลงานของ ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา แต่ก็พอค้นหาได้บ้าง ดังเช่นในกระดานสนทนาแห่งหนึ่ง ผู้ใช้นามปากกาว่า “นายสะกิด” ได้เล่าความเป็นมาของบทเพลงชื่อ “เสียงเพลงจากภูผา” ของวง “ตุลาชัย” ว่า ผู้ประพันธ์คำร้องคือ ธีระศักดิ์ อัจฉิมานนท์ และ ธนิต วิจิตรสุนทร ภรรยาของธนิต วิจิตรสุนทร เล่าที่มาของเนื้อความในบทเพลงว่า ผู้ประพันธ์คือ ธนิต วิจิตรสุนทร ได้อ่านหนังสือรวมบทกลอน **ขอบฟ้าขลิบทอง** ของ “อุชเชนี” ทำให้เกิดแรงบันดาลใจนำไปประพันธ์บทเพลงนี้ และในกระดานสนทนาของเว็บไซต์ **เรือนไทย** นักอ่านผู้หนึ่งแสดงความชื่นชม “อุชเชนี” กับบทกวีใน **ขอบฟ้าขลิบทอง** ว่า เป็นที่จดจำได้มากที่สุด ด้วยภาษาเขียนอันหวานและคม รวมทั้งเนื้อหาซึ่งให้ข้อคิดและปรัชญาชีวิต นอกจากนี้ นักอ่าน

อีกผู้หนึ่งแสดงความรู้สึกว่า **ขอบฟ้าขลิบทอง** ของ “อุชเชนี” เป็นงานที่จับใจ ให้ความซาบซึ้งตรึงใจ ค้ำงาม และความจรรโลงใจ

สรุปได้ว่านักกลอนร่วมสมัยและรุ่นหลังๆ ที่เวียนว่ายอยู่ในโลกวรรณกรรม และโดยเฉพาะงานกวีนิพนธ์นั้น ล้วนได้รับอิทธิพลจากงานเขียนของ “อุชเชนี” เกือบทั้งหมด เนื่องจากแต่ละคนย่อมต้องอ่านผลงาน ฝีมือ “ชั้นครู” มาแล้วทั้งสิ้น รูปลักษณะทางวรรณศิลป์ของ “อุชเชนี” จึงย่อมมีอิทธิพลต่อกวีและนักเขียนร่วมสมัยและรุ่นต่อๆ มา หรืออย่างน้อยที่สุดก็เป็นแรงบันดาลใจให้ใฝ่ฝันหรือสร้างตัวก้าวเข้าสู่โลกแห่งการประพันธ์

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ประติณ ชุมสาย ณ อยุธยา เป็นผู้ที่มีสติปัญญาดี มีสภาพแวดล้อมในวัยเด็กที่ดีมีครอบครัวที่อบอุ่น เป็นสุข เป็นครอบครัวคาทอลิกที่เคร่งครัด บิดามารดามีการศึกษา และมีความประณีตอ่อนโยน รักธรรมชาติ นอกจากนี้ ในด้านการศึกษาได้รับการอบรมพิเศษในโรงเรียนคริสต์ศาสนา และเมื่อทำงานก็ได้ประกอบกิจกรรมของคริสต์ศาสนิก คือการช่วยคนยากจน คนด้อยโอกาส ประกอบกับบรรยากาศทางการเมืองที่รัฐบาลละเลยผู้เร่ร่อนคนยากจน เป็นแรงผลักดันที่ทำให้เกิดวรรณกรรมเรียกร้องต่อผู้เพื่อความ เป็นธรรม วรรณกรรมของ ประติณ ชุมสาย ณ อยุธยา ทั้งในนามปากกา “อุชเชนี” และ “นิคนรารักษ์” ได้ร่วมขบวนการสะท้อนความทุกข์ยากของคนจนและตีแผ่ความอยุติธรรมของสังคมในระดับแนวหน้า ในลักษณะแกร่งกร้าวในบางครั้ง แต่ก็งามคำและงามความอ่อนหวานอ่อนโยนละเมียดละไมด้วยชั้นเชิงวรรณศิลป์ ด้วยชั้นเชิงความเชี่ยวชาญในกลวิธีทางภาษา ความเป็นนายแห่งภาษา ตลอดจนการสั่งสมคำ สำนวน ในคลังคำ จำนวนมากและหลากหลาย อย่างที่เรียกว่าเป็น “เศรษฐี” ถ้อยคำ เหล่านี้ได้เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างสรรค์ให้เกิดผลงานวรรณกรรมอันวิจิตร เปี่ยมด้วยความราบรื่นไพเราะ ทั้งลุ่มลึกและคมเข้มด้วยพลังอารมณ์ความรู้สึก สร้างความประทับใจชื่นชอบแก่นักอ่านโดยทั่วไป ดังคำรับรองใน “คำนำ” ของหนังสือ **ดาวส่องนภาดิน** ว่า ผู้นิยมบทประพันธ์ร้อยกรองและบทกลอนร้อยแก้วนั้น ย่อมรู้จักคุ้นเคยและชื่นชอบบทนิพนธ์ของ “อุชเชนี” และ “นิคนรารักษ์” อย่างยิ่ง (**ดาวส่องนภาดิน**, ๒๕๑๗, หน้าคำนำ)

กล่าวโดยสรุป วรรณกรรมของประติณ ชุมสาย ณ อยุธยา ในนามปากกา “อุชเชนี” สำหรับบทประพันธ์ร้อยกรอง และ “นิคนรารักษ์” สำหรับบทประพันธ์ร้อยแก้ว เป็นสองนามปากกาที่ได้สร้างสรรค์วรรณกรรมอันทรงคุณค่าเป็นจำนวนมากแก่่วงวรรณคดีไทย ทั้งได้มีอิทธิพลต่อกวีและนักเขียนร่วมสมัยและรุ่นต่อๆ เป็นอย่างมาก ด้วยเหตุที่ไม่เพียงคมเข้มเปี่ยมคุณค่าที่เนื้อหาอันสร้างสรรค์เท่านั้น น แต่ยัง

เพริศพราวด้วยคุณค่าความงามทางวรรณศิลป์ กอปรด้วยภาษาที่สละสลวย ไพเราะงดงาม ทั้งสามารถ
โน้มน้าวใจให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ ความนึกคิด และจินตนาการได้อย่างลึกซึ้งจับใจ

เหล่านี้ล้วนเป็นอัตลักษณ์ทางวรรณศิลป์ที่ทำให้ผลงานกวีนิพนธ์ของ “อุชเชนี” มีความโดดเด่น
และเป็นที่ยึดจำทุกยุคทุกสมัย ดังที่เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ผู้ได้รับยกย่องเป็นศิลปินแห่งชาติสาขา
วรรณศิลป์ในปีเดียวกับ ประคิด ชุ่มสาย ณ อยุธยา คือ พ .ศ. ๒๕๓๖ กล่าวว่า ผลงานของ “อุชเชนี”
โดยเฉพาะอย่างยิ่ง **ขอบฟ้าขลิบทอง** สะท้อนอัตลักษณ์ทางวรรณศิลป์ของ “อุชเชนี” ที่ถึงพร้อมด้วย
คุณวิเศษ ๓ ประการ คือ (การประสมเสวนาเผยแพร่องค์ความรู้ด้านวรรณศิลป์ของศิลปิน
แห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์: ประคิด ชุ่มสาย ณ อยุธยา, วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๔)

๑. **การจัดวางจังหวะจะโคนอย่างเหมาะสม** บางวรรคแม้ไม่มีสัมผัสภายในวรรคเลย
หากแต่มีการจัดวางจังหวะจะโคนได้อย่างเหมาะสม กล่าวคือ มีทั้งเสียงและจังหวะพร้อมๆ กัน ซึ่ง
แสดงถึงความสามารถชั้นสูงของกวี กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ แม้ไม่มี “สัมผัสคำ แต่สามารถสัมผัสใจ” ได้
อย่างแท้จริง ทำให้บทกวีนิพนธ์ของ “อุชเชนี” มีความไพเราะเพราะพริ้งและสร้างจินตภาพ

๒. **การสร้างคำใหม่** “อุชเชนี” ไม่ได้ใช้คำทั่วไปๆ ที่ทุกคนเคยชิน แต่ใช้คำใหม่ที่ทำให้คนถูก
คิด และมองเห็นภาพ คำที่ “อุชเชนี” สรรมาใช้นั้น เป็นคำที่ “ลึก” ด้วยความใหม่ เป็นการ “เจี๊ยะโน”
ความให้เฉิดฉายขึ้นมา

๓. **ความทันสมัย** มุมมองของกวีต่อสังคมที่ “อุชเชนี” นำเสนอในบทกวีนิพนธ์นั้น ไม่ “ตกยุค”
กล่าวคือแม้เวลาจะเปลี่ยนไป แต่สภาพสังคมไทยส่วนใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้คนในสังคมก็ยังไม่
เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เช่น สภาพของคนจนที่อาศัยอยู่ใต้สะพานลอย ทำให้บทกวีนิพนธ์ของ “อุ
ชเชนี” ได้รับความนิยม แม้กาลเวลาจะผ่านเลยมาก็ยุคที่สมัยก็ตาม

วรรณกรรมของประคิด ชุ่มสาย ณ อยุธยาจึงยังคงความอมตะในหัวใจของผู้รักงานวรรณศิลป์
ไม่ว่าจะผ่านกาลเวลาเนิ่นนานเพียงใด

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
สัมภาษณ์ ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ ปีพุทธศักราช ๒๕๓๖
ประคิน ชุ่มสาย ณ อโยธยา

ณ บ้านเลขที่ ๒๐๕ หมู่บ้านปัญญา ซอย ๒๖ ถนนพัฒนาการ
๓๐ แขวงสวนหลวง เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๕๐

ครั้งที่ ๑ อาจารย์ประคิด ชุ่มสาย ณ ออยุธยา ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๕๓

เวลา ๑๐.๓๐ น. – ๑๒.๐๐ น

แบบคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์

คำถามหลักที่ใช้สัมภาษณ์

๑. ประวัติ และผลงานวรรณศิลป์ของอาจารย์ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา
  - ๑.๑ ที่มาของนามปากกา “อุชเชนี” และ นิต “นรารักษ์”
  - ๑.๒ งานเขียนที่ท่านคิดว่ามีอิทธิพลต่อท่านมากที่สุดในด้านวรรณศิลป์
๒. แรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานของอาจารย์ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา
  - ๒.๑ นักเขียนต้นแบบของท่าน ทั้งชาวไทย ชาวต่างประเทศ
๓. กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานที่โดดเด่นของอาจารย์ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา
  - ๓.๑ ผลงานที่ท่านชอบ ร้อยแก้ว ร้อยกรอง
๔. กระบวนการถ่ายทอดผลงานของอาจารย์ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา
  - ๔.๑ อนาคตของบทกวีนิพนธ์ไทย
๕. ผลกระทบ หรืออิทธิพลจากผลงานของอาจารย์ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา

ในแวดวงวรรณกรรมไทยช่วงระยะเวลา ประมาณ ๖๐ ปี ที่ผ่านมาถึงปัจจุบัน นามปากกา “อุชเชนี” อันโดดเด่นอยู่ในโลก กวีนิพนธ์ด้วยผลงานประพันธ์นับร้อยเรื่อง ย่อมเป็นที่รู้จักและซาบซึ้งตรึงใจนักอ่านเป็นอย่างดี และถ้าเป็นนักอ่านตัวจริง ก็จะต้องรู้จักนามปากกา “นิต นรารักษ์” ผู้เสนองานเขียน “ความเรียงร้อยแก้ว” อันไพเราะละเมียดละไมอารมณ์ จำนวนมากอีกด้วย ผู้เป็นเจ้าของนามปากกา ทั้งสองคือ **อาจารย์ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา** ผู้ได้รับยกย่องเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ (กวีนิพนธ์) ปี ๒๕๓๖ และรางวัลเชิดชูเกียรติคุณ “รางวัลนราธิป” จากสมาคมนักเขียนในปีแรกที่ริเริ่มรางวัลนี้ คือ ปีพ.ศ. ๒๕๔๔

คณะผู้สัมภาษณ์ได้ มีโอกาสเข้าพบและ สัมภาษณ์ ศิลปินแห่งชาติท่านนี้ เมื่อ วันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๕๓ ณ บ้านพักอันสงบร่มเย็น และร่มรื่นด้วยพรรณไม้นานา ท่านเจ้าของบ้าน ในวัย

๙๑ ปี ยังคงดูแข็งแรง ในอิริยาบถสบายๆ ได้ กรุณาต้อนรับคณะผู้สัมภาษณ์ด้วยไมตรีจิตอันดี นับเป็นความตื่นเต้นดีใจ อย่างที่สุด ของคณะ ผู้เข้าสัมภาษณ์ ซึ่งมี ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร. กาญจนา เกรียงษ์ รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยนเรศวร เป็นหัวหน้าคณะ ประเด็นถาม-ตอบ จึงเริ่มต้นขึ้น

ถาม ดิฉันมากราบอาจารย์ และขอคำชี้แจงการจัดทำโครงการวิจัย **องค์ความรู้ศิลปิน**

แห่งชาติ: ประคิดณ ชุมสาย ณ อยุธยา ค่ะ

ตอบ หนูรู้ไหมเวลานี้ดิฉันอายุเท่าไรแล้ว ดิฉันเกิดปี ๒๔๖๒ อายุ ๙1 ปี

ถาม จะกราบเรียนถึงประวัติของอาจารย์

ตอบ ปัญหาจะมีว่าเอาตั้งแต่ไหน ประวัติถึง ๙๑ ปีนี้ มันเยะนะคะ เยอะมากเลย

ถาม ก็แล้วแต่อาจารย์จะกรุณาค่ะ ประวัติของอาจารย์ ทางคณะวิจัยก็ได้ค้นจากเว็บฯ แล้ว ส่วนหนึ่งค่ะ

ตอบ ในเว็บมีผิดนะคะ ไม่ถูก... ไม่ถูกต้องตลอด หนูเอามาด้วยใหม่ ลูกสาวเคยเอามาจากเว็บฯ บอกว่าให้แม่อ่าน ก็บอกเขาว่า ไม่ถูกทั้งหมด

ถาม โครงการวิจัยศึกษาผลงานของอาจารย์นี้ เป็นทุนสนับสนุนของ ส.ว.ช. ดิฉันจะต้องศึกษา ผลงานของอาจารย์ และเผยแพร่ค่ะ

ตอบ ก็มีเท่าที่เห็นนะแหละ นอกนั้นก็ผลงานทางศาสนาคริสต์ทั้งหมดเลย

ถาม หนังสือของอาจารย์ เรื่อง **อัษมา** ยังหาวิเคราะห์ไม่ได้เลยคะ

ตอบ คือ **อัษมา** ทำจบแล้วมอบให้สำนักพิมพ์ผีเสื้อ คุณมกุฏ อรฤดี ไปจัดพิมพ์ เขาซื้อลิขสิทธิ์ไปแล้ว เมื่อประมาณ ๒ ปี ที่ผ่านมา แต่ทางสำนักพิมพ์ยังไม่ได้จัดพิมพ์ออกมาเลย **อัษมา** เป็นวรรณกรรมแปลของอาจารย์ ทางสำนักพิมพ์ผีเสื้อ ได้จัดพิมพ์หลังจากการสัมภาษณ์ครั้งนี้ และวางจำหน่ายแล้ว

ถาม ไม่ทราบว่าอาจารย์ยังมีต้นฉบับอยู่บ้างหรือเปล่า อยากจะขอถ่ายเอกสารต้นฉบับไปจัดทำวิเคราะห์ก่อน เพราะไม่มีหนังสือเรื่องนี้ที่ไหนเลย

ตอบ เรื่อง **อัษมา** ให้ไปสอบถามที่สำนักพิมพ์ผีเสื้อดู นอกจากนี้ก็มี **ขอบฟ้าขลิบทอง เพียงแค่เม็ดทราย หิ่งห้อย ดาวส่องนภาดิน** หนังสือเรื่อง **รายศิลาเรียง** ซึ่งออกต่อมาจาก **เพียงแค่เม็ดทราย** จะให้ไปอีกเล่มหนึ่ง เป็นเนื้อเรื่องเกี่ยวกับประวัติของคุณแม่อภิการ ที่โรงเรียนเซ็นต์โยเซฟ มีกลอนถวายในหลวง ปน ๆ กันอยู่ ทางคาทอลิกเป็นผู้จัดพิมพ์ **รายศิลาเรียง** เป็นเรื่องที่เหมาะเอาอิฐมาต่อเรียง ๆ กันระเกะระกะ จึงชื่อว่า **รายศิลาเรียง**

คงจะต้องพบกันอีกหลายครั้งนะ เพราะเรื่องมันเยอะ ให้ไปดูเก็บข้อมูลที่หอศิลป์ด้วย
ถาม ถ้าพิมพ์ออกมา ทำปกให้สวยๆ เด็กเขาก็อาจจะชอบ คนก็จะอ่านกันเยอะ

ตอบ แต่มันเป็นกลอน ยิ่งไม่มีคนอ่านใหญ่เลย วิชาวรรณคดีไทยก็ไม่มีเรียนกันแล้ว
 เดียวนี้เขาเขียนกลอนก็ยกเอาของคนโน้นมาหน่อย เอาคนนี้มาหน่อย ก็เขียนกลอนกันสั้นๆ
 ก็ไม่รู้หรอกว่าในกลอนนี้ เขาซ่อนอะไรเอาไว้บ้าง ส่วนนวนิยาย อะไรต่ออะไร ความลึก
 ความคม เขาซ่อนอะไรไว้ตั้งเยอะ

ถาม การศึกษาผลงานของอาจารย์นี้ ดิฉันต้องรายงานความก้าวหน้ากับ ส.ว.ช. เพราะเป็น
 โครงการวิจัยฯ ต้องเร่งทำรายงานความก้าวหน้าชุดแรก ส่ง ส.ว.ช. ค่ะ

ตอบ แล้วได้อะไรมาจาก ส.ว.ช. บ้างไหม เพราะเขาได้มาทำประวัติดิฉัน ๒ ครั้งแล้ว ตอนประกาศ
 ผลรางวัลเมื่อปี ๒๕๓๖ (คือ ศิลปินแห่งชาติ) ก็ส่งทีมมาถ่ายรูปทั้งหมด บ้าน คน
 สัมภาษณ์ แล้วได้อะไรไป แสดงเมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ จัดทำนิทรรศการ หนังสือวางไว้
 มากมาย ในวันศิลปินแห่งชาติ ทำใหญ่โตมากให้ศิลปินคนละห้อง หลายปี ต่อมาก็หายไป
 หมดแล้วมาอีกในครั้งที่ ๓ เป็นคุณนิติกร มาถึงบ้านจัดทำเป็นรูปใหญ่ลงใน **สกุลไทย**
 คือคุณนิติกร รัยวิเชียร ช่างภาพอิสระ ได้ถ่ายภาพอาจารย์พร้อมนำเสนอประวัติ
 ลงนิตยสาร **สกุลไทยรายสัปดาห์** ฉบับที่ ๒๓๘๔ ปีที่ ๔๖ ประจำวันอังคาร ที่ ๒๗
 มิถุนายน ๒๕๔๓ ท่านทำความด้วยความจำที่แม่นยำมาก แล้วเล่าต่อ

คืออย่างนั้นคะอาจารย์ **ขอบฟ้าขลิบทอง** หลังจากที่มันออกมาแล้ว คือ เป็นบทร้อย
 กรอง แล้วที่นี้ สำนักพิมพ์ดวงกมล เขานำบทร้อยกรองทั้งหมดไปรวมไว้หนึ่งเล่ม บทร้อย
 แก้วทั้งหมดไปรวมกันไว้อีกหนึ่งเล่ม แล้วอีกเล่มหนึ่งของ “นิต นรารักษ์” ชื่ออะไรนะ
 ต้องพูดกันเป็นชุด มีใหม่คะ คือ **ดาวส่องนภาดิน** มีแล้วใช้ใหม่คะ อีกเรื่องหนึ่งของ
 “นิต นรารักษ์” ชื่อ **เพียงแค่มืดทราญ** คุณมกุฏ ก็เอาไปเก็บไว้อีก

มกุฏ อรรถดี นักเขียนนามปากกา “นิพพาน” และ “วาวเพชร” เป็นเจ้าของสำนักพิมพ์ “ผีเสื้อ”

เขาบอกว่าเขาจะพิมพ์ ดิฉันคิดว่าเขาไม่กล้าพิมพ์เพราะว่าไม่มีใครรู้จักกันแล้ว ใช้ใหม่คะ
 กลัวจะขายไม่ออก มั่นนานักหนาแล้วจนกระทั่งไม่มีใครรู้จักกันแล้ว “นิต นรารักษ์” เนี่ยะ
 มันเป็นบทความที่ลงใน **สมัยสยาม** สมัยโบราณโน้น คือ เป็นอย่างนี้ อาจารย์สุทธิณี เขาไป
 เรียนต่อที่อเมริกาไปทำปริญญาโทตอนนั้น ก็ไม่มีใครเขียน ดิฉันก็รับมาทำ ๒ ปีเต็ม เขา
 กลับมาดิฉันก็คืนเขา “นิต นรารักษ์” ก็มีเพียงแค่นี้ ๒ ปีเท่านั้นแหละแล้วก็หยุดเลย

แล้วดวงกมล เขาก็เอามารวมเล่ม เป็นของ “นิต นรารักษ์” ตกลงก็มี “อุซเซณี” กับ

“นิธ นรารักษ์” อีกอันหนึ่งเป็นกลอน เป็นร้อยแก้ว อันนี้ของดวงกมลเขาใช้ใหม่ เขารวม บทกลอน มันเป็นชุด ๆ อย่างนี้แหละ ตั้งแต่นั้นมาก็กลายเป็นว่า ถ้าใครจะพิมพ์ก็พิมพ์ เฉพาะกลอนอย่างเดียว **ขอบฟ้าขลิบทอง** แล้ว **เพียงแค่มืดทรา**ย นี้ ก็ไม่มีใครพิมพ์ + สักที คุณมกุฏก็เอาไปเก็บไว้อยู่

(ถามคณะผู้สัมภาษณ์) ยังไม่มี **รายศิลาเรียง** ใช้ใหม่คะ แต่ **รายศิลาเรียง** นี้ ส่วนใหญ่จะเป็นเกี่ยวกับศาสนาคริสต์ คือมันต่อจาก **เพียงแค่มืดทรา**ย

ไม่ทราบว่ารู้จัก คุณอดุลย์ จันทรงค์ดี ใหม่เขาใช้นามปากกาว่าอะไรหนา เป็นกวี เพิ่งได้รับรางวัลปีที่แล้วนี้ เขาบอกกับคุณประยอม ซอมทอง เขาสนิทกับดิฉันมาก เขามาทำงาน กับเซลล์ (บริษัทเซลล์ แห่งประเทศไทย) คุณอดุลย์เขาบอกกับประยอมว่า “นี่พี่ประยอม กลอนอะไรนะของอาจารย์ มันไปอยู่ในเรื่องของพี่ประยอมนะ”

อาจารย์หมายถึง อดุล จันทรงค์ดี ผู้ใช้นามปากกา “ธาริ” “อัคนี หฤทัย” ฯลฯ ศิลปินแห่งชาติ สาขา วรรณศิลป์ (กวีนิพนธ์) พ.ศ. ๒๕๕๑ และประยอม ซอมทอง ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ (กวีนิพนธ์) พ.ศ. ๒๕๔๘

(ทำเสียงบ่น) กลอนของ “อุชเชณี”ไปอยู่ในเรื่องของประยอมละ ทำปะปนกัน ยุ่งไปหมด

ส่วนเรื่องแปล ส่วนมากก็เป็นของโรงเรียนเซนต์โยเซฟ เจ้าของ อัสนัยชัยคอนแวนต์ มีคุณแม่อธิการตั้งแต่สมัยโบราณ อายุเขา ๓๐๐ ปีแล้ว ดิฉันถอดประวัติคุณแม่อธิการแต่ละคนเป็นภาษาไทย มาจากภาษาฝรั่งเศส ผลงานต่าง ๆ เหล่านี้ ดิฉันก็จะเก็บบ้างไม่เก็บบ้าง เพราะย้ายบ้านบ่อย

รายศิลาเรียง ก็เป็นของคาทอลิกเขาจัดพิมพ์ขึ้นนะคะ เป็นรวมทั้งกลอน บทร้อยแก้ว รวมกันอยู่ในนั้น เป็นเหมือนกับเอาก่อนหินมาวางเรียง ๆ กัน จึงชื่อว่า **ศิลาเรียง** มันต่อจาก **เพียงแค่มืดทรา**ย ชื่อของหนังสือมันจะคล้องจองกัน เอา **รายศิลาเรียง** ไปอีกเล่มดีใหม่คะ เพราะว่ายังไม่มีใช้ใหม่คะ ในนั้นก็จะมีประวัติคุณแม่อธิการที่เป็นบุคคลสำคัญของโรงเรียนเซนต์โยเซฟ และประวัติของคนบางคน และมีกลอนของดิฉันถวายเป็นหลวง คือ จะปน ๆ กันอยู่ เรื่องนี้ดิฉันเรียงเอง พิมพ์เอง แต่ทางคาทอลิกนำไปจัดพิมพ์

คือ รู้จัก จีรนันท์ ใหม่ เขาอยู่คณะนิเทศศาสตร์ เขาอยู่มานานแล้ว เขาสนใจบทกลอน **ขอบฟ้าขลิบทอง** แล้วเขาก็ต้องทำเป็นบทเรียนให้ลูกศิษย์ทำ เขาเอาบทกลอนของดิฉันไปแต่งเป็นเพลง เล่นเป็นกีตาร์ เป็นอะไรต่ออะไรเป็นบรรเลงได้

ใน **รายศิลาเรียง** นี้นะคะอาจารย์ มีกลอนบางบทที่ดิฉันเขียนไว้เป็นทำนองเพลง ของ แม่นรัตน ศรีกานนท์ ซึ่งเป็นคาทอลิกเหมือนกัน แล้วได้ทำเพลงมาเรื่อย ๆ นำไป ขับร้องมีที่ตัวเองแต่งทำนอง แต่งเพลง ก็มีเพลงสองเพลง

ถาม ที่อาจารย์แต่งเองมากที่สุดมีอะไรบ้างคะ

ตอบ ที่โรงเรียนเซนต์โยเซฟมีเพลงมาจากปารีส ภาษาฝรั่งเศสทั้งชิ้น สำหรับขับร้องของ ศาสนา ดิฉันก็มีหน้าที่ถอดเนื้อฝรั่งเศสมาเป็นเนื้อร้องภาษาไทยให้ร้องลงกับตัวโน้ตได้ โดยไม่เพี้ยน และเป็นคำประพันธ์นิด ๆ คือ ให้มีสัมผัสตอนท้ายอยู่ด้วย ซึ่งสมัยใหม่เขาไม่มีสัมผัสที่เราก็คอดไม่ได้ในฐานะคนเขียนคำประพันธ์จนเพลิน คณะเซนต์จอห์นเขาได้ จัดพิมพ์เป็นเล่มหนามาก ไม่รู้เป็นกี่ร้อยแล้ว ที่ยังไม่ได้จัดพิมพ์ก็อีกเยอะมาก ดิฉันได้ จัดทำเพลงเหล่านี้มาตั้งแต่อายุ ๓๐ จนถึงอายุ ๙1 ก็ยังจัดทำให้เขาอยู่เลย เมื่อดิฉันมี อายุ ๘๐ รู้สึกว่าแก่แล้ว จึงได้ไปบอกเลิกจัดทำ บอกกับเขาว่า เวลานี้มีอักษรศาสตรมหา บัณฑิตเป็นซิสเตอร์หลายคน ก็ให้ลองทำดูบ้างเป็นไร ปรากฏว่าไม่มีใครยอมทำ ตอน ดิฉันอายุ ๘๕ ก็มาบอกว่าหาไม่ได้ เพราะว่าคนที่จะแปลจากฝรั่งเศสเป็นไทยก็มีน้อยอยู่ แล้ว คนที่แปลต้องรู้โน้ต รู้ดนตรี และอะไรอีกหลายอย่างที่จะต้องเขียนคำแปลเนื้อร้องให้ ลงกับทำนองได้ แล้วต้องให้เป็นบทกลอนชนิด ๆ ด้วย คือ ต้องมีอะไรอยู่ถึงสามอย่างในคน คนเดียว ทุกวันนี้ดิฉันก็ยังทำอยู่เลย ช่วงไปสวีตเซอร์แลนด์ ก็ทำให้ ๑๕ เพลง

อาจารย์หมายถึงการเดินทางไปเยี่ยมบุตรสาว

ถาม ด้านบทกลอนล่ะคะ อาจารย์ยังเขียนอยู่หรือเปล่าคะ

ตอบ ยังเขียนอยู่ แต่เป็นกลอนเล็ก ๆ สั้น ๆ คือ อาจารย์นคร พงษ์น้อย อยู่แม่ฟ้าหลวง (อาจารย์นคร พงษ์น้อย เป็นผู้อำนวยการ “ไร่แม่ฟ้าหลวง”) ได้เขียนจดหมายไปให้ดิฉัน ช่วยเขียนกลอนหนึ่งบท อวยพรวันเกิดอายุครบ ๗๐ปี ให้กับ อาจารย์ถวัลย์ ดัชนี โดย อาจารย์อำเภอ อยู่ที่คณะนิเทศศาสตร์ ก็ไปด้วยและได้อ่านกลอนอวยพรนี้ ในวันงาน อาจารย์นคร พงษ์น้อย ไม่เคยรู้จักกันมาก่อน วันหนึ่งได้ไปรายงานตัวขออนุญาต นำบทกลอนสุดท้ายของ **ขอบฟ้าขลิบทอง** เพื่อไปเขียนบทละครให้สมเด็จพระเจ้า ในบท สุดท้ายของบทละคร เพราะตอนจบพระเอกตายมันเศร้า แล้วคนจะได้มีความหวัง จิตใจ ดีขึ้น สบายใจขึ้น

ก็เป็นอย่างนี้ คนพูดจาภาษาเดียวกัน ตอนที่ไปจัดแสดงละครที่ปักกิ่งได้ บนเกาะใกล้ กับสงขลา ก็ได้ตามไปดู นั่งเครื่องบินไปกลับ เขาทำเป็นแพโดยใช้ทหาร ๒๐๐ คน ใส่ชุด สีฟ้า อยู่ข้างล่าง ข้างบนเป็นแพ ลงทุนมาก ทำให้สมเด็จพระเจ้า เป็นคลื่นสวยงาม มีพระเอก

นางเอกยืนอยู่บนแพ

วันนั้นมีการปฏิวัติรัฐบาลชาติชาย คนไปดูละครก็ต้องรีบกลับกัน (ยิ้มอารมณ์ดี) ถ้าจะให้เล่าเรื่องของตัวเองเล่าได้ทั้งปี เรื่องมันเยอะมาก

ในหนังสือ ปานมณีรุ่ง ได้เขียนประวัติไว้เมื่อครั้ง เรียนจบอักษรศาสตรบัณฑิตแล้ว ได้ไปทำงานสอนประโยคประถมวิชาครู ที่โรงเรียนเซนต์โยเซฟ ๑ ปี คนเขียนประวัติ คงไม่อยากเล่าถึงเมื่อครั้งดิฉันจบ ป.ม. จากเตรียมอุดมฯ

อาจารย์รู้ใหม่ว่า ป.ม. เป็นของมหาวิทยาลัยดุสิต ท่านเป็นเจ้าของที่ดูแลทรัพย์สินทั้งหมดและท่านเป็นผู้ก่อตั้งโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา แล้วท่านก็เป็นผู้สอนเตรียมอุดมฯ แล้วผู้ที่จะ เรียน ป.ม. กับท่านก็ต้องไปเรียนที่โรงเรียนเตรียมอุดม

เมื่อเรียนจบออกมาแล้ว ในปี ๒๔๘๔- ๒๔๘๕ ก็เกิดสงครามอินโดจีน แล้วมีการบังคับข้าราชการไทยทุกคนต้องนับถือศาสนาพุทธ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ท่านก็รู้ว่าดิฉันเป็นคริสต์ แล้วก็อยากให้เป็นอาจารย์สอนที่โรงเรียนเตรียมอุดม เพราะได้เรียกใช้มาตลอดที่เป็นนิสิตเรียนอยู่กับท่าน แล้วก็ได้ไปบอกกับหม่อมเจ้าวงษ์มณีหิป ชยางกูร ซึ่งเป็นอาจารย์อยู่ ให้ไปบอกให้ดิฉันมาเป็นอาจารย์สอนที่เตรียมอุดม มีข้อบังคับว่าต้องเปลี่ยนมาเป็นศาสนาพุทธ ให้ไปนอนคิด ๓ วัน ดิฉันก็ตอบไปเลยว่า ไม่ต้องนอนคิดถึง ๓ วันหรอก ตอบเดี๋ยวนี้เลยไม่ได้

ท่านโกรธมาก ไม่มองหน้ามาตลอดเลย ก็ไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร เพราะเป็นคริสต์มาตั้งแต่พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย แต่โบราณแล้ว ไม่ใช่ไม่อยากตอบอย่างนี้ แต่จำเป็นต้องตอบอย่างนี้ ท่านก็เลยไม่พูดด้วยเลย ดิฉันได้ไปสอนอยู่ที่เซนต์โยเซฟ เมื่อครบหนึ่งปี พระองค์เจ้าเปรมบุรฉัตร ได้สั่งให้อาจารย์ นพคุณ ทองใหญ่ โทษะ ไปบอกให้กลับมาเรียนปริญญาโทภาษาฝรั่งเศส ซึ่งเปิดเป็นครั้งแรกของคณะอักษรศาสตร์ ดิฉันจึงลาออกจากโรงเรียนเซนต์โยเซฟไปเรียนอยู่ที่คณะอักษรศาสตร์ และเป็นอาจารย์ช่วยสอนภาษาฝรั่งเศส อาจารย์ ดร. วิทย์ ศิวะศรียานนท์ ท่านเป็นผู้ควบคุมดูแลวิทยานิพนธ์ และจัดตารางการสอนให้ ในขณะนั้น

ได้รับเงินเดือน ๖๐ บาท (ยิ้มซ้ำๆ) ทราบหรือเปล่าว่าข้าราชการสมัยนั้น ชั้นจัตวาชั้นต่ำสุด ได้รับเงินเดือนแค่ ๒๐ บาท ปริญญาตรี ได้รับ ๘๐ บาท อ.บ., ป.ม. ได้ ๑๔๐ บาท อ.ม. อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ที่ดิฉันจบมาได้รับ 1๖๐ บาท

จบฝรั่งเศสเป็นคนแรกของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพราะว่าได้เรียนภาษาฝรั่งเศสที่โรงเรียนเซนต์โยเซฟมาตั้งแต่อายุ ๔ ขวบครึ่ง เพราะบ้านอยู่ซอยพิพัฒน์ ซึ่งอยู่ใกล้กับ

โรงเรียนใช้เวลาเดินเพียง ๔ นาที ก็ถึงโรงเรียน และเรียนภาษาฝรั่งเศสจนถึงจบมัธยม ๘ จึงรู้ภาษาฝรั่งเศสเยอะมาก

เมื่อเรียนภาษาฝรั่งเศสอยู่มัธยม ๘ นั้น ยังเรียนภาษาไทยอยู่ในมัธยม ๗ เรียนเหลื่อมกัน เพราะสมัยนั้นเขาเรียนแยกกันระหว่างภาษาฝรั่งเศส อังกฤษ และมาเรียนรวมกันในวิชาภาษาไทยวันละ ๑ ชั่วโมง คือ ระหว่างที่เรียนภาษาไทยอยู่ในมัธยม ๗ ก็ได้เรียนฝรั่งเศสจบมัธยม ๘ แล้ว

ในช่วงที่เรียนภาษาฝรั่งเศสดิฉันอายุ ๑๖ ปี มีเพื่อนที่เรียนอยู่ด้วยกันเพียง ๓ คน คือ อาจารย์วิภาวี รัตจิตรกร ที่แต่งงานใช้นามสกุล ประพันธ์ไพโยธิน อยู่ที่โรงเรียนฝึกหัดครูจันทระเกษม (ปัจจุบันคือ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม) อีกคน คือ คุณแสงเดือน ปันยารชุน แต่งงานกับลูกชาย เจ้าพระยาวิชาเยนทร์ วัชรโยธิน และเป็นสองคนแรกที่สอนฝรั่งเศสของโรงเรียนเซนต์โยเซฟ ซึ่งขณะนั้น ดิฉันยังเรียนภาษาไทยไม่จบมาเรียนภาษาไทยและภาษาอังกฤษจบพร้อมกันในมัธยม ๘

ตอนสอบมัธยม ๘ ของกระทรวงศึกษาธิการ ใช้ภาษาฝรั่งเศสเป็นวิชาเอก ภาษาอังกฤษเป็นวิชาโท ผลที่สอบออกมาจึงดีมาก สอบได้อันดับที่ ๑ ของคณะอักษรศาสตร์ คือ ได้ในวิชาคำนวณด้วย เพราะสอบได้เต็ม ๓๐๐ มี เรขาคณิต พีชคณิต และเลขคณิต ๓ รายวิชา ต่อมาอาจารย์นพคุณ รับเข้าไปสอนอยู่ที่คณะอักษรศาสตร์

ถาม แล้วทำไมอาจารย์ถึงออกมาจากคณะอักษรศาสตร์คะ

ตอบ ตอนนั้น ดูกันว่าเป็นคนหัวเถียงซ้าย กับทกลอนเรื่อง **ขอบฟ้าขลิบทอง** ที่เขียนออกมาชาวธรรมศาสตร์เชียร์กันมาก ท่องบททกลอนได้กันจนจบ ขณะเดียวกันชาวจุฬาฯ ก็ไม่ชอบ

ดิฉันสอนด้วย เป็นเลขานุการของคณะอักษรศาสตร์ด้วย ถูกตั้งนามว่า แม่อาจารย์เลขฯ ช่วงนั้นได้เขียนกลอนส่งลงใน **สยามสมัย** สลับกับ ทวีป วรดิลก คนละหนึ่งอาทิตย์

สยามสมัย เป็นนิตยสารที่มีชื่อเสียงขณะนั้น มีหลวงบุญยานพพานิช ซึ่งเป็นนักเขียนและกวี ใช้นามปากกา “แสงทอง” .เป็นบรรณาธิการ ส่วนทวีป วรดิลก เป็นนักกลอนแนวเพื่อชีวิตร่วมสมัยกับท่านอาจารย์ประคิด

คุณพ่อวิลเลียม เรียกตัวไปถาม “ประคิด เธอเขียนอะไรในหนังสือพิมพ์” ได้ตอบว่า “เขียนกลอน” ท่านบอกว่า “เขาไม่ชอบกันนะที่นี่” ท่านหมายถึงจุฬาฯ ดิฉันก็ตอบว่า “ไม่เห็นมีอะไรเลย” ท่านบอกว่า “ขอเถอะ ไม่เขียนได้ไหม”

ก็ตอบไปว่า “ไม่รับปากค่ะ” เพราะต้องส่งให้เขาทุกอาทิตย์ ตกลง ดิฉันไม่ได้
สัญญาว่าจะไม่เขียนอีก

ถาม ที่มาของนามปากกา “อุชเชนี” และ “นิด นรารักษ์”

ตอบ “อุชเชนี” ก็มาจากคำว่า “เอชเชนี” ส่วน “นิด นรารักษ์” มาจากที่เป็นคนชอบอะไรเล็กๆ
ชอบแอบอยู่เบื้องหลัง

ถาม เรื่องแรกที่อาจารย์เขียน “มะลิ” เพราะอะไรคะ

ตอบ มะลินี้ เป็นโรคชอบดอกมะลิมาตั้งแต่ไหนแต่ไรแล้ว เดียวนี้ก็ยังคงปลูกอยู่ เป็นคนที่ชอบ
มะลิชอบมากๆ เลย ตอนนั้นเขียนหนังสือเล็กๆ น้อยๆ ฟี้อยู่ ชุ่มสาย ตอนนั้นเขาได้ออก
หนังสือ ก็ได้ส่งให้เขา และเขาก็ส่งให้ ตอนนั้นก็สอนอยู่จุฬาฯแล้ว

ถาม ในส่วนงานเขียนที่อาจารย์คิดว่ามีอิทธิพลต่ออาจารย์ด้านวรรณศิลป์ที่เป็นแรงบันดาลใจให้
อาจารย์เขียนผลงานต่าง ๆ

ตอบ เกิดจากเหตุการณ์รอบข้างมากกว่า อย่างเช่นที่เขียนถึงเด็กๆ ยากจน ที่อยู่กับกองขยะ
ต่อมาก็เอียงซ้ายพาไป คือนักประพันธ์จะเป็นเหมือนกันไปหมด

เอียงซ้าย คือ เหตุการณ์มันพาไป ก็ไม่ใช่เอียงซ้ายนะ ต่อต้านเพื่อความถูกต้อง ก็ถูก
กล่าวหาว่าเอียงซ้าย แล้ว ไม่ใช่ซ้ายธรรมดา นะ กล่าวหาอย่างสุดฤทธิ์เลยว่าเป็นคอมมิวนิสต์
มันน่าเกลียดมากๆ ที่เขาทำอย่างนั้น นักเขียนแต่ละคนไม่ใช่คอมมิวนิสต์สักคนเลย ก็คน
ดี ๆ ทั้งนั้น ก็เพียงแต่ว่าข้อเขียนของพวกเขาที่เขียนกันก็เพื่อต่อสู้ความยุติธรรม เช่นอย่าง
คุณทวีป ก็ไปกันหมด

ถาม จากผลงานของอาจารย์ทั้งหมด อาจารย์ชอบผลงานชิ้นไหนมากที่สุดคะ

ตอบ ชอบ “ใต้โค้งสะพาน” อาจารย์ทราบไหม ใต้โค้งสะพาน ดิฉันได้ไปเห็นมากับตาเลย
รู้จักสะพานพระโขนงใหม่ ที่ได้โค้งของสะพานมีน้ำที่ยังขึ้นมาไม่ถึง จะมีที่เป็นแท่นยื่น
ออกมาในน้ำ เชื้อใหม่ ? ก็มีคนไปนอนอยู่ตรงนั้น ก็เลยออกมาเป็นใต้โค้งสะพาน เขียนให้
มันหวาน จ้อยอย่างนั้นแหละ ความจริงไม่หวานจ้อยเลยนะ ชีวิตของคนเหล่านั้น ก็เขียนให้
มันปลอบใจนี่แหละ คือ แรงบันดาลใจส่วนใหญ่ที่เขียนออกมาก็เกิดมาจาก “ความบันดาล
ใจ” ที่เกิดมาจากการได้เห็นจากของจริง

ที่เราเขียนออกไปลงหนังสือรายสัปดาห์ อย่าง **สยามสมัย** นะ ก็เป็นอย่างนั้นทั้งเล่ม
เวลาเขียนออกไปแล้วไปถูกใจพวกกรรมศาสตร์ ก็เลยถูกกล่าวหาว่าเอียงซ้ายใหญ่เลย แล้ว
ดิฉันมาอยู่ผิดที่ มาอยู่ด้านขวาสุด คือจุฬาฯ เพราะจุฬาฯ ขวาสุด แล้วดิฉันก็เป็นเหมือนคน
ออกนอกกรอบเขาไป อยู่จุฬาฯ เลยแยะ

ที่เป็นอย่างนี้ เขาบอกว่า “มันเอียงซ้าย” ตอนนั้น คนเขียนหนังสือพิมพ์ **สยามสมัย** ทั่ว
หมดถูกกล่าวหาเป็นคอมมิวนิสต์ ได้ถูกกวาดล้างจับกุมไปขังไว้ ๕ ปี และยังมีที่หนีไปได้

บ้าง สำหรับดิฉันก็ได้ถูกสะกดตามตัวอยู่ถึง ๓ เดือนเต็ม เพื่อตรวจสอบว่าไปพบใครบ้าง แต่
ก็ไม่มีอะไร

ตอนนั้น เขาไม่ชอบให้ใครเขียนเรื่องคนจน แต่ด้วยความเป็นคาทอลิกที่ต้องอยู่กับ
คนจน ก็เขียนถึงคนจน

อาจารย์รู้ใหม่ว่าคนสมัยโบราณที่เป็นคนรวยไม่รู้เรื่องสลัม ดิฉันไปเดินในสลัมดินแดง
ได้พบกองขยะใหญ่โตและน้ำคร่ำเต็มไปหมด คนรวยกลุ่มนี้ไม่เคยรู้เรื่องเลย

อาจารย์สมิธ ถูกไล่ออกจากจีน หว่วว่าเป็นคอมมิวนิสต์ ได้มาชวนคนที่พูดภาษา
จีน ภาษาฝรั่งเศสได้ ไปช่วยคนจนในสลัม ก็เลยรู้จักกัน และมีคุณหมอบาซิล จิตตานุ
เคราะห์ ซึ่งเป็นศิษย์เก่า ไปด้วยกันในสลัม

ในสลัมดินแดง จะมีเด็กยากจนที่เดินแก้ผ้าโทง ๆ วิ่งไปมา ที่อยู่สกปรกมาก ใน
ที่สุดก็ได้ช่วยกันสอนหนังสือ ดิฉันได้ไปซื้อบ้านไม้ไผ่หนึ่งหลัง ราคา ๓,๐๐๐ บาท เป็นที่
เรียนหนังสือ โดยใช้ไม้ยาว ๆ ต่อมาเป็นโต๊ะหนังสือ แล้วให้เด็กนั่งกับพื้นเรียนหนังสือกัน

เชื่อไหมว่าเด็กเขาใช้ผ้าถุงของแม่มาพับสอง แล้วใช้เชือกกล้วยคาดใส่มาเรียน
หนังสือ ทนดูไหวไหม

คำว่า “หลังคาคาดวงยาง” (หลังคา-คา-ด-วง-ยาง) คือ ใช้กระดาษหนังสือพิมพ์ปะๆ
วางพาดกันไว้ แล้วใช้ยางรถยนต์เก่าวางทับไว้ไม่ให้ปลิว นี่แหละเรียกว่า “หลังคาคา
ดวงยาง”

ท่านหมายถึงวรรณหนึ่งในบทกลอนชื่อ “จงรู้เถิดนั้นแหละแก้ว ดวงแพรวพรรณ” ซึ่งความเต็มของ
บทนี้คือ

.....

โคลนตมระทมคลุกทุกข์ระอุ
ตรงผ้าผืนผืนสิ้นวาสนา
ตรงฝาแฝกแตกรอยเป็นรอยตา
ตรงหลังคา จาก, กระดาษ, คาดวงยาง

.....

(อุชเชนี นิด นรารักษ์, ๒๕๑๗, หน้า ๘๑)

(เล่าต่อ) ดิฉันก็หาอาสาสมัครจากคณะอักษรศาสตร์ ก็จะมีทั้งชาวพุทธ และชาวคริสต์ที่มี
จิตใจดี ได้อาสาสมัครไปช่วยสอนเด็กยากจนกัน แต่คนที่ไม่ชอบก็จะมองไปในทางอื่น
หาว่าไปเผยแพร่ศาสนา

คนในสลัมก็ไม่ค่อยเข้าใจ บางทีก็คิดไปว่าไปหาเสียงเลือกตั้งกัน ก็รู้สึกอึดอัด เหมือนกัน เคยเล่าให้หนังสือพิมพ์สยามรัฐ ฟัง เรื่องการเข้าไปช่วยคนยากจนในสลัม ซึ่งในช่วงนั้น ถูกกล่าวหา ถูกมองว่าเป็นความชั่วร้าย อาศัยนิสิตเป็นเครื่องมือเพื่อเผยแพร่ศาสนาของตัวเอง

เวลาสอนหนังสือก็จะมีอาจารย์คนอื่นมาคอยสอดส่องดูตลอด ก็เกิดความรู้สึกอึดอัดใจเป็นอย่างมาก พอดีอาจารย์พยุง มโนธรรม ทำงานที่บริษัทเชลล์ แผนกประชาสัมพันธ์คนแรก ในขณะนั้นไม่มีใครรู้จักการประชาสัมพันธ์ ท่านลาออกจากบริษัท และอยากให้ดิฉันไปทำงานประชาสัมพันธ์แทน ดิฉันก็เลยตัดสินใจลาออกจากจุฬาฯ

ที่เชลล์นี่ เป็นการทำงานประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการศึกษา เป็นการคืนกำไรให้ประชาชน โดยจัดทำโครงการช่วยเหลือจัดหาทุนให้นักเรียนเรียนดี ที่เก่งภาษาต่าง ๆ ด้วยการคัดเลือกจากนักเรียนเรียนดีของทุกจังหวัด ทั่วราชอาณาจักร

ถาม เหตุที่ออกจากบริษัทเชลล์

ตอบ เป็นช่วงเกษียณอายุตามระเบียบของบริษัท คือ ผู้หญิงอายุ ๕๐ ปี ผู้ชายอายุ ๕๕ ปี แต่เมื่อเกษียณแล้ว ดิฉันก็ยังได้รับเชิญให้เป็นที่ปรึกษาของบริษัทเชลล์ต่ออีก เป็นเวลา ๓ ปี

ครั้งที่ ๒ ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๓ เวลา ๑๔.๐๐ น. - ๑๖.๐๐ น.

ถาม ดิฉันมาขอรับคำแนะนำเพิ่มเติม และนำร่าง รายงานฉบับสมบูรณ์มาให้อาจารย์ช่วยกรุณาตรวจสอบข้อมูล และเรียนให้ทราบเกี่ยวกับการเชิญกลุ่มศิลปินในการร่วมสัมมนา การเผยแพร่องค์ความรู้ด้านวรรณศิลป์ของศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ ได้เรียนเชิญอาจารย์เนาวรัตน์, อาจารย์ธนิส, อาจารย์นคร, อาจารย์ถวัลย์, อาจารย์ประยอม คุณหญิงอรฉัตร และคุณมกุฏ เข้าร่วมสัมมนาฯ ครั้งนี้ ค่ะ

ถาม อนาคตของวรรณศิลป์จะเป็นอย่างไร

ตอบ เขาก็เก่ง ๆ กันทุกคน คุณอดุลย์ จันทศักดิ์ เพื่อนประยอมเขาก็เก่ง ที่เขาเพิ่งได้รางวัลเมื่อปีที่ผ่านมานี้ เขาจบรัฐศาสตร์ จริงนะ ยกย่องพิเศษเลย เขาไม่ได้เรียนอย่างเราด้วย แต่เขาเขียนดีมาก วิจัยการเมืองด้วยนะ แล้วก็ไปว่ากลอนสักกวดด้วยกัน เขาอยู่ที่ ก.พ. แล้วย้ายไปอยู่ที่กระทรวงยุติธรรม อยู่กับพวกศาล คุณอดุลย์ ใช้นามปากกาว่า “อัคนี” คนนี้เขาก็เก่ง คือ มันไม่ตายหรอก กลอนไทย ก็มีคนใหม่ๆ ที่ได้ซีไรต์ ก็เก่งกันหลายๆ คน เพียงแต่ว่าเขาอยู่ต่างจังหวัด อยู่ที่ไหนกันบ้างก็ไม่รู้ คนพวกนี้เขาเขียนกันออกมาจากใจเลย

ถาม อาจารย์คิดว่าฉันทลักษณ์เปลี่ยนไปบ้างหรือเปล่า

ตอบ ท่านอังคาร (อังคาร กัลยาณพงศ์) คือเริ่มมาจากท่าน ก็เปลี่ยนๆ ออกไป คือของเดิมก็ควรรักษาไว้ ถ้าอยากจะเขียนแบบเดิมก็เขียนแบบเดิม แต่ใครอยากจะแต่งของตัวเองใหม่อะไรใหม่ก็ไม่ใช่ไรหรอก ไม่มีใครเขาว่าอะไร ฉันทก็ยังมีคนแต่งใหม่ๆ ครุ หลุ ใหม่ๆ ตั้งแต่สมัยดิฉันเรียนหนังสืออยู่คณะอักษรศาสตร์ ปี ๓ ปี ๔ รุ่นนั้นเขาแต่งฉันทใหม่กันทั้งนั้น ไม่แปลกอะไรถ้าอยากจะทำ ถ้ามันดี มันไพเราะ สวยงาม ก็ไม่เสียหายอะไร ที่เขียนตามสบายอย่างแบบร้อยแก้ว ถ้าเขียนได้ไพเราะมันก็สวยได้เหมือนกัน

ความจริงคนในสาสนจักร มีคนอยากเขียนกลอนกันเยอะหลายคนเหมือนกัน

ทั้งพระสงฆ์ แม่ชี ซิสเตอร์

มีกวีคนหนึ่งชื่อนอยู่ในศาสนาจักร เป็นพระสงฆ์เด็ก เวลานั้นอายุประมาณ ๔๐ กว่า เดิมเมื่อบวชเป็นสามเณรก็มาฝึกงานอยู่ด้วยกันที่อัสสัมชัญ ตอนนั้นก็ทำงานห้องสมุด คุณพ่อก็ได้ส่งสามเณรคนนี้ก็มาช่วยงาน แล้วเขาติดอกติดใจหนังสือเล่มหนึ่งของดิฉัน เขาก็มาสารภาพว่าได้เขียนกลอนมาตั้งแต่ อายุ 1๕ ปี แล้วก็ส่งมาให้ดู ปรากฏว่าใช้ได้ดีเลยทีเดียว เขามีแววกวีเยอะมากเลย เดี่ยวนี้อายุ ๔๐ กว่าแล้ว เขาแต่งเพลงไพเราะมาก เขาส่งเทปเป็นทั้งเพลงที่แต่งเอง และเขียนกลอนมาให้ อ่านดูสักวรรค สองวรรคก็เห็นเลย เขาเป็นคนเรียนหนังสือเก่ง ตอนนี้อยู่ประจำอยู่ที่แผนกพิธีกรรม เพราะว่าไปเรียนมาทางนี้โดยเฉพาะ หลังจากที่เขาเรียนจบเป็นพระสงฆ์ ซึ่งจะต้องเรียนถึง 1๓ ปี จากมหาวิทยาลัยสงฆ์ อยู่ที่มหาวิทยาลัยแสงคำ ที่สามพราน พอเขาจบกลับมาก็มีคนอยากได้ตัวไว้ เขาเก่งมาก แล้วเขาได้ทุนไปเรียนต่อปริญญาโทที่กรุงโรม

ถาม อาจารย์คิดว่ามีนักเขียนท่านใดที่เป็นต้นแบบกวีนิพนธ์ด้านวรรณศิลป์ของอาจารย์ ทั้งไทยและต่างประเทศ

ตอบ พูดยี่พูดยี่กัน ดิฉันเวลาเริ่มต้นเขียนใหม่ๆ พวกที่เขาเรียนกวีนิพนธ์แบบโบราณจริงๆ อย่างที่เราเรียนอย่าง **อิเหนา รามเกียรติ์** อะไรต่ออะไร พวกนี้ไม่ใช่ว่าเขาชอบกันนะ เพราะว่าบทกวีสั้นๆ แบบนี้ไม่มี แล้วดิฉันก็เป็นคนมาคิดตั้งแต่ “ใต้โค้งสะพาน” มันก็สั้นมีอยู่ ๕ บท แต่ใน ๕ บท มันต้องจบในตัวตั้งแต่ต้นมา แล้วต้องสรุปได้ว่าเรากำลังพูดเรื่องอะไร และดิฉันก็เขียน ๕ บท บางทีก็ ๖ บท หรืออย่างมากที่สุดก็ไม่เกิน 1๐ บท แล้วดิฉันก็เขียนของดิฉันอย่างสั้นๆ แบบนี้ ซึ่งต่างไปจากของเก่าโบราณ ก็ต้องมีหลายคนที่เขาไม่ชอบ

แล้วก็มีอาจารย์หลายคนที่เขาเขียนบทกลอนเก่งมากๆ รู้จัก นිරันดร โหม ให้เขาเขียนเท่าไรเขาก็เขียนได้ แต่เขาไม่ทำอย่างดิฉัน เขาเขียนยาว เรื่องราวของเขายาว เขียนแบบโบราณ

ช่วงหลังก็มีท่านเนาวรัตน์ พิบูลศักดิ์ เมื่อไหร่จะได้เป็นศิลปินแห่งชาติ (อาจารย์หมายถึง คุณพิบูลศักดิ์ ละครพล) นี่แหละเป็นกวีตัวจริง พูดถึงพิบูลศักดิ์ ตามที่เขาเขียนกลอนเก่งๆ เอาต้นแบบมาจากผู้หญิงที่อยู่ศิลปะการชื้ออะไรจำไม่ได้ นั่นแหละเขาเป็นต้นแบบของพิบูลศักดิ์

พวกศิลปินนี้เขาได้กำไรมากๆ เขามองแบบตาศิลปินที่วาดรูป พิบูลศักดิ์เขาวาดรูปเก่ง พวกที่วาดรูปเก่งอย่างท่านอังคารอีกคนหนึ่ง เขาจะเห็นในสิ่งที่ตาอย่างเราธรรมดา มองไม่ออก มองไม่เห็น แล้วเขาก็จะเอามาพรรณนาในบทที่เขาเขียน พวกศิลปินแล้วก็เป็นจิตรกรด้วย หรือปั้นรูปเก่ง เขาเขียนกลอนได้ออกมาหวานฉ่ำเลย

ท่านเล่าอย่างคนที่ติดตามผลงานของกวี นักเขียนอย่างสม่ำเสมอ

ถาม กลอนเปล่าของไทยเป็นที่นิยมไหมคะ เพราะสังเกตจากเด็กสมัยใหม่นี้ เขาบอกว่าเขาเขียนกลอนเปล่า

ตอบ คือ ปกติการเขียนก็จะสะท้อนความรู้สึกของคนเขียนที่ได้มองเห็นอะไรต่างๆ เนาวรัตน์ เขาพูดเสมอว่า เขาชอบร้อยแก้วของดิฉันมากกว่าร้อยกรอง เขาว่าวิธีเขียนร้อยแก้วของดิฉันนี้ไพเราะ แต่เขาอาจลืมไปแล้ว เมื่อก่อนปีหนึ่งจะกินข้าวด้วยกันสักมื้อกับเนาวรัตน์ เขาอ่อนกว่าดิฉัน ๒1 ปีคือ มันมีความผูกพันทางใจกัน

ตั้งแต่ได้ศิลปินแห่งชาติแล้ว ก็จะไปไหนไปด้วยกันเมื่อมีงาน คือเขามีเวลามากกว่า เขาเขียนแผ่นดินลาว แผ่นดินเขมรของเขา เขาเขียนใหญ่เลย

หมายถึงบทกวีชุด **เขียนแผ่นดิน(ไทย)** แล้วตามด้วย **เขียนแผ่นดินลาว** ฯลฯ ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์

อาจารย์สุจิตต์ วงษ์เทศ ไม่เคยรู้จักกันเลย ไม่เคยเจอกันเลย เขาใช้ภาษาดูเด็ดมาก “กูเป็นนิสิตนักศึกษา”

ก็แปลกนะมีหลายคนคิดว่าเป็นผู้ชายสมัยที่ดิฉันเขียนกลอนใหม่ๆ อยู่ ท่านโกวิทคิดว่าดิฉันเป็นผู้ชาย ท่านเสนอให้ดิฉันเป็นศิลปินแห่งชาติ ท่านอ่านงานของดิฉัน วันหนึ่งได้พบกันที่หมู่บ้านแสงตะวัน ก็มีคนบอกว่าเป็นดิฉัน ท่านตกใจแล้วทำตาโตและพูดว่า “นี่กว่าอุชเชนีเป็นผู้ชาย”

คือโกวิท วรพิพัฒน์ อดีตปลัดกระทรวง ศึกษาธิการ

พิบูลศักดิ์ เขาเป็นคนบอกดิฉันว่า ผมเอาหนังสือของอาจารย์ไว้ได้หมอน หลายๆ ปี เขาจะโผล่มาที่หนึ่ง เขาเรียกดิฉันว่า “คุณยายอุชเชนี” แทนตัวเองว่า “หลานปอนด์” เขาจะเขียนไปรษณีย์ด้วยตัวบรรจงตัวโตๆ มาให้ตัวใหญ่มาก เขียนว่า “เรียนคุณยายอุชเชนี” ตลกมาก ไปรษณีย์คงช้า เพราะส่งชื่อ “อุชเชนี” ไม่ใช่ “ประคิด” คือ เขาไม่ลืมจริงๆ จะเขียนมาให้ตลอด ประมาณ ๓ - ๔ บรรทัด

ถาม อาจารย์เคยไปสังสรรค์กับสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทยบ้างหรือเปล่า

ตอบ ไม่เคยไปเลย วันที่เขาให้รางวัล **นราธิป** ตอนที่คุณประภัสสร (ประภัสสร เสวิกุล) เป็นนายกสมาคมฯ คุณประภัสสรก็เป็นคนนำมามอบให้ถึงบ้านเลย เพราะดิฉันไม่รู้จะไปยังไหน เขาก็เลยเอากล้องมาถ่ายที่นี้

อาจารย์นคร พงษ์น้อย เขาทำงานศิลปะล้านนา เมื่อก่อนเขาอยู่ที่อเมริกาไม่กลับเมืองไทย เขาเรียนครุศาสตร์จบเมืองนอก อยู่那儿เลย แล้ววันดีคืนดีก็กลับมาเที่ยวเมืองไทย

แล้วไปเที่ยวเชียงราย แล้วไปเป็นผู้อำนวยการแม่ฟ้าหลวง ไปติดใจเชียงราย แล้วก็เลยกลายเป็นชาวเชียงรายทำงานอยู่ที่เชียงรายเช่นเดียวกับอาจารย์ถวัลย์ ดัชนี ตั้งแต่เขาทำละครเรื่องแรกถวายสมเด็จพระเจ้า ตั้งแต่บัดนั้นมาก็รู้จักกันยาว ปีหนึ่งเขาก็จะส่งจดหมายมาให้เสมอ เขาจะเขียนจดหมายมาให้ ๕-๖ บรรทัด นี่แหละศิลปิน

ส่วนอาจารย์ถวัลย์ ดัชนี ก็รู้จักที่กรุงเทพฯ งานประกวดภาพจิตรกรรมทุกปีๆ อาจารย์ถวัลย์ ดัชนี ก็มาเป็นกรรมการ ก็เจอกัน และดิฉันก็หาว่าไม่รู้ว่าอาจารย์ถวัลย์ ดัชนี สามารถท่องกลอน “อุชเชนี” ได้เป็นบทๆ จนกระทั่งวันหนึ่งดิฉันไปเชียงราย มีอาจารย์นครเป็นคนดูแล อาจารย์ถวัลย์เป็นคนเลี้ยงข้าว ระหว่างที่นั่งกินข้าว เขาท่องกลอนของดิฉันได้หมด เขาจำได้หมด ดิฉันยังจำของดิฉันไม่ได้เลย เพราะแต่งมาตั้ง ๕๐ กว่าปีแล้ว

คุณมกุฏ อรฤดี เขาเคยมาชักชวนให้ไปพูดในงานที่เขาจะจัดขึ้น เขาก็ไปขอเพลงที่อาจารย์ถวัลย์ ดัชนี ได้แต่งไว้ แล้วดิฉันก็ยังไม่ได้รับปากคุณมกุฏซักที เขาก็เลยเงียบไป รู้จัก อาจารย์ถวัลย์ ดัชนี ใหม่ เขาอยู่ที่นิเทศศาสตร์ จุฬาฯ เขาให้ลูกศิษย์ของเขาเอากลอนของดิฉันไปทำเพลง เขาไม่เอามาหมด เขาเอาไปเป็นท่อนๆ ให้ลูกศิษย์เขาทำไม่รู้เขาจะเก็บไว้หรือเปล่า เขาทำมานานแล้วนะ

ดิฉันขำตัวเองมาก ได้เขียนหนังสือได้เล่มเดียว จากนั้นเขียนไม่ได้เลย เพราะสมัยนั้น ถ้าใครเขียน โดนซีวีไปซังคุกหมดแล้ว พวกที่อยู่ในคุกที่เขาเขียนกันเขาก็เขียนใช้นามปากกาอื่นกัน จิตร ภูมิศักดิ์ ก็ลูกศิษย์ดิฉันเหมือนกัน ดิฉันไม่ได้ไปกล่อมเขาเลย

ถาม อาจารย์อยากจะฝากอะไรไว้ให้แก่นักเขียนรุ่นหลังๆ บ้าง เพราะว่าสังเกตดูจากความสนใจของคนไทยน้อยลง และในหลักสูตรการเรียนหายไป

ตอบ เราคงต้องเริ่มกันตั้งแต่ตรงนั้นก่อน และควรต้องรักษาไว้ ตอนที่ดิฉันไปปารีสดิฉันได้ต้นแบบมาจากกวีฝรั่งเศสมาเยอะมาก เมื่อยุคสมัย ปี ๒๔๙๔-๒๔๙๕ เดียวนี้เขาก็ค่อยๆ เปลี่ยนไป

ภาคผนวก ข
ผลงานด้านวรรณศิลป์
ของ อาจารย์ประคิน ชุ่มสาย ณ อรุณยา

ผลงานด้านวรรณศิลป์ ของ อาจารย์ประคิดชุมสาย ณ อยุธยา

จากการศึกษาวิจัยถึงความโดดเด่นด้านวรรณศิลป์ของผลงานของศิลปินแห่งชาติ ประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา ที่ได้รับยกย่องจากกวี นักเขียน ศิลปิน ที่มีชื่อเสียงของประเทศได้มีการกล่าวถึงผลงานผลงานวรรณกรรมรวมเล่มของท่าน มีทั้งบทกวีร้อยแก้ว ร้อยกรอง และผลงานแปล โดยมีผลงานเด่นของท่านทุกชิ้นที่ได้จัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม ที่มีทั้งความน่า และเนื้อเรื่องที่ เรียบเรียงใน แต่ละเล่มได้ดังนี้

๑. อุชเชนี. (๒๕๔๔). **ขอบฟ้าขลิบทอง (ฉบับสมบูรณ์)**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: กะรัต.
๒. ประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา. (๒๕๔๔). **อัษมา**. กรุงเทพฯ : ฟ้าใส.
๓. อุชเชนี และ นิด นวรักษ์. (๒๕๑๗). **ดาวส่องนภาดิน**. กรุงเทพฯ: พิชฌเนศ.
๔. สุชาติ สวัสดิ์ศรี. (๒๕๒๓). **เพียงแค่มืดทราญ**. กรุงเทพฯ: ดวงกลม.
๕. อุชเชนี. (๒๕๓๙). **รายศิลาเรียง**. กรุงเทพฯ: สี่มวลงชนคาคทอลิกประเทศไทย แผนกการพิมพ์.
๖. ระพินทรนาถ สุภากร. (๒๕๔๓). **หิ่งห้อย**. แปลโดย ประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา; ระวีภาวิไล. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ : ฟ้าใส.
๗. คาร์โล คาเรตโต. (๒๕๕๐). **สำคัญที่ความรัก**. แปลโดย ประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แม่พระยุคใหม่.
๘. ไฮเลอ์, วอลเดมาร์ ซี. (๒๕๒๒). **เทพกวี = Angel's poetry**. แปลโดย ประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา. กรุงเทพฯ : [บริษัทจอห์นสัน แอนด์ จอห์นสัน (ประเทศไทย)]
๙. ประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา. (๒๕๙๙). **ชีวะประวัตินักบุญเอากุสติโน ชุด “บำรุงใจ” เล่มที่ ๑๗**. พระนคร : สำนักงานซาเลเซียน.
๑๐. ประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา. (๒๕๐๐). **ชีวะประวัตินักบุญเอากุสติโน ชุด “บำรุงใจ” เล่มที่ ๒๖**.
๑๑. ประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา, ผู้แปล. (๒๕๑๗). **“แนะแนวการศึกษาเรื่องความรักในแบบของมนุษย์” คำโครงเพื่อเพศศึกษา**. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการ สภาคาคทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนาและชมรมนักบวชหญิง.
๑๒. ประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา, ผู้แปล . (๒๕๐๐). **ชีวนักบุญหลุยส์ กษัตริย์แห่งประเทศฝรั่งเศส**. กรุงเทพฯ : ไทยหัตถการพิมพ์.

๑๓. ยวงบอัสโก สมสุข แดงเดช, คุณพ่อ. (๒๕๓๒). **เสรีภาพและการปลดปล่อยแบบคริสต์**. ตรวจสอบแก้ไขโดย ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : สำนักเลขาธิการ สมาคมทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.

๑๔. อุษเชนี, บรรณาธิการ. (๒๕๒๙). **เด็กน้อย**. ร้อยกรองโดย วาวแพน. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : หนังสือเยาวชน.

๑๕. อุษเชนี, บรรณาธิการ. (๒๕๓๐). **สู่ฟ้าละของฝัน**. บทกวีโดย พิชชา ถาวรรัตน์. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : กะรัต.

๑๖. ฮัดสัน, วิลเลียม เฮนรี. (ม.ป.ป.). **ไกลลิบ-นานเหลือ (Far away and long ago)** โดย ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ.

๑. ขอบฟ้าชลิบทอง

ขอบฟ้าชลิบทอง อาจารย์ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา ได้ประพันธ์ขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๙ ใช้นามปากกา คือ “อุษเชนี” เป็นผลงานรวมบทกวี และบทความร้อยแก้ว ๑๓๐ บท ซึ่งเรียบเรียงชื่อเรื่องได้ตามลำดับปีที่แต่งดังนี้

๒๕๔๙ มะลิ	ใต้โค้งสะพาน
มาลาตี	๒๕๔๔ ศานติ สียอดบุชา
๒๕๔๒ กาล	อีกเมื่อไรจะสว่างเหมือนอย่างรอด ?
เรือน้อย	เป็นไปได้อะไร
ฝนฉ่ำและน้ำตา	ใครเลี้ยงโลก
๒๕๔๓ เพียงเห็นเธอ	ปรากฏตัวของหรือรวงทอง
ก้านกล้วย – ดอกไม้ และดวงใจ	มีดหรือ
สูงค่ากว่ารัตนบุรี	อย่าหมายหมิ่นกลบศรัทธาวิญญาเธอ
อยู่มั่นนิรันดร	ของชาวชน
อยู่เพื่ออะไร ?	๒๕๔๕ มิช้าฟ้าสว่างรวงทอง
เสียงจากดอกแก้ว	ขอบฟ้าชลิบทอง
แทนใจที่รักแก้วตา	ภาพผ่าน
อธิษฐาน	คางคก
ความคิดอิสระ	ในนิมิต
คลื่นใต้น้ำ	๒๕๔๖ ยุวดีมีตนอยู่ไหน
เพียงแรงเทียน	อีกก้าวเถิด
สูงขึ้นไป	กับเธอ

มีข้าอกชอกขณะนี้เลย	ก็องกว่าเสียดปืน
อัศจรรย์ะ	รอนรอนกรำกำสรวล
มีมิตรยามยาก	หวังเราหนาวนี้
อันข้อนี้ เพิ่งประจักษ์	เพียงฝันเท่านั้นเอง
แรงวิชา	กว่าประลัยธรณินทร์
เมื่อศึกมีมา	กลืนมันเข้าไว้ น้ำตา
เพื่อใคร	ยืมจนสิ้นปราณ
เรื่องของกำแพง	ผู้นิทรา
๒๔๙๖ กว่าสบสันต์สุขแท้	เขาสั้นหน้าเรื่อย
ภาพบนพื้นถนน	ก้าวเธอยังก็องปถพี
เพียงโลงผี	แต่เพื่อเพื่อนอื่นหมื่นแสน
เราซุบด้วยใด	กรณีนี้คิดสิทธิ์ใคร
ชั่วโม่งชั่ว	
๒๔๙๗ เนาแนว ฅ แนวเดียว	
แสงอยู่คู่ชาติรี	
เสียงโคและเสียงควาย	
คนเดนเดน	
ระยางรัก	
พลังรัก	
รอยจารึก	
๒๔๙๘ กระจ่างไกลกว่าชายประกายดาว	
๒๔๙๙ เด็กประชาธิปไตย	
๒๕๐๐ สวัสดิ์ปีใหม่	ผีหลอก
หิงห้อย	ไหนมิตรจิตใจให้อิง ?
ใครเอื้อ ?	มือใคร ?
ภาพสรวงอันดวงตา	อิสระประสาจน
'รัก' สมัยเลือกตั้ง	เห็นนรก
เมตตารินทร์รักช่วยทวยประชา	เฮ้ย – เรื่องเล็ก
ไหนผองเพื่อนสุขทุกวาร	ผมใช้ไทยแท้แน่นอน
คอย – คอย	เคียดอยู่คู่หทัย
ไหนไม่เป็นเช่น	

ไทยเป็นทาสหรือจึงง่ายถึงขายตัว

แนวเทียน

ดาวหวังวูบดับ - - -

หนาวกายหนาวใจจวบัลย์

สวรรค์ชู้ย ๆ

๒๕๐๑

ชวาล

สวัสดีปีใหม่ ๒

หยดนิลเอ๋ยเจ้าเนาใด

คู่จอมขวัญ

ชนแสนแห่งนฟ้าเฝ้าหาดาว

สายธาร

เช่นแซ่แค่นี้

ใครคนเฝ้าไทย ชาติ พิณาศัยบ

ไม่ตลอดเหมือนกันแหละสหาย

แต่ยูวดี

จงรู้เถิด นันแหละแก้วดวงแพรวพรรณ

กลีบกุหลาบ

๒๕๒๕ เธออยู่ไหน ?

เพราะรักไว้ในใจคน

พิมานใจ

เหลือประหลาด

วิญญาณ

๒๕๐๓ ไหนเล่ามิตร ?

๒๕๒๗ เยาวชน

๒๕๐๔ ชื่อว่าชาย

หากมีคุณ

๒๕๐๖ สายขวัญ

คำตอบ

๒๕๑๒ คำนี้

สัญญาณ

สู่มามาลัยหวานซึ่ง

โลกสวย

เพื่อพระพาย - สายพิรุณ

๒๕๑๔ รุ่งสว่าง

๒๕๓๐ เสียงพรายสายพิณ

๒๕๒๑ ยากยิ่งกว่าสิ่งใด

๒๕๓๑ ทะเล

๒๕๒๓ ผู้บริหาร

๒. อัษมา

ความนำ

“อัษมา” เป็นนิยายคำกลอนพื้นบ้านขนาดยาวที่มีสี่ส้น และถ่ายทอดต่อกันมาแบบปากต่อปากนานหลายชั่วอายุคนโดยชนเผ่าชาวนีโนมณฑลยูนนาน เป็นเรื่องราวของสาวน้อยชาวชนบทนามว่า “อัษมา” และพี่ชายของเธอที่ชื่อ “อาเฮย์” ภาษาที่ใช้เป็นแบบเรียบง่ายปราศจากการตกแต่งให้เพราะพริ้ง เป็นเรื่องเล่า ถึงการต่อสู้อย่างเด็ดเดี่ยวของอัษมา ให้พ้นจากอำนาจกดขี่ของเจ้าของมุลนายผู้ครองกรรมสิทธิ์ที่ดิน ซึ่งเป็นผู้ลักพาตัวเธอไป อาศัยพลังชีวิตและความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะให้มาซึ่งอิสรภาพและความผาสุก หมู่อาเฮย์และอัษมาจึงเป็นเสมือนตัวแทนของชาวชาวนีทั้งเผ่าทีเดียว

ชนชาวนี เป็นสาขาหนึ่งของชาวยี่ ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยกลุ่มหนึ่งที่พำนักอาศัยอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศจีน ชาวชาวนีดำเนินชีวิตอยู่ที่ตำบลก้วยชาน ทางตะวันออกเฉียงใต้ของคุณหมิงซึ่งเป็นเมืองหลวงของยูนนาน ชาวชาวนีมีภาษาพูดของตนเองและมีตัวอักษรแบบง่าย ๆ เป็นชาวชนที่รักดนตรีและการเต้นรำ แสดงความรู้สึกและความปรารถนาของตนเองออกมาได้โดยอาศัยเครื่องดนตรีทำด้วยไม้ไผ่แผ่นเรียบง่ายที่ชื่อ “โมซิน”

นับตั้งแต่อายุ ๑๒ ปี ขึ้นไปจนถึงเวลาแต่งงาน เยาวชนชาวชาวนีจะใช้ชีวิตอยู่ห่างบ้านตามหอพักซึ่งจัดขึ้นเป็นพิเศษสำหรับเด็กหนุ่มสาว ซึ่ง ณ ที่นั้นทุกคำคืนพวกเขาสนุกสนานกันด้วยการร้องรำทำเพลง ฝึกล้อหรือเล่นเครื่องสาย หรือร่วมรักกัน อย่างไรก็ตาม ในอดีตถึงแม้พวกเขาจะรักกันได้อย่างอิสระเสรี แต่ก็ใช้ว่าจะแต่งงานกับใครก็ได้ตามที่ตนพอใจ แต่ต้องปฏิบัติตามการตัดสินใจของพ่อแม่ซึ่งเป็นผู้เลือก คู่ให้ ด้วยเหตุนี้จึงเป็นที่เข้าใจกันว่าเพราะเหตุใด ชาวชาวนีจึงอาศัยนิยายกลอนพื้นบ้านที่มีชื่อ “อัษมา” นี้แสดงออกซึ่งความโหยหาอิสรภาพและความผาสุกมาเป็นเวลานานนับหลายชั่วอายุคน

ในอดีต ชาวชาวนีจะถูกเอารัดเอาเปรียบโดยเจ้าของที่ดินในระบบเจ้าขุนมูลนาย ซึ่งจะมาริบเอาผลผลิตตัวน้ำพักน้ำแรงไปทุกปี และทอดทิ้งให้พวกเขาอยู่อย่าง อดๆอยากๆ นี่คือการอธิบายว่าเหตุใดนิยายกลอน “อัษมา” จึงเป็นที่กระบอกเสียงที่แสดงถึงความเกลียดชังอย่างรุนแรงที่ชาวชาวนีมีต่อผู้ที่กดขี่บีบคั้นตน

“อัษมา” เป็นบทกลอนซึ่งเป็นที่นิยมชมชอบมากที่สุดของชาวชาวนี เมื่อใดที่มีงานวิวาห์ให้ผู้เฒ่าผู้แก่ก็จะขึ้นนั่งขัดสมาธิอยู่บนม้าและนั่งและขับร่ายนิยายกลอน “อัษมา” เป็นทำนองเสนาะคนหนุ่มสาวก็จะนำตาไหลไปตามกันในความทุกข์ทรมานของอัษมา และพากันดีอกดีใจเมื่อเธอได้ชัยชนะในที่สุด ผู้มีเหย้าเรือนแล้ว แต่ไม่มีความสุขก็จะขับลำนำ “อัษมา” ซ้ำแล้วซ้ำเล่า เพื่อชิมซับพลังความกล้าหาญจากนิยายกลอนเรื่องนี้ไว้ในตน เด็กสาวที่ทำงานในไร่นาก็จะขับลำนำ “อัษมา”

เช่นกัน และมักจะพูดเสมอว่า “ความทุกข์ทรมานของอัชมา ก็คือความทุกข์ทรมานของเด็กสาว ชาวชานีทุกคน”

แม้นิยายกลอนขนาดยาวเรื่องนี้จะถ่าย ทอดต่อกันมาเป็นเวลานานหลายช่วงอายุคนก็ตามที่ แต่ยังไม่เคยมีต้นฉบับที่ถือว่า เป็นตัวบทมาตรฐานในภาษาชานีได้เลย ใน ค .ศ. ๑๙๕๓ นักเขียนและศิลปินบางคนอยู่ในยูนนาน จึงจัดส่งคณะทำงานไปยังตำบลแถบภูเขาถิ่นที่อยู่ของชาวชานีเป็นเวลานาน เพื่อเก็บรวบรวมคำบอกเล่าเรื่องของ “อัชมา” ให้ได้สำนวนสมบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ อาศัยการไปดำเนินชีวิตและทำงานร่วมกับชาวชานีเป็นเวลานาน คณะทำงานก็ได้กลายมาเป็นเพื่อนที่ดีของชาวชานี และค่อยๆ เข้าใจถึงระบบสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี ความคิด และความรู้สึกของพวกเขา หลังจากได้ศึกษานิยายกลอนที่เล่าสู่กันมาต่างๆ หลายสำนวนอย่างถี่ถ้วนแล้ว คณะทำงานก็รวบรวม “อัชมา” ขึ้นเป็นรูปเล่ม และแปลนิยายกลอนเรื่องนี้เป็นภาษาจีน ใน ค .ศ. ๑๙๕๔ เมื่อนิยายกลอนขนาดยาวเรื่องนี้ตีพิมพ์ใน “ยูนนานรายวัน ” ณ เมืองคุนหมิง และใน “วรรณกรรมประชาชน” ณ กรุงปักกิ่งก็ปรากฏว่า ผู้อ่านต้อนรับอย่างอบอุ่น ต่อมาจึงได้จัดพิมพ์ในรูปเล่ม โดยสำนักพิมพ์วรรณกรรมประชาชน และฉบับภาษาอังกฤษก็แปลจากภาษาจีนที่ว่านี้

ประเทศจีน เป็นประเทศ ที่ถูกรบด้วยชนหลายเชื้อชาติในอดีต ภายใต้การปกครองอันโหดร้ายทารุณของ “กลุ่มปฏิวัติ” บรรดาชนกลุ่มน้อยก็ต้องทน รับความทุกข์ยากลำบากนานปี การและวัฒนธรรมของพวกเขาถูกโจมตีและถูกทำลายไปมิใช่น้อย กระนั้นก็ตาม ประชาชนชั้นแรงงานในประเทศจีนใหม่และบรรดาชนเผ่าน้อยทั้งหลายก็ยังได้รักษาวัฒนธรรมภาษาพื้นเมือง และปรับปรุงแต่งให้งดงามขึ้นและถือว่าเป็นส่วนหนึ่งที่เท่าเทียมเสมอกันของครอบครัวใหญ่ครอบครัวเดียว และวัฒนธรรมประจำชาติของพวกเขาเป็นที่เคารพและยกย่องคุณค่าเป็นอย่างดี การค้นพบการเก็บรวมนิยายกลอน “อัชมา” ตลอดจนการพิมพ์เผยแพร่ล้วนเป็นการเพียงตัวอย่างหนึ่งของวิถีที่แสดงให้เห็นว่า วรรณกรรมอันงดงามละเอียดอ่อน และศิลปะของชนกลุ่มน้อยนั้น ได้รับการยกย่องเชิดชูคุณค่าอย่างสูงเพียงใดในปัจจุบัน

กว่าจะมาถึงเรื่องของ “อัชมา”

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อครึ่งศตวรรษบวกอีกหนึ่งปีมาแล้ว หรือเขียนให้อ่านง่ายขึ้นก็คือเมื่อ ๕๑ ปีที่แล้ว คือเมื่อพุทธศักราช ๒๕๐๑ ได้มีนิตยสารรายเดือนฉบับหนึ่ง ปรากฏตัวขึ้นมาบนแผงในร้านขายหนังสือในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัดบางแห่งของสยามประเทศ

นิตยสารรายเดือนฉบับนั้น มีชื่อว่า “สายธาร”

นิตยสารนี้เกิดด้วยความคิดริเริ่มของบุคคลอายุ ๒๐ ปลายๆ และ ๓๐ ต้นๆ ๕-๖ คน ที่ทำงานอยู่ในแวดวงหนังสือพิมพ์และงานการโฆษณา ได้รับ การฝึกปรือในด้านเขียนข่าว บทความสั้น และนวนิยายมาไม่น้อยกว่า ๑๐ ปี เรียกว่า ชีวิตอยู่ในช่วง “ขาขึ้น” ทางการเขียนและทำหนังสือ

มีความเห็นว่า ถ้าพวกเราขยันกันขึ้นอีกนิดหน่อย ลงแรงทำหนังสือออกมาซักฉบับ เป็นประเภทรายเดือน โดยไม่ต้องลงทุนมากเกินกำลัง เพราะในระยะ แรก ลงทุนด้วยการเขียนให้ฟรีไม่คิดค่าเรื่อง เมื่อพอหนังสือตั้งตัวได้แล้วค่อยมาคิดแบ่งส่วนปันส่วนกันทีหลัง ค่าใช้จ่ายเริ่มต้นจะมีเพียงค่าพิมพ์เท่านั้น

มีบางคนให้ความเห็นว่า นิตยสารรายเดือนไม่มีตลาดถาวรในเมืองไทย หนังสือยืนอยู่ยากอย่างมากไม่เกิน ๑๐ ปี เขาเอ่ยชื่อนิตยสารหลายฉบับที่ออกมาแล้วล่องลับไปจนดูเหมือนว่าเส้นทางสายประวัติศาสตร์ของวรรณกรรมไทยมีหลุมฝังศพนิตยสารรายเดือนดึกดำบรรพ์กว่าหนังสือประเภทอื่นอยู่สองข้างทาง

หลายคนเชื่อว่า ความเห็นนี้เป็นเรื่องจริง

ในที่สุด ตกลงกันว่าน่าจะลองทำดู ในระยะเวลานั้นต่างคนก็ มีงานประจำอยู่เป็นรายได้หลักอยู่แล้ว ไม่มีอะไรต้องเสี่ยงมากมาย อย่างน้อย วงการวรรณกรรมก็จะมีกลิ่นอายเพิ่มเติมให้การอ่านมีความหลากหลายมากขึ้น

แล้วนิตยสาร “สายธาร” ก็ออกมาปรากฏโฉมอยู่ท่ามกลางหนังสืออื่นๆที่เป็นเพื่อนร่วมสมัย

แต่ตอนนั้น ผมไม่ได้อยู่ที่ กรุงเทพฯแล้ว ผมพลัดไปอยู่กรุงบัวโนสไอเรส เมืองหลวงของสาธารณรัฐอาร์เจนตินาในอเมริกาใต้โน่น

ตามบทบาทที่เพื่อผู้กำหนดให้ ผมต้องเขียนเรื่องยาวเป็นรายเดือนส่งมาให้

หลังจากนิตยสาร “สายธาร” ฉบับแรกออกไปสู่ตลาดแล้ว ได้มีการประเมินกันว่า น่าจะมีการส่งเสริมการตลาดและการขาย ฝ่ายบรรณาธิการมีความเห็นว่า น่าจะมีการแจกหนังสือที่มีเนื้อหาสาระดีให้แก่ผู้อ่าน “สายธาร” ฟรี พร้อมกับเสนอหนังสือเล่มหนึ่งที่พิมพ์ในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน เป็นเรื่องที่เป็นคำกลอนในภาษาจีน และแปลภาษาอังกฤษในรูปแบบของกลอน ด้วยเห็นว่า เป็นเรื่องที่มีเนื้อหาสาระดี แม้อาจจะเป็นเรื่องดาดๆเกี่ยวกับความรักของหนุ่มสาวชนชาติกลุ่มน้อยของมณฑลยูนนานในสมัยศักดินา ที่ต่อสู้กับชะตากรรมของการกดขี่ข่มเหงอย่างไม่เป็นธรรมจากผู้มีอำนาจในท้องถิ่น ในการแปลเรื่องนี้เป็นภาษาไทยเพื่อแจกแก่คนอ่าน “สายธาร” ควรจะแปลเป็นรูปแบบของกลอนด้วย

หนังสือเล่มนี้ คือหนังสือชื่อ “อัชมา”

และผู้แปลที่ได้รับการขอร้องจากฝ่ายบรรณาธิการ คือ “อุซเซณี”

แต่นิตยสาร “สายธาร” มีอายุสั้นเกินไป เรื่อง “อัชมา” ฉบับคำกลอนภาษาไทยของคุณอุซเซณี ซึ่งจัดพิมพ์เป็นตอนๆแจกเพิ่มต่างหากคู่กับหนังสือ “สายธาร” ประมาณว่าจะจบครบสิบสามตอน แต่แจกไปเพียงไม่กี่ตอน “สายธาร” ก็ต้องปิดตัวลง

ถ้าหากว่า “สายธาร” ต้องจบบทบาทของตนลงในช่วงเวลาอันแสนสั้น จะด้วยเหตุผลประการใดก็ตาม แต่ “สายธาร” ก็ได้ริเริ่มสิ่งที่มีค่าทางวรรณกรรมไว้อย่างหนึ่งคือ การขอรับรอง “อุชเชนี” ให้แปลเรื่อง “อัชมา” เป็นภาษาไทย แม้จะจบบริบูรณ์เมื่อ ๕๑ ปีก่อน แต่มีส่วนที่ตั้งต้นไว้ดีแล้ว ทำให้ “อุชเชนี” ได้มาทำต่อเมื่อสองปีที่ผ่านมาเอง เพราะเพิ่งค้นหาต้นเรื่องได้ และเจ้าของงานแปลได้ถือโอกาสเวลาที่แปลไว้แล้วให้กลมกลืนเรียบเนียนเข้ากับส่วนที่แปลต่อจนจบ

“สายธาร” เป็นนิยายสารหายากไปแล้ว บางทีอาจเป็นเพราะความไม่สำคัญของนิยายสาร ชื่อนี้ก็ดู บวกกับความมีอายุสั้นจนคนไม่ทันสังเกตหรือมองเห็น และกลายเป็นอิฐหรือหินสาม-สี่แผ่นเล็กที่ปูอยู่บนผิวทางเดิน ทางเท้าด้านที่รกด้วยหญ้าเพราะไม่มีใครเดิน หรือถ้าบังเอิญเดินผ่านก็ก้าวข้ามไปเพราะสั้นนิดเดียว

แต่ “อัชมา” ได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมแก่คุณค่าในเนื้อหาสาระที่มีกลิ่นอายของตะวันออก และความไพเราะในสุนทรียรสของภาษากวีไทยของ “อุชเชนี” กวีร่วมสมัย

เสนีย์ เสาวพงศ์

๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒

เล่าต่อ

เป็นความดีใจ “ดั่งได้แก้ว” เมื่อวันดีคืนดี ท่านอดีตกวี รวราชทูตศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ (เจ้าของนามปากกา เสนีย์ เสาวพงศ์) ได้กรุณาส่งหนังสือ “อัชมา” ฉบับภาษาอังกฤษ พร้อมกับคำแปลเป็นกลอนไทยอีก ๘ ตอนมาให้อย่างไม่นึกฝัน

นับเป็นพระคุณอย่างสูง สุดจะพรรณนา

นิยามกลอนพื้นบ้านของจีนในเรื่องนี้ ฉบับภาษาอังกฤษได้แปลไว้ในรูปของคำประพันธ์ เมื่อถอดความออกมาเป็นภาษาไทย จึงเห็นควรร้อยกรองให้เป็นบทกลอนเช่นกัน ซึ่งทำสำเร็จ บริบูรณ์ได้ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๐๑ และได้จัดส่งต้นฉบับทั้งหมดไปยังกองบรรณาธิการ “สายธาร” เพื่อจัดพิมพ์เป็นนิตยสารแก่นักอ่านตามจุดประสงค์ของท่านผู้ก่อตั้งทั้งหลาย

เมื่อ “สายธาร” มีความจำเป็นต้องปิดตัวลง ต้นฉบับเหล่านี้ก็หาย สาบสูญไปไม่มีสำนวนเหลือเก็บไว้เลย เนื่องจากเครื่องถ่ายเอกสารยังเป็นสิ่งฟุ่มเฟือยเกินไปสำหรับสำนักพิมพ์เล็กๆ ในครั้งกระโน้น

ตั้งแต่ประมาณกลางพุทธศักราช ๒๕๕๐ เป็นต้นไป จึงเป็นช่วงเวลาของการทบทวนบทกลอนแปลที่ “สายธาร” ได้พิมพ์ไว้แล้ว ๘ ตอน และปรับเปลี่ยนให้แนบเนียนกลมกลืนยิ่งขึ้น กับอีก ๕ ตอน ที่ขาดหายไปและจำเป็นต้องแปลใหม่ทั้งหมด

เนื่องจากในการแปลนิยายพื้นบ้านเรื่องนี้ จำเป็นต้องถอด เป็นภาษาไทยให้ลงตัวกับ กลอนภาษาอังกฤษแต่ละบท บางครั้งเนื้อความในภาษาอังกฤษมีมาก ยากแก่การที่จะรวบรวมเป็น บทกลอนไทยได้หมดภายในบทเดียว แต่บางครั้งความในภาษาอังกฤษมี ไม่พอ ก็จำเป็นต้องเพิ่ม คำในภาษาไทยซึ่งไม่มีภาษาอังกฤษลงไปเพื่อให้ความเป็นกลอนไทยไว้ให้ได้ เช่นบทสุดท้ายของ นิยายพื้นบ้านเรื่องนี้ ผู้แปลจึงขอภัยผู้อ่านไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ขอขอบพระคุณท่านอาจารย์ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ สำหรับน้ำใจดีของท่าน ที่ได้กรุณาปลูก “อักษมา” ฉบับภาษาไทยให้กลับฟื้นคืนชีวิตขึ้นมา แม้เวลาจะล่วงเลยไปถึง ๕๑ ปีแล้วก็ตาม กราบ ขอบพระคุณเป็นพิเศษสำหรับ กว่าจะมาถึงเรื่องของ “อักษมา” ซึ่งท่านมีเมตตาเขียนได้ด้วย ความเต็มใจ และ “อุชเชนี” ถือว่า เป็นเกียรติเป็นศรีแก่หนังสือเล่มนี้ยิ่งนัก จะขอจารึกพระคุณทั้งนี้ไว้ ในใจไม่มีวันลบเลือนตลอดกาลนาน

อุชเชนี.

๓. ดาวส่องนภาดิน โดย อุชเชนี และ นิด นรารักษ์

คำนำ

ในหมู่ผู้รักงานร้อยกรอง และบทกลอนร้อยแก้ว นั้น นาม อุชเชนี และ นิด นรารักษ์ ย่อม คำนึงและคำนึงยิ่ง หนังสือ ขอบฟ้าขลิบทอง ของสองนามปากกานี้ เป็นหนังสือที่หวงแหนและ เสาะหากันมาก ในหมู่นักเลงหนังสือแนววิถีดำเนิน

สมัยที่หนังสือกระดิ่งทอง สยามสมัย อยู่ในความนิยมของนักอ่าน เมื่อยี่สิบกว่าปีก่อนนั้น คอลัมน์ของ นิด นรารักษ์ ที่มีบทกวีของ อุชเชนี สลับกับร้อยแก้วของ นิด นรารักษ์ มีอิทธิพลต่อ ผู้อ่านมาก หลายคนที่เคยโตขึ้นเป็นนักเขียนในปัจจุบัน ยอมรับว่า งานเขียนของสองนามปากกานี้ เป็นแรงบันดาลใจเบื้องต้นที่ทำให้หลงใหลงานเขียน

งานของ อุชเชนี และ นิด นรารักษ์ เป็นงานร่วมสมัยกับ ทีปกร นายผี ทวีปวร ซึ่งเป็นยุค ที่ปรากฏการณ์ทางการเมืองตกต่ำถึงที่สุด ความอยู่ดีศรีธรรมในสังคมเห็นแต่ นชัด เป็นเหตุให้อำนาจ เติร์ดการก้าวเข้ามาอย่างมั่นคงของอาจ งานของทีปกร กับนายผีถึงกับถูกหมายหัว และได้รับ เคารวะที่กรรมเป็นส่วนตัวดับสูญไปแต่บัดนั้น ผลงานเพียงจะมาเป็นที่รู้จักกันกว้างขวางในช่วงปีนี้เอง

มีที่น่าสังเกตว่า งานของบรรดากรีกกลุ่มแนวคิดก้าวหน้าดังกล่าว นามนั้น งานของ อุชเชนี ได้รับความนิยมนิยมอยู่เสมอดันเสมอปลาย ไม่เป็นที่เรียกรวาว แต่ก็ไม่เคยถูกลืมนาม อุชเชนี ได้รับ ยกย่อง กล่าวขวัญ และเป็นที่ยกในหมู่ผู้รักงานกวีเสมอมา

เพราะงานกวีของ อุชเชนี มีจุดเด่น ตรงที่ให้อรรถกาศแห่งสุนทรียรสด้วย แทนที่จะเน้น เนื้อหา หรือสัจจะแห่งอุดมการณ์ล้วนแต่เพียงอย่างเดียว ซึ่งก็มีปรากฏในทุกบท

คุณสมบัติข้อนี้ เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้งานกวีของ อูซเซนี ไม่ตายในทุกสมัย

บรรยากาศแห่งสุนทรียรสในบทกวีช่วยรักษาคุณค่า หรือสาระอันเป็นเป้าประสงค์ไว้ได้ อย่างดียิ่ง ข้อนี้เองที่ทำให้ งานกวีของ อูซเซนี ดำรงอยู่โดยไม่มีฝ่ายใดกล้ำวิพากษ์ปรับเอาเป็นผิดได้

หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง เนื้อหาในงานกวีของ อูซเซนี เป็นในแนวปรัชญา มากกว่าที่จะเจาะจงลงตัวแบบทำทนาย หรือเผชิญหน้ากับศัตรูในระยะเผาขน เช่น งานของกวีร่วมสมัยคนอื่นในยุคนี้

ดาวส่องนภาดิน โดยชื่อแล้วมีแนวสืบเนื่องจาก ขอบฟ้าขลิบทอง ทั้งเป็นงานยุคเดียวกัน ด้วย ทว่าแตกต่างกันตรงที่ งานชุดนี้เพ็งตีพิมพ์รวมเล่มเป็นครั้งแรก ขณะที่ ขอบฟ้าขลิบทอง ตีพิมพ์เป็นหนังสือในปีนี้ ซึ่งห่างจากหนแรกถึงยี่สิบกว่าปี

ส่วนข้อที่ผิดแผกกันที่สำคัญยิ่ง คือ งานในชุดดาว ส่องนภาดินนี้ เป็นงานสะท้อนภาพเหตุการณ์ของยุคมืดทางการเมืองเมื่อยี่สิบปีก่อนออกมาได้ จะแจ้งชัดจนพอสมควร จนไม่สามารถตีพิมพ์เป็นเล่มออกเผยแพร่ในยุคสมัยนั้นได้

และที่น่าสังเกต คือ มีบางบทในดาวส่องนภาดิน เขียนถึงเรื่องราวที่พ้องกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ๑๖ รวดตาเห็น และที่กล่าวถึงประชาธิปไตยก็ตรงกับสภาพการณ์ปัจจุบันอยู่ไม่น้อย อาจกล่าวได้ว่า ความหวัง หรือความใฝ่ฝันของกวีนั้น เมื่อมีที่มาจากสัจการอันมั่นคงแล้ว งานนั้นย่อมอยู่ในความปกป้องของกาลเวลาเสมอ

สำนักพิมพ์พิชฌเนศ ยินดียิ่งที่ได้มีโอกาสเสนองานกวีล้ำนำชุด ดาว ส่องนภาดิน ของ อูซเซนี และ นิด นรารักษ์ ต่อผู้อ่าน เพราะเป็นงานซึ่งเปรียบเสมือนอัญมณีที่ผ่านการเจียรไนแล้ว โดยกาลเวลา

สำนักพิมพ์พิชฌเนศ

พฤศจิกายน ๒๕๑๗

ชื่อเรื่อง

แทนใจที่รักแก้วตา

อธิษฐาน

มีข้าชอกขณะนี้เลย

คลื่นได้นำ

ศานตีสียอดรัก

อีกเมื่อไรจะสว่างเหมือนอย่างรอ ?

เราซบด้วยใด

ซังโงงชั่ว

เขาหันหน้าเรื่อง

แต่เพื่อเพื่อนอื่นหมิ่นแสน

ก้าวเธอยังก้องปฐพี

ธรรมนี่คิดสิทธิ์ใคร

พลังรัก

คนเดนเดน

กระจำงไกลกว่าข้ายประกายดาว

เด็กประชาธิปไตย

ใครเอื้อ ... “รัก” สมัยเลือกตั้ง
เมตตาารินรักช่วยทวยประชา คอย – คอย
ไหนดองเพื่อนสุขทุกวาร ไฉนไม่เป็นเช่น ...
ไทยเป็นทาสหรือจึงง่ายถึงชายตัว ... ดาวหวังวูบดับ
หนาวกายหนาวใจจาบัลย์ แนวเทียน
สวรรคค์ชู้ย ๆ ฝึลลอก
ไหนดมิตรซิดใจให้อิง! มื่อใคร ?
อิสระประสาจน เห็ดนรก
เฮี่ย ... เรื่องเล็ก ! ผมไ้ไทยแท้แน่นอน ...
เคียงอยู่คู่หทัย ซวาล
เช่นแซแค้นนี้ ใครคนเภาไทยชาติพินาศยับ ? ...
แต่ยวดี ไม่ตลอดเหมือนกันแหละสหาย
กลีบกุหลาบ จงรู้เถิดนั้นแหละแก้วดวงแพรวพรรณ
เพราะรักไว้ในใจคน เหลือประหลาด
จาก ... นิด นรารักษ์ เหมันต์ยังไม่สิ้น
เพียงแค่เม็ดทราย “ผมยังไม่ตาย ...”
หนึ่งชีวิตค่านึง เวลายังเหลืออยู่
แต่ผู้ซึ่ง ... ค่าของคนอยู่ที่ไหน ?
โลกนี้จะไร้มือแห่งความปรานีแล้วหรือ ยาพิษของสันติสุข
หน้าที่ของผู้หญิงในระบบใหม่ ของขวัญวันเกิด
มือที่ทำงานเพื่อแผ่ผลไพศาล ความฉลาดเพื่อให้โลกประลัย
ออกมาหาประชาชน จัจจอกและเด็กน้อย
เมื่อฟ้ามีดเสมือนหมึก คุณกำลังเป็นตัวแทนของอนาคต
เมื่อปราศจากเขา ไอพิษและประทีนทิพย์
อย่างไรคือความเป็น “คน” แก่เป็นเพียงคนชั้นต่ำ แต่ ...
หिनก่อนนั้น

๔. เพียงแค่เม็ดทราย

แต่
“มิตร” ผู้เป็นพลัง
และ
ความจรรโลงใจ

คำแถลงจากสำนักพิมพ์

ผลงานลำนำ “บทร้อยแก้ว” ของ นิด นรารักษ์ ซึ่งเป็นคน ๆ เดียว กับผู้ใช้นามปากกา อูซเซนี ที่ท่านผู้อ่านถืออยู่ในชื่อปกว่า เพียงแค่เม็ดทราย เล่มนี้ จัดเป็นผลงานสืบเนื่องมาจาก “บทร้อยกรอง” ในเล่ม ขอบฟ้าขลิบทอง ที่บริษัท สำนักพิมพ์ดวงกมล จำกัด ได้นำเสนอต่อท่านไปก่อนหน้า ซึ่งภายในเล่มนี้ได้รวบรวมผลงานด้านร้อยกรองที่สมบูรณ์ที่สุดของ “อูซเซนี” มาไว้เป็นเล่มเดียวกัน โดยนำเอาผลงานเฉพาะด้านร้อยกรองที่ยังไม่เคยตีพิมพ์รวมเล่ม จากการมอบต้นฉบับครั้งใหม่ของผู้ประพันธ์ มารวมกับผลงานที่เคยตีพิมพ์ครั้งแรกในเล่ม ขอบฟ้าขลิบทองของสำนักพิมพ์ดวงกมล เมื่อ พ.ศ. ๒๕๙๙ และงานที่เคยตีพิมพ์ ประพันธ์สาส์น เคยรวมพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๗ แต่หากครั้งนั้น ๆ ได้จัดพิมพ์ปะปนกันทั้งบทร้อยแก้วและร้อยกรอง โดยมิได้มีการชำระใหม่ให้สมบูรณ์แต่ประการใด

ในการรวมพิมพ์ผลงานด้านร้อยแก้ว เพียงแค่เม็ดทราย ของ นิด นรารักษ์ เล่มนี้ ส่วนหนึ่งได้จัดระเบียบเรื่องขึ้นใหม่ โดยนำเอาผลงานบทร้อยแก้ว จากเล่ม ขอบฟ้า ขลิบทอง ดาวส่องนภา ดิน และผลงานชิ้นอื่น ๆ ที่ผู้ประพันธ์ได้มอบให้ เพราะเห็นว่ายังไม่เคยนำไปรวมพิมพ์ที่ใดมาไว้เป็นเล่มเดียวกัน ผลงานร้อยแก้วทั้งหมดที่ปรากฏใน เพียงแค่เม็ดทราย ของ นิด นรารักษ์ เล่มนี้ จึงจัดเป็นผลงานที่ชำระสอบถามมาจากผู้ประพันธ์โดยตรง และได้จัด “ระเบียบเรื่อง” แบ่งออกตามลักษณะต่าง ๆ ที่ผู้ประพันธ์เขียนถึง กล่าวคือ ได้จัด “ระเบียบเรื่อง” เพื่อสะดวกแก่การอ่านให้ได้สุนทรียรสไว้ ๙ หัวข้อ ได้แก่ ๑. ภาวะมนุษย์ ๒. ความรักและเมตตธรรม ๓. โลกของผู้เยาว์ ๔. วิญญาณอิสระ ๕. ค่าของงาน ๖. ศักดิ์ศรีสตรี ๗. ภัยสังคม ๘. ภาพชีวิต และ ๙. ทศนะ อีกทั้งยังได้เพิ่มพิเศษว่าด้วย ภาคผนวก และ เรื่องสั้น เนื่องจากเป็นผลงานร้อยแก้วที่ผู้ประพันธ์เคยเขียนไว้ หากแต่ยังไม่ได้นำไปรวมตีพิมพ์มาก่อนไว้ด้วย อาทิเช่น Rimbaud ผู้ร่อนเร่พเนจร (พิมพ์ครั้งแรก : หนังสือ “อนุสรณ์ ๔๐ ปี” โรงเรียนเซนโยเซฟ คอนแวนต์ พ.ศ. ๒๕๐๐) หรือ เรื่องสั้น Twinkle Twinkle Little Star ก็เป็นเรื่องสั้นเพียงเรื่องเดียวในชีวิตของ นิด นรารักษ์ (พิมพ์ครั้งแรก : นิตยสาร “สยามสมัย” พ.ศ. ๒๕๔๗) ที่ผู้ประพันธ์ได้มอบให้มาพิจารณาจัดรวมไว้ในเล่มนี้

นามปากกา นิด นรารักษ์ เริ่มเกิดขึ้นในบรรณพิภพเป็นครั้งแรกในคอลัมน์ ชีวิตและโลก ของนิตยสาร “สยามสมัย” เมื่อ พ.ศ. ๒๕๙๕ โดยได้เขียนติดต่อกันอยู่ประมาณ ๒ ปี ก็คืนคอลัมน์ดังกล่าวให้กับ “ศุทธิณี” เพื่อนนักเขียนของเธอ ซึ่งเป็นเจ้าของคอลัมน์คนเดิมกลับไป ดังนั้น ผลงานร้อยแก้วของ นิด นรารักษ์ จึงปรากฏแพร่หลายอยู่ในช่วงเวลาระหว่าง พ.ศ. ๒๕๙๕-๒๕๙๗ และเขียนกระจายจัดกระจายอยู่ตามที่ต่าง ๆ จนกระทั่งถึงยุคสมัยรัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ใน พ.ศ. ๒๕๐๐ จึงได้เลิกจากงานเขียนที่ตนรักไป ทั้งในนามปากกา “อูซเซนี” ที่ใช้เวลาเขียนบทร้อยกรอง และนามปากกา “นิด นรารักษ์” ที่ใช้เวลาเขียนบทร้อยแก้ว

การจัดพิมพ์ผลงานด้านร้อยแก้วที่สมบูรณ์ที่สุดในชื่อ เพียงแค่เม็ดทราย ของ นิด นรารักษ์ เล่มนี้ ทางบริษัท สำนักพิมพ์ดวงกมล จำกัด หวังว่า ท่านผู้อ่านคงจะให้การต้อนรับผลงานชิ้นนี้ของเธอ เพื่อเป็นเกียรติแก่ประวัติวงวรรณกรรมไทยอีกครั้งหนึ่ง เหมือนเช่นที่เคยให้การต้อนรับแก่ ขอบฟ้าชลิบทอง และ ดาวส่องนภาดิน มาก่อนหน้านี้

สุชาติ สวัสดิ์ศรี

แทน บริษัท สำนักพิมพ์ดวงกมล จำกัด

มิถุนายน ๒๕๒๓

ชื่อเรื่อง

ภาวะมนุษย์

เพียงแค่เม็ดทราย

น้ำตาท่วมโลก

ทางออกของมนุษย์อยู่ที่ไหน ?

เพื่อความอยู่ของเพื่อนมนุษย์

คนอื่นกำลังต้องการเราอยู่

ความรักและเมตตาธรรม

อย่าตัดวงประโยชน์จากรัก

โลกนี้ไร้มือแห่งความปรานีแล้วหรือ

ตรงมุมที่ไม่มีใครเอาใจใส่

ลืมนตนของตนเสีย

“ความรัก” ซึ่งควรเขียนด้วยอักษรตัวใหญ่

โลกผู้เยาว์

โลกใหม่ของเจ้าจูน

เพราะความผิดของใคร?

ความค้ำของเจ้าหนู

ระหว่างหนูและดาว

จิ้งจอกและเด็กน้อย

หมันดัยยังไม่สิ้น

คุณกำลังเป็นตัวแทนของอนาคต

วิญญาณอิสระ

วิญญาณอิสระ?

แต่ ... คนที่หมดความเป็นคน

คนอิสระ

ศักดิ์ศรีอันถูกต้อง

ก้าวเข้าไปหาเพื่อนมนุษย์ด้วยใจอันกล้าและแกร่ง

ไปสู่สิ่งที่ดีกว่า

แต่ผู้ซึ่ง ...

จาก ... นิด นรารักษ์

ค่าของงาน

หนึ่งชีวิตค่านึง

เวลายังเหลืออยู่

สิ่งที่ไม่ตายไปตามตัว

ศักดิ์ศรีสตรี

ค่าของคน อยู่ที่ไหน ?

หน้าที่ของผู้หญิงในระบบใหม่

เมื่อปราศจากเขา

แต่ ... นักศึกษาซึ่งทำงานหาเงินมาแล้วเรียน
“ผมยังไม่ตาย ...”

ถ้ารักจะอยู่อย่างทาส
ที่ไหนก็เหมือนกัน
แกเป็นเพียงคนชั้นต่ำ แต่ ...
มือที่ทำงานเพื่อแม่ไฟศาล
ชีวิตจะหยุดเพื่อสยบได้ไฉน?
เธอสิงอยู่ในทุก ๆ ที่ และทุก ๆ สิ่งอันเป็นชีวิต

ภยสังคม

ความฉลาดเพื่อให้โลกประหลาด
ไอพิชและประทีนทิพย์
ไม่ซัวไปทั้งหมด
สิ่งที่เรียกว่าความกล้าหาญ

ภาพชีวิต

พระเอกจอมปลอม
อย่างใดแต่ อย่างใดชนะในเกมชีวิต
สิ่งที่ไม่มีวันมลาย
ท่านเล่า ... อธิบายได้ไหม?
อย่างไรคือความเป็น “คน”
ศักดิ์ศรีที่ซื้อขายเป็นเงินไม่ได้

ฟ้าจกต้องไม่มีวันมืดสนิท
คำตอบในสายน้ำ
ที่ใดมีชีวิต- ที่นั่นมีความหวัง
ขอบฟ้าข้างหน้าโน้น
หिनก่อนนั้น

ทัศนะ

ของขวัญวันเกิด
เมื่อฟ้ามีดเสมือนหมึก
ระหว่างศิลปะกับประชาชน
ว่าด้วยประดาท่านผู้มีบุญ
ออกมาหาประชาชน
มักจักไม่หายไป
อาหารทิพย์ของคน

ภาคผนวก

แต่ผู้ใหญ่ซึ่งเคยเป็นเด็กมาก่อน
จดหมายจากปารีส
RIMBAUD : ผู้ร่อนเร่พเนจร

เรื่องสั้น

TWINKLE TWINKLE LITTLE STAR
น้ำตาไข่มุก

๕. รายศิลาเรียง โดย ‘อุชเชนี’

คำนำ

สื่อมวลชนคาทอลิก (ประเทศไทย) แผนกการพิมพ์และชมรมนักเขียนคาทอลิก (ประเทศไทย) ได้รับความกรุณาจากอาจารย์ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา ให้รวบรวมจัดพิมพ์ผลงานเขียนซึ่งได้ประพันธ์ไว้ ตั้งแต่สมัยยังเป็นนักศึกษา ได้เคยลงพิมพ์ หรือใช้ในโอกาสต่าง ๆ แต่ยังไม่เคยรวบรวมไว้เป็นเล่มเหมือนอย่างผลงานอื่น ๆ เนื่องจากเป็นผลงานที่ประพันธ์ขึ้นเฉพาะงาน ในโอกาสพิเศษ ให้กับสถาบัน หรือองค์กรทางศาสนา

ชื่อ “นิธ นรารักษ์” หรือ “อุชเชนี” หรือนามจริงเป็นที่คุ้นหูผู้อ่านรุ่นแล้วรุ่นเล่า ผลงานที่รวบรวมขึ้นมาชิ้นนี้ ไม่ควรที่จะปล่อยผ่านไป หรือปล่อยให้กระจัดกระจาย ความคิดที่จะจัดพิมพ์เป็นเล่มให้เสร็จในโอกาสกาญจนาภิเษกของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งครองสิริราชสมบัติเป็นปีที่ ๕๐ สื่อมวลชนคาทอลิกฯ จึงคิดที่จะจัดพิมพ์ขึ้น เพื่อร่วมในโอกาสอันสำคัญและเป็นมหามงคลยิ่งนี้

แม้ผลงาน อาจารย์ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา จะไม่มากเหมือนกับนักเขียนหลายท่านในสายตาผู้อ่าน แต่ แม้นจะไม่มากด้วยปริมาณ แต่คุณภาพผลงานที่ได้พิมพ์เผยแพร่ ก็เป็นแรงบันดาลใจ ผลักดันให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในจิตใจแก่ผู้อ่าน ผู้เขียนอยู่ตลอดเวลา รุ่นแล้วรุ่นเล่า จากผลงาน “ขอบฟ้าขลิบทอง” และ “เพียงแค่มืดทราวย” และการได้รับประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติ

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๖ (ค.ศ. ๑๙๙๓) ได้รับรางวัล ผู้มีผลงานดี เด่นทางด้านกรพิมพ์ของ พระศาสนจักร จากสื่อมวลชนคาทอลิกแห่งประเทศไทย

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๖ (ค.ศ. ๑๙๙๓) ได้รับประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติ เป็น **ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ (กวีนิพนธ์)** จากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ ได้รับรางวัลนราธิป จากสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย

บทประพันธ์บางบท มีบางท่านได้นำไปประพันธ์เป็นดนตรี หรืออาจารย์ประพันธ์ขึ้นเพื่อเป็นเนื้อร้องของดนตรีโดยเฉพาะก็มี

ผลงานในเล่มนี้ เป็นการรวบรวมแบบเก็บมาอย่าใหญ่จริง ๆ

เรามั่นใจว่า หนังสือของอาจารย์บางเล่ม หรือบทประพันธ์บางบท จะยังคงมีการพิมพ์ซ้ำครั้งใหม่ หรือเล่าขานอยู่เรื่อย ๆ ตราบใดมนุษยย์ยังเฝ้าหาความจริง ความดี ศักดิ์ศรีของเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เพราะสิ่งเหล่านี้ได้อยู่ในความคิด จิตใจ และปรากฏอยู่ในผลงานในแง่มุมมองจากที่ต่าง ๆ และแม้ต่างเวลาก็ตาม

การพิมพ์คาทอลิกประเทศไทย
โครงการทศวรรษสิ่งพิมพ์สร้างสรรค์
วันสี่อมวลชนคาทอลิก
สิงหาคม ค.ศ. ๑๙๙๖

คำปรารภ

เหมือนก้อนกรวดที่เกลื่อนกลาดอยู่บนชายหาด
ต่างสี ต่างขนาด ต่างทรวดทรง ต่างลวดลาย
งานเขียนชุดนี้ มีรูปลักษณะหลากหลาย
นำมาเรียงรายไว้ให้เลือกพิศดู .....

เป็นผลงานที่เกิดประปราย ในช่วงเวลาอันยาวนาน
กึ่งศตวรรษกว่า ....

ผู้ขึ้นมา ตรงนั้นบ้าง ตรงนี้บ้าง
เพื่อคนนั้น คนนี้ คนโน้น
ซึ่ง ... แม้จะต่างระดับ ต่างวุฒิ ต่างวัย
แต่ก็ล้วนมีค่าแก่ใจ

ทุกชิ้นมีประวัติ บ้างชัดเจน บ้างเลือนรางเลือนไหลไปกับกาลเวลา
สำหรับผู้รักจะหยิบก้อนกรวดขึ้นมาพิศพ่ง
เพราะเล็งเห็นผีพระหัตถ์ของพระเจ้าผู้สร้าง
ในเรือนร่างแห่งหินหลากก้อนที่กองอยู่เบื้องหน้า
ความรู้สึกอันใด ที่เกิดลึก ๆ อยู่ภายใน
อันมิจำเป็นต้องพรรณนา

ผู้เขียนขอยกถวายเป็นกตัญญูบูชา
โมทนาการแต่พระเจ้าเป็นเจ้าของ ! ....

อุซเซนี.

ชื่อเรื่อง

อาศิระ

นพรัตน์นราษศดุดี

มหาราชินีศดุดี

ภัทรมหาราชศดุดี

มาลัยหลากสี

เฉลิมพระเกียรติ ร. ๙

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สดุดี ๑

อาศิรวาทราชสดุดี
 ภัทรมหาราชสดุดี
 กาญจนานิกษกรราชสดุดี ๑
 กาญจนานิกษกรราชสดุดี ๒

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สดุดี ๒
 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ องค์กวีศรีประชา
 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สดุดี ๓

ประวัติ

เตยารด์ เดอ ชาร์แดง
 แมร์หลุยส์ เดอ ลาตรีนิตี
 ครอบครัวคาทอลิกที่เรากุมิใจ
 ศาสตราจารย์ แพทย์หญิง คุณมานา บุญคั่นผล
 ดนุ ฮันตระกูล

ศรัทธา

เซนต์หลุยส์ ๘๐ ปี
 ปฏิญาณ ๑, ปฏิญาณ ๒
 แต่ “แมร์หลุยส์”
 เซนต์โยเซฟ ๗๕ ปี
 แต่ ๗พณฯ พระคาร์ดินัล ไมเกิล มีชัย กิจบุญชู
 ต้อนรับพระคาร์ดินัล
 แต่ท่านสังฆราชยอด พิมพิสาร ในวโรกาสบรรพชาหิรัญสมโภช
 บทข้าพเจ้าเชื่อ
 สันตปีตัญชลี
 ภาพพระสันตปีตา
 เทนใจภาวนาหาพระองค์
 อธิษฐาน
 แต่พระหฤทัย
 ผู้แพร่พระคริสตธรรม
 เซนต์โยเซฟ ๘๐ ปี
 พระแม่มารีย์ ตัวแทนแห่งมนุษย์ผู้มีสันติในใจ
 พจนมาลา
 บทถวาย

แต่ฯพณฯ พระคาร์ดินัลมีชัย กิจบุญชู
 ปฏิญญา ๓
 ตามรอยคริสตบาท
 แต่ศาสตราจารย์ แพทย์หญิง คุณมานา บุญค้ำผล

อาลัย

ปวงประชาไศกาลัย
 กราบอาลัยแม่ย่าเรา
 แต่ท่านอาจารย์ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล
 คำแม่
 แต่จ่าง แซ่ตั้ง

ใจจาร

พระสันตะปาปาของเรา
 สันติภาพสากล
 ทรรศนะของฆราวาสที่มีต่อพระสงฆ์
 ถึง คุณผู้มีทุกข์มหันต์
 ความเชื่ออันพิสุทธ์
 โลกอย่างที่เราเห็น มนุษย์อย่างที่เราเป็น

พระพรที่ซ่อนรูป
 โอกาสทองของชาวคริสต์
 มองพระให้เห็น
 ช่วงห่าง .... ระหว่างกัน
 “มีอะไรในบทกวี” ?
 กุหลาบแดง

กานท์กราย

ความรัก
 ใบบ่ไม่ร่วง
 ดวงแก้ว
 แล้วดาวก็ปรากฏ
 ดอกไม้ จากใจ
 นิตยสารเล่มเล็ก

พิศจุฬาย
 เจนีวา ๑
 เจนีวา ๒
 คนเล่นสเก็ต
 ดนตรีศักดิ์สิทธิ์

นิยายโบราณ

น้ำตาไข่มุก
 เกี่ยวกับผู้เขียน

๖. สูฟ้าละของฝัน ‘อุชเชนี’ บรรณาธิการ, บทกวี โดย พิชชา ถาวรรัตน์ ความนำสำนักพิมพ์

สำนักพิมพ์กะรัต ได้จัดพิมพ์หนังสือบทกวีเล่มแรก เมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๕๒๙ คือ ‘ปณิธานกวี’ ของ อังคาร กัลป์ยาณพงศ์ ซึ่งได้รับรางวัลซีไรท์ในเวลาต่อมา หลังจากนั้นก็ได้พิมพ์หนังสือบทกวีอีกเลย จนกระทั่งเล่มนี้ (นอกจากบทกวีแปล ‘อ้อมกอดนวงกาล’ โดย สมเด็จพระสันตะปาปาจอห์น ปอล ที่ ๒)

‘สูฟ้าละของฝัน’ เป็นหนังสือบทกวีโดยผู้เขียนที่ไม่เคยมีผลงานปรากฏ ณ ที่อื่นใดมาก่อน ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ หรือนิตยสาร สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ นอกจากจะเขียนไว้อ่านเอง และให้เพื่อนพ้องที่สนิทอ่านเล่น

หนังสือเล่มนี้ เป็นงานเขียนที่เขียนอย่างต่อเนื่องในจุดมุ่งหมายรวม มิใช่การรวมบทกวีที่เขียนต่างเรื่องต่างวาระเข้าด้วยกัน แต่หากพิจารณาแล้ว จะเห็นว่าแต่ละบทนั้น สามารถแยกออกเป็นเอกเทศ โดยมีคุณค่าทางด้านภาษา เนื้อหา และความรู้สึกครบถ้วน

สำนักพิมพ์กะรัตมีความยินดีที่ได้เสนอผลงานของผู้ที่ก้าวเข้ามาสู่วงการหนังสือคนใหม่ แม้เขาจะยังไม่กล้าเรียกขานตัวเองว่า ‘กวี’ หรือ ‘นักเขียน’ แต่ผลงานที่ปรากฏทั้งหมดนี้คงจะบอกได้มากกว่าอื่นใด

และในโอกาสนี้ สำนักพิมพ์กะรัต ก็ใคร่บอกกล่าวถึงเจตนาอันดีเป็นภาระหน้าที่ประการหนึ่งว่า ความมุ่งหมายมาดมั่นจะสนับสนุนนักเขียนใหม่นั้น ยังคงมีอยู่เสมอ โดยไม่จำกัดว่าจะเป็นข้อเขียนประเภทใด ถ้าหากผ่านการพิจารณาของบรรณาธิการเฉพาะเรื่องแล้ว ก็จะพยายามจัดพิมพ์ออกเผยแพร่ ซึ่งหลังจากนั้น ก็เป็น นิสิติธิของผู้อ่าน ที่จะพิจารณาว่า มีความรู้สึกเช่นใดต่อผลงานเหล่านั้น --- ผู้อ่านเป็นคนกำหนดหนทางของนักเขียนแต่ละคนโดยแท้

สำนักพิมพ์กะรัต

พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๐

๗. หิ่งห้อย ระพินทรนาถ สุภากร

ความนำ

“หิ่งห้อย” นับเป็นหนังสืออมตะเล่มหนึ่งในบรรดาหนังสือของท่านระพินทรนาถ สุภากร ไม่ว่าจะถ่ายทอดเป็นภาษาใดก็ตาม

ในการพิมพ์ฉบับภาษาไทยครั้งนี้ สำนักพิมพ์ผีเสื้อและผู้ถอดความเป็นภาษาไทยเห็นพ้องกันว่า ควรพิมพ์ฉบับภาษาอังกฤษกำกับไว้ด้วย เพื่อผู้อ่านที่สนใจจะเทียบเคียงต้นฉบับเดิม ก็สามารถทำได้โดยสะดวก อีกทั้งจะเอื้อต่อการศึกษาค้นคว้าผลงานมหากวีท่านนี้ให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

หนังสือนี้จึงเท่ากับเป็นหนังสือ ๒ เล่ม ในเล่มเดียวกัน คือ ภาษาอังกฤษอันเป็นต้นฉบับ และภาษาไทย ซึ่งเท่ากับเปิดทางแก่ผู้สนใจศึกษา ไม่เพียงด้านปรัชญาอันพจน์เท่านั้นแต่ยังสามารถศึกษาด้านอักษรศาสตร์ วัฒนธรรม ศาสนา และปรัชญาอีกด้วย

สำนักพิมพ์ผีเสื้อมีความยินดีที่ได้เสนอผลงานอมตะเล่มนี้อีกครั้ง

๘. “แนวทางการศึกษาเรื่องความรักในแบบของมนุษย์”

เค้าโครงเพื่อเทศศึกษา แปลโดย ประดิษฐ์ ชุมสาย ณ อยุธยา

ชื่อเรื่อง

อาร์มภพ

- ความสำคัญของกามรมณ์
- ภาวะการณ์ในปัจจุบัน
- ประกาศาศัยอำนาจการสั่งสอนของพระศาสนจักร

ตอนที่ ๑ หลักการขั้นข้อมูลพื้นฐานบางประการ

- แนวคิดเรื่องกามรมณ์แบบคริสตชน
- ลักษณะโดยธรรมชาติ จุดมุ่งหมาย และวิถีทางในการให้การศึกษารื่องเพศ

ตอนที่ ๒ ความรับผิดชอบในการกำหนดให้เทศศึกษามรผลบังคับใช้

- หน้าที่ของครอบครัว
- ชุมชนพระศาสนจักร
- การสอนคำสอนและการให้การศึกษารื่องเพศ
- คำสอนก่อนการสมรส
- แนวดำเนินปฏิบัติสำหรับผู้ใหญ่
- ภาระหน้าที่ของสังคมฝ่ายบ้านเมือง
- ความรับผิดชอบในการใช้อุปกรณ์การสื่อสารของสังคม ในการให้การศึกษา
- ภาระหน้าที่ของโรงเรียน ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเทศศึกษา
- วัสดุอุปกรณ์การสอนที่เหมาะสม
- กลุ่มเยาวชน

ตอนที่ ๓ เงื่อนไขและรูปแบบวิธีในการให้การศึกษารื่องเพศ

- การเตรียมครู
- คุณภาพของวิธีการสอน
- ความต้องการของนักเรียน และความช่วยเหลือทางการศึกษา
- คุณภาพของผู้เป็นครู
- การให้การศึกษารื่องเพศ เพื่อความเส่งี่ยมสุขภาพและความเป็นมิตร

ตอนที่ ๔ ปัญหาพิเศษบางประการ

- การสำเร็จความใคร่ด้วยตัวเอง
- การรักร่วมเพศ
- การเสพยาเสพติด

บทสรุป

๙. เด็กน้อย ร้อยกรองโดย วาวแพร

ความนำ

รวมบทร้อยกรอง “เด็กน้อย” เป็นหนังสือร้อยกรองเล่มแรกของสำนักพิมพ์หนังสือเยาวชนเขียน โดยนักเขียนซึ่งมีผลงานนวนิยายเยาวชนมาแล้ว ๓ เล่ม ในเวลาใกล้เคียงกัน

ผู้อ่านที่ได้อ่านเรื่อง “พราวแสงรุ่ง” “ดอกไม้และสายฝน” และ “จงล่องลอยไปในพากฟ้า” คงจะทราบแล้วว่า “ลีลา” การเขียนของ “วาวแพร” นั้น นับว่าแปลกและน่าสนใจ เมื่อหันมาเขียนร้อยกรอง ก็แสดงออกถึงลีลาในอีกท่วงทำนองหนึ่ง เสมือนการบรรเลงดนตรีโดยนักดนตรีคนเดียวกัน แต่ใช้เครื่องดนตรีต่างกันทั้งสองวาระ

ร้อยกรอง “เด็กน้อย” เล่มนี้ เมื่อดูผิวเผินอาจจะเห็นว่าเป็นการรวมร้อยกรองหลาย ๆ บทมาไว้ในเล่มเดียวกัน แต่หากผู้อ่านจะพิจารณาอย่างถี่ถ้วน คงจะเห็นชัดว่า ทุกบทเหมือนเส้นไหมแต่ละเส้นที่นำมาถักเกลียวให้เป็นเชือกเส้นเดียวกัน พร้อมทั้งจะผูกมัดสิ่งที่กระจุยกระจายไปคนละทิศคนละทางให้อยู่ในที่ที่ควร หรืออาจจะมองไปให้ไกลกว่านั้นก็ย่อมได้

สำนักพิมพ์หนังสือเยาวชนมีความยินดี และภูมิใจที่ได้เปิดม่านเสนอหนังสือร้อยกรอง (หรือบทกวี หรือกวีนิพนธ์) ด้วยหนังสือเล่มนี้ และหวังว่าจะเป็นหนังสือที่มีคุณค่าเล่มหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อมีบรรณาธิการผู้พิจารณาที่เป็นกวี ซึ่งมีความสามารถและมีผลงานเป็นที่ยอมรับกันมานาน

หากแม้หนังสือเล่มนี้จะเป็นที่ยืนยันได้ว่า เป็น “หนังสือดี” เล่มหนึ่ง สำนักพิมพ์หนังสือเยาวชนก็ใคร่จะย้ำถึงเจตนาที่จะผลิตหนังสือดีต่อไป

สำนักพิมพ์เยาวชน

ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๙

๑๐. สำคัญที่ความรัก แปลโดย ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา

“สำคัญที่ความรัก” เล่มนี้แปลแปลโดย อ.ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา ซึ่งท่านได้แปลไว้นานแล้ว แต่ยังไม่ได้รับการจัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม ซีสเตอร์สมปอง ทับปิง ได้ค้นพบต้นฉบับแปลหนังสือเล่มนี้ในบรรดาเอกสารของท่านสังฆราช เปโตร คาเริตโต ผู้ล่วงลับ จึงกรุณานำมาให้เพื่อ

ดูว่าจะจัดพิมพ์หรือไม่ เมื่อได้อ่านแล้ว จึงตัดสินใจพิมพ์ เพราะเห็นว่าเป็นผลงานคลาสสิก และจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่ผู้อ่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคริสตชนชาวไทย ที่ยังต้องการหนังสือส่งเสริมความเชื่อความศรัทธาอีกเป็นจำนวนมาก

สำนักพิมพ์แม่พระยุคใหม่
คณะภคินีเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร
เมษายน ๒๐๐๗

๑๑. ไกลลิบนานเหลือ อูซเซนี

คำนำ

ด้วยกรมวิชาการได้พิจารณาเห็นว่าหนังสือ “ไกลลิบนานเหลือ” (Far Away and Long Ago) ของ W.H. Hudson เป็นหนังสือทำนองชีวประวัติ กล่าวถึงขนบธรรมเนียมประเพณี ภูมิประเภท ความเป็นอยู่ของประชาชน สัตว์และพืช ในทุ่งแปมปัส (Pampas) ในอเมริกาใต้ เหมาะที่จะจัดแปลขึ้นเป็นภาษาไทย เพื่อให้ผู้สนใจได้ศึกษาเรื่องราวต่าง ๆ ของถิ่นนั้น จึงได้มอบหมายให้ นางประติณ ชุมสาย ณ อยุธยา เป็นผู้แปล โดยมี ม.ล. จิตรสาร ชุมสาย เป็นผู้ตรวจข้อความที่แปลนั้นอีกครั้งหนึ่ง

เมื่อผู้แปลและผู้ตรวจได้ส่งต้นฉบับให้กรมวิชาการ กรมวิชาการจึงได้ติดต่อกับบริษัท J.M. Dent & Sons Ltd. ซึ่งเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์หนังสือเล่มนี้ในประเทศอังกฤษ ขออนุญาตจัดพิมพ์ขึ้นจำหน่ายและได้รับอนุญาตแล้ว กรมวิชาการจึงได้จัดพิมพ์ขึ้น

กรมวิชาการ

๑๒. ชิวประวัตินักบุญเอากุสติโน

ชื่อเรื่อง

คำนำ

บทที่ ๑ บ้านเกิด

บทที่ ๒ ปฐมวัย

บทที่ ๓ เสน่ห์แห่งคารทาช

บทที่ ๔ บุตรแห่งน้ำตา

บทที่ ๕ การนิงของพระเจ้าเป็นเจ้า

บทที่ ๖ อาณาจักรทองคำ

บทที่ ๗ อีกก้าวหนึ่ง

บทที่ ๘ ผู้ได้คิด

บทที่ ๙ พระผู้เป็นเจ้าของเจ้าตรีศเรียม

บทที่ ๑๐ มรณกรรมของมารดา

บทที่ ๑๑ ภาวะแห่งทากาสตี

บทที่ ๑๒ สังฆราชเอากุสติโน

บทที่ ๑๓ ภาวะอันหนักอึ้ง

บทที่ ๑๔ สิ่งหาคำราม

บทที่ ๑๕ นักบุญ

๑๓. ชีวิตประวัตินักบุญฝรั่งเศสแห่งซาลส์

สารบัญ

บทที่ ๑ กลางฟูกและคำลี้

บทที่ ๒ นักเรียน-นักบุญ

บทที่ ๓ ศูนย์นครปารีส

บทที่ ๔ วิญญาณมืด

บทที่ ๕ ผู้ตกไฟไม่ไหม้

บทที่ ๖ ความสำเร็จ

บทที่ ๗ สมปวารณา

บทที่ ๘ ผู้สมรภูมิ

บทที่ ๙ บทความที่ปลิวปลายดังสายฝน

บทที่ ๑๐ เผชิญสิ่ง

บทที่ ๑๑ ชุมภบาล

บทที่ ๑๒ วิญญาณที่ได้รับมอบหมาย

บทที่ ๑๓ เกิดยวสัมพันธในพระผู้เป็นเจ้าของ

บทที่ ๑๔ อรุณรุ่งแห่งคณะ “เยียมเยียน”

บทที่ ๑๕ ผู้ชีวิตศรัทธา

บทที่ ๑๖ แต่พระผู้เป็นเจ้าของ

บทที่ ๑๗ หนามใหม่และอสรพิษ

บทที่ ๑๘ ในวงที่กว้างออกไป

บทที่ ๑๙ ไกลฝั่งนิรันดร

บทที่ ๒๐ บิดาแห่งบรรณโลก

๑๔. ชีวิตประจำวันนักบุญหลุยส์

สารบัญ

บทนำ

บทที่ ๑ โอโรสกาซตรีย์

บทที่ ๒ ยอดบิดาและสามี

บทที่ ๓ เพื่อพระคริสต์ศาสนา

บทที่ ๔ แลไปข้างหน้า

บทที่ ๕ กลางสมรภูมิ

บทที่ ๖ ชัยชนะบนความพ่ายแพ้

บทที่ ๗ กลางน้ำและไฟ

บทที่ ๘ ผู้ไคร้สละโลก

บทที่ ๙ บิดาของประชาชน

บทที่ ๑๐ ผู้รักเพื่อนมนุษย์ การต่อสู้ครั้งสุดท้าย

บทที่ ๑๑ แด่ท่านนักบุญ

๑๕. เสรีภาพและการปลดปล่อยแบบคริสต์

คำนำ

เอกสารเรื่อง “เสรีภาพและการปลดปล่อยแบบคริสต์” แม้ว่าประกาศมาเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๘๖ ก็ยังนับว่าทันสมัยอยู่เพราะเรื่อง “เสรีภาพ” ทั้งของบุคคลและกลุ่มชน ยังเป็นสิ่งที่เราเรียกร้องและอ้างอิงกันอยู่ และกระบวนการพร้อมทั้งวิธีการที่จะให้ได้มาซึ่งเสรีภาพ ที่ตะปุกปี้รักษาและสนับสนุนส่งเสริมเสรีภาพนั้นยังเป็นที่หน้าสนใจกันอยู่อย่างกว้างขวางในปัจจุบัน

แต่เสรีภาพอันแท้จริงนั้นคืออะไร และกระบวนการพร้อมทั้งวิธีการที่จะให้ได้มาซึ่งเสรีภาพที่จะป้กปี้รักษาและสนับสนุนส่งเสริมเสรีภาพนั้นควรเป็นอย่างไร ปัญหาเหล่านี้ นับว่ามีความสำคัญและละเอียดอ่อนยิ่งนัก ที่ว่าสำคัญก็เพราะว่า เสรีภาพเกี่ยวกับชีวิตและศักดิ์ศรีของมนุษย์ที่ว่าละเอียดอ่อนก็เพราะว่า เสรีภาพยังเกี่ยวพันกับสิ่งอื่น ผู้อื่นและสังคมอื่น เกี่ยวข้องกับระบบ ระเบียบทางสังคม บ้านเมืองและศาสนา ทางวัฒนธรรมและศีลธรรม และศีลธรรมจรรยาอีกด้วย

เราคริสตชน เป็นต้นผู้สนใจเทวศาสตร์และงานพัฒนาสังคม ได้ยินเรื่องเทวศาสตร์แห่งการปลดปล่อย มากกว่า ๑๕ ปีแล้ว มีการพูดถึงความกันไปต่าง ๆ นานา และเนื่องจากเป็นเรื่องที่ทันสมัยอยู่ในความนิยม เทวศาสตร์นี้จึงเป็นที่สนใจตามความนิยม ใครได้ยินได้ฟังก็สนใจ และมักจะเข้าใจกันไปตามความนิยมหรือตามใจชอบ บางคนก็นำเอาไปอ้างเป็นหลักการสำหรับการ

เปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่คาดคิดว่าจะนำมาซึ่ง เสรีภาพและการปลดปล่อยตามที่เข้าใจกัน ก่อให้เกิด การสับสน วุ่นวายขึ้นในสถาบันและในสังคม ทั้งในทางศาสนาและทางบ้านเมือง

เป็นที่ทราบกันว่า ผู้มีอำนาจฝ่ายบ้านเมืองหลายประเทศในทวีปเอเชียเราเอง ก็ได้จับตา ดูความเคลื่อนไหวของขบวนการปลดปล่อยที่เข้าใจกันว่าสืบเนืองมาจากทฤษฎีแห่งการ ปลดปล่อยนั้น เพื่อขจัดความเข้าใจไขว้เขวและความเข้าใจผิดในเจตนารมณ์ของพระศาสนจักร คาทอลิกในอันที่จะสนับสนุนส่งเสริมและปกป้องรักษาไว้ซึ่งเสรีภาพและการปลดปล่อยอันแท้จริง ของบุคคลและของปวงชน ทางสัตตตะสำนัก ณ กรุงโรมจึงมีเอกสารสองฉบับอันเกี่ยว กับ ทฤษฎีแห่งการปลดปล่อยฉบับแรกประกาศออกมาในปี ค .ศ. ๑๙๘๖ อันเป็นฉบับที่ท่านกำลัง ถืออยู่

เอกสาร “เสรีภาพและการปลดปล่อยแบบคริสต์ ” นี้อธิบายชี้แจงให้พวกเราเข้าใจหลักคำ สอนของคริสตศาสนาในเรื่องเสรีภาพและการปลดปล่อยได้อย่างถูกต้องถ่องแท้และกว้าง ขวาง ยิ่งขึ้น อันจะก่อให้เกิดความเข้าใจอันถูกต้องและเข้าใจดีด้วยกันระหว่างกลุ่มต่างๆ ระหว่างพระ ศาสนจักรและบ้านเมืองจะมีการร่วมมือกันพัฒนาสังคมบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้าและอยู่ในสันติ

มีผู้เสนอแนะว่า น่าจะเปลี่ยนชื่อ “ทฤษฎีแห่งการปลดปล่อย ” ให้เป็น “ทฤษฎีแห่ง การหลุดพ้น ” ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงการเข้าใจผิด ฟังดูก็น่าสนใจทั้งสองชื่อ แต่เนื่องจากคำว่า “ปลดปล่อย ” เราใช้กันมาก่อน ผู้แปลก็ใช้มาด้วย หากเราเข้าใจความหมายและเจตนารมณ์อัน แท้จริงของพระศาสนจักรในเรื่องนี้แล้ว ก็เห็นว่า ไม่น่าจะบังคับให้เปลี่ยน ปลดปล่อยให้เป็นเสรีภาพของ แต่ละคน อันตั้งอยู่บนความเข้าใจที่ถูกต้องและเข้าใจดีต่อกัน ก็แล้วกัน

นอกจากนั้น ด้วยหลักคำสอนในเอกสารฉบับนี้ หวังว่าพวกเราคริสตชนในประเทศไทย จักได้ช่วยกันศึกษาค้นคว้า และพัฒนาทฤษฎีแห่งการปลดปล่อยแบบไทย ๆ ขึ้นมาให้ได้สัก วันหนึ่ง

ขอขอบใจผู้แปลและทุกท่านที่มีส่วนให้เอกสารฉบับนี้สำเร็จรูปออกมาเป็นภาษาไทย ดังที่ เราท่านกำลังอ่านกันอยู่นี้ด้วย

ขอพระเจ้าอวยพรผู้สนใจในเรื่อง “เสรีภาพและการปลดปล่อยแบบคริสต์ ” และผู้มีน้ำใจดี ทุกท่าน

อุมลราชธานี

๑๘ มกราคม ๑๙๘๗

๑๖. เทพกวี

ดร.วอลเดมาร์ ซี. ไฮเลอร์

เวลาล่วงไปแล้วกว่าหนึ่งปีหนังสือ “เทพกวี” เล่มแรกได้รับการพิมพ์ออกเผยแพร่ตั้งแต่นั้นมา คณะผู้จัดทำก็ได้พยายามที่จะรวบรวมบทประพันธ์รูปธรรมภาษาไทยขึ้นให้ได้ชุดหนึ่ง โดยเก็บจากผลงานนักเรียนในโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ และมหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม นอกจากนี้ ยังได้จากบุคคลต่างๆ ที่มาพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเกี่ยวกับวิธีการเขียนแบบแบบสร้างสรรค์ดังกล่าวนี้ โดยเฉพาะในฐานะที่เป็นส่วนน้อยเสียหนึ่งของแผนการศึกษาส่วนรวม

ความพยายามของผู้จัดทำ หนังสือปรากฏว่าได้ผลดีเป็นอย่างยิ่ง และบัดนี้ก็ถึงวาระที่จะนำบทประพันธ์รูปแบบภาษาไทยบางบทที่คัดแล้วออกเผยแพร่ให้เห็นเป็นตัวอย่างในทำนองเดียวกับที่ได้ทำในเล่มแรก ในครั้งนั้น ห้องสมุดที่มีรายชื่อปรากฏอยู่ในทะเบียนของกระทรวงศึกษาธิการ ได้รับแจกแห่งละสองเล่มโดยไม่ได้คิดมูลค่า ซึ่งเป็นไปตามเงื่อนไขของการได้ทุนจัดพิมพ์ ครั้งนี้ก็เช่นเดียวกัน

รูปเล่มการจัดพิมพ์ครั้งแรกเป็นไปในลักษณะแนะนำการสอน เพื่อให้ผู้ที่คิดจะสร้างบทประพันธ์รูปธรรม ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ได้รับความรู้ในเรื่องนี้พอสมควร เพื่อให้เป็นไปตามนั้นจึงได้จัดเรื่องราวไว้เป็นหมวดหมู่ตามหัวข้อต่างๆ แต่การจัดพิมพ์ครั้งนี้ มิได้มีความมุ่งหมายดังนั้นส่วนใหญ่ต้องการสาธิตให้เห็นบทประพันธ์รูปธรรมภาษาไทยซึ่งได้รับความจรรโลงใจไม่มากนักน้อยจากหนังสือ “เทพกวี” เล่มแรก ดังนั้น บทที่สองและบทที่สามในหนังสือเล่มนี้ จึงนับเป็นตอนสำคัญหลัก โดยเฉพาะบทที่สามซึ่งมีตัวอย่างดี ๆ หลายชิ้น

ภาคผนวก ค
กำหนดการสัมมนา

กำหนดการสัมมนา
เรื่อง การเผยแพร่องค์ความรู้ด้านวรรณศิลป์ของศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ :
อาจารย์ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา
ห้องประชุมอาคารวชิราวุธสรณ์ คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน
กรุงเทพมหานคร
วันเสาร์ที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๔
เวลา ๐๘.๓๐-๑๒.๑๕ น.

-
- ๐๘.๓๐ - ๐๙.๐๐ น. - ลงทะเบียน
 - เยี่ยมชมนิทรรศการ “ประวัติและผลงานศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ :
 อาจารย์ ประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา
- ๐๙.๐๐ - ๐๙.๑๕ น. - กล่าวเปิดการสัมมนา
 โดย นางสาวกิตติพร ใจบุญ หัวหน้ากลุ่มบริหารและจัดการงานวิจัย
 และรักษาการในตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักวิจัยและพัฒนา กรมส่งเสริม
 วัฒนธรรม สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
 - กล่าวรายงานโดย
 ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.กาญจนา เกรียงษ์ หัวหน้าโครงการวิจัย
- ๐๙.๑๕ - ๐๙.๓๐ น. - ชับลำนำบทกวีประกอบดนตรี
 โดย อาจารย์ธนิสร์ ศรีกลิ่นดี และอาจารย์เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์
- ๐๙.๓๐ - ๑๐.๓๐ น. - บรรยายพิเศษเรื่อง “วรรณกรรม วรรณคดี วรรณศิลป์ คือเช่นไร”
 โดย อาจารย์เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์
- ๑๐.๓๐ - ๑๐.๔๐ น. - พักรับประทานอาหารว่าง
- ๑๐.๔๐ - ๑๒.๐๐ น. - เสวนาโดยกลุ่มศิลปิน เรื่อง “ศิลปินแห่งชาติ อาจารย์ประคิน ที่ข้าพเจ้ารู้จัก”
 ผู้ดำเนินการเสวนา โดย ม.ร.ว.อรจักร ชองทอง
 ผู้ร่วมเสวนา ประกอบด้วย
๑. อาจารย์ถวัลย์ ดัชนี : ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (จิตรกรรม)
 ประจำปี พ.ศ.๒๕๔๔
  ๒. อาจารย์ประยอม ชองทอง : ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์
 ประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๘

- ๓. อาจารย์นคร พงษ์น้อย : ผู้อำนวยการไร่แม่ฟ้าหลวง
- ๔. คุณมกุฏ อรฤดี : บรรณาธิการบริหารสำนักพิมพ์ผีเสื้อ

๑๒.๐๐-๑๒.๑๕ น. - สรุปและการปิดสัมมนา

ที่ ศธ. ๐๕๒๗ /ว. ๑๖๐๓๐

มหาวิทยาลัยนเรศวร
ตำบลท่าโพธิ์ อำเภอเมือง
จังหวัดพิษณุโลก ๒๕๕๓

วันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๓

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสัมมนา

เรียน อธิการบดีมหาวิทยาลัย

สิ่งที่ส่งมาด้วย ร่างกำหนดการเผยแพร่องค์ความรู้ด้านวรรณศิลป์ของศิลปินแห่งชาติ :

อาจารย์ประคิด ชุ่มสาย ณ อยุธยา

ตามที่สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม ในฐานะที่เป็นองค์กรแห่งความรู้และขับเคลื่อนวัฒนธรรม วิถีชีวิต และภูมิปัญญา ได้ประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติ อาจารย์ประคิด ชุ่มสาย ณ อยุธยา เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ (กวีนิพนธ์) ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๓๖ ด้วยเห็นว่าท่านเป็นกวีผู้หนึ่งที่มีความเข้าใจในสมบัติวรรณศิลป์ของไทยอย่างลึกซึ้ง และได้นำผลงานที่เป็นกวีนิพนธ์ อันแสดงถึงความมีอัจฉริยภาพของท่าน มาใช้เป็นเครื่องมือสื่อสาร เพื่อสร้างสรรค์ความรู้สึกรู้ใจของผู้อ่าน ให้เกิดความหวัง พลัง และมีกำลังใจต่อสู้ชีวิต ในการช่วยสร้างสังคมให้สงบงดงาม และช่วยสร้างแรงบันดาลใจแก่กวีรุ่นหลังต่อมา ความละเอียดแจ้งแล้วนั้น

จากผลงานกวีนิพนธ์ของท่าน อาจารย์ประคิด ชุ่มสาย ณ อยุธยา ที่สรรค์สร้างจากปลายปากกาของท่าน มามอบให้กับสังคมไทยอย่างต่อเนื่องและยาวนาน ตั้งแต่ท่านอายุ ๑๗ ปี จนถึงอายุ ๙๑ ปี ในปัจจุบัน ทางสำนักฯคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ มีความเห็นสมควรที่จะได้มีการศึกษารวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับประวัติและผลงานของท่าน แล้วเผยแพร่เพื่อให้เยาวชนรุ่นหลังได้รับรู้ถึงความไพเราะในบทกวีนิพนธ์ ตลอดจนความคิดความรู้สึกของท่าน ที่ถ่ายทอดลงสู่ผลงาน ให้สมาชิกในสังคมได้รับทราบถึงเจตนารมณ์ และความหวังในการสร้างความร่มเย็นเป็นสุขให้เกิดขึ้น จึงได้มอบหมายให้ผู้วิจัยจากมหาวิทยาลัยนเรศวร โดยมีดิฉัน ศาสตราจารย์พิเศษ ดร. กาญจนา เกรียงชัย เป็นหัวหน้าโครงการ ทำการศึกษารวบรวมข้อมูลทั้งที่เป็นข้อมูลทุติยภูมิ และข้อมูลปฐมภูมิ คือ การขอสัมภาษณ์จากท่านอาจารย์ประคิด ชุ่มสาย ณ

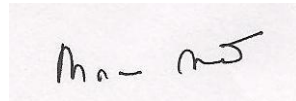
อยุธยา แล้วเรียบเรียงเพื่อเป็นหลักฐานศึกษาสืบค้นสำหรับสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติต่อไป

เนื่องจากส่วนหนึ่งของการวิจัย ผู้วิจัยจะต้องทำการเผยแพร่องค์ความรู้ด้านวรรณศิลป์ ของอาจารย์ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา สู่อสาธารณชน ซึ่งจะมีผู้เข้าร่วมโครงการไม่น้อยกว่า ๓๐๐ คน คณะผู้วิจัยจึงได้จัดทำกำหนดการการเผยแพร่ดังกล่าว ดังเอกสารแนบ และขอเรียนเชิญท่าน และบุคลากรในสังกัดของท่าน เข้าร่วมการสัมมนาดังกล่าว ซึ่งจะจัดขึ้นที่ ห้องประชุมอาคารวชิราวุธสรณ์ คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน กรุงเทพมหานคร ในวันเสาร์ที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๔ เวลา ๐๘.๓๐ - ๑๒.๑๕ น. โดยเบิกจ่ายการเดินทางจากต้นสังกัด

เนื่องจากการสัมมนาครั้งนี้ มีที่นั่งจำกัด จึงขอความกรุณาได้โปรดแจ้งความประสงค์เข้าร่วมสัมมนาในแบบฟอร์มที่แนบมาในหนังสือนี้ และส่งกลับไปที่หัวหน้าโครงการวิจัยทางไปรษณีย์ หรือทางโทรสาร หรือทาง Email ภายในวันที่ ๑๑ มกราคม ๒๕๕๔ ด้วยจักเป็นพระคุณยิ่ง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

(ศาสตราจารย์พิเศษ ดร. กาญจนา เกรียงษ์)

รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยนเรศวร

หัวหน้าโครงการวิจัย

มหาวิทยาลัยนเรศวร

สำนักงานอธิการบดี

ผู้ประสานงาน (ศิริวรรณ นาเอก)

โทร. ๐๕๕-๙๖๘-๖๑๒

โทร.มือถือ ๐๘๑-๓๙๔-๓๓๐๔

โทรสาร ๐๕๕-๙๖๘-๖๐๒

Email: muunoioi@hotmail.com

เวียนแจ้ง

คณาจารย์ นิสิต นักศึกษา ผู้สนใจเข้าร่วมชมนิทรรศการ

แบบตอบรับเข้าร่วมประชุม
 การสัมมนาเรื่อง การเผยแพร่องค์ความรู้ด้านวรรณศิลป์ของศิลปินแห่งชาติ
 สาขาวรรณศิลป์:อาจารย์ประคิด ชุ่มสาย ณ อยุธยา
 ห้องประชุมอาคารวชิรานุสรณ์ คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน
 กรุงเทพมหานคร
 วันเสาร์ที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๔ เวลา ๐๘.๓๐ - ๑๒.๑๕ น.

๑) ชื่อ ..... ตำแหน่ง.....
 สังกัดหน่วยงาน

.....
 ที่อยู่
 .....

เบอร์โทรศัพท์
 .....

๒) ชื่อ ..... ตำแหน่ง.....
 สังกัดหน่วยงาน

.....
 ที่อยู่
 .....

เบอร์โทรศัพท์
 .....

ขอยืนยันการเข้าร่วมการสัมมนา

ลงชื่อ. ....
 (.....)
 วันที่ .....

ภาคผนวก ง
การแสดงนิทรรศการและเสวนาเรื่อง
“องค์ความรู้ด้านวรรณศิลป์ของศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์
: นางประคิน ชุ่มสาย ณ อโยธยา”

การแสดงนิทรรศการและเสวนาเรื่อง
“องค์ความรู้ด้านวรรณศิลป์ของศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์
: นางประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา”

ช่วงพิธีเปิด

กราบเรียนท่าน อ.ประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา ท่านรักษาการสำนักวิจัยและพัฒนา ท่านวิทยากรและท่านผู้มีเกียรติทุกท่านคะ สำหรับการจ้ดนิทรรศการและเสวนาวิชาการในวันนี้ได้มีการรวมตัวกันของศิลปิน นักเขียน กวีชั้นแนวหน้าของประเทศหลายท่านอย่างที่ไม่ได้มีโอกาสมากนักที่จะได้มารวมตัวกันเช่นในวันนี้ ทั้งนี้เพื่อที่จะแสดงความชื่นชมยินดีต่อท่านอาจารย์ประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา ซึ่งท่านเป็นครูที่เคารพของทุกคน และเป็นกวีที่ทุกคนเดินตามรอยท่าน และที่เป็นเกียรติอย่างยิ่งในวันนี้คือท่านมีอายุ ๙๑ ปี แต่ท่านยังแข็งแรงและได้กรุณามานั่งร่วมในพิธีและให้เกียรติแก่เราในวันนี้

ลำดับถัดไป

ขอเรียนเชิญท่านศาสตราจารย์พิเศษ ดร.กาญจนา เจริญศิริ หัวหน้าคณะทำงานในวันนี้ได้มอบพวงมาลัยแสดงมุทิตาจิตแก่ท่านพร้อมมอบของที่ระลึกให้แก่ท่านอาจารย์ประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา

ลำดับถัดไป

ดิฉันในฐานะพิธีกรในวันนี้ รองศาสตราจารย์วันดา บำรุงไทย จากสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร หากมีข้อผิดพลาดประการใดต้องกราบขออภัยมา ณ ที่นี้

เรียนเชิญท่านรักษาการผู้อำนวยการสำนักวิจัยและพัฒนา กรมส่งเสริมวัฒนธรรม (ประธานในพิธี) ได้กรุณาขึ้นบนเวทีรับฟังคำกล่าวรายงานจากศาสตราจารย์พิเศษ ดร.กาญจนา เจริญศิริ ท่านหัวหน้าคณะผู้ดำเนินงานครั้งนี้

คำกล่าวรายงานโดย ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.กาญจนา เจริญศิริ

กราบเรียนท่านอาจารย์ประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา ท่านรักษาการผู้อำนวยการสำนักวิจัยและพัฒนา ท่านวิทยากร ท่านผู้มีเกียรติทุกท่าน ในนามของคณะนักวิจัยเรื่อง “องค์ความรู้ศิลปินแห่งชาติ : นางประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา ซึ่งเป็นคณะดำเนินการจัดแสดงนิทรรศการและเสวนาวิชาการในครั้งนี้ ดิฉันศาสตราจารย์พิเศษ ดร.กาญจนา เจริญศิริ ขณะนี้ดำรงตำแหน่งรองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยนเรศวร ได้รับมอบหมายจากสำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ให้จัดทำกรวิจัยเพื่อทำประวัติและผลงานของท่านอาจารย์

ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา เพื่อทางสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้เตรียมจัดทำเป็นบันทึกทางประวัติศาสตร์ต่อไป ดิฉันขอเรียนอนุ ญาตกราบเรียนถึงวัตถุประสงค์ของการจัดนิทรรศการและเสวนาวิชาการในครั้งนี้ว่า เป็นการเผยแพร่ประวัติและผลงานของท่านอาจารย์ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยซึ่งในขณะนี้ได้จัดทำประวัติและผลงานของท่านอาจารย์เรียบร้อยแล้วและได้นำเสนอสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติด้วยซึ่งก็จะรวบรวมผลงานในวันนี้ผนวกเข้าไปเป็นรายงานฉบับสมบูรณ์ ซึ่งทางสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้กรุณาเป็นผู้ให้การสนับสนุนการจัดทำการวิจัยในครั้งนี้

สำหรับท่านอาจารย์ประคิดน ชุมสาย ณ อยุธยา ได้มีโอกาสได้ใกล้ชิดท่านตั้งแต่ดิฉัน นอายุ ๑๗ ปี จนตอนนี้อายุ ๗๐ ปี ซึ่งนานมาแล้วตั้งแต่ได้เป็นนักเรียนทุนที่บริษัทเชลล์ที่อาจารย์ได้ทำงานอยู่ในขณะนั้น อาจารย์ได้ให้ความเมตตาทั้งกับดิฉันตลอดมา ยังจำได้วันแรกซึ่งเป็นเด็กบ้านนอกได้ไปสัมผัสกับอาจารย์ได้มีเมตตาดีมาก ดวงตาของอาจารย์ที่มองดิฉันนั้นดิฉันยังไม่เคยลืมเลยตั้งแต่วันนั้นเป็นสายตาแห่งความเมตตาปราณีอย่างแท้จริง ดิฉันเรียนจบที่คณะอักษรศาสตร์ (เกียรตินิยมอันดับ ๒) เมื่อเรียนจบได้ไปกราบอาจารย์ ซึ่งท่านได้ให้ความเมตตาและถามดิฉันว่าอยากทำงานที่กรุงเทพฯมั๊ย หรือที่บริษัทเชลล์มั๊ย ซึ่งดิฉันตอบว่าอยากไปอยู่ต่างจังหวัด ตอนนั้นเลือดรักชาติรุนแรงมากอยากไปอยู่บ้านนอก ซึ่งอาจารย์ก็ไม่ได้ทักท้วงว่าอะไร พอดิฉันได้มาอ่านกลอนของอาจารย์จึงได้เข้าใจว่าอาจารย์ก็เห็นด้วยที่ดิฉันจะไปทำงานช่วยสังคมอยู่อีกที่หนึ่ง ซึ่งที่กล่าวมานี้เป็นความรู้สึกส่วนตัว พอสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้ให้ทำงานวิจัยซึ่งงานวิจัยปกติใช้เวลา ๑ ปี แต่ให้เวลาดิฉัน ๓ เดือน ดิฉันก็ได้อาศัยกำลังใจตรงนี้จะจัดทำและรู้สึกดีมากๆ ที่ได้เรียนเชิญวิทยากรทุกท่าน ซึ่งทุกท่านก็ตอบรับทั้ง ๆ ที่บางท่านดิฉันก็รู้จักแต่ชื่อท่าน และท่านก็ไม่ได้รู้จักดิฉัน แต่เข้าใจว่าทุกท่านที่มาในวันนี้ก็เพราะท่านอาจารย์ประคิดน ดิฉันก็จะถือว่าการเผยแพร่ประวัติและผลงานของอาจารย์ในวันนี้จะสมบูรณ์แบบในรูปของการวิจัย แต่ในฐานะที่อาจารย์ได้ให้ความเมตตาอย่างดีกับดิฉันมาทุกครั้ง ดิฉันพยายามอย่างดีที่สุดที่จะให้การเผยแพร่ประวัติและผลงานของท่านอาจารย์ในวันนี้เป็นไปอย่างดีที่สุด เพื่อที่ลูกศิษย์คนหนึ่ง ของอาจารย์ที่จะตอบแทนได้

ท้ายสุดนี้ในนามของคณะผู้วิจัย ต้องขอขอบพระคุณทางสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติที่ได้ให้การสนับสนุนเงินทุนและความสะดวกต่าง ๆ ในครั้งนี้ และขอกราบขอบพระคุณท่านวิทยากรทุกท่านที่ได้ให้ความเมตตาช่วยกรุณาในวันนี้ ความจริงท่านอาจารย์เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ได้เคยแต่งเพลงให้มหาวิทยาลัยนเรศวร สำหรับท่านอาจารย์นิสร ศรีกลิ่นดี ดิฉันแอบชื่นชมการเป่าขลุ่ยของท่านมาตลอด สำหรับผู้ดำเนินการเสวนาในวันนี้ หม่อมราชวงศ์อรุณรัตน์ ชองทอง เป็นเพื่อนรักดิฉัน ท่านอาจารย์ถวัลย์ ดัชนี เป็นผู้ที่ดีดิฉันได้ให้

ความเคารพและประทับใจในผลงานของท่านตลอดมา สำหรับอาจารย์นคร พงษ์น้อย ได้เคยเห็น อาจารย์บ๋อย ๆ ที่คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สำหรับวันนี้จะมีท่านผู้มีเกียรติซึ่งเป็น คณาจารย์จากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ได้มาร่วมชมนิทรรศการและร่วมรับฟังการเสวนาทางวิชาการ พร้อมกับนิสิต นักศึกษาทั้งในระดับปริญญาตรีและระดับบัณฑิตศึกษา ในลำดับต่อไปนี่จึงจะได้ขอ กราบเรียนเชิญท่านประธานในพิธีได้กล่าวเปิดการแสดงนิทรรศการและการเสวนาวิชาการ เรื่อง “องค์ความรู้ศิลปินแห่งชาติ : นางประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา เพื่อเป็นเกียรติแก่ผู้เข้าร่วมประชุม ต่อไป ขอกราบเรียนเชิญ

คำกล่าวเปิดโดย รักษาการผู้อำนวยการสำนักวิจัยและพัฒนา

ขอกราบสวัสดิ์และกราบเรียนท่านอาจารย์ประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา ท่านศิลปินแห่งชาติที่ให้เกียรติมาในวันนี้ ซึ่งท่านเป็นผู้มีชื่อเสียงและเป็นผู้ที่ทรงคุณค่าในแวดวงศิลปะและวรรณกรรม ท่านหัวหน้าคณะผู้วิจัย ท่านวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิและแขกผู้มีเกียรติทุกท่าน ที่จริงในวันนี้ดิฉันอาวุโสไม่น้อยมากสำหรับหน้าที่ในการเป็นประธานในพิธี ขอมาร่วมในฐานะเป็นผู้ให้ทุนวิจัยขึ้นนี้และมาขอกล่าวขอบคุณสั้น ๆ ทั้งต่อท่านศิลปินแห่งชาติและทั้งคณะผู้วิจัย

ในนามของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม หรือว่าชื่อเดิมคือสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ต้องขอขอบพระคุณด้วยความชื่นชมยินดีเป็นอย่างยิ่งต่อคณะผู้วิจัยที่ได้จัดกิจกรรมทางวิชาการในครั้งนี้ เนื่องด้วยว่าเป็นการประชุมทางวิชาการที่ไม่ได้เป็นการมุ่งเผยแพร่องค์ความรู้หรือเชิดชูเกียรติศิลปินแห่งชาติแต่อย่างใด ยังได้รับเกียรติจากท่านศิลปินแห่งชาติ และท่านที่อยู่ในแวดวงวรรณกรรม และศิลปะหลาย ๆ ท่านที่จะมาพูดถึงท่านอาจารย์ประคิด ในแง่มุมต่าง ๆ ซึ่งเราจะได้ความรู้และความกระจ่าง พร้อมเกียรติประวัติของท่านที่ได้สร้างสรรค์วรรณกรรมที่ทรงคุณค่ายิ่งในแวดวงวรรณกรรมของเรา ในส่วนของกรมส่งเสริมวัฒนธรรมเรามีภารกิจด้านหนึ่งคือเรื่องของการยกย่องเชิดชูเกียรติศิลปินแห่งชาติได้ดำเนินต่อเนื่องมาเป็นเวลาเกือบจะ ๓๐ ปีแล้ว อีกประการหนึ่ง เราได้ให้ทุนอุดหนุนวิจัยการรวบรวมองค์ความรู้ของศิลปินแห่งชาติ ซึ่งถือว่าการให้ทุนนี้ได้ดำเนินการต่อเนื่องมาเป็นปีที่ ๓ แล้วและนับจำนวนศิลปินที่ได้รวบรวมองค์ความรู้มาแล้วจำนวน ๑๒ ท่าน และจะยังคงดำเนินการเก็บองค์ความรู้ต่อไป ซึ่งถือว่าการให้ทุนนี้เป็นมรดกอันล้ำค่าของประเทศชาติของเรา และจะเป็นความรู้ที่ได้สืบทอดต่อเยาวชนรุ่นหลังที่จะได้มาอ่านผลงานและจะเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานและรังสรรค์วัฒนธรรมให้สืบทอดและคงอยู่ต่อไป สำหรับงานในวันนี้เป็นที่ทราบกันดีว่าแล้วนอกเหนือจากที่เราได้รับเกียรติจากท่านอาจารย์ประคิดที่ให้เกียรติมาร่วมงานในวันนี้ด้วยแล้ว ก็ยังได้รับเกียรติจากท่านศิลปินแห่งชาติและผู้มีชื่อเสียงในแวดวงศิลปะและวรรณกรรมหลาย ๆ ท่าน ซึ่งถือเป็นโอกาสอันล้ำค่ายิ่งที่เดียว และในโอกาสที่ทุกท่านจะได้มาแสดง ความเคารพ ความกตัญญู ความรัก ความชื่น

ชมต่อท่านอาจารย์ประคิดน อีกทั้งยังเป็นการสำนึกในคุณูปการอันยิ่งใหญ่ของอาจารย์ในการ
สร้างสรรค์วัฒนธรรมอันงดงามมอบให้เป็นสมบัติอันล้ำค่าของแผ่นดิน ดิฉันในฐานะผู้แทนของ
กรมส่งเสริมวัฒนธรรมต้องขอขอบพระคุณท่านวิทยากรทุกท่าน ที่ให้เกียรติมาร่วมบรรยายในวันนี้
และขอขอบคุณคณะผู้วิจัยที่ทำให้เกิดการประชุมวิชาการในวันนี้ และขอขอบคุณท่านผู้มีเกียรติ
ทุกท่านที่เข้ามาร่วมเป็นเกียรติในวันนี้

ลำดับถัดไปเป็นการขับลำนำบทกวีประกอบดนตรี

โดย อาจารย์ธนิสร์ ศรีกลิ่นดี และอาจารย์เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์

บทกวีเรื่อง “มะลิ” ในหนังสือขอบฟ้าชลิบทอง ซึ่งเป็นกวีนิพนธ์ของ อุชเชณี

สวนฉันสรรปลูกแต่มะลิ
ยามผลิดอกบานหวานชื่น
เปลितตาพาฝันวันคืน
ไม้อื่นไม่ปองต้องชม
ชาวสวयरวยกลิ่นไกลใกล้
ยากไร้ยังได้แซมผม
ไร้หนามหยามใจให้ระทม
นิยมชมไปไม่ลืม

(๒๔๘๙)

บทกวีเรื่อง “ใต้โค้งสะพาน” ในหนังสือขอบฟ้าชลิบทอง ซึ่งเป็นกวีนิพนธ์ของ อุชเชณี

ดวงใจ...	หยุดให้เสียที่เถิดหนา
ดูจันทร์รูปเคียวเกี่ยวฟ้า	โลมหล้าด้วยแสงเงินเย็น
เรามีแต่โค้งสะพาน	ต่างบ้านค้อมหัวไม่เห็น
แต่เข้าถึงคำลำเค็ญ	หลบเร้นฝนร้าวหนาวกาย
ละเมอว่านั่นสายรุ้ง	ผุดพุงรุ่งเจ้าฟ้าหมาย
โยงสุขสู่กันบันปลาย	ฝันร้ายรุ่งเผื่อเหลือเงา
เพียงโค้งสะพานอันเดิม	ช่วยเสริมความหวังข้างเขลา
แต่คนยากเข็ญเช่นเรา	มีมากมิเบาเจ้าเอย
ถูกเขาขับไล่ไล่ส่ง	คงแต่ใจตรงเปิดเผย
เราชื่อเราใจทราวมเขย	แต่มีหรือเคยคิดใคร

พราวเดือนเลื่อนลับอัปแฝง	หึ่งห้อยยังแจจแสงใส
ความหวังแม็คลาดพลาดไป	อาจพีนคีนใหม่หนาว
ด้วยใจแนบเรียงเคียงสนิท	มิ่งมิตรจงพึงอกซ้า
หยัดอยู่ผู้โลกพาลา	จนกว่าอรุณรุ่งวาง

(๒๔๙๓)

ลำดับถัดไปบรรยายพิเศษเรื่อง “วรรณกรรม วรรณคดี วรรณศิลป์ เป็นเช่นไร”

โดย อาจารย์เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์

ท่านอาจารย์ประคิด ท่านผู้มีเกียรติทุกท่าน วันนี้ถือเป็นมงคลอย่างยิ่งที่ได้มีโอกาสมากราบบูชาที่ผมถือว่าอุซเซนี่เป็นครูกวี ตั้งแต่ผมเริ่มหัดเขียนหนังสือจนถึงปัจจุบันถือว่าเป็นครูคนแรกก็ว่าได้ และผมคิดว่าเป็นบุญของพวกเราทุกคนในที่นี้ ผมอยากจะเรียนว่าเราได้มาพบพระปรางสามยอด ยอดที่ ๑ คือยอดกวี คือท่านอาจารย์ประคิด และกวีอีกหลาย ๆ ท่านในที่นี้ ยอดที่ ๒ คือยอดจิตรกรคือ อาจารย์ถวัลย์ ดัชนี ยอดที่ ๓ คือยอดดนตรี คืออาจารย์ธนิสร์ ศรีกลิ่นดี ทั้งสามด้านเลยสามยอด และผมก็มาอยู่ท่ามกลางพระปรางสามยอดนี้ ซึ่งถือเป็นบุญ ผมขอคารวะด้วยเทียนเล่มน้อย ๆ ที่จุดขึ้นเพื่อถวายพระปรางทั้งสามยอดนี้ หาไม่ได้นะครับที่จะเจอศิลปิน หรือศิลปะทั้งสามแขนงมาอยู่ในที่เดียวกัน ขอให้พวกเราจดจำวันนี้เอาไว้ ก่อนอื่นผมมีเวลาประมาณ ๑ ชั่วโมง ผมขอทำความเข้าใจเล็กน้อย เพราะว่าคนไทยเรานั้นต้องปูพื้นทำความเข้าใจให้ตรงกันเสียก่อนโดยเฉพาะเรื่องภาษา อย่างวันนี้หัวข้อ “วรรณกรรม วรรณคดี วรรณศิลป์ เป็นเช่นไร” เป็นการตั้งคำถามตรง ๆ กับภาษาหรือถ้อยคำ ภาษาไทยจะมีเสียง ๕ เสียง ส่วนจิตรกรรมก็มีจังหวะเหมือนกัน จังหวะของจิตรกรรมน่าจะเป็นการจัดองค์ประกอบ เสียงก้องน่าจะเป็นแสงเงา ความเหลี่ยมล้ำ มิติของรูป แม้แต่งานสถาปัตยกรรมก็มีลักษณะอย่างนี้ คือมีทรวดทรง องค์ประกอบ ฉะนั้นตรงนี้ผมคิดว่าเป็นองค์รวมของความไพเราะ ซึ่งเป็นหัวใจของศิลปะทั้งปวง ผมจะยกตัวอย่างวรรณศิลป์ เล่มนี้จะอยู่บนหัวใจของเราเลย เพราะว่าคำกลอนของอุซเซนี่นั้นมีความวิเศษอยู่ ๓ ประการ ประการที่ ๑ คือวิเศษในความไพเราะ ที่จำได้บทแรก “ขอบฟ้าขลิบทอง”

มิ่งมิตร
ที่จะบุกดงด้ากลางค้ำคีน
ที่จะร่ำเพลงเกี่ยวโลมเรียวซ้าว
ที่จะเหม่อมองหญ้าน้ำตาพรม

เธอมีสิทธิที่จะล่องแม่น้ำรีน
ที่จะชื่นใจหลายกับสายลม
ที่จะยิ้มกับดาวพราวผสม
ที่จะชมชื่นลึกโลกหมึกมน

สองบทนี้มีจังหวะจะโคนและท่วงทำนองที่เชื่อมล้ากัน คำว่า “มิ่งมิตร” สองคำนี้ไพเราะมาก และเห็นภาพด้วย “เธอมีสิทธิที่จะล่องแม่น้ำริน” มีจังหวะจะโคน ไม่มีสัมผัสใน เหมือนนักเลงกลอนที่เคร่งขันลักษณะแต่มีจังหวะ ไม่ต้องใช้ความสามารถชั้นสูงนักแต่ต้องเป็นยอดกวีเท่านั้นที่จะทำอย่างนี้ได้ ใช้จังหวะโดยไม่ต้องใช้สัมผัสสระ เหมือนกับกลอนเสภาขุนช้างขุนแผน “เงยหน้าขึ้นเถิดเจ้าผิวเพื่อน แก้มเปื้อน นมาจะเซ็ดน้ำตาให้” ไม่มีสัมผัสคำ มีสัมผัสคำนิดเดียว แต่มันสัมผัสใจเต็มที่เลย อ่านให้ถูกจังหวะจะสัมผัสใจ ได้ทั้งเสียงได้ทั้งจังหวะ กลอนของอุชเชนีเป็นอย่างนี้เกือบทุกรวรรค เปิดมาหน้าไหนก็ได้ผมจะเปิดบทไหนก็ได้ เช่น

ค่านอนจมพรมหญ้ายอดขจี

กลางแสงสีส่องสาดกลาดแสง

ระยิบเขาเศร้าเหลือใจลมัย

ดั่งเหล็กไคล์เขาชำระกำคน

เห็นมัยว่ามีจังหวะ นี้เป็นความวิเศษของนักกลอนของอุชเชนี และเป็นความวิเศษประการที่ ๑ สำหรับความวิเศษประการที่ ๒ คือให้จินตนาการ จินตนาการในที่นี้คือ ทุกคำ ทุกบทกวี ที่ทุกคนเขียนมีจินตนาการทั้งนั้นแต่ที่ความวิเศษตรงที่ว่า อุชเชนีไม่ได้ใช้คำที่คนทั่ว ๆ ไปคุ้นชินกันแต่จะใช้คำใหม่ ถึงแม้จะมีความหมายเดิม แต่คำใหม่จะทำให้เราสะดุดคิดไม่ได้ฉวยใช้ไปตามความหมายเดิม ๆ เช่น

มิ่งมิตร

เธอมีสิทธิที่จะล่องแม่น้ำริน

ที่จะบุกดงด้ากลางคำคืบ

ที่จะชื่นใจหลายกับสายลม

คำว่า “ดงด้า” มีใครใช้บ้าง มันมองเห็นภาพว่ามันเป็นที่เปลี่ยว มีด นากลัว แต่ยังกล้าที่จะบุกดงด้ากลางคำคืบ คำว่า “ชื่นใจหลาย” คำว่า “โลมเรียวข้าว” มีใครใช้บ้างซึ่งเป็นคำง่าย ๆ และเห็นภาพว่าเพลงเกี่ยวนั้นลู่ได้ไปกับสายลม ซึ่ง ทำให้ได้ความหมายที่กินความมากไปกว่าคำธรรมดา ส่วนใหญ่เราจะใช้ “รวงข้าวเหลืองเป็นทองรองเรื่อง” คำว่า “เหม่อมองหญ้า” และคำว่า “โลกหมึกมน” มีใครกล้าใช้คำเหล่านี้บ้าง เพราะคนที่ใช้ต้องมีจิตที่ประณีตและพิถีพิถันถึงจะกล้าใช้คำเหล่านี้แต่สำหรับอุชเชนีแล้วมีคำเหล่านี้ทั้งนั้นเลย เช่น

มิตรจำ

เบื้องหน้าเราล้วนดาวเหนือ

แมกเมียงชุ่มครุมนเครือ

วีเหลือราวแรงลมลิว

ขอให้อ่านทีละคำจะเห็นภาพ คำจีนพูดว่า “ในกวีมีภาพ ในภาพมีกวี” ต้นแบบของกวีคนนี้ชื่อหวางเหวย เป็นกวีที่ได้ชื่อว่าเขียนบทกวีในภาพ ผมอยากจะบอกว่างานของอุชเชนีไม่ได้เสพสังคัมและยุคสมัยหากสังคัมและยุคสมัยต่างหากที่เสพอุชเชนีให้สร้างงานขึ้นมาท้าทายสังคัมได้ทุกยุคทุกสมัย ตรงนี้เป็นความเด่นและความวิเศษของงานของอุชเชนี

ประเด็นสุดท้ายที่อยากจะพูดคือ สังคัมไทยเป็นสังคัมที่ค่อนข้างพิกลพิการตรงที่เป็นสังคัมที่กำลังปะทะกันระหว่างความเชื่อกับความคิด ความเชื่อนั้นมีที่มาจากคำที่ว่าเชื่อฟัง เพราะเป็น

สังคมที่เราเชื่อฟัง เราฟังคนที่มีอำนาจ ฟังคนที่มีบุญญาธิการ เราฟังพระเทศน์ ดัง นั้นเป็นสังคมของการฟังแล้วก็เชื่อ บทบาทของความเชื่อมีอยู่มากในสังคมไทย ส่วนสังคมความคิดนั้นเรามีคำว่าคิดอ่าน ความคิดต้องมาจากการอ่านอ่านหนังสือแล้วรู้จักคิด สำหรับสถาบันการศึกษาหรือโรงเรียนของเราเริ่มตั้งขึ้นในสมัยรัชการที่ ๕ เพราะฉะนั้นสังคมของความเชื่อนั้นจึงได้ปลูกฝังมาแน่นมาก ส่วนสังคมความคิดอ่านนั้นมาทีหลัง แม้จะมีอยู่ก็จริงในโบราณแต่ก็มีอยู่น้อย ย ถึงปัจจุบันนี้จะมีสถาบันการศึกษาแต่ผมก็ถือว่ายังกระพ่องกระแพ่ง มีสถิติบอกว่าคนยังอ่านหนังสือน้อย เพราะฉะนั้นถ้าคนยังอ่านหนังสือน้อยแล้วคนจะมีความคิดได้อย่างไร แล้วความคิดของคนจะแข็งแรงได้อย่างไร ปัจจุบันนี้ระหว่างสังคมความเชื่อกับความคิดมันมีการปะทะกัน การฟังเป็นพื้นฐานแล้วก็ตามมาด้วยการคิด แต่การคิดก็เกิดจากการอ่านด้วยเช่นกัน การอ่านหนังสือเป็นการอ่านงานเขียนของคนอื่นหรืออ่านจากงานเขียนของเราเอง ไม่ว่าเราจะคิดจากอะไรก็ตามแต่หนังสือเป็นสิ่งที่ทำให้เราเกิดความคิดได้ดีที่สุด ฟังคิดแล้วยังไม่ต้องเชื่อ สงสัยก่อนแล้วสอบถาม ทบทวนก่อนจนเป็นที่ประจักษ์แล้วจึงมาจารึกไว้ให้เป็นองค์ความรู้ นี่คือกระบวนการศึกษาที่ถูกต้อง คำที่เราง่าย ๆ ที่เราลืมไปแล้วนั่นคือ สุ จิ บุ ลี (ฟัง คิด อ่าน เขียน) หรือคำว่า “ศึกษา” ซึ่งเป็นคำเดิมของคำว่า “ศึกษา” ก็เหมือนกัน ท่านเจ้าคุณพรหมคุณาภรณ์และท่านพุทธทาสก็อธิบายไว้ว่า “ศึกษา” เป็นคำบาลี ศึกษา แปลว่าการมอง ชะ แปลว่าตนเอง นั่นคือ การดูตนเองด้วยตนเอง คำว่าศึกษาเป็นหัวใจของการศึกษา ผมคิดว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นเทียนให้แก่ปัญญาทางสังคม ผมจะอ่านคำปรารภของท่านอาจารย์ประคินที่เขียนไว้ใน “ขอบฟ้าขลิบทอง” เป็นหนังสือที่พิมพ์ไว้เมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๒ โดยสำนักพิมพ์ผีเสื้อ ตอนท้ายอาจารย์เขียนไว้ว่า

“ในความเก่าจึงมีความใหม่ เหมือนกับที่ในความใหม่มีความเก่า เก่าสักเท่าไร และใหม่สักปานไหน ท่านผู้อ่านคงจะค้นพบได้ด้วยตนเอง เพียงแค่วิ่งเข้าไปที่ขอบฟ้าซึ่งแล้ว วัสดุทองให้เห็นอยู่ทุกเมื่อเชิ้อวัน เปลี่ยนแปรไปในความเก่าอันไม่ซ้ำซ้อนในเส้นสาย สีสรรพ์ แสงสวຍ แม้กระทั่งศัพท์สำเนียงแห่งความสังัด ในหยาดเหยียบแห่งน้ำตา หรืออาการโอบก้าแห่งพายุที่หาญจะหอบดาว พราวเกลื่อนดิน...”

เทียนที่ผมจุดถวายปรางค์สามยอดกำลังจะไหม้มือผมแล้ว ผมขออ่านขอบฟ้าขลิบทองพร้อมขลุ่ยของคุณธนีสร์ อีกครั้งนะครับ

มิ่งมิตร	เธอมีสติที่ล่องแม่น้ำริน
ที่จะบุกดงดำกลางคำคืน	ที่จะชื่นใจหลายกับสายลม
ที่จะรำเพลงเกี่ยวโลมเรียวข้าว	ที่จะยิ้มกับดาวพราวผสม
ที่จะเหม่อมองหญ้าน้ำตาพรม	ที่จะชมชื่นลึกโลกหมึกมน
ที่จะแล่นเริงเล่นเช่นหงษ์ร่อน	ที่จะถอนใจทอดกับยอดสน
ที่จะหวานสุขไว้กลางใจคน	ที่จะทนทุกข์เข้มเต็มหัวใจ

ที่จะเกลาทางกู่สู่นักยาก	ที่จะจากผมนิ่มปืมเส้นไหม
ที่จะหาญผสานทำนายนต์ใคร	ที่จะให้สิ่งสิ้นเธอจินตจาง
ที่จะอยู่เพื่อคนที่เธอรัก	ที่จะหักพาดแพรกแหลกเป็นผง
ที่จะมุ่งจุดหมายปรายทะนง	ที่จะคงธรรมเที่ยงเคียงโลกา
เพื่อโค้งเคียวเรียวเดือนและเพื่อนโพน	เพื่อไผ่โอนพลิวพ้อล้อภูผา
เพื่อเรื่องข้าวพราวแพรวทั่วแนวนา	เพื่อขอบฟ้าขลิบทองรองอรุณ

ลำดับถัดไปเป็นการเสวนา เรื่อง “ศิลปินแห่งชาติ อาจารย์ประคิด ที่ข้าพเจ้ารู้จัก” โดย

๑. อาจารย์ถวัลย์ ดัชนี ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (จิตรกรรม) ประจำปี พ.ศ.๒๕๔๔
๒. อาจารย์ประยอม ชองทอง ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๘
๓. อาจารย์นคร พงษ์น้อย ผู้อำนวยการไร่แม่ฟ้าหลวง
๔. อาจารย์มกุฏ อรฤดี บรรณาธิการบริหาร สำนักพิมพ์ “ผีเสื้อ” ผู้ดำเนินการเสวนา **ม.ร.ว.อรจักร ชองทอง**

ผู้ดำเนินการอภิปราย **ม.ร.ว.อรจักร ชองทอง**

กราบเรียนท่านอาจารย์ประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา หรือ อุชเชนีและนิต นรารักษ์ นะคะ ดิฉันมาในวันนี้เพราะว่า ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.กาญจนา เวงรังษี ได้ขอให้มาเป็นผู้ดำเนินการอภิปรายและโดยเฉพะอย่างยิ่ง ท่านอาจารย์ประคิด ซึ่งท่านไม่ได้เป็นแม่ทางสายเลือดแต่เหมือนแม่ดิฉันหลายอย่างคือ ดิฉันเป็นลูกน้องท่านอาจารย์ประคิดที่ฝ่ายประชาสัมพันธ์ บริษัท เซลล์ ประเทศไทยจำกัด ได้อยู่กับท่านที่นั่นมา ๗ ปี ท่านเป็นแม่ที่สอนวิชาการทำงานให้ดิฉัน อาจารย์ได้ถ่ายทอดความรู้ให้ทุกอย่าง ดิฉันไม่ได้ลูกศิษย์ท่านทางด้านกวี แต่ก็ได้เจริญรอยตาม โดยแอบอ่านหนังสือของท่านบ้าง ประเภทครูพักลักจำก็ได้ชิมชบเข้ามาในตัวเองบ้างซึ่งถือว่าท่านเป็นครูผู้หนึ่งเช่นกัน และในวันพรุ่งนี้จะเป็นวันครูดิฉันจึงขอกราบขอบพระคุณท่านไว้ ณ ที่นี้จะคะ ดิฉันขอแนะนำท่านวิทยากรที่จะมาอภิปรายในวันนี้ก่อน โดยจะเริ่มจาก **ท่านอาจารย์มกุฏ อรฤดี** ท่านเป็นนักเขียนใช้นามปากกาว่า “นิพพาน” และ “วาวแพร” บางครั้งก็ใช้นามจริง (ต้องขอยกย่องที่มาเปิดเผยนามจริงในวันนี้นะคะ) ท่านมีผลงานที่มีชื่อเสียงคือนวนิยายเรื่อง “ผีเสื้อและดอกไม้” ที่ได้รับการแปลเป็นภาษาอังกฤษและนำไปสร้างเป็นภาพยนตร์ที่เป็นผลงานประวัติศาสตร์ในวงการภาพยนตร์ไทย และได้รับรางวัลภาพยนตร์ยอดเยี่ยมด้วย รางวัลช่อการะเกดเป็นรางวัลที่ท่านได้และยังเป็นผู้ที่อาวุโสน้อยที่สุดในผู้ที่เคยได้รับรางวัลนี้มาก่อน

ลำดับถัดไปที่คิดว่าน่าจะอาวุโสขึ้นมาอีกนิดคือท่าน**อาจารย์นคร พงษ์น้อย** ท่านจบจากคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จบปริญญาโทจากมหาวิทยาลัย standford ประเทศสหรัฐอเมริกา ประวัติการทำงานท่านเป็นเจ้าหน้าที่มูลนิธิแม่ฟ้าหลวงมาก่อน ปัจจุบันเป็นผู้จัดการไร่แม่ฟ้าหลวง ผลงานดีเด่นของท่านท่านเป็นนักอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ล้วนมาโดยการจัดสร้างพิพิธภัณฑ์และจัดกิจกรรมส่งเสริมในรูปแบบต่าง ๆ ทำให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย ท่านได้เสนอบทละครและพิพิธทัศน์ที่นั่นซึ่งท่านได้เป็นผู้เขียนบทละครเองด้วย เกียรติคุณที่ได้รับ ท่านได้รับทุนฟูลไบริวท์ไปศึกษาต่อที่ สหรัฐอเมริกา และท่านยังเป็นศิษย์เก่าดีเด่นของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และยังเป็นนักอนุรักษ์มรดกไทยดีเด่นในปี พ.ศ.๒๕๓๕ อีกด้วย

ลำดับถัดไปตามอาวุโสอีกท่านคือท่าน**อาจารย์ถวัลย์ ดัชนี** ดิฉันคุ้นกับชื่อนี้มานานมาก คั่นจากคำบอกเล่าของอาจารย์ประคิด ในสมัยที่ดิฉันทำงานอยู่กับท่านอาจารย์ประคิดจะพูดถึงอาจารย์ถวัลย์บ่อย ๆ ด้วยความยกย่อง ด้วยความชื่นชมผลงานของอาจารย์ถวัลย์ ขอกล่าวถึงประวัติและผลงานของท่านอาจารย์ถวัลย์ ดัชนี คร่าว ๆ คือ ท่านมีฝีมือในการวาดรูปที่แม่นยำ เขียนคม และฉับไว คงจะมีคงเคยเห็นผลงานของท่านมาบ้างแล้ว ว ท่านเรียนอยู่ที่คณะจิตรกรรม ประติมากรรม และภาพพิมพ์ที่มหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นศิษย์รุ่นสุดท้ายของอาจารย์ศิลป์ พีระศรี นอกจากนี้ท่านได้รับการสนับสนุนจากศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ให้เงินทุนไปศึกษาต่อที่ประเทศเนเธอร์แลนด์ ด้านจิตรกรรมฝาผนังและอนุสาวรีย์ฝั งเมือง และในระดับปริญญาเอกในสาขาอภิปรายและสุนทรียศาสตร์ ที่ราชวิทยาลัยศิลปะอัมสเตอร์ดัม คงจะต้องเรียกท่านว่าดอกเตอร์ถวัลย์ ดัชนี

ท่านสุดท้ายอาจารย์ประยอม ของทอง อาจารย์ประยอมเป็นลูกศิษย์อาจารย์ประคิดใน การทำงานที่บริษัทเซลล์เหมือนกัน ขอแนะนำสั้น ๆ ก่อน เดี่ยวรายละเอียดขอให้ซักถามกันได้ ภายหลังรายการ ท่านมีชื่อเสียงคือท่านเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการจัดตั้งสโมสรสยามวรรณศิลป์ เพื่อส่งเสริมผลงานด้านภาษาและวรรณคดีไทย ท่านเป็นหัวหน้ากลุ่มที่พาพวกเราไปเล่นสักวา ตามที่ต่าง ๆ กว่า ๖๐ ครั้งมาแล้ว นอกจากนี้อาจารย์ประยอมยังเป็นนายกสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทยคนที่ ๑๒ ระหว่างปีพ.ศ.๒๕๓๙-๒๕๔๐ โดยรับงานต่อจากคุณสุวัฒน์ วรรณิก ท่านไว้วางใจให้ทำหน้าที่นี้ หลังจากนั้นได้รับพระราชทานโล่และเข็มประกาศเกียรติคุณผู้มีผลงานดีเด่นด้านอนุรักษ์ภาษาและวัฒนธรรมไทยจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ประจำปี พ.ศ.๒๕๔๘

สำหรับคำถามที่จะใช้ดิฉันจะใช้คำถามเดียวกันสำหรับ ๔ ท่านในวันนี้ ขอเรียนเชิญท่านแรก**อาจารย์ถวัลย์ ดัชนี** ได้รับการเชิญให้พูดเป็นท่านแรกจึงขอให้อาจารย์เล่าให้พวกเราฟังเกี่ยวกับท่าน**อาจารย์ประคิด**ค่ะ

อาจารย์ถวัลย์ ดัชนี

ผมรู้สึกขอขอบคุณธรรมชาติที่ทำให้ผมมีชีวิตอยู่มาจนถึงทุกวันนี้ มีเหตุผลเดียวที่ทำให้ผมชื่นชมที่ได้มีชีวิตในวันนี้เพราะว่าผมได้มีโอกาสได้พูดถึงอาจารย์ประคิดผู้ซึ่งผมเคารพรักและศรัทธามาตลอดชีวิตผม อย่างอื่นผมไม่รู้ว่าจะมีชีวิตมาในวันนี้ทำไม การที่ได้มีชีวิตมาจนถึงวันนี้เพื่อมาพูดถึงคนที่เรารัก เกิดทุน เคารพบูชา และหลักอยู่ในความทรงจำของเราซึ่งผมถือว่าเป็นบุญอย่างยิ่งของผม เมื่อที่อาจารย์เนาวรัตน์ได้พูดถึงพระพรางค์สามยอด ตัวผมเองในวันนี้ผมถือว่าผมได้อยู่ท่ามกลางช่างเผือก อยู่ในกลุ่มดาวทุกคนในที่นี้เป็นกลุ่มดาวพราวพราว เรื่องรองไปหมดเลย ผมไม่ได้นับว่าใครเป็นศิลปินแห่งชาติบ้างเพราะมากันหลากหลาย คนที่ผมยินดีเป็นที่ยิ่งทั้งอาจารย์ประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา ,อาจารย์ระวี ภาวิไล ฯลฯ และอีกหลาย ๆ ท่านทั้งเพื่อน ๆ พี่ ๆ ซึ่งได้กระทบไหล่ดวงดาวกันทั้งหมดก็รู้สึกชื่นชมยินดี รู้สึกขอบคุณที่ได้มาพบกับเพื่อนฝูงในวันนี้ คาลิล ยิบราน (Kahlil Gibran) บอกว่า “ถ้าเมื่อใดเรามีรัก จงอย่าได้กล่าวว่า พระผู้เป็นเจ้าของเรา อยู่ในดวงใจเรา แต่จงกล่าวว่า เราอยู่ในดวงใจของพระผู้เป็นเจ้าของเรา เพราะเรามีความรัก ” แต่ว่าผมอยู่ในท่ามกลางดวงใจของพระผู้เป็นเจ้าของเราเพราะผมมีความรัก แต่ความรักที่อยู่ในพระผู้เป็นเจ้าของผม นั้นอยู่บนหนังสือ และบนหนังสือของผมนั่นคือ “ขอบฟ้าขลิบทอง” เป็นเล่มแรกที่ผมอ่านมาตั้งแต่ผมอายุ ๑๐ ขวบ ผมอ่านหนังสือสยามสมัยมาในสมัยแรก ๆ ที่อาจารย์ประคิดเขียนประมาณสักปี ๒๔๙๒-๒๔๙๕ ผมจำได้ทุกบท จะเห็นว่าอย่างกลมซึ่งเป็นประธานของสถาปัตยกรรมไทยที่สหรัฐอเมริกา กลมจะเห็นว่า ๓๐ ปีที่เราติดต่อกันมาไม่ว่าจะไปที่ไหนผมมักจะเล่าให้กลมฟังอยู่ถึงขอบฟ้าขลิบทองเสมอ ถ้าเห็นพระจันทร์เสี้ยวกลมก็จะได้ยินผมบอกว่ันแหละคือ “เพื่อโค้งเคียวเรียวเดือนและเพื่อนพ้อง เพื่อไผ่โอนพลั่วพ้อล้อภูผา เพื่อเรียวข้าวพราวแพรวทั่วแนว วนา เพื่อขอบฟ้าขลิบทองรองเรื่อง” หนังสือขอบฟ้าขลิบทองที่พิมพ์ครั้งแล้วครั้งเล่า ผมซื้อครั้งละ ๑๐๐ เล่มทุกครั้ง ผมให้คนเอาไปทอแจกทุกคนต้องจำแล้วผมจะมาทดสอบว่าจำบทนี้ได้มั๊ย แล้วผมก็จะชื่นชม ซึ่งผมไม่ได้อ่านแต่ผมชิมซาบไว้ใจแล้ว และผมก็จำได้ทุกบท เพราะหนังสือเล่มนี้อยู่ในใจกลางใจผมและผมจำได้ ผมขอพูดสั้น ๆ ว่าที่ประทับใจผมมากที่สุดก็คือว่ามันมีความ และคม คำ คมแห่งความคิด มีปรัชญาและมีมนุษยธรรมอยู่ในนั้นทั้งหมดซึ่งหล่อหลอมให้ผมได้มีชีวิตอย่างนั้น ก่อนที่ผมจะมารู้จักอาจารย์ประคิด และได้มาอยู่ในร่มเงาแห่งความกรุณาปรานีของท่านและได้รู้จักตัวหนังสือของท่านมาตลอดครั้งก่อนชีวิต ได้มาพบท่านและได้มาทำงานร่วมกับท่าน ไม่ได้เรียกว่าทำงานร่วมกับท่านหรอกแต่ได้รับความกรุณาจากท่านตอนที่ท่านเป็นประชาสัมพันธ์ ท่านได้หล่อหลอมผมให้เป็นคนละมุนละไม ผมจึงต้องขอขอบพระคุณท่านไว้ตลอดที่ผมยังมีชีวิตอยู่ อย่างไรก็ตามผมเห็นเนาวรัตน์พูดก็ดี เห็นธนิสร์ขึ้นมาเปาขลุ่ยก็ดี ผมมีอันหนึ่งซึ่งอยากจะพูดถึงก่อนจะจบตรงนี้คือ ผมรู้สึกอาจารย์ประคิดก็คือความรู้สึกและจินตนาการเริ่มต้นขึ้น ผมจึงขอจบมิช้าฟ้าสาगरรองจากที่ผมจำได้เมื่อ ๖๐ ปีที่แล้ว

เพื่อนรักหนานักเหนื่อยเหน็ดเจ็บหรือ	หลับเกิดลมร้าวปลายระบือ
หวีดหวิวเวียนไปใจร้าว	ขลุ่ยครวญหวนหวายรยร่อน
ทั่วห้องทุ่งทางลานแก้ว	หลับเกิดดาวรุ่งพุ่งแพ้ว
วาดแววหวังวับจับฟ้า	ชีวิตแสนคับอับเนา
มือเจ้าวางบนมือข้า	เท่านี้หลับเกิดแก้วตา
มีข้าฟ้าสางวางรอง	สาดแสงแรงรัศมีโลก
คล้ายโคกทุกซ์เศร้าเราสอง	หลับเกิดรักเจ้าเราทอง
ผาดผ่องใจจนล้นมี	แม้นินสีด้าข้ารีน
ขนาดชื่นชุ่มใจใคร่หนี	หลับเกิดพลัดพรากข้านี้
จักคลี่แสงคลุมคุ้มกัน	ความฝัน ความหวังฝังไว้ในดาว
ในดาวห้วงไม้ไพรสณฑ์	หลับเกิดกว่าแสงตะวัน
เจ็ดฉันทแหกฟ้ารำเรง	

ผมคิดว่าผมพูดหมดแล้วและไม่อยากพูดอะไรอีกแล้วเพราะบางอย่างไม่สามารถถ่ายทอดออกมาจากจิตวิญญาณได้ ผมตื่นตัน และดีใจที่ผมมีชีวิตมาจนถึงวันนี้ ได้พูดถึงคนที่ผมรักด้วยความศรัทธาและความชื่นชม ผมขอขอบคุณธรรมชาติ ที่ทำให้ผมมีชีวิตอยู่และได้มาพูดถึงอาจารย์ ประคิด ผมและอาจารย์ประคิดก็ยังมีชีวิตอยู่ และเมื่อท่านมีอายุถึง ๙๑ ปี ในวันนี้แล้วก็คงเหมือนรูปเขียนของ ฮงไซ ซึ่งรูปเขียนของเขาเช่นนกก็จะบินขึ้นสู่อากาศ ปลาของเขาจะกระโจนลงไปใต้น้ำทุกอย่างรวมเป็นเอกภาพเป็นธรรมชาติของชีวิต ผมขอขอบคุณทุกคนที่มาฟังในวันนี้และขอให้กวีของอาจารย์ประคิดซึ่งทำทนายกาลสมัย ถ้าคนยังไม่เคยอ่านขอให้ไปหามาอ่าน ถ้าคนที่อ่านมาแล้วขอให้เก็บไว้ในทรงตลอดไป

อาจารย์ประยอม ของทอง

น่าจะให้คุณถวัลย์พูดสุดท้ายเพราะว่ามันตื่นตัน และผมควรจะพูดหลังจากนี้ เพราะว่ามีเรื่องที่จะพูดเกี่ยวกับอาจารย์มาก ผมเข้าไปที่คณะอักษรศาสตร์เมื่อปี พ .ศ.๒๕๙๙ เพื่อนผมชื่อ วินัยบอกว่าจะพิมพ์หนังสือ พอวันที่หนังสือออกพวกเราก็บอกว่าใครจะเป็นคนกล้าหาญที่จะเอาหนังสือไปให้อาจารย์เซ็นให้ สมัยโน้นไม่เหมือนทุกวันนี้เราอยากให้ใครเซ็นเรา ก็ไปยื่นให้ สมัยโน้นอาจารย์อยู่ในห้องพักอาจารย์เราไม่กล้าที่จะเอาหนังสือไปให้อาจารย์เซ็นต้องหาคนกล้า ในที่สุดคุณวินัยเป็นคนทำหน้าที่นี้ นี่เป็นเรื่องที่ ๑ ส่วนเรื่องที่ ๒ คือ ผมไม่ได้เรียนภาษาฝรั่งเศส เพราะฉะนั้นผมไม่ได้เป็นลูกศิษย์อาจารย์โดยตรง แต่ความที่ เราเป็นคนที่ชอบกลอนเราก็ถือว่าเราเป็นลูกศิษย์อาจารย์ พออยู่ได้พักหนึ่งอาจารย์ต้องลาออกจากคณะอักษรศาสตร์เพื่อจะไปอยู่บริษัทเชลล์ การไปอยู่บริษัทเชลล์ของอาจารย์คือการไปร่วมกันตั้งฝ่ายประชาสัมพันธ์ซึ่งปีพ .ศ. ๒๕๐๐ นั้นยังไม่มีใครทราบว่าการประชาสัมพันธ์คืออะไร แต่หลังจากที่อาจารย์ไปอยู่ที่นั่นแล้วเรา

ก็ยังพยายามที่จะเป็นลูกศิษย์ของอาจารย์คือ เมื่อไหร่ที่มีหนังสือของคณะของมหาวิทยาลัยออก เราจะวิ่งไปขอโฆษณาจากบริษัทเซลล์ที่อาจารย์อยู่ จนกระทั่งเมื่อตอนที่เรียนจบแล้วผมจะไปเป็นครูที่นครพนมผมก็ไปกราบอาจารย์ที่สำนักงานซึ่งตอนนั้นอยู่ที่หน้าสนามกีฬาแห่งชาติ ผมไปเรียนอาจารย์ว่าอาจารย์ครับผมอยากเรียนงานด้านประชาสัมพันธ์จากอาจารย์จังเลย ทั้ง ๆ ที่ไม่รู้ว่างานประชาสัมพันธ์ทำอะไร สิบปีต่อมาอาจารย์ยังบอกคุณหญิงว่าให้เพื่อนไปตามประยอมมาหน่อยซิอันนี้คือคุณูปการอย่างหนึ่งที่ทำให้ผมรู้สึกที่อาจารย์เป็นคนที่ไม่เคยลืมนึกว่าใครไปขอความช่วยเหลืออาจารย์อาจารย์ยังจดจำอยู่หรืออาจารย์จะเป็นพระพรหมลิขิตก็ได้ จึงได้เรียกผมมาทำงานที่บริษัทเซลล์เพื่อจะมาเจอคุณหญิง อาจารย์ปรึกษากับอาจารย์จิตศานต์กล้าที่จะไปเป็นเจ้าแม่ไปขอคุณหญิงจากเสด็จพระองค์แม่ เรานับถืออาจารย์นอกจากว่าเป็นครูในทางกลอน และการทำงานแล้ว ผมยังภาคภูมิใจตรงที่ว่า ทุกวันนี้ผมยังภาคภูมิใจที่อาจารย์ยังใช้ลูกศิษย์คนนี้และยังใช้ลูกศิษย์คนนี้ในเวลาอาจารย์ที่มีความจำเป็น เรื่องที่ ๒ คืออาจารย์เป็นคนไม่ชอบความขัดแย้ง การที่อาจารย์ไม่ชอบความขัดแย้งทำให้อาจารย์ลาออกจากคณะอักษรศาสตร์ สิ่งที่เราภาคภูมิใจที่สุดเมื่อเราทำงานเขียนกลอนกันมาโดยที่พวกเราไม่ได้เป็นลูกศิษย์ของอาจารย์โดยตรง และเราก็อชอบฟ้าขลิบทองเป็นครูของเราด้วย เราภาคภูมิใจอย่างยิ่งเมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๖ ท่านอาจารย์ประคิดได้รับยกย่องให้เป็นศิลปินแห่งชาติซึ่งเป็นปีเดียวกับคุณเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์

อาจารย์นคร พงษ์น้อย

ผมขออนุญาตที่ประชุมพูดถึงอาจารย์ประคิดนะครับ เพราะว่าเดี๋ยวพวกท่านทั้งหลายจะได้คุยกับอาจารย์ประคิดด้วยนะครับ ผมไม่ได้เจอกันท่านมานานแล้วนะครับ อาจารย์ประคิดครับ อาจารย์จำได้มั๊ยครับ เมื่อหลายสิบปีมาแล้วเราอยู่ในที่ประชุมด้วยกันเราได้ฟังคุณหมอกคนหนึ่งได้พูดเกี่ยวกับเรื่องสุขภาพ อาหารเข้าท่านบอกว่ากินไม่ได้สักอย่าง ปาท่องโก๋ก็กินไม่ได้ กาแฟก็กินไม่ได้ น้ำตาลก็กินไม่ได้ อาหารเที่ยงผักก็ไม่สะอาด อะไรก็ไม่ดีสักอย่างนะครับ และขณะที่ท่านพูด อาจารย์ประคิดก็มีความกรุณาแก้อุทระดาเล็ก ๆ ออกมามีบัวเค็ม บัวเค็มปนหวาน บัวหวานและเราก็ผ่านช่วงนั้นมาได้ และหลังจากนั้นผมก็ไม่เคยไปฟังเลคเชอร์ที่ไหนอีกเลย และก็อีกครั้งหนึ่งนะครับตอนนั้นไม่มีถนนจากเชียงรายไปเชียงใหม่ ถ้าจะไปเชียงใหม่ต้องอ้อมขั้วรถมาที่ลำปางก่อน วันนั้นผมและอาจารย์ประคิดไปเยี่ยมเด็กที่เกิดใหม่ที่ดอยอินทนนท์ เราขับรถผ่านจังหวัดพะเยา จังหวัดพะเยามีตำนานอยู่ตำนานหนึ่งเรียกว่านางงามสามผิว เป็นสุภาพสตรีสมัยโบราณมีผิวสวยมาก ผิวตอนเช้าจะเป็นสีหนึ่ง ตอนเที่ยงสีหนึ่ง และตอนเย็นอีกสีหนึ่ง และชาวพะเยาก็มีดอกไม้ประจำจังหวัดอยู่ที่ชื่อว่านางสามผิว และอาจารย์ประคิดก็ได้เห็นดอกไม้นี้และชื่นชมมาก ตอนนี้อยู่ดอกไม้ยังไม่บานนะครับถ้าบานแล้วผมจะเอามากกราบอาจารย์ เมื่อครั้งที่คุณเนาวรัตน์ถามว่ามีใครบ้างที่เคยอ่านขอฟ้าขลิบทอง เป็นที่น่าเสียใจอย่างยิ่งในชีวิต คนเราน่าจะ

มีอะไรยึดถือในชีวิตตามสมควรไม่มากก็น้อย ในหมู่บ้านแห่งหนึ่งในประเทศพม่า เด็กที่เกิดใหม่ทุกคน พ่อแม่พี่น้องเค้าจะเขียนดวงชะตาอยู่บนใบลานและมอบให้เด็กเก็บไว้ และข้างหลังดวงชะตานั้นจะมีข้อแนะนำในการดำเนินชีวิต เช่นบอกว่าคนเกิดวันนี้อย่าไปใกล้ป่านะเสื่อจะขบตาย หรือว่าอย่าไปลงน้ำนะเดี๋ยวจะตกน้ำตาย อะไรทำนองนี้เพื่อให้เด็กคนนั้นเก็บไว้ติดตัวเพื่อช่วยในการดำรงชีวิตให้ตลอดรอดฝั่ง นื่อง ๆ ที่อยู่ในที่นี้ที่ยังไม่มีอะไรเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในการดำรงชีวิต ขอแนะนำให้รีบออกไปข้างนอกหยิบหนังสือขอบฟ้าขลิบทองมาเลือกดูสักบทหนึ่ง นำมาเป็นที่ยึดเหนี่ยว เป็นคู่มือ เป็นข้อแนะนำในการดำรงชีวิต สำหรับผมเองนั้นนะครับมีคำพูดอยู่เสมอว่า เบื้องหลังสุภาพบุรุษที่ยิ่งใหญ่จะมีสุภาพสตรีอยู่ด้วยหนึ่งคนเสมอ สำหรับผมนั้นเป็นผู้ชายธรรมดา แต่มีสุภาพสตรีที่ยิ่งใหญ่อยู่ข้างหลังผมอย่างน้อยหนึ่งคน และหนึ่งคนนั้นก็ชื่อว่าอุซเซเนาะครับ มีวรรคทองของอุซเซเนาะอยู่ ๓ วรรคซึ่งช่วยในการดำรงชีวิตของผม ช่วยฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ ช่วยให้ผมไม่ทุกข์ไม่ร้อน ช่วยให้ผมมีความสุขสบายตลอดมา ขออนุญาตแชร์กับทุกท่านว่าวรรคทอง ๓ วรรคนั้นคืออะไรบ้าง วรรคที่ ๑ จากบทประพันธ์ของอุซเซเนาะที่ผมนึกถึงอยู่เสมอ ทำให้ผมไม่ไปวอกแวกกับใคร ทำให้ผมไม่ยุ่งยาก และไม่ไปทำความยุ่งยากให้ใคร ส่วนมากเวลาเรามีความทุกข์เราจะมี ความทุกข์ในเรื่องคนใกล้ชิดสนิทสนมของเรา เช่นความทุกข์จากเพื่อน พี่น้อง บางทีความทุกข์ก็มาจากเราโดยที่เราเอง วรรคทองวรรคนี้ช่วยผมไม่ให้ไปวอกแวกไปยุ่งอะไรกับใครมาก มีชีวิตอยู่อย่างสุขสงบ และคุณแนวรัตน์พูดอยู่บ่อย ๆ นะครับคือ “มิ่งมิตร เธอมีลิตีที่จะล่องแม่น้ำรัน” เพื่อนคนหนึ่งเลี้ยงหมา ๘๗ ตัว ที่บ้านมีแต่ชนหมา ลูกหมา ผมก็เลยนึกถึงคำกลอนนี้ก็คือ “มิ่งมิตร เธอมีลิตีที่จะล่องแม่น้ำรัน” โดยคิดว่าเธออยากเลี้ยงเธอก็เลี้ยงไป เพื่อนคนที่ ๒ ไม่รู้เรื่องอะไรเลยบทกวีก็ 모르พอผมอ่านว่า “มือเจ้าวางบนมือข้า” เธอถามว่ามือนี้คือมือวางอันดับอะไรอันดับหนึ่งหรืออันดับสอง ก็ไม่รู้จะพูดยังไง ก็ทำให้นึกถึงบทกวีนี้อีก “มิ่งมิตร เธอมีลิตีที่จะล่องแม่น้ำรัน” เพื่อนอีกคนหนึ่งคนที่ ๓ เป็นโรคเก๊าท์ โรคเก๊าท์นี้มันปวดกระดูก ซึ่งหมอห้ามกินเครื่องใน เวลาเธอเข้าไปที่ร้านก๊วยเตี๋ยวเธอจะสั่ง ตับสด ๖ ชาม เพราะหมอยิ่งห้ามเธอยิ่งชอบ ก็มาทำให้ผมนึกถึงบทกวีนี้ขึ้นมาอีก “มิ่งมิตร เธอมีลิตีที่จะล่องแม่น้ำรัน” บทกวีนี้เป็นบทแรกที่ผมใช้อยู่ตลอดเวลา วรรคที่ ๒ เวลาเห็นอะไรที่มันเลอเลิศ เกินความสามารถที่จะไขว่คว้ามาได้ ผมมีบทกวีหนึ่งที่อาจารย์ประดิณได้กล่าวไว้ทำนองว่าไม่ให้มันได้ใครมีได้แก่ “ฉันอยู่เพื่อคนที่ฉันรัก” ตอนนั้นผมอยู่เพื่อคนที่รักผมมากกว่า และสุดท้ายผมขอแบ่งปันบทกวีที่อาจารย์ประดิณได้กรุณาเขียนให้ผมครั้งล่าสุดในวันเกิดผม ซึ่งดีมากจึงอยากจะนำมาฝากทุก ๆ คน เวลาที่เราตั้งใจจะทำอะไรขอให้ทำจริง ๆ จะมีประโยชน์กว่าคนที่อยู่เฉย ๆ บทกวีนี้เพราะมากที่อาจารย์ได้กรุณาเหลือเกิน และผมจะเก็บไว้ตลอดไป อาจารย์เขียนให้ผมสั้น ๆ ง่าย ๆ นะครับ ช่วยตั้งใจฟังหน่อยนะครับ

“หยิบดาวมาโปรยดิน

สว่างสิ้นทั้งจักรวาล

เสกฟ้ามาอีกนาน

สักพริบหนึ่งก็พึงทำ”

ผู้ดำเนินรายการ (ม.ร.ว.อรรถจักร์ ชองทอง)

ขอเรียนถามอาจารย์นคร พงษ์น้อย ว่าดิฉันทราบว่าอาจารย์ประดิษฐ์จะแต่งกลอนให้ในวันเกิดหรือวันสำคัญ ๆ เสมอ ๆ เพราะดิฉันจะได้รับทุกปีอย่าง ๆ น้อยก็ปีละ ๒ ครั้ง คือวันเกิด และวันปีใหม่ ดิฉันตั้งใจจะนำมาแต่ต้องขอโทษนะคะที่ดิฉันเก็บดีเกินไปเพราะดิฉันเพิ่งจะย้ายบ้าน ซึ่งกลอนที่อาจารย์เขียนให้เป็นความสุขและความชื่นใจ และซาบซึ้งอย่างยิ่งเลยนะคะ เพราะกลอนของท่านมีความโดดเด่น แปลกและไม่เหมือนใคร ซึ่งจะมีคำง่าย ๆ ที่เราไม่คิดว่าจะนำมาใช้แต่อาจารย์จะนำมาใช้อยู่เสมอ เสียเวลาเรามีน้อยนะคะ ลำดับถัดไปขอเชิญท่านสุดท้ายนะคะ

อาจารย์มกุฏ อรฤดี

ขอบคุณครับผมมีเรื่องที่จะพูดถึงอาจารย์ประศิกนานหน่อยนะครับ มีสิ่งหนึ่งที่ผมอาจจะพูดในที่นี่ได้คืออาจารย์สอนอะไรผมหลายอย่างในช่วงเวลาที่น้อย น้อยกว่าคนอื่น ๆ ในที่นี่ ทุกท่านอาจจะ ๔๐-๕๐ ปี ผมเพิ่งรู้จักอาจารย์สักประมาณ ๓๐ ปี แต่เป็น ๓๐ ปีที่มีความหมายมาก อาจารย์สอนผมว่าให้ทำงานเพื่อคนอื่น คำพูดท่านนั้นก็คงจะพอแล้วสำหรับเรา ซึ่งผมก็ได้พยายามทำตามตลอด อย่างหนึ่งที่ผมอยากจะทำในที่ประชุมนี้ บางคนยังไม่ทราบนะครับว่าเมื่อหลายสิบปีมาแล้วอาจารย์ประศิกมีสำนักพิมพ์และพิมพ์หนังสือของอาจารย์ระวี ภาวิไล ผมได้รู้จักอาจารย์ระวี ภาวิไล สืบเนื่องจากอาจารย์ประศิกและหลังจากนั้นผมก็ได้พิมพ์หนังสือปรัชญาชีวิตสืบเนื่องมา แล้ววันหนึ่งเราก็เดินทางไปพบคุณภวรัถย์ที่ไร่แม่ฟ้าหลวงของคุณนคร วันนั้นเป็นวันที่ดีมากผมเป็นเด็กผมมีหน้าที่ขับรถ ทุกวันนี้ผมก็ยังรู้สึกที่ผมยังเป็นเด็กอยู่เด็กซึ่งจะต้องรับและเรียนรู้อะไรจากอาจารย์อีกมากมายแต่สิ่งหนึ่งที่อาจารย์ที่ยังจำได้คือว่า ให้ทำงานเพื่อผู้อื่นเสมอ ขอบคุณครับ

ผู้ดำเนินรายการ (ม.ร.ว.อรรถจักร์ ชองทอง)

ก่อนที่ดิฉันจะเรียนเชิญอาจารย์ประศิก พูดกับพวกเราที่ทุกคนดิฉันขอฝากกลอนไว้ให้อาจารย์ประศิกหนึ่งกลอนนะคะ ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้มีหน้าที่มาอ่านบทกวีเหมือนคุณเนาว รัตน์ แต่อยากให้คุณฟังกลอนนี้ไว้เพื่อความยับยั้งชั่งใจ เพื่อความรู้คิดและเพื่อประโยชน์ในภายหน้านะคะ ดิฉันชอบมากกลอนนี้นะคะ

“เวลาดังพญามัจจุราชคณาจหายาม
ทุกโมงยามพลาดว่าอย่าลืมน
สอนสลักนั้บมิถ้วนชวนจน
เพราะหากคนซุบซิวี่ไม่มีเลย
ที่ลอยเนิบล้าตาพาระเหย
อย่าเฉยเมยลืมน “คนต้องตาย”

คอยขึ้นนี้ว่กริ้ววกราดคาคคูกคาม
หทัยเจ้าจักเป็นเช่นเป้าปัก
จักเจ็บปวดรวดร้าวรำกมล
ความระรื่นชื่นใจเหมือนไอเอิบ
พลลวงวับล้าแล้วก็แพ้วเซย
เสียงกระซิบวินาทีที่ตระหนก

สามพันหกร้อยห้าห้าความหมาย
 โมงเก้าวายุใหม่ก็รอดตลอดกัน”

ปัจจุบันพลันเป็นอดีตกลายเป็น

อาจารย์เนาวรัตน์บอกว่ากลอนของอาจารย์ประคินไม่จำเป็นต้องมีสัมผัสในแต่กลอนนี้สัมผัสในทั้ง
 เลขอักษรและเลขสัมผัสด้วยนะคะ เช่น “โมงเก้าวายุใหม่ก็รอดตลอดกัน” ยังมีอีกหลายแห่งที่
 อาจารย์เล่นทั้งสัมผัสอักษรและสัมผัสสระนะคะ ขอบอกอีกนิดว่ากลอนของอาจารย์ไม่ออกนอก
 รูปแบบของครูบาอาจารย์เก่าอย่าง เช่น ท่านสุนทรภู่มาเลย กลอนของอาจารย์ไม่ว่าจะเป็นกลอน
 ๘ กลอน ๙ หรือกลอน ๖ กลอน ๗ อะไรก็ตามอ่านง่ายเพราะว่าจะเหมือนกันทุก ๆ วรรค เพราะ
 ถ้าเป็นกลอน ๖ ก็จะมี ๖ ทุกวรรค ถ้าจะเป็นกลอน ๘ ก็ ๘ ทุกวรรค ขอฝากอีกสองบทสุดท้ายคือ

“กาลนั้นคือแมงร้ายกระหายเลือด
 ยิงนานไปจักยิงไรแสงตะวัน
 ละมับลิ้มเห็นแกตัวไม่กลัวบาป
 ระวังตัวกลัวตายจะสายเกิน

คอยสูบเลือดชีวิตคนจนดับขันธุ์
 เหลือแต่ควันทะมึงที่วอย่ามัวเพลิน
 ระวังลาภยศศักดิ์หนักสรรเสริญ
 คนยอมเียนช่วยได้เมื่อไหร่เลย”

ลำดับถัดไปขอเรียนเชิญท่านอาจารย์ประคิน ชุ่มสาย ณ อยุธยา

ตื่นตื่นใจจนไม่รู้จะพูดอะไร พูดไม่ออกคะ ได้แต่ขอบคุณ ขอบคุณ และขอบคุณนะคะ
 ขอขอบคุณตั้งแต่ท่านผู้กล่าวรายงาน (ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.กาญจนา เภาวิชัย) รองอธิการบดีฝ่าย
 วิชาการมหาวิทยาลัยนเรศวร ท่านผู้กล่าวเปิดงาน ท่านอาจารย์ธนินทร์ ศรีภักดิ์ เสียงขลุ่ยของ
 ท่านไพเราะเสนาะโสตเป็นอย่างยิ่ง อาจารย์เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ที่ได้ขับลำนำบทนี้ด้วยสุ้ม
 เสียงที่ซาบซึ้งกินใจ ต่อไปก็ขอขอบ คุณวงเสนาที่วงเลยนะคะ เริ่มตั้งแต่ท่านผู้ดำเนินการเสนา
 (คุณหญิงอรฉัตร ทองทอง) และก็คุณที่ประยอมของเธอ ขอขอบคุณทั้งสองท่านเลย เพราะเป็นคนที่
 สนิทจิตใจกันมาแต่ไหนแต่ไร เคยทำงานด้วยกันมาหลังจากทำงานจบแล้วยังได้ติดต่อพบพากัน
 เสมอ ไม่เคยได้ลืมกันเลย ขอขอบคุณท่าน อาจารย์ถวัลย์ ดัชนี ท่านอาจารย์นคร พงษ์น้อย จาก
 เชียงรายนะคะที่อุตสาหะมาในวันนี้ ท่านทั้งสองดูเหมือนว่าจะอยู่ไกลก็จริงแต่ก็เหมือนอยู่ใกล้
 เพราะว่าครั้งใดที่ดิฉันไปถึงเชียงรายทั้งสองท่านก็จะต้อนรับขับสู้เรียกได้ว่าอย่างสุดฝีมือนะคะ ที่
 ประทับใจเป็นอย่างยิ่ง และยังจำได้เวลาที่เรารับประทานอาหารด้วยกันท่านอาจารย์ถวัลย์ ดัชนี ก็
 จะทอกลอนของอุชเชนีขึ้นใจนะคะเป็นบท ๆ จบตั้งแต่ต้นจนถึงปลายให้เราฟังระหว่างที่เรา
 รับประทานอาหาร เป็นที่แปลกใจ ตื่นใจ และขึ้นอกขึ้นใจเป็นหนักหนาเลยคะ ต้องขอบคุณ
 อาจารย์ถวัลย์ ดัชนี และอาจารย์นคร พงษ์น้อยด้วยคะ จำได้ว่าอาจารย์ระวีก็เคยไปด้วยกันนะ
 คะเป็นกลุ่มเป็นก้อนเลยคะและอาจารย์มกุฏ อรฤดี ก็เป็นคนขับร้องอย่างเธอบอกเลยนะคะ มัน

เป็นการรวบรวมคนที่คิดเหมือนกัน ชอบอะไรเหมือน ๆ กัน รักอะไรเหมือน ๆ กัน ทำให้มีความสุข อย่างยิ่งที่เดียวเขียวก็ขอขอบคุณนะคะ ดิฉันอยากจะขอขอบคุณย้อนหลังอีกหลายท่านที่คงจะ ไม่ได้อยู่ในที่นี้ เช่น อาจารย์ ดร .สาทิส อินทรกำแหง กับคุณสมสวางก็เป็นสองคนแรกที่ได้ รวบรวมบทกวีและบทความเรียงของดิฉันเข้าด้วยกันแล้วก็พิมพ์ออกมาเป็น “ขอบฟ้าขลิบทอง” เล่ม แรกนะคะ และยังพิมพ์เป็น ครั้งที่ ๒ ขอขอบคุณคุณสุข แสงสว่าง ซึ่งเป็นเจ้าของสำนักพิมพ์ดวง กมล ต่อมาก็ต้องขอบคุณสำนักพิมพ์พิษเนศรีที่พิมพ์ “ดาวส่องนภาดิน” ซึ่งเป็นการรวบรวมบทกวีและ บทความเรียงร้อยแก้วของดิฉัน จากนั้นมาสำนักพิมพ์ดวงกมลอีกนั่นแหละที่ได้แยกเอาบทกวีไว้ ต่างหากเล่มหนึ่งให้ชื่อว่า “ขอบฟ้าขลิบทอง” นะคะ และมีบทความร้อยแก้วของนิด นรารักษ์ อีก หนึ่งเล่มที่ชื่อ “เพียงแค่มืดทราญ” และผู้ที่รับงานต่อมาก็จะมีสำนักพิมพ์ผีเสื้อของท่านอาจารย์ มกุฏ อรฤดี ที่พิมพ์ขอบฟ้าขลิบทอง โดยได้ไปเก็บเอากลอนอื่น ๆ ที่เขียนขึ้นที่หลังมารวมไว้ใน ขอบฟ้าขลิบทองเล่มแรก ๆ นี่คือประวัติการพิมพ์ของหนังสือขอบฟ้าขลิบทองทั้งหมดนะคะ ก็ ขอขอบคุณทุก ๆ ท่านที่ดูแลหนังสือขอบฟ้าขลิบทองมาด้วยดีนะคะ ตอนนี้นิฉันอยากจะย้อนหลัง ไปขอขอบคุณ (นานมาแล้วนักหนา) ถึงพณฯชน หลีกภัย ท่านอดีตนายกรัฐมนตรี ซึ่งเคยเป็น รัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ ท่านเป็นคนแรกที่เริ่มคิดสรรหาศิลปินแห่งชาติ ต่อมาขอขอบคุณ ท่านอาจารย์ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ เจ้าของนามปากกา เสนีย์ เสาวพงศ์ ที่เป็นผู้เสนอชื่ออุชเชนีให้ ได้เป็นศิลปินแห่งชาติในปี พ.ศ.๒๕๓๖ นะคะ ขอขอบคุณสื่อมวลชนแคทอลิกโดยคุณพ่อวรยุทธ กิจบำรุง ซึ่งเป็นผู้อำนวยการสำนักนี้ นะคะ เพราะว่าท่านเป็นผู้จัดพิมพ์หนังสือ “รายศิลาเรียง” ซึ่งเป็นผลงานหลาย ๆ แบบ หลาย ๆ ชนิดรวมกันอยู่ในเล่มเดียวกัน มีทั้งบทกวี อาศิรวาท ประวัติ บุคคลสำคัญในพุทธศาสนาแคทอลิก และมีนิทานสั้น ๆ มีหลายแบบคละเคล้าอยู่ในเล่มเดียวกัน ค่ะ และที่ลืมไม่ได้ต้องกล่าวในท้ายที่สุดไม่ว่าจะมีความสำคัญน้อยกว่าเพื่อนนะคะก็คือคณะ ภาคนิเชนต์ปอลเดอซาร์จ ซึ่งก็มีสมาชิกมานั่งอยู่ในที่นี้ด้วย ที่คณะเซนต์ปอลฯ หมายถึงโรงเรียน เซนต์โยเซฟคอนเวนต์ที่ดิฉันได้เรียนมาแต่เล็กแต่น้อยจนกระทั่งจบมัธยมแปดที่นี้ด้วย นะคะ ดิฉัน ได้ช่วยแปลหนังสือของคณะซึ่งประกอบไปด้วยประวัติของคุณแม่ธิดาตั้งแต่สมัยโบราณ ที่จริง แล้วคณะเซนต์ปอลเดอซาร์จมีอายุตั้ง ๓๐๐ ปีมาแล้ว และมีหนังสือและสิ่งอื่น ๆ อีกเยอะแยะมาก แต่ละปีจะมีทั้งนิตยสาร ชาว ดิฉันจะจัดการแปลเป็นภาษาไทยซึ่งดิฉันได้ทำสิ่งนี้ มาเกือบ ๔๐-๕๐ ปีแล้วนานมากนะคะ และคณะนี้แหละค่ะที่ได้จัดพิมพ์งานแปลของดิฉันออกมาเป็นเล่ม ๆ ก็มาก พอสมควร เพราะฉะนั้นก็ขอขอบคุณคณะเซนต์ปอลเดอซาร์จไว้ ณ ที่นี้ด้วยนะคะ ดิฉันก็มีแต่เรื่องที่จะขอขอบคุณ ขอคุณ และขอบคุณ

สำหรับผู้ที่เป็นคนสนิท มิตรรักทั้งหลายก็อยากจะฝากกลอนไว้ให้เล็ก ๆ นะคะ

“ที่วัน ก็เดือน ก็ปี	ก็เพลานาที่ล่วงแล้ว
มิตรจิตยังพราวาวแวว	กว่าแก้วมณียังงาม

และสำหรับทุกท่านที่มีพระคุณต่อดิฉันนะคะขอฝากไว้กับทหนึ่งเล็ก ๆ ว่า

“จักขอบคุณอย่างไรไม่รู้จบ   จักทวนทบทพระคุณการุณไฉน
พูดสั้น ๆ ว่าขอบคุณจากหัวใจ   คงรู้ได้ด้วยใจเช่นเดียวกัน”

ขอบพระคุณค่ะ

สรุปการประชุมโดยผู้ดำเนินรายการ (ม.ร.ว.อรจักร ชองทอง)

ความคิดของท่านและความสามารถของท่าน   จะยังคงอยู่ตลอดไปนะคะ กราบ
ขอบพระคุณอาจารย์อีกครั้งที่ได้ให้พวกเรามาพูดถึงอาจารย์ในวันนี้

ขอบพระคุณ ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.กาญจนา เกรียงษ์ มหาวิทยาลัยนเรศวรและ
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ด้วยนะคะ   ที่เปิดโอกาสให้เราได้มาเปิดเผยความในใจกับอาจารย์
ประคิดในวันนี้นะคะ กราบขอบพระคุณค่ะ

บรรณานุกรม

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (๒๕๒๓). **คู่มือหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย**

พุทธศักราช ๒๕๒๔. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.

กระทรวงศึกษาธิการ. (๒๕๑๓). **หนังสืออ้างอิงวิชาภาษาไทย: หลักภาษาไทยประโยค**

มัธยมศึกษาตอนปลาย. พระนคร: องค์การคุรุสภา.

กุหลาบ มัลลิกะมาส, (๒๕๔๖). **วรรณคดีวิจารณ์.** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

คณะกรรมการคัดสรรหนังสือชุด "ตุลารวรรณกรรม". (๒๕๔๖). **บทกวีคัดสรร.** กรุงเทพฯ: มูลนิธิ

สถาบันวิชาการ ๑๔ ตุลา.

คณะกรรมการโครงการวรรณศิลป์ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (๒๕๕๓).

ปานมณีรุ่ง: บทกวีนิพนธ์คัดสรรของศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์. (๒๕๕๓). กรุงเทพฯ:

แพรวสำนักพิมพ์.

คำประกาศเกียรติคุณ. (ม.ป.ป.). **ศิลปินแห่งชาติ.** สืบค้นเมื่อ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๓ จาก

http://art.culture.go.th/index.php?case=artistDetail&art_id=

๓๑&pic_id=&side=book

จินตนา ปิ่นเฉลียว, ภิญญา ศรีจำลอง, ประยอม ซอมทอง. (ม.ป.ป.). **ตำนานนักกลอน เรือนไทย**

วิชาการ.คอม สืบค้นเมื่อ ๑๒ มกราคม ๒๕๕๔ จาก

<http://www.reurnthai.com/index.php?topic=๒๖๕๒.๕;wap๒>

เชิญชาวโอเคเนชั่นบล็อกพร้อมประมุขหนังสือฯ. (ธันวาคม ๒๕๕๓). **OK NATION net.** สืบค้นเมื่อ

๒ สิงหาคม ๒๕๕๔ จาก <http://www.oknation.net/blog/print.php?id=๖๗๒๒๐๓>

ตำนานนักกลอน. (ม.ป.ป.). **เรือนไทยวิชาการ.คอม** สืบค้นเมื่อ ๑๑ มกราคม ๒๕๕๔ จาก

<http://www.reurnthai.com/index.php?topic=๒๖๕๒.๐>

ถวัลย์ ดัชนี. (๑๕ มกราคม ๒๕๕๔). **ภาคผนวกในรายงานการวิจัยองค์ความรู้ศิลปินแห่งชาติ**

: นางประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา . กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวง

วัฒนธรรม.

นักกลอนตัวอย่างของสมาคมนักกลอนฯ ๒๕๕๑-๒๕๕๒. (ม.ป.ป.) **สมาคมนักกลอนแห่ง**

ประเทศไทย. สืบค้นเมื่อ ๒ มกราคม ๒๕๕๓ จาก

<http://www.thai poet.net/index.php?lay=show&ac=article&Id=>

๕๓๘๗๗๓๓๗๗&Ntype=๑

นัยนา สุทธิธรรม. **ฉันทลักษณ์ไทยร่วมสมัยในการสอนแต่งคำประพันธ์ในระดับชั้น**

มัธยมศึกษาตอนปลาย. ปรินญาณินท์ ค.ม. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

- นายสะกิด. (กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒). เปิดกรุเพลงของวง “ตุลาชัย” **เวปบอร์ดโดมรวมใจ**. สืบค้นเมื่อ ๒ สิงหาคม ๒๕๕๓ จาก <http://domefamily.net๒๓.net/forum/index.php?topic=๗๒.๐>
- นิต นรารักษ์ (นามแฝง). (๒๕๒๓). **เพียงแค่มืดทนาย**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ: ดวงกมล.
- นิติกร ทรัพย์วิเชียร. (๒๕๔๓). **ประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา ศิลปินแห่งชาติสาขาวรรณศิลป์ (กวีนิพนธ์) พ.ศ. ๒๕๓๖**, สืบค้นเมื่อ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๕๓ จาก http://www.sakulthai.com/DSakul_columndetailsql.asp?
- เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์. (๒๕๒๗). คมคำคมความคิด. **สุฝัน**, ๑(๔), ๑๐๗-๑๐๙.
- บทละครเรื่องสังข์ทองครั้งกรุงเก่า เรื่องนางมโนห์ราและสังข์ทอง**. (๒๕๐๘). พระนคร: คลังวิทยา.
- เบญจพร เนียรนาทสกุล. (๒๕๑๗). **จินตภาพที่เกี่ยวกับธรรมชาติในกวีนิพนธ์ของอุชเชนีเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ และไพโรจน์ ชาวงาม**. วิทยานิพนธ์ อ.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ประคิด ชุมสาย ณ อยุธยา. (ม.ป.ป.). **Creative Culture Thailand.com** สืบค้นเมื่อ ๑๐ กันยายน ๒๕๕๓ จาก http://www.creativeculturethailand.com/detail_page.php?sub_id=๓๗๙๘
- ประทีป วาทิกทินกร. (๒๕๒๕). **ร้อยกรอง**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ประยอม ชองทอง. (๒๕๓๒). **สุดสงวน**. กรุงเทพฯ: ต้นอ้อ.
- เปลื้อง ณ นคร. (๒๕๑๓). **แบบเรียงความ**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- เปลื้อง ณ นคร. (๒๕๓๕). **ศิลปะแห่งการประพันธ์**. กรุงเทพฯ: ข้าวฟ่าง.
- พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (๒๕๐๕). **บทละครเรื่องเงาะป่า**. พระนคร: ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์.
- พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย. (๒๕๐๘). **อิเหนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาการ.
- พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (๒๕๑๖). **ศกุนตลา-สาวิตรี**. พระนคร: ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์.
- พระยาอุปทิศศิลปสาร. (๒๕๑๔). **หลักภาษาไทย**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ไพลิน รุ่งรัตน์. (๒๕๒๐). **ปรากฏการณ์แห่งกวี**. กรุงเทพฯ: คมบาง.
- ไพโรจน์ ชาวงาม. (๒๕๕๔). หอมกลิ่นสาบกวี: แสงดาว ศรีธำมัญ ‘รักอันงดงาม’ แห่ง ‘ขบถโรมานซ์’ ใน **เนชั่น**. ๑๙ (๙๗๕). หน้า ๕๘.

แม่ขวัญข้าว (นามแฝง). (๒๕๒๓). มองไปข้างหลัง บทกวีของ “อุชเชนี” ใน **ขอบฟ้าขลิบทอง**.
หน้า ๒๖. กรุงเทพฯ: ดวงกมล.

ศิลปินแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). **ศิลปินแห่งชาติ**. สืบค้นเมื่อ ๘ ธันวาคม ๒๕๕๔ จาก ๐

kdhttp://art.culture.go.th/index.php?case=artist&art_id=&page=

๒&detail=&side=book&menusort=all&

สมบัติ จำปาเงิน. (๒๕๔๕). **ศิลปินแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๓๔-๒๕๓๖**. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

สัมภาษณ์ประยอม ชองทอง. ใน **สุฝัน**. ๑(๒). หน้า ๑๐๔-๑๐๙.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (๒๕๔๕). **ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์**

ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๓๘-๓๕๔๐. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สำนักพิมพ์ผีเสื้อ-หนังสือ. (๒๕๓๓). **ขอบฟ้าขลิบทอง**. สืบค้นเมื่อ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๓ จาก

http://www.bflybook.com/BookDetail.aspx?:

สุข สูงสว่าง และ สุชาติ สวัสดิ์ศรี. (๒๕๒๓). คำแถลงจากสำนักพิมพ์ ในการตีพิมพ์ครั้งที่ ๔. ใน

ขอบฟ้าขลิบทอง. หน้า ๔. กรุงเทพฯ: ดวงกมล.

สุชาติ สวัสดิ์ศรี. (๒๕๒๓). คำแถลงจากสำนักพิมพ์ ใน **เพียงแค่เม็ดทราย**. หน้า ๔- ๖.

กรุงเทพฯ: ดวงกมล.

สุนทรี เฉลิมพงศธร. (๒๕๒๓). **ความคิดเห็นของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายเกี่ยวกับ**

วรรณกรรมร้อยกรองไทย. ปรินิพนธ์ ค.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.

สุมาลี วีระวงศ์, กรกช อัดตวิวิยานุภาพ, เจตนา นาควัชระ, ชนิตา เควียง, ชมัยภร แสงกระจ่าง,

ดวงมน จิตรจำนง และคนอื่นๆ. (๒๕๔๔). **กวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัย บทวิเคราะห์และสรร**

นิพนธ์. กรุงเทพฯ: ศยาม.

เสถียร จันทิมาธร. (๒๕๒๓). คำนำ ใน “ดาวส่องนภาดิน” พ.ศ. ๒๕๑๗ ใน **เพียงแค่เม็ดทราย**

พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ: ดวงกมล

สุทธิลักษณ์ อำพันวงศ์. (ม.ป.ป.). **หอเกียรติยศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**. สืบค้นเมื่อ ๑๐

เมษายน ๒๕๕๔ จาก <http://www.car.chula.ac.th/halloffame/profile/>

๑/?ref=biography

สุวรรณ ทับแจง. (๒๕๕๐). **การศึกษาความคิดเชิงสังคม และวรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์ของ**

อุชเชนี อังคาร กัลยาณพงศ์ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ศักดิ์ศิริ มีสมสืบ และ

ศิวานนท์ ปทุมสูติ. ปรินิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

หม่อมราชวงศ์กัลยา ติงศภัทย์ และ อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (๒๕๓๑). **การใช้คำเรียกขานใน**

ภาษาไทยสมัยกรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย ฝ่ายวิจัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ. (๒๕๓๙). **แว่นวรรณกรรม**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์

พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

อวยพร มิลินทางกูร. (๒๕๑๙). **ลักษณะคำประพันธ์ร้อยกรองไทยตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๕๐๑**.

ปริญญาานิพนธ์ อ.ม.จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.

อับรามาส์, เอ็ม. เอช., (๒๕๒๙). **อธิบายศัพท์วรรณคดี**. (ทองสุก เกตุโรจน์, ผู้แปลและเรียบเรียง).

กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (ต้นฉบับภาษาอังกฤษ พิมพ์ ค.ศ.

๑๙๘๑).

อุชเชนี. (๒๕๒๓). **ขอบฟ้าขลิบทอง**. กรุงเทพฯ: ดวงกมล.

อุชเชนี. (๒๕๓๒). **ขอบฟ้าขลิบทอง (ฉบับสมบูรณ์ พ.ศ. ๒๕๔๙-๒๕๓๑)**. กรุงเทพฯ: กะรัต.

อุชเชนี. (๒๕๓๙). **รายศิลาเรียง**. กรุงเทพฯ: สื่อมวลชนคาทอลิกประเทศไทย แผนกการพิมพ์.

อุชเชนี และ นิด นรารักษ์. (๒๕๑๗). **ดาวส่องนภาดิน**. กรุงเทพฯ: พิษณุเศศ.

Conclusion. (nodate). **Write Fix** . Retrieved on March ๒๕, ๒๐๑๑ from

<http://www.writefix.com/argument/conclusions.htm>

Goldberg, E. A., (๑๕๐๐). **How to Write an Essay**. Glenview, Illinois.: Scott, Foresman and Company.

Montaigne, Michel de. (๑๑ December ๒๐๑๐). **Wikipedia, the free encyclopedia**.

Retrieved on December ๑๗, ๒๐๑๐ from

http://en.wikipedia.org/wiki/Michel_de_Montaigne

seree_๖๐. (๕ มีนาคม ๒๕๕๓). กวีการเมือง **กระดานสนทนา Cmadong Chula**. สืบค้นเมื่อ ๒ สิงหาคม ๒๕๕๓ จาก

<http://www.cmadong.com/board/index.php?topic=๔๗๘๙.๐>

Steinmann, Martin and Gerald Willen. (๑๙๖๖). **Literatures for Writing**. Belmont, California: Wadsworth.

Strategies for Writing a Conclusion (๒๐๐๔) **LEO: Literacy Education Online** retrieved on

March ๓๐, ๒๐๑๑ from <http://leo.stcloudstate.edu/acadwrite/conclude.html>

Wellek, Rene and Austin Warren. (๑๙๘๔). **Theory of Literature**. Third ed. Houghton, USA: Mariner Books.

รายชื่อคณะผู้จัดทำวิจัย

องค์ความรู้ศิลปป็นแห่งชาติ : นางประคิน ชุมสาย ณ อยุธยา
(National Artist Wisdom : Mrs.Prakhin Xumsai Na Ayudhya)

หัวหน้าโครงการวิจัย

ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.กาญจนา เगरังษี

คณะผู้จัดทำวิจัย

รองศาสตราจารย์วนิดา	บำรุงไทย
รองศาสตราจารย์สุภาพร	คงศิริรัตน์
นางสาวสตีตาภรณ์	ศรีหิรัญ
นางสุเพ็ญ	ทาเกิด
นางสาวจรินทร	เสโตบล